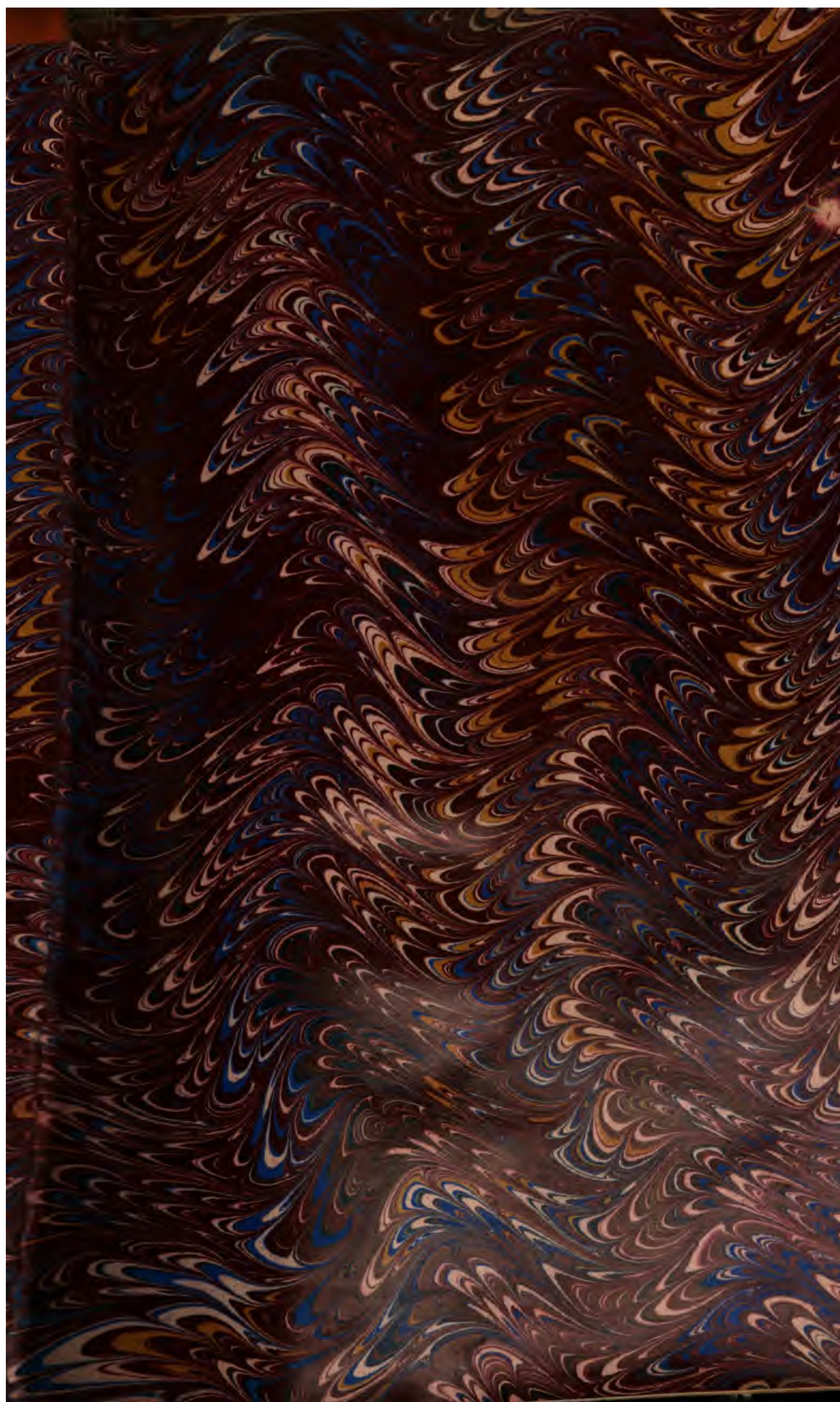

DOMI NUS ILLU
MINA TIO MEA
Taylor Institution.
1893

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP,

GEVESTIGD

TE UTRECHT.

NIEUWE REEKS.

N°. 40.

BRONNEN VAN DE GESCHIEDENIS DER NEDERLANDEN

IN DE MIDDELEEUWEN.

RIJMKRONIEK

VAN

MELIS STOKE.

UITGEGEVEN

DOOR

Dr. W. G. BRILL.

Eerste Deel.

WERKEN VAN HET HISTORISCH GENOOTSCHAP,

GEVESTIGD TE UTRECHT.

NIEUWE SERIE N°. 40.

UTRECHT,
KEMINK & ZOON.
1885.

Wij voegen bij deze uitgave eenen photo-lithographischen afdruk van een autograaf van Melis Stoke.

Het is in het Archief van Zieriksee ontdekt, en de levendige belangstelling van den Burgemeester dier stad, den Heer Mr. J. P. N. Ermerins, heeft bezorgd, dat het, te Munchen door lichtafdruk en lithographie vermenigvuldigd, in genoegzaam aantal exemplaren verkrijgbaar is gesteld.

In het stuk wordt door Graaf Willem III gedoeld op een' brief van zijnen vader. Van dien brief bestaat in het Archief van Zieriksee wel niet het oorspronkelijk, maar een vidimus. Dit, ons door den Burgemeester welwillend medegedeeld, laat ik hier volgen:

„Wij Jan Grave van Henegouwen, van Holland, van Zeland ende Here van Vriesland maken kont allen lieden, dat wij macht ghegheven hebben ende gheven met desen brieve Willeme onsen sone alsulc goet als wij hebben binnen der vriheden van Zyrixee, te vercoepene ende over scout te ghevene den lieden, die Willem belovet hevet te geldene. Ende omme dat wij dit vast willen houden ende stade, soe hebben wijt bezegheld met onsen seghelen. Ghegheven int jair ons heren alse mē scrivet MCCC ende drie, des Dinkesdaghes na Sente Pieters daghe ende Sente Pouwels.

(30 Juni)

Vidimus Kl(ooster) Syon.
4 Sept. 1469.

—

Wat het hier medegedeelde charter aangaat, er is geen grond van twijfel, of het is door Melis Stoke zelven geschreven: de onderteekening toch (A. Stoke, d. i. Amelis Stoke) is van dezelfde hand.

Tot het gemak van hen, die met het middeleeuwsche schrift niet vertrouwd zijn, schrijf ik het hier af:

Wj Willem Gūe van Hen' van Holl. van Zelant eñ h'e van Vriezelant. Maken cont allen luden, dat wj hebben belouet eñ beloue̅ met desen brieue, onze goet, dat ons anecomen es van onzen vianden, ligghende in Ziericse jof in Scouden, dat wj vore dese tijt ute onzen handen niet ghedaen hadden, est husinghe est hofstede est erue est tiende, dat here Pieter van Dordrecht onze rentemester. Witte Willemans zone Jan Arnouds zone eñ hughe mangart porters vercopen sullen alze assijs onzen porters van Ziericse of die ene van hem drien met onzen rentemeest'e vorseit recht warent daer af te wesene, na ons heren ons vader brief die up der porters vorseit scade ghemaect es eñ ghegheuen. Om̄e dat wj dit denghene̅ die dat copen vaste eñ ghestade houden willen. In allen manieren alst vorscreue̅ es, so es dit bezeghelt met onzen zeghele. Ghegheuen In den jare ons heren MCCC eñ vive. In sinte Andries auonde te Ziericse.

A. Stoke.

Voor de tekstkritiek der Rijmkroniek levert, zoo veel ik zie, dit autograaf niets noemenswaards op. Alleen merk ik op, dat de vorm *vader* in den genitief enkelv. welke schrijfwijze in Cod. A., in onderscheiding der andere, steeds aangetroffen wordt, hier blijkt door M. Stoke zelven gebezigd te zijn.

Wat den zin van het Charter betreft, deze levert wel eenige moeilijkheid op. Deswege laat ik hier de

n vertighet. Ghelaben ende
wrene . onze goet / dat ons
Jn soudem . dat wy vure dese
. Erst hofstede. Erst een ne
det . Porte Willem ans zone
sullen ake assijs cinzen par
tiere en[illegible] weesen sijchte wel
die up den pertinens weesen .
me die dat crapen craste en
est so os die bezegheltmet
. en [illegible] . Jn sinte Andries

—

verklaring volgen, mij door ons medelid, **Mr. S.** Muller Fz., archivaris te Utrecht, medegedeeld:

De zin van het charter is niet volkomen duidelijk. De stijl daarvan is inderdaad zóó vreemd, dat wij waarlijk niet zouden vermoeden, dat onze beroemde kroniekschrijver de auteur was, ware het niet onbetwistbaar, dat 's graven klerk Amelis Stoke, die het charter contrasigneerde (een overigens uiterst ongewoon feit!), dezelfde was als de dichter, die zichzelven deze waardigheid toekent. Intusschen schijnt men den volzin aldus te moeten construeeren, dat de graaf belooft, den eigendom van het van hen die zich aan de Vlaamsche zijde geschaard hadden, afkomstige verbeurd verklaarde goed binnen Zieriksee, hetwelk hij door zijnen rentmeester en drie poorters (of een van hen drieën) zal doen verkoopen als schadevergoeding voor de door de stad Zieriksee in den Vlaamschen oorlog geledene schade, aan de koopers te zullen waarborgen. Die schade was denkelijk den graaf door de stad opgegeven, zooals die van Schieland, Dordrecht, Zuid-Holland, Geertruidenberg, Haarlem, Kennemerland en de heer van Putten dit in 1306 deden. (Van Mieris II, 58—60). Als „assijs" had de oude graaf hun daarna blijkbaar de opbrengst der verbeurdverklaarde goederen toegekend: „assijs" komt in dien zin van *schadevergoeding* elders, zoover wij weten, niet voor; Ducange I, 450 geeft echter wel eene verwante beteekenis: „*mulcta seu emenda.*"

INLEIDING.

I.

Om de betrekkelijke waarde van elk der drie Handschriften, waarin ons de Kroniek van Melis Stoke bewaard is, te bepalen, is het in de allereerste plaats noodig, waar verschil tusschen de Handschriften bestaat, de oorzaak van dat verschil na te gaan. — Reeds dadelijk merken wij op, dat twee der Handschriften (gemerkt B. en C.) in de hoofdzaak overeenkomen, zoodat deze beide codices voor ééne redactie mogen gelden. Ja, Handschrift B. moet (zoo als ons beneden zal blijken) voor een afschrift gehouden worden van het exemplaar, dat wij als codex C. gemerkt bezitten. Bij gevolg hebben wij slechts Handschrift A. met codex C. te vergelijken.

Het resultaat, waartoe ik bij die vergelijking gekomen ben, wil ik dadelijk mededeelen. Het bewijs voor mijn gevoelen worde in de volgende uiteenzetting zelve gevonden.

Dat Melis Stoke tijdens de regeering van Graaf Floris V zijne Kroniek zoo ver voltooid heeft gehad, dat hij ze aan dezen Vorst heeft kunnen opdragen, blijkt uit den aanhef van zijn geheele geschrift. Uit het feit dier opdracht blijkt genoegzaam, dat de schrijver tot dien Graaf in zekere betrekking gestaan heeft, of laat ik liever zeggen, bij dien Graaf zekere betrek-

king heeft bekleed, en daarbij voor bevoegd gehouden is om den Graaf en de tijdgenooten in te lichten omtrent het regeeringsrecht en de oudste geschiedenis van het grafelijk geslacht. Het was voorzeker de Graaf, die hem den toegang verschafte tot de jaarboeken in het klooster van Egmond voorhanden. Door deze in den vorm der toenmaals voor ware geschiedenis gehouden ridderromans uit het Latijn over te brengen, bereikte hij het beoogde doel. Zoo Graaf Floris den Vlaming Maerlant heeft aangespoord zijne vertaling van Vincentius Bellovacensis' *Speculum historiale* te ondernemen [1]), is het waarlijk niet vreemd, dat hij tot een zoo nationaal en hem zelven en zijn Huis zoo van nabij betreffend werk eenen Hollander koos, die nauwer met hem was verbonden. Melis Stoke noemt zich zelven in de opdracht aan Willem III nederig des Graven *armen klerk*. Dus had hij eene geestelijke waardigheid, maar daarbij leefde hij aan het grafelijke Hof en dat wel reeds vóór dat het Huis van Henegouwen aan het bewind was gekomen. Immers, waar hij vermeldt, hoe de Graaf van Kleef, terwijl Guy, de zoon van Graaf Jan van Henegouwen, te Geertruidenberg vertoefde, in den Haag hof hield, klaagt hij, dat vrienden en magen den Graaf alle dagen bezochten en 's Graven spijs aten en dronken, en alzoo „*ons* (zegt hij) groote plaag deden" [2]). Elders laat hij zich over de hatelijkheid van hovelingen, die eenen ander niet gunden van 's Graven tafel gespijzigd te worden, dus uit, dat hij geacht mag worden hier zijn eigene zaak voor te staan [3]). Over het algemeen getuigen zijne uitweidingen over hetgeen aan het Hof gezegd werd en

1) Zie de Vries, Inleid. op Maerlants *Sp. hist.* bl. VIII.

2) V. 506.

3) Zie de verzen van C. aangehaald bij onzen tekst IV, 292.

voorviel, dat hij in al wat daar omging, was ingewijd [1]). Bij de overbrenging van Graaf Floris' lijk naar Alkmaar is hij tegenwoordig geweest: daar zag hij bij de baar 's Graven trouwe honden zitten [2]). Dat hij het vertrouwen bezat van de grootste heeren blijkt uit de plaats, waar hij meldt, wie hem met de medeplichtigheid van Wolfert van Borselen aan den aanslag tegen Graaf Floris hadden bekend gemaakt [3]). Ja, hij maakte deel uit van den Grafelijken Raad, reeds in den tijd van Graaf Jan I. Anders zou hij niet vermeld hebben, dat hij geen deel had aan de staatkunde van Wolfert, die den jongen Graaf een bondgenootschap met den Graaf van Vlaanderen deed aangaan en den steun der moordenaren van zijnen vader deed aannemen [4]). Hem had men daarbuiten gehouden, gelijk men reeds vroeger den maatregel om Jan van Renesse Baljuw van Zuid-Holland te maken, voor hem verborgen had gehouden [5]).

De taak, die Melis Stoke op Floris' uitnoodiging aanvaard had, strekte natuurlijkerwijze verder dan de mededeeling der oorkonden, waarop 's Graven Huis zijn recht grondde, verder ook dan de wederlegging van het beweren der Friezen, die de uitbreiding van 's Graven feodaal gezag over hun grondgebied op grond van eene bul van Keizer Karel den Groote trachtten tegen te houden. Dit had Maerlant reeds gedaan [6]). Melis Stoke zou de geschiedenis schrijven en ze verder dan tot daar waar de Annalen van Egmond eindigden, voortzetten. Weinig kon hij toen voorzien, dat het droevig uiteinde van den Graaf zulk een be-

---

1) IV, 83—94, 272—292. 2) V, 122. 3) Zie de pl. in C. bij V, 660. 4) V, 1265b, bij Huydec. vs. 1270. 5) V, 1066, bij Huydec. 1068. 6) *Spiegh. hist.* IV, Partie, Boek I, hoofdst. 46. en III, Partie, B. VIII, hoofdst. 93.

langrijk deel van zijn werk zou innemen en zulk eene onuitputtelijke stof aan zijne verontwaardiging zou opleveren.

Intusschen was het in den kring der Grooten eene bekende zaak, dat 's Graven klerk zich met de beschrijving der gebeurtenissen bezig hield, en dat het hun niet onverschillig was, hoe hun gedrag, bepaaldelijk in den strijd, die de bevestiging van het Huis van Henegouwen was voorafgegaan, geboekt zou staan, blijkt uit eene lange uitweiding ter beantwoording der vraag, waarom hij de namen niet noemde van hen, die zich daarbij gunstig hadden onderscheiden, en evenmin dezulken bij name aanduidde, die zich lafhartig hadden gedragen [1]). De graven uit het Huis van Henegouwen zelven, Jan II en Willem III, konden gerust zijn ten aanzien van het getuigenis, dat hij van hen in zijn geschiedwerk zou geven. Melis Stoke toch heeft de zaak van dit Huis met liefde omhelsd. Maar daarvoor vergunde hem dan ook Graaf Willem den toon der vermaning aan te slaan, waar hij, de „arme klerk", hem doet gevoelen, hoe het nieuwe Gravenhuis eeuwigen dank schuldig was aan de Hollanders, die door hunnen opstand tegen de Vlamingen, zichzelven aan hunne nieuwe meesters hadden gegeven [2]), en bepaaldelijk waar hij in zijne opdracht aan het slot van zijn werk den jongen Graaf als een vader met groot gezag toespreekt. Deze opdracht was in hare vrijmoedigheid voor den Graaf alleen bestemd en zal dus alleen in 's Graven exemplaar van het werk geschreven geweest zijn.

Nemen wij dit in aanmerking en merken wij daarbij op, dat die toespraak, tot Willem III gericht, ontbreekt in het Handschrift C. en bijgevolg ook in B. en in

1) X, 40—151. 2) IX, 252—256.

Cod. A. wordt gevonden, zoo schijnt het gevoelen gewettigd, dat wij in Handschrift A. een afschrift hebben van 's Graven exemplaar, hetwelk, door zijne opvolgers bewaard, honderd jaren later aan een' grooten heer van dien tijd, met name Philips van Polanen, zal toevertrouwd zijn om het te laten afschrijven. Maar dan bezitten wij ook in dat zelfde H. S. de laatste redactie, waarin de schrijver zijne vroegere redactie aan eene revisie zal hebben onderworpen, bij welke revisie de overweging zal gegolden hebben, wat oorbaar was onder het oog van den Graaf te brengen, en de auteur te rade zal zijn gegaan met het staatkundig belang van dezen Vorst. — Vergelijken wij nu het Handschrift C. met A., dan vinden wij gansche fragmenten in A., die C. niet heeft, en omgekeerd geheele stukken in C. die A. niet heeft. De inlassching hier, zoowel als de uitlating daar, moeten mijns bedunkens aan Melis Stoke zelven bij de eindredactie, met het oog op Graaf Willem III ondernomen, toegeschreven worden.

Laat ons die fragmenten, welke hetzij in A., hetzij in C. en dan ook in B. ontbreken, achtereenvolgens nagaan. Dit is te meer noodig, daar het de beste weg is om onzen kroniekschrijver te handhaven tegen de willekeurige kritiek van zijnen uitgever, den geleerde en voortreffelijken taalkundige Huydecoper, die bepaaldelijk de fragmenten, waar A. van de anderen verschilt, tot het voorwerp van zijn wegwerpend oordeel maakt. Tevens moeten wij de bedenkingen wegen, welke Huydecoper tegen plaatsen heeft, die zoowel in C. als in A. worden gevonden.

In het eerste Boek leest men vs. 606—622, hoe Hildegaerd, de vrouw van Graaf Dirk II, eene kostbare tafel van zilver en goud, met edele steenen ingelegd, aan St. Albrecht, den beschermheilige van het kloos-

ter van Egmond, ten geschenke heeft gegeven. Daar vindt men eene opsomming van allerlei edelgesteenten, en ten slotte wordt er een steen genoemd, die het wondervermogen bezitten zou om dengenen, die hem draagt, onzichtbaar te maken. Dit nu stuit den Heer Huydecoper tegen de borst; die breede optelling acht hij strijdig met het karakter, dat hij aan Melis Stoke toekent, volgens hem een gansch nuchter, volkomen verstandig man, die zich niets kinderlijks of niet ter zake dienends laat ontglippen, in één woord een man naar het hart van den verlichten Amsterdammer van de achttiende eeuw. Treft hij derhalve in den tekst iets aan, dat hem ongepast of kinderachtig dunkt, en eene zedekundige uitweiding of eene volgens hem onnoozele beschouwing betreffende het hofleven behelst, zoo is hij dadelijk gereed om gansche reeksen van verzen onecht te verklaren en aan den een' of anderen broddelaar toe te schrijven, die hij telkens als den ouden broddelaar begroet. En niet alleen als broddelwerk brandmerkt Huydecoper die vermeende inlasschingen, maar ook als sermoenen en monnikenpredikaties. — Welk eene voorstelling deze uitgever zich van zoodanige vervalsching van Melis Stoke's arbeid gemaakt kan hebben, is moeilijk na te gaan. Welke persoon had de stoutheid kunnen hebben om met den arbeid van een achtbaar voorganger, neen! tijdgenoot, dus te werk te gaan, dat hij daaraan allerlei aanmerkingen en beschouwingen toevoegde en telkens zelf het woord nam, alsof hij de auteur van het geheel ware. Neen! wij moeten het er voor houden, dat aan Melis Stoke's geschiedverhaal van den aanvang aan gezag is toegekend in die mate, dat niemand zich gerechtigd geacht kan hebben om daarmede zoo willekeurig te handelen, en hoe zou, gesteld dat er zoo iemand gevonden ware, aan dezen vervalscher van

eens anders werk de eer zijn ten deel gevallen van het onvervalschte werk door zijuen geinterpoleerden tekst geheel verdrongen te zien? Doch genoeg om Huydecopers denkbeeld in het algemeen als ongerijmd af te wijzen.

De optelling dan van edele en daaronder wonderkrachtige steenen vond Huydecoper ongerijmd. „Maar hoe vergat, schrijft hij (I. bl. 67) onze goede en beknopte Melis zich zoo verre in het optellen der steenen, die in die Tafel stonden? Geloof mij, die brok is niet van Melis." En na gezegd te hebben, dat het Chronicon Egmondanum en nog een ander bericht van het geschenk melding maken zonder dat bij een van beiden eenige steen genoemd wordt, voegt hij er bij, dat een uitschrijver, die waarschijnlijk romans gelezen had, waarin van allerlei gesteenten hoog wordt opgegeven, het werk van onzen dichter, die eene geschiedenis en geen roman schreef, met zijn valsch gesteente grooten luister meende bij te zetten, terwijl hij het integendeel bedierf. — Dus oordeelende blijkt Huydecoper onbekwaam om zich in de voorstellingen der middeleeuwen in te denken. Tot in de romans toe is ernstig gemeend wat van edele steenen geroemd mag worden. In dien tijd geloofde men aan hun soms bovennatuurlijk vermogen. Uitvoerige vertoogen, in 't Latijn geschreven, bestaan er, die daarover handelen. Maerlant, om niets anders te noemen, vervaardigde een *Lapidaris:* zoo noemde men de geschriften, die over de steenen en hunne krachten handelden; het geheele twaalfde boek van zijn *Naturen bloeme*, is aan de steenen gewijd, en daaronder vindt men ook den *ostonius* of *ostolanus*, van welken hij zegt, wat Huydecoper in Melis Stoke zoo belachelijk vindt, te weten:

diene draghet hi bedect dien,
Dat menne niet en can ghesien.

En van de steenen in 't algemeen zegt Maerlant, dat zij

ons comen, groet ende clene,
Bi den rivieren neder te waren
Uten paradyse ghevaren.

Edele steenen te bezitten was dan ook eene uitnemende onderscheiding en een waarborg van hoogen adel, en een kenmerk van soeverein recht. Melis Stoke zegt het zelf (vs. 631 en volgg.): al hadden wij anders geene oorkonde van den oorsprong van ons Graafschap, zoo zou men door die tafel met hare in het Roomsche Rijk nagenoeg ongeëvenaarde en onbetaalbare edele steenen alleen reeds kunnen bewijzen, dat onze Graven van edelen „tronke" gesproten zijn en tevens dat zij ware Christenen zijn geweest, daar zij door de tafel te schenken Christus vereerd hebben. Wanneer nu onze auteur, wien het er om te doen is, het door bisschop noch keizer te bestrijden recht onzer Graven te staven, zich verledigt om dien schat van juweelen breed uit te meten, zal men dan kunnen meenen, dat wij die uitweiding aan een' vervalscher te danken hebben?

Die toeleg om het recht van het Hollandsche Graafschap boven bedenking te stellen, verklaart eene andere plaats in dit eerste Boek, mede door Huydecoper als onecht verworpen.

De bedoelde verzen, 809—850, worden in C. niet gevonden. Evenwel schijnen zij daar (zoo als Huydecoper vermoedt) slechts te ontbreken ten gevolge van het overslaan van eene kolom: immers sluit zich aan vers 851 (tote Orliens in dat prisoen) het aldaar nu onmiddellijk voorgaande (van hem sijn drie kinder bleven) geenszins aan. Dit bewijst, dat er tusschen die twee verzen een stuk is uitgevallen.

Doch om die plaats goed te begrijpen, vragen wij: Wat wilden de Graven van Holland als hunne roeping

beschouwd hebben? Steunende op den titel van Graaf, in 969 aan een' hunner voorzaten door den toenmaligen vertegenwoordiger van het Karolingische Huis in Frankrijk gegeven, en op de oorkonde, waarbij een andere Karolingische Vorst (het was Karel de Eenvoudige, maar het feit hooger opvoerende, noemde men Karel den Kale) een' nog ouderen voorzaat met landgoederen beleend had, achtten zij zich bevoegd tot de taak om op dezen bodem onder de Friezen het Heilige Roomsche Rijk te vestigen en uit te breiden. Deze hunne aanspraak echter beschouwde de Bisschop van Utrecht als aanmatiging; het land der Friezen was het hem door den Keizer der Duitsche natie verleende gebied, en de onderwerping der Friezen of hunne inlijving in het Heilige Roomsche Rijk achtte hij zijne taak, die hij aan geen' ander Vorst kon afstaan, allerminst aan een Vorst, die zelf niet anders dan een Fries was en dus door hem, bisschop van Utrecht, aan de orde van het Rijk onderworpen moest worden. Dit standpunt nu wordt door onzen Melis Stoke gewraakt. Hij wijst voor de Hollanders, die hij wil dat Nedersassen zijn, den naam Friezen af: dezen naam laat hij aan de niet aan de Grafelijkheid onderworpen bewoners van Friesland over. Dat Dirk III in 1018 door een' Rijksvorst, van den Keizer gezonden, als een hoofd van woeste Friezen bestreden zou zijn, kan hem zoo weinig in den zin komen, dat hij het feit, dat een keizerlijk aanvoerder met een leger in het land is geweest, dus verklaart, dat dit geschied is niet om den Frieschen Graaf Dirk te bestrijden, maar om hem tegen de Friezen te helpen [1]).

---

1) Zie *Verslagen en Mededeelingen van de K. Akad. van Wetensch.* Afd. Letterk. Reeks III, Deel I, p. 216 en volgg. De in den aanvang zoo sterk uitkomende afkeer van de Friezen onderging

Dat Melis Stoke eenig feit, welks gedachtenis den Graaf min wenschelijk voor moest komen, zoo al niet (trouwens met de beste bedoeling) verdraait, gelijk hier, maar verzwijgt, daarvan vinden wij een bewijs in de omstandigheid, dat hij van den strijd in 1159 tusschen den bisschop van Utrecht en zijne beambten in Groningen, waarbij de stad Utrecht ten zeerste gemoeid werd, geene melding maakt, hoezeer die strijd in Stoke's bron, het *Cronicon Egmondanum*, uitvoerig verhaald wordt. In dezen oorlog werd de bisschop maar al te krachtdadig ondersteund door den Graaf van Holland, Floris III, en alzoo zou er door onzen auteur gewag van gemaakt hebben moeten worden. Maar dan zou hij ook hebben moeten vermelden, dat de bisschop door eenen Graaf van Holland bijgestaan was, en dat wel bepaaldelijk tegen zijne stad? Want het Chronicon vermeldt de zaak dus, dat het is alsof de bisschop uitsluitend met zijne onderhoorigen binnen Utrecht te strijden had gehad [1]).

Zoo begrijpen wij, welk gewicht door hem, die het volstrekte recht der Graven van Holland tegenover den bisschop van Utrecht of den keizer der Duitsche

---

bij den auteur in den loop der geschiedenis en zijner bewerking eene aanmerkelijke wijziging. Reeds in 't I B. v. 777 heet het: hier endt op die Vriesen mijn scelden. Toen, namelijk, Floris V de groote leenmannen gefnuikt had, en zich als onmiddellijk hoofd en vertegenwoordiger van den keizer over de Friezen gesteld had, ontviel aan de Friezen de grond van hunnen tegenstand tegen den Graaf, van wien zij alsnu geene invoering van een' leenadel te duchten hadden, en tegenover wien zij zich niet langer op een recht van Rijksonmiddelbaarheid hadden te beroepen. Hoe voorts zou Melis Stoke de Kennemers en Friezen met een ongunstig oog hebben kunnen blijven beschouwen, sedert zij zijnen Graaf hadden gewroken en tot de zege van het Henegouwsche Huis zoo veel hadden toegebracht?

1) Zie Kluit, *Hist. Crit.* I. Chron. Egm. ad annum 1159.

natie wilde staven, aan de betrekking gehecht werd, die er van ouds tusschen het grafelijke Huis en de Karolingen, met name Karel den Kale, bestaan had. Maar het beroep op den titel, door den Karolingischen Vorst verleend, kon men krachteloos trachten te maken door de opmerking, dat de Karolingers uitgestorven waren, na niet op de roemrijkste wijze van de regeering verstoken geraakt te zijn. — Hierop antwoordt Melis Stoke met het verhaal, hoe de laatste Karolingers de Kerk begiftigd hebben en Abdijen gesticht, waarin zij zelven monniken werden. Dit had bepaaldelijk Karel de Kale gedaan te Monte Sarepte. Alzoo had het geslacht der Karolingen waarlijk niet door ondeugd den troon verbeurd, maar een Gode gevallig einde gekozen.

Op deze wijze is het door Huydecoper gewraakte fragment, van hetwelk de ondergang van het geslacht der Karolingen den inhoud uitmaakt, genoegzaam gerechtvaardigd en blijkt het geheel met het doel van onzen auteur in overeenstemming te zijn, dermate dat wij het noode zouden missen.

Doch laat ons de bijzondere bezwaren van Huydecoper tegen dat brokstuk in oogenschouw nemen. — Vooreerst dan, zegt Huydecoper (op I, vs. 800): „hier houdt zich de dichter alleen op met de Kaarlingen, van welke hij reeds lang te voren plechtiglijk afscheid genomen had." Huydecoper heeft vers 303 op het oog, waar wij lezen:

Hier latic van den Kaerlinghen
Mijn scriven bliven ende mijn dinghen.

Maar deze woorden geven niet te kennen, dat hij later niet op de Karolingen terug zou komen: hij zegt: *hier* latic van den Kaerlinghen, dat is, voor ditmaal van hen genoeg, even goed als vs. 800, waar hij gezegd heeft:

Nu latic van desen Graven bliven,
Ic saelt wel weder anevaen,

had hij er dit laatste ook bij kunnen voegen, waar hij daar ter plaatse van de Karolingen afscheid nam.

Ten tweede, zegt Huydecoper: die uitweiding over de Karolingen komt hier niet te pas. Hier antwoordt Melis Stoke zelf, waar hij zegt:

Bin haren tiden
so is tegaen Karels geslachte.

dat is, in den tijd van de beide eerste Graven. Daar hij nu den tijd dier eerste Graven had afgehandeld, zoo was het hier juist de plaats om het zoo gewichtig stuk van den ondergang van het geslacht, waaraan het Hollandsche Huis zijnen rechtstitel te danken had, ter sprake te brengen.

Maar er zijn onjuistheden, zegt Huydecoper, in die uitweiding. Eene onjuistheid echter, mede in de opgave omtrent de zonen van Lodewijk den Vrome, komt ook vroeger voor in verzen, die door Huydecoper niet aan Melis Stoke ontzegd worden. In vers 289, namelijk, wordt Karel de Kale gezegd de tweede, en Lodewijk de Duitscher de jongste der zonen van Lodewijk den Vrome geweest te zijn. — Deze dwaling is ontstaan uit verwarring van Lodewijk den Duitscher, den tweeden zoon van Lodewijk den Vrome, met een' jongeren Lodewijk, zoon van Lotharius, die na dezen zijnen vader Keizer is geweest. Deze fout nu is in ons (volgens Huydecoper door eene vreemde hand ingelascht) fragment verholpen, doch niet zonder eene nieuwe onjuistheid. Hier, namelijk, wordt wel Lodewijk de Duitscher als tweede zoon van Lodewijk den Vrome erkend, maar van hem ten onrechte gezegd, dat hij na Lotharius keizer is geweest. Dus weder dezelfde verwarring met zijnen neef, Lotharius' zoon. Wel heeft Lodewijk de Duitscher getracht na den dood van

dezen neef de keizerskroon te bekomen, doch toen is de derde zoon, Karel de Kale, hem vóór geweest. Deze werd na zijnen neef keizer, om die waardigheid echter slechts kort te bekleeden. Als wij erkennen, dat Melis Stoke zelf te voren (vs. 289) de fout begaan had, behoeven wij het geheele fragment om eene dergelijke fout niet aan Melis Stoke te ontzeggen. Dat hij de eene plaats niet met de andere in overeenstemming heeft gebracht, is wellicht aan bij hem overgebleven onzekerheid te wijten.

Nog eene grieve heeft Huydecoper, en wel tegen vs. 857 en 858. Daar lezen wij:

Dit gesciede te voren een jaer
Eer dander Dideric starf voerwaer.

Wat is met dat *dit gesciede* bedoeld? Huydecoper zegt: de dood van hertog Karel in de gevangenis te Orleans. Dit nu is niet vóór, maar na den dood van Dirk den tweede geschied: aldus is onjuist wat hier gemeld wordt en in tegenspraak met hetgeen Stoke zelf gezegd heeft, dat Dirk in hetzelfde jaar is gestorven als Lodewijk V, en de dood van zijnen zoon Karel eenige jaren daarna is gevolgd. Alzoo besluit hij: „dat Melis Stoke dezen brok (797—869) niet heeft kunnen schrijven en deze schrijver derhalve door een ander, die hem niet genoeg onderzocht had, en zelf niet kundig genoeg was, hier, gelijk elders in 't vervolg, is bedorven." Doch wij herhalen de vraag: waarop ziet *dit gesciede?* Niet op den dood van hertog Karel, maar op zijne gevangenneming, welke door Melis Stoke als nog vóór den dood van Lodewijk V en dus ook vóór dien van Dirk II geschied, gesteld wordt.

Tusschen de verzen 1091 en 1092 neemt Huydecoper eene gaping aan, waar, zooals hij meent, een viertal

verzen zijn uitgevallen, die hij in Melis Stoke's taal aanvult. Men leest er:

Ende want hi teser geeste niet en hoert,
So sal hier na van hem voert
Ghetelt worden, wat ghesciede
In sinen tiden onsen lieden.

Terecht, zegt Huydecoper, verklaart Melis Stoke hier, dat Boudewijn van Vlaanderen, vader van Boudijn en Robert de Vries, niet in deze historie te huis behoort; maar hoe kan hij er dan op laten volgen, dat van hem later verhaald zal worden? Dus, besluit hij, zijn er regels uitgevallen, waarin sprake is geweest van Robert de Vries, van wien werkelijk later het noodige verhaald wordt. — Doch eene andere verklaring van de aangehaalde woorden maakt de aanvulling overbodig. Wij vatten ze dus op: omdat Boudijn tot deze historie niet behoort, zoo zal van hem hierna slechts verhaald worden wat in zijnen tijd *onzen lieden*, dat is, ons Hollanders geschiedde. En werkelijk wordt later (vs. 1169, volgg) van Boudijn niets meer verhaald, dan dat hij niet langer dan drie jaren geregeerd heeft en daarop is gestorven, hetgeen voor „onze lieden" van de belangrijkste gevolgen is geweest, omdat Robert, daardoor heer van Vlaanderen geworden, later in staat was zijnen stiefzoon na Godevaarts dood op den grafelijken zetel van Holland terug te brengen.

In het tweede Boek verklaart Huydecoper, dat de verzen 651 tot 662, waar een wonder, ten behoeve van vrouw Sofia, de moeder van Graaf Floris III, voorgevallen, verhaald wordt, door een' „lapzalver" zijn ingelascht. Maar bij dat zeggen bedacht hij niet, dat hetzelfde door het Chronicon Egmondanum op het jaar 1176 verhaald wordt. En die onderstelling, dat de

genoemde verzen onecht zijn, leidt hem tot eene andere onderstelling, te weten, dat andere verzen voor die onechte de plaats hebben moeten ruimen, en dat in die uitgeworpen regels Melis Stoke van Dirk VII en zijn huwelijk zou hebben gesproken. Dus maakt hij de verzen 996 en 999 goed, waar het heet, dat te voren van Dirk en zijn huwelijk was gewaagd, terwijl toch daarvan nergens te voren melding gemaakt wordt. De verklaring van Huydecoper tot oplossing van de zwarigheid kan bij de ongegrondheid zijner onderstelling niet gelden. Hoe ze anders op te lossen, dan door eene vergissing van Melis Stoke aan te nemen, zie ik niet in. Hij had vs. 687—692 gesproken van Diederik, Graaf van Kleef, en hoe hij vrouw Ade, dochter van Graaf Floris III huwde. Dit verhaald hebbende, kan het hem geweest zijn, alsof hij van het huwelijk van Dirk van Holland met Aleid van Kleef gesproken had. Doch dan blijft het zeer vreemd, dat hij zich door naslaan van hetgeen hij geschreven had, niet beter heeft ingelicht. De afschrijver C. schijnt de onjuistheid van het zeggen, dat te voren over Dirk van Holland en zijn huwelijk geschreven was, opgemerkt te hebben: althans hij laat het vers weg: „als hier te voren staat beschreven", hoezeer hij toch het vers: „Diedrike, die hier voren staet", heeft laten staan. Hoe dit zij, het weglaten van dat vers door den schrijver van C. pleit tegen de meening van Huydecoper.

Het gansche verhaal in Boek III (587—707) omtrent het tornooi te Corbie, en hoe Graaf Floris IV aldaar door verraad, hem door den minnenijd van den Graaf van Clermont gesmeed, is omgekomen, schrijft Huydecoper, die het eene fabel noemt, aan broddelaars toe, die uit hun eigen armoede onzen dichter verrijkt

hebben. Het is waar, dat breed verhaal wordt in C. niet gevonden; maar wat belet ons aan te nemen, dat Melis Stoke later, nader van de juistheid van hetgeen daaromtrent werd medegedeeld, overtuigd geworden, begrepen heeft zijnen lezers dat uitvoerig bericht niet te moeten onthouden. Huydecoper oppert menigen twijfel tegen de geloofbaarheid van het verhaal; doch een tijdgenoot van de gebeurtenis, Albertus Stadensis, bevestigt de hoofdzaak, waar hij meldt, dat Graaf Floris in een tornooi gesneuveld is. Nu moge Melis Stoke's verhaal in eenig opzicht niet nauwkeurig zijn, om te staven, dat het daarom niet van Melis Stoke afkomstig is, zou men bewezen moeten hebben, dat Melis Stoke omtrent iets, dat tachtig jaren geleden gebeurd was, geene onnauwkeurigheden heeft kunnen begaan en slechts aan hetgeen strikt waar was, geloof heeft kunnen hechten.

C. heeft, in plaats van de verzen 707—726 in A, de volgende regels:

Nu leggen wi vanden grave neder
Ende keren ter materien weder.

Deze of eene dergelijke uitdrukking is den schrijver gewoon, waar hij eene uitweiding plaats heeft gegeven. Op dezen grond zou men kunnen vermoeden, dat de uitweiding over 's Graven optreden en dood te Corbie in de eerste bewerking eene plaats gevonden had, en in de redactie C. is weggelaten. Dus zou zij in de laatste redactie, welke A. ons geeft, opnieuw opgenomen zijn geworden. Dit zou te meer voor de echtheid pleiten. Immers zou zij dan door den schrijver, na vroegeren twijfel aangaande de vertrouwbaarheid, eerst na nadere bevestiging der gebeurtenis, weder opgenomen zijn.

Maar hoedanig is de inhoud van die 19 verzen (707—726) in Codex A. welke de zoo even uit C.

overgeschreven verzen vervangen? Zij handelen over de kinderen van Graaf Floris IV. Huydecoper acht, dat hier de Codices B. en C., die, in eenige regels vóór de korte vermelding van Floris' dood in een tornooi, een beknopter bericht geven, verminkt zijn. Dit laat zich kwalijk bewijzen. Aannemelijker is, dat Melis Stoke in de laatste redactie het in de vroegere gestelde verbeterd heeft. Immers in C. en bij gevolg in B. werd slechts van éénen zoon van Graaf Floris gesproken, en dus verzuimd gewag te maken van Floris, den broeder van Graaf Willem II. Bovendien meldt A. hier van Floris' beide dochters en hare echtgenooten eene zaak, die de vermelding wel waard was, te meer omdat aan het huwelijk van de eerste der dochters de vermaagschapping der Huizen van Holland en van Henegouwen te danken was.

Vergelijken wij vers 733—743 in A. met de parallele plaats in C., zoo erkennen wij, mijns bedunkens, de hand van Melis Stoke, in later tijd niet alleen zelfstandiger van oordeel, maar ook voorzichtiger geworden, daar hij toen, als het ware, onder het oog van zijnen Vorst schreef. — Huydecoper denkt weder aan grove vervalsching van den tekst, dien wij in C. en B. lezen. Doch laten wij de beide lezingen beschouwen. — In C. lezen wij:

Keyser Vrederic sette hem jeghen
Der heiligher kerken, als nu pleghen
Vele lieden, als ic versta.
Namt hem de Paus alsoe na,
Dat hine condampneren dede
Ende roveden aldaar ter stede
Van der crone en van der ere,
Ende scieden van onsen here.

In A. daarentegen lezen wij:

Doe hem de keizer Vrederic sette
Om der heiligher kerken lette
Ende tachterne tgheestelike goet,
Doe was de Paeus ghemaket vroet,
Dat hi wilde cranken kerstinede,
So dat hine condampneren dede
Ende roveden van der keyser crone,
Die hi verbuerde herde onscone,
Ende ontseide hem gracie ende ere
En scietene daer van onsen here.

Vergelijken wij de twee teksten, zoo merken wij al dadelijk op, dat Melis Stoke in A. niet rechtstreeks zegt, dat Frederik II zich tegen de heilige Kerk vergrepen heeft, maar slechts dat de Kerk door zijn bedrijf verlet werd, en dat niet zoo zeer de Kerk zelve, als wel het geestelijke goed benadeeld werd. Voorts blijft de hatelijke uitval: „als nu pleghen vele lude" geheel weg, een uitval, door welken de schrijver én partij trok voor de Kerk tegen Frederik, en menigeen, die het zich aantrekken mocht, kwetste. Ook verdient opmerking, dat in A. de Paus gezegd wordt vroed gemaakt te zijn, dat Frederik de Christenheid wilde aanranden. Hiermede geeft Melis Stoke niet onduidelijk te kennen, dat Frederik het, ja, op het geestelijk goed, maar niet op de *Christenheid*, dat is, op het Christendom gemunt had, en dat de Paus dienaangaande is misleid geworden.

In de verzen 769—793 (B. III) vindt men in A. eene niet onbelangrijke mededeeling, die C. niet heeft. Zij betreft den valschen Frederik, dat is, den bedrieger, die zich, toen Keizer Frederik II van den troon vervallen was verklaard, voor dezen vorst uitgaf, maar zijn bedrog met de straf des doods moest bekoopen.

Huydecoper verklaart, dat dit toevoegsel niets ter zake doet. Doch ik zie niet in, waarom Melis Stoke die mededeeling niet belangrijk genoeg heeft kunnen achten om ze in zijn verhaal ter plaatse waar het best voegde, in te lasschen.

De regels 825—870 van dit IIIe Boek verklaart Huydecoper voor een zot sermoen, zoo zot als het groot is, louter wildzang, den samenhang afbrekend en niets vermeldend, dan 't geen kort te voren bondig gezegd was.

Doch beschouwen wij de plaats nader.

Vooreerst, vers 825: „in weet, wat bedieden mochte", behoort bij het voorgaande, te weten, bij de vermelding van den watervloed, een jaar na Koning Willems kroning voorgevallen. Dit natuurverschijnsel is voorzeker door Melis Stoke vermeld, omdat er een ongunstig voorteeken in gevonden werd. Doch na het vermeld te hebben, zegt hij: ik weet niet wat het beduiden kon, en hiermede geeft hij te kennen, dat hij, zeer verstandig, niet beslissen wil, of men terecht aan den watervloed die beduidenis gaf.

En nu, nadat hij vroeger te kennen heeft gegeven, hoe hertog Hendrik van Brabant de verkiezing van Willem tot Roomsch koning in de hand heeft gewerkt, ten einde hem uit zijne nabuurschap te verwijderen, daar hij in hem, hoe jong ook, eene stoutmoedigheid en „felheid" opmerkte, die ongelegenheid voorspelde, — kan de auteur niet nalaten zijne bevinding mede te deelen omtrent de vraag, of de strafheid van een jong vorst aan een' naburig vorst en menigen landzaat grond geeft om te verlangen, dat hij door eene taak buitenslands afgeleid worde. Hij begint met in 't algemeen te zeggen, dat het onzeker is, of een vorst, hij zij wie hij zij, in zijn land eer of schande zal be-

halen, geacht zal worden goed of kwaad te doen, gelaakt of geprezen zal worden. Dit hangt, meent hij, van de omstandigheden af. En dan vraagt hij: berecht die Vorst de gemeente wel, die „onnoozel is en niet fel"? Op deze vraag wacht hij voorzeker een ontkennend antwoord, en hij gaat voort met te zeggen: die wreed, dat is, die stoutmoedig en scherp is, wederstaat dengenen, die meer begeert, dan hem toekomt. Dus is aan den fellen en niet onnoozelen de voorkeur te geven, mits hij rechtvaardig zij, en evenzeer zijne naburen, als zijne landzaten, hetzij arm, hetzij rijk, gelijkelijk behandele en, in één woord, rechtvaardig zij. Doch hield deze redeneering geen verwijt in tegen Graaf Jan II, den vader van den Vorst, wien hij zijn werk zal opdragen? Het scheen zoo, want van Graaf Jan werd geklaagd, dat hij alles behalve fel was, ja, hij werd van rechtsonthouding beschuldigd. Zie slechts zijne karakterschets, Boek X, vs. 700 en volgg. (bij Huydecoper 702). Van die blaam nu wil de auteur dien Graaf zuiveren. Menigeen, zegt hij, ijvert onbezonnen, luide om recht roepend. Het ware beter, dat hij zweeg: want, kreeg hij recht naar behooren, het kon hem wel eens kwalijk bekomen. — Is dan om de genoemde reden aan den strengen heer de voorkeur te geven, te meer is zulks het geval omdat onder den zachten elk de baas wil zijn. Men doet derhalve verkeerd, den strengen weg te wenschen, gelijk Hendrik van Brabant en anderen, even als hij, gedaan hebben, die Willem verwijderd hebben willen zien. Want mijn gevoelen, zegt de schrijver ten slotte, is, dat een zachtaardig vorst heden ten dage meer verliest, dan een die, hoewel niet overmatig, streng is jegens landzaat en nabuur.

Nu vraag ik, of deze uitweiding iets behelst, dat

overtollig of onzinnig en ongepast en op dien grond Melis Stoke onwaardig kan genoemd worden. Mij dunkt, het geheele betoog heeft zulk eene mate van toepasselijkheid op Melis Stoke's tijd en betrekking, dat kwalijk aan een' ander persoon kan gedacht worden, die den inval zou gehad hebben om hier zulk eene redeneering in te lasschen.

In plaats der regels 887—995 (B. III) in A. leest men in C. slechts 27 verzen, waarin het verhaal van Akens overgave aan Graaf Willem ten gevolge van de overstrooming, veroorzaakt door het openen van eene te voren gesloten bron, niet voorkomt. De korte vermelding van C. komt Huydecoper voor echt te zijn; het vinden van die bron, daarentegen, houdt hij voor een plomp verdichtsel. Behalve dat de zaak hem, zoo het schijnt, ongeloofelijk is voorgekomen, stoot hij zich aan vs. 892, waar gezegd wordt: hoe Willem „is getrect rechtevoert voer Aken, alse ghi hebt gehoert." Hier vraagt hij: waar en wanneer hebben wij het gehoord? Doch de zaak is duidelijk: immers twee verzen hooger was gezegd: hoe Willem „haestelike voer Aken voer." Maar vooral hindert hem de overeenkomst tusschen de wijze, waarop hier het opsporen van de bron en in het volgende Boek het vinden van koning Willems lijk te Hoogwoude wordt verhaald. Ook deze laatste geschiedenis houdt Huydecoper voor een verzinsel en nu acht hij beide verhalen „in denzelfden pot of kop gekookt en opgestoofd." Dat de wijze van het vinden van koning Willems lijk in Melis Stoke's tijd zoo verhaald werd, als deze het mededeelt, kan niet in twijfel getrokken worden, en dat Melis Stoke de zaak, zoo als zij geloofd werd, moest teruggeven, is te begrijpen. En wat de overeenkomst in de inkleeding van het eene en het andere geval aan-

gaat, zij vindt hare oorzaak in de gelijkheid der zaak. Wat, eindelijk, de wonderlijke geschiedenis van de overstrooming, door welke Aken tot de overgave gedwongen werd, betreft, zij wordt door tijdgenooten zoo stellig bevestigd, dat men hier aan geene verdichting kan denken. Wat toch, om geene andere oude berichten aan te voeren, schrijven Emo en Menko [1]: „Cumque fere tota aestate fuissent obsessi (te weten, die van de stad Aken) circa autumnum supervenerunt Frisones, occupantes planitiem campi versus Aquilonem et Chorum (dat is, corum of caurum, het Noord-Westen) ante introitum civitatis, quam nemo principum prius audebat occupare (waarschijnlijk om het gevaar van overstrooming). Aqua etiam (lees: etenim) ab oriente obstructa fuit aggere fortissimo bene 40 pedum in altitudine, et sic aquae praeclusae occupaverunt ad minimum tertiam partem civitatis, unde dicti cives, videntes se ex omni parte coarctatos, elegerunt inire pacem et concordiam cum rege et tradere in manus civitatem." — En vraagt men, hoe de Friezen naar Aken kwamen, wat wij lezen in het werk van Dr. Ad. Koch (*die frühesten Niederlassungen der Minoriten im Rheingebiete*) zal het ons leeren: Paus Innocentius had den Minoriten geboden de zaak van Willem van Holland, tot Roomsch Koning gekozen, te bevorderen. Toen het beleg van Aken lang aanhield, werd door hen in Holland en Friesland het kruis gepredikt, ten gevolge waarvan zich velen uit die gewesten naar 't belegeringsleger voor Aken begaven. Zij waren het, die den dam opwierpen, door welken het water in de stad kwam. Wel moet er een ontzaggelijke toevloed van water uit de hooger gelegene

1) Uitgave van het *Hist. Genootsch.* p. 194.

plaatsen zijn gekomen, dat de Friezen een' dam van 40 voet hoog hebben moeten opwerpen om het water uit de vlakte, waar zij gelegerd waren, te houden en het juist daardoor de stad te doen instroomen. Dat die buitengewone toevloed van water bekomen is doordien iemand, bekend met het bestaan van eene verborgen bron, die om te grooten aanvoer van water te verhoeden, gesloten gehouden werd, het geheim aan den koning openbaarde en de bron ontsloot, — wat is hierin onwaarschijnlijks? En al ware het bij het onloochenbare feit der overstrooming bijgedicht, waarom mogen wij het er niet voor houden, dat Melis Stoke aan een verdicht verhaal waarde en geloof gehecht heeft? Op degelijke gronden zou men moeten bewijzen, dat zulks bij onzen Kroniekschrijver onmogelijk was: anders heeft men het recht niet te beweren, dat dit verhaal niet door hem gesteld zou zijn. Neen! wij moeten aannemen, dat de auteur, later van deze bijzonderheid onderricht, ze in zijn geschrift heeft ingelascht. Hij zelf geeft het genoegzaam te kennen, waar hij vs. 911 zegt:

Hoert hier wonderlike ghile:
Ic salt u segghen, ic bens versonnen,

(dat is, ik ben het te weten gekomen)

Hoe dat Aken was ghewonnen,
Ende cort maken dese dinc.

Als of hij zeggen wilde: het verhaal is vrij lang, maar ik zal het zoo veel mogelijk bekorten.

De verzen 1173—1214 van hetzelfde Boek bevatten weder een stuk, dat de strenge afkeuring van Huydecoper niet ontgaan kon. Het handelt, na de vermelding der nederlaag van de Vlamingen bij Westcappel, over de rol, door uitgewekenen in het vreemde land gespeeld.

Die verzen behelzen, zegt Huydecoper, niets dat goed is: zij kunnen niet van Melis zijn, wij hebben hier een sermoen van den ouden broddelaar, louter wildzang, genoegzaam onverstaanbaar. Voorts wekt het zijne achterdocht, dat, terwijl men in het voorgaande geene schaduw van eenig verraad in Zeeland vindt, hier de Zeeuwen verraders genoemd werden, en hij eindigt met dezen uitval: „die vermaak vindt in den samenhang dezer 40 regelen te ontzwachtelen, ik gun het hem. Voor mij ik heb er geen' lust toe." Had hij wel lust gehad ze onbevooroordeeld te lezen, hij zou ze niet onjuist noch Melis Stoke onwaardig gevonden hebben, en ze niet hebben verworpen, zoo als hij gedaan heeft, zonder te vragen, hoe zulk eene verkeerde voorstelling, als hij er in vindt, in het hoofd zou zijn gekomen van iemand, die dan nog de stoutheid zou gehad hebben om met zijne betweterij het werk van Melis Stoke te vervalschen.

Huydecopers fout is voornamelijk deze, dat hij gemeend heeft, dat de plaats handelt over verraad onder de Zeeuwen. Dit nu is geenszins het geval. De au teur heeft een beweren op het oog, dat der Vlamingen schande moest bemantelen door de nederlaag aan verraad toe te schrijven. Uitgeweken landgenooten, heette het, hadden hen verlokt dien inval in Zeeland te doen. Hadden zij de overwinning behaald, dus redeneerde men, zoo zouden die ballingen zich de eer der overwinning hebben toegekend om aan het Vlaamsche Hof weder in gunst te komen.

Met deze voorstelling veinst Melis Stoke het eens te zijn. Ja, zegt hij, zoo is het, want anders zouden de Vlamingen niet zoo stout geweest zijn Zeeland te willen overrompelen. Zoo zij in Zeeland zelve, hetzij van derwaarts uitgeweken Vlamingen, hetzij, zoo als bij andere gelegenheden, van de Zeeuwen zelven, geen

hulp meenen te zullen vinden, durven de Vlamingen zoo iets niet ondernemen. Maar de balling, en hier wordt zijne taal ernst, trekt zich natuurlijk den tegenspoed zijner vroegere landgenooten niet te sterk aan; kan hij echter, door hun eene overwinning te bereiden, hunne gunst herwinnen, des te beter! Maar dwaas zijn dezulken, die zich door personen, welke zich de ongenade van hunnen landsheer op den hals hebben gehaald, laten innemen. Intusschen, zoo eindigt hij, ziet men het heden ten dage meer, dat door lieden, welke zich aan het Hof, welks gunst zij verbeurd hebben, weder aangenaam willen maken, een oorlog gestookt wordt, waar hun landsheer den last van dragen moet.

Zoo verklaard, heeft, dunkt mij, deze plaats niets, dat de blaam van Huydecoper wettigt.

Volgens zijne gewoonte om wat hij in zijne voorbarigheid niet juist acht, onecht te verklaren, stelt Huydecoper voor om in het verband der verzen 1364—1371 vier regels uit te werpen. Zij bevatten de taal van Margaretha van Vlaanderen tot den Graaf van Anjou om hem te bewegen op Koning Willems uitdaging te Assche te verschijnen. Zij luiden aldus:

Ghi soud hier liggen seven jaer,
Eer hi uten lande quame,
De koninc, om enighe vrame,
Mids onder sine viande.
Hi souds noch bringhen bloedighe hande,
Die onse maghe hebben verslaghen:
Des ne derf niement vraghen:
So koene wort hi nemmermere.

Hierop teekent Huydecoper aan: „Moest Margriet niet zot of ijlhoofdig geweest zijn, om tot Karel, dien zij

poogde een hart onder den riem te steken, aldus te spreken:

Hi souds noch bringhen bloedighe hande,
Die onse maghe hebben verslaghen.

Even goed had hij kunnen zeggen: vrees niet voor Willem: „hij is een verslindende leeuw." Op dezen grond nu wil hij na het behoorlijk aantal verzen uitgeworpen te hebben, dus lezen:

Eer hi quame uten lande
Mids onder sine viande:
Soe koene wort hi nemmermere.

Maar wie heeft Huydecoper gezegd, dat Koning Willem den Graaf van Anjou en den zijnen bloedige handen zou toebrengen? Neen! Gravin Margaretha zegt: Willem zal het niet wagen u in Brabant te ontmoeten: want hij zou er niet zonder bloedstorting afkomen, en daarvoor deinst hij terug. Dit drukt zij in hare bitterheid dus uit, hij zou daarvan de handen nog bloedig maken, hij zou er bij die ontmoeting met de handen, welke mijne magen te Westcappel hebben verslagen, niet onbebloed afkomen.

Tien verzen, welke in C. na vs. 1372 gelezen worden, ontbreken in A. Daar zij de woorden van Margaretha tot den Graaf van Anjou voortzetten, niets nieuws behelzen, en het reeds gezegde in overdreven taal herhalen, zoo houd ik het er voor, dat Melis Stoke zelf ze in zijne eindredactie heeft weggelaten. Evenzoo, meen ik, heeft hij gehandeld met de twee verzen, die na vs. 1380 in C. volgen, en dus luiden:

Al doer sijn wijf ende dor den broeder
Hoer vaders kint en sijnre moeder.

Als onnoodig en duister zal hij ze onderdrukt hebben.

Wanneer men het eind van Boek III, te beginnen

bij vs. 1581 in A. vergelijkt met hetgeen C. in plaats daarvan te lezen geeft, bespeurt men duidelijk, dat weggelaten is wat uitdrukking gaf aan het vermoeden, dat Koning Willem door zijn gevolg alleen gelaten zou zijn: men zou opzettelijk zijn achtergebleven en alzoo zou hij ten gevolge van verraad zijn omgebracht. Daar de verzen, die dit inhouden, in A. niet voorkomen, ligt het voor de hand te onderstellen, dat Melis Stoke, later voorzichtiger, raadzaam gevonden heeft, de onbewijsbare verdenking, welke voorzeker nog menigeen in zijn' persoon of nakomelingschap trof, te onderdrukken.

Van de verzen 1581 tot het einde (in A.), die Huydecoper voor verkieselijk houdt boven de lezing in C., werpt hij toch de regels 1580—1583 weg, omdat zij de historie van het vinden van Koning Willems lijk onderstellen, die in het volgende Boek alleen in A. wordt verhaald en door hem voor eene zotte fabel, Melis Stoke onwaardig, gehouden wordt. In plaats van ze willekeurig weg te werpen, hadden zij er hem van terug moeten houden dat verhaal onecht te verklaren. Doch hierover straks nader!

In het IVe Boek stelt Huydecoper in de verzen 83—94 twee verbeteringen voor, waarvan de laatste in vs. 93: *sine veete*, in plaats van *Ende sine veete*, noodzakelijk voorkomt. „Maar", zegt hij, „als gij die twaalf regels aldus verbeterd hebt, zullen ze nog niet anders uitleveren, dan wildzang, die noch te vatten noch te grijpen is. En daarom verwerp ik dit alles." — Integendeel, zij zijn zeer goed te vatten.

De auteur schildert de partijschappen, welke er heerschten onder het bewind van de Gravin van Henegouwen, tante en voogdes van het kind Floris (V). De

wien dit geldt, en dit is duidelijk genoeg, hij trekke het zich vrij aan, en God geve, dat men deze mijne taal niet op mij wreke.

Vatten wij deze plaats dus op, dan kunnen wij kwalijk aan een' anderen auteur, dan aan Melis Stoke zelven denken. Hoe is het denkbaar, dat een vreemd persoon Melis' geschiedwerk zou gebruikt hebben om daarin aan zijne grieven lucht te geven: wat wij hier lazen, is te persoonlijk en te zeer op een bepaalden toestand toepasselijk, dan dat men hier het werk van een' ongenoemde zou kunnen vermoeden.

In dien wensch, dat zijne vrije taal niet op hem gewroken moge worden, vindt Hnydecoper aanleiding om te schrijven: „die broddelaars waren zeer bang voor hunne huid", en dezen „broddelaar" meent hij van onverstand te overtuigen, waar hij zijne woorden:

Dies nes te prisen niet een stro,
Dat eenich man op eenich stont
Eenen anderen siet in den mont —

in tegenspraak acht met den raad, dat de Heeren den vleiers in den mond moeten zien. Doch hij ziet over het hoofd, dat er op volgt:

Ende niet siet in sijns selfs stoet (lees: stroet, dat is, strot, keel). Dus misprijst hij niet, dat men een' ander in den mond ziet, maar dat men, terwijl men dit doet, zich zelven niet in den mond ziet.

Maar deze verzen, ongetwijfeld van Melis Stoke, worden in A. gemist. Wat intusschen is natuurlijker, dan dat zij bij de latere redactie door hem onderdrukt zijn, toen het Hof „veranderd" was, zijne stelling aldaar meer verzekerd zal geweest zijn en de grond der grieve, welke hem vroeger kwelde, niet meer bestaan zal hebben.

In C. vindt men, in plaats der in A. voorkomende

verzen 417—478, een veertiental regels, welke een beknopt verhaal behelzen van het opgraven van Koning Willems lijk te Hoogwoude. Die 61 regels in A., daarentegen, bevatten een omstandig verhaal van dezelfde zaak met verscheiden bijzonderheden, ja, met een gesprek tusschen den man in de gegraven diepte en dengenen, die daarboven bij stond, hetgeen eenige overeenkomst heeft met de voorstelling van het vinden der bron, wier opneming de stad Aken gedeeltelijk overstroomde. Had Huydecoper die bijzonderheid van de inneming van Aken door een' vervalscher ingelascht geacht, dit omstandig verhaal van het opsporen van het lijk van Floris' vader is in zijn oog een louter verdichtsel, niet waardig dat wij er ons mede ophouden. De beknopter mededeeling in C. en B., daarentegen, houdt hij voor echt. Niets evenwel is er tegen, dat wij het er voor houden, dat Melis Stoke de uitvoerige voorstelling later in zijn verhaal heeft ingelascht. Zal ik mijn gevoelen zeggen, zoo acht ik het zeer onzeker, of Koning Willems lijk in West-Friesland wel waarlijk teruggevonden is. Maar dat de tocht van Graaf Floris, met het doel ondernomen om zijne riddereer te staven, die twijfelachtig was, zoolang hij zijns vaders lijk ongewroken in vijandelijken bodem liet, — dat die tocht niet vruchteloos was geweest; dat 's Konings lijk teruggevonden was, — *moest* in de gansche wereld geloofd worden. Naarmate er wellicht meer twijfel bestond, of het lijk wel werkelijk teruggevonden was, moest dit des te stelliger verzekerd en met kleuren en geuren, zoo als men zegt, als op gezag van ooggetuigen verhaald worden. — Nog meer dan eene eeuw later werd de zoon van Hertog Albrecht van Beieren eerloos verklaard, zoolang zijn oudoom, Graaf Willem IV, ongewroken met schild en wapen in der Friezen land lag. Dus was er drin-

gende noodzakelijkheid, dat in het geval van Graaf Floris alle onzekerheid werd weggenomen door de omstandige voorstelling, die wij in Melis Stoke's laatste redactie lezen en die hij niet nalaten mocht mede te deelen, ten einde ook zijn gezag aan het aangenomen verhaal bij te zetten. Anders mochten de tegenstanders van den regeerenden Graaf uit het Huis van Henegouwen, met Koning Willem vermaagschapt, hem een verzuim van herstel der verloren riddereer tot verwijt maken.

Na vers 523 volgen in C. vier regels, die in A. zijn weggelaten. Ook wordt er niets aan gemist. Huydecoper verklaart ze voor nietswaardig broddelwerk. Zoo ongunstig evenwel verdienen zij niet beoordeeld te worden. Melis Stoke gewaagde van den grooten watervloed, die Zuid-Holland en Zeeland in 1287 bezocht. Geene plaats, zegt hij, bij de zee bleef verschoond, bepaaldelijk geheel Zeeland werd overstroomd, behalve Walcheren en Wolfaertsdijk: anders hoorde ik (zegt de schrijver) nooit een land (dat is, eene plaats in Zeeland), dat verschoond bleef, noemen. Hierbij nu heeft de andere redactie:

In wat lande ic bin comen
Dat staende bleef bi der zee,
.Sonder Vlaender, wat sels mee,
En die lande, die ghi hoert nomen.

dat is, welk deel van Zeeland, aan de zee gelegen, ik ook bezocht heb, geen bleef verschoond, behalve Vlaanderen met de landen (Walcheren en Wolfaertsdijk), die gij daar zoo hoort noemen. Wellicht zijn deze regels een toevoegsel van den afschrijver, die meende, dat ook Vlaanderen, mede aan de zee gelegen, als door den watervloed niet bezocht moest vermeld worden.

De verzen 537—594 van ditzelfde (IV) Boek worden door Huydecoper weder in de verdenking van onechtheid gebracht. De auteur heeft gesproken van de onderwerping der Friezen aan Floris V, en hoe zij hem hulde zwoeren, eenen eed, dien zij echter verbraken, zoo als hij later verhalen zou, en dan zegt hij:

Maer hier gaet ene tale voren
Van andren dinghen; dat ghesciede
In den lande onder de liede.

Ieder onbevooroordeelde zal dit *in den lande* van Friesland, en dit *onder de liede* van de Friezen verstaan. Niet aldus Huydecoper. Hij verklaart, dat dit *in den lande* ziet op Holland en Zeeland, en vermits de schrijver eerst met vs. 595 weder met het voorgevallene in Zeeland begint, zoo wil hij al wat daar tusschen ligt (537—594) wegwerpen. Doch ook tegen den inhoud dier verzen heeft hij bezwaar: „zij houden ons op", zegt hij, „met het bouwen van kasteelen, die op éénen tijd afgebroken lagen en evenwel nog overeind stonden." — Laat ons zien, of deze ongerijmdheid daar werkelijk te lezen staat. In vers 584 en 585 lezen wij:

Sint droech soe der Vriesen raet,
Dat si de veste al te braken.

Hierin lees ik niet, dat de Friezen de kasteelen hebben afgebroken, maar slechts dat zij dit in den zin hadden. Dus vervalt de door Huydecoper gewraakte tegenstrijdigheid. — Nog een bezwaar heeft hij: in de verzen 573—579 zegt de schrijver: ik weet niet, of het huis te Medemblik vroeger of later dan de te voren genoemde kasteelen gemaakt is; doch, voegt hij daarbij: aan het gemis van bepaalde kennis daaromtrent is niet veel gelegen. — Hierin vermeen ik de taal van iemand, die gaarne alles op het nauwkeurigst bericht en liefst zou melden, of de stichting van het kasteel van Medemblik, dat in den tijd van Jan II zulk een

belangrijk punt is geweest, en waarvan hij te voren (vs. 538 en 539), thans naar zijn oordeel te stellig, had verzekerd, dat het tegelijk met de andere kasteelen gebouwd was, werkelijk gelijktijdig met die andere gesticht is. Maar hoe een interpolator, van wien niemand eenig zeker bericht verlangde, hier in den zin kon krijgen om, van zich zelven in den eersten persoon sprekende, te verklaren, dat hij 't rechte niet wist, is kwalijk te vatten.

Ook tegen de regels 595—632 werpt Huydecoper allerlei twijfel op. Laten wij zijne bezwaren achtereenvolgens nagaan!

Het eerste bezwaar is het volgende. Melis Stoke heeft gezegd, dat de Heeren van Zeeland aan Graaf Floris de gehoorzaamheid wilden opzeggen:

Zij pensder jeghen enen raet,

en dan voegt hij er bij:

Haer ghepense also voortgaet,
Dat si theerscap wel na ghemene
Van Hollant, groot ende clene,
Hadden brocht van haeren strike.

Hier merkt Huydecoper aan: „dit kan ik bezwaarlijk gelooven", namelijk, dat al de Hollandsche Heeren van den Graaf afvallig zouden geworden zijn. Maar dat zegt Melis Stoke ook niet: hij zegt slechts wat de Heeren van Zeeland dachten, te weten, dat zij de Hollandsche Edelen gemakkelijk van hunnen plicht afgebracht zouden hebben.

Een tweede bezwaar betreft de vermelding dat van Borselen en Renesse zich met elkaar verzoenden om Floris te wederstaan. Dit is geschied, zegt Huydecoper, tegen Jan II, en nu vermoedt hij, dat een broddelaar, naar zijne gewoonte, wat later gebeurd is, vroeger verhaald of aangeroerd heeft. — Doch wat is natuur-

lijker, dan dat die twee onderling vijandige Heeren, telkens wanneer zij kans zagen om met vereende krachten den hun te tiranniek dunkenden heer van Holland te bestrijden, gemeene zaak maakten?

Nu volgen zeven verzen, waarin gezegd wordt dat het vreemd is, dat een Vorst overloopers van een ander land vertrouwt: immers hoe kan hij verwachten, dat dezulken, die hunnen eigenen heer verzaakten, hem trouw zullen blijven? — en dan volgen in C. en B. 38 regels, welke in A. niet gevonden worden. — Deze regels zijn voorzeker door Melis Stoke bij de eindredactie onderdrukt. Nog blijkt zulks, mijns bedunkens, uit vs. 633.

Nu keric weder ten beghinne.

welke woorden eene grootere uitweiding aanduiden, dan thans in A. voorkomt. — En welke is dan de inhoud van die 38 regels, wederom door Huydecoper voor broddelaarswerk verklaard, en wat mag de reden wezen, dat zij later achtergelaten zijn? — Die regels sluiten zich aan de zoo even vermelde zeven regels (626—632) aan. Lieden, die hunnen eigen Vorst verzaakt hebben, zegt de auteur, zijn door den Vorst, in wiens dienst zij zich begeven, niet te vertrouwen: want als deze hunnen wil niet doet, dan brouwen zij kwaad tegen hem: immers zijn zij door geenerlei band van verwantschap of leenmanschap met hem verbonden, en het is hun slechts te doen om de meesten te zijn. Dus wisselen zij even snel van partij als de weerhaan op den kerktoren van richting. En wat kan een Vorst er mede winnen, dat hij gehoor geeft aan hetgeen de overloopers uit het vreemde land hem voorspiegelen: te weten, de verovering van het land, waaruit zij gebannen zijn? Veel beter kan hij in zijn eigen erfland zijne onderdanen onder behoorlijk bedwang krijgen, dan hij dit zou vermogen in een land, dat hij met

kracht en geweld veroverd had: al zweren de inwoners hem trouw, — daarop is niet te bouwen: want hoe zouden zij hem meer lief hebben, dan hunnen vroegeren heer? — En nu keert de schrijver tot het vroeger gezegde terug: de overlooper uit het vreemde land zal, zoo hij er kans toe ziet om zich met zijnen verzaakten heer te verzoenen, naar zijn land terugkeeren.

Waartoe nu kan Melis Stoke geacht worden deze gezonde taal later te hebben onderdrukt? Voorzeker omdat haar inhoud in volslagen tegenspraak is met hetgeen zoo straks volgt betreffende Floris' besluit om zijne aanspraak op de Schotsche koningskroon te verkoopen. Dat zal de schrijver gevoeld en deswege deze regels onderdrukt hebben.

Tusschen vs. 718 en 719 vindt men in C. en B. vier verzen, die in A. niet worden aangetroffen. Graaf Floris te Biervliet tegen de meening van den Hertog van Brabant door den Graaf van Vlaanderen verraderlijk gevangen, klaagt dien hertog zijnen nood en zegt, dat hij liever de kans van eenen veldslag met de Vlamingen had willen loopen. Hier volgt nu in die verzen, dat de Vlamingen, hoe talrijk ook, in zijn land gevallen, daar steeds slecht waren afgekomen. Die regels kunnen zonder schade gemist worden. Maar wie zal uitmaken, of zij door Melis Stoke als onnoodig of ongepast weggelaten zijn, dan wel of zij door den afschrijver zijn overgeslagen? Zeker pasten zij beter in den mond van iemand, die de verdrijving der Vlamingen in 1304 gezien had, dan hier waar zij in den mond van Graaf Floris gelegd zijn.

Bij de verzen IV, 736—743 ergert het Huydecoper, dat in vers 742 herhaald wordt wat men gelezen had

vs. 735, te weten, dat het den Hertog van Brabant *wel te moede* was. Dus verklaart hij: „deze acht regels zijn wederom van een vreemde hand en moeten hier niet geteld worden. Zij behelzen niets dat wij niet lichtelijk konden missen." — Maar ook niets, zeggen wij, dat wij niet gaarne aannemen. Die herhaling mag ons niet te zeer hinderen. Wij moeten in aanmerking nemen, dat de dwang van het rijm vaak zekere onbeholpenheid van stijl medebracht. In proza had men hier kunnen schrijven: „Den hertog dan (zoo als gezegd is), dit ziende, was wee te moede", en niemand zou de herhaling gehinderd hebben.

In de verzen 800—828 lezen wij de strenge afkeuring van Floris' handelwijze, die de kroon van Schotland had afgeslagen en zich liever door Eduard III van Engeland de aanspraak op die kroon had laten afkoopen. Aan het geld, dat hij er voor aangenomen had, zegt de schrijver, had hij op verre na niet het voordeel, hetwelk hij met een nieuw rijksgebied zou gewonnen hebben. Immers moest hij dat geld, om er meer aanhangers mede te winnen, weder wegschenken, terwijl hij de nieuwe onderdanen, al waren zij hem ongenegen, tot gehoorzaamheid had kunnen dwingen. — Hier zegt Huydecoper: „Die regels erken ik niet voor het werk van Melis, maar van den ouden broddelaar. — Maar paste het ook onzen dichter wel, en komt het met zijn karakter overeen, zoo te spreken, en zulk een vonnis te vellen over het doen van zijnen landsheer, toen zekerlijk nog niet lang geleden?"

Ik moet bekennen, dat ik de scherpe veroordeeling van de voorzeker niet onstaatkundige daad van Graaf Floris mede aan bedenking onderhevig vind. Niet onstaatkundig noem ik Floris' daad. Ja! had hij zijnen eerzuchtigen Hollandschen en Zeeuwschen Edelen leen-

goederen in het vreemde land kunnen schenken: hij ware van hunnen steun aldaar verzekerd en ze hier kwijt geweest; doch in Schotland waren groote Heeren te over, en die mocht hij zich niet tot vijanden maken. Het ontvangen geld, daarentegen, kon hij gebruiken om zijne graafschappen behoorlijk in zijn bedwang te krijgen, en onder anderen, de kosten van het bouwen van kasteelen in Westfriesland en het stichten van steden in Zeeland te bestrijden. — Voorts hoe hard is de uitdrukking: ik wilde dat men hem ophing, die den Graaf den raad gaf om niet naar de kroon van Schotland te dingen. En dan hoe tiranniek is het gevoelen: al waren de onderdanen hunnen nieuwen vorst ongenegen, hij zou ze wel kunnen bedwingen! — Doch wanneer wij in aanmerking nemen, dat de schrijver hier geen vonnis velt over den landsheer, die toen hij zoo schreef, regeerde, maar over zijnen geliefden Floris, aan wiens dood hij niet denken kon zonder bitteren rouw, dan verklaart het zich, dat hij zijn leedwezen niet kon bedwingen op de gedachte, hoe de Graaf de schoone kans had verspeeld om, heer van Schotland geworden, een leger op de been te brengen, waarmede hij én koning Eduard had kunnen bedreigen én de hem vijandige edelen had kunnen verslaan.

In C. is de plaats zes verzen rijker, welke tusschen 826 en 827 gelezen worden. Zij volgen na het gezegde, dat, had de Graaf het koningrijk verworven, hij een leger zou hebben kunnen werven. Dit, zeggen die verzen, had hij met het voor het koningrijk bekomen geld alleen niet vermocht. Want als dat geld eenmaal ware weggegeven (staat er), zoo waren magen en neven, aan wie het was geschonken, wederom al te maal vreemden, dat is, het ware even goed alsof zij niets ontvangen hadden: de banden van vriendschap en

verwantschap golden niet meer voor hen, terwijl de onderdanen van het nieuwe gebied wel gedwongen zouden geweest zijn hunnen heer dienst te bewijzen. — Deze woorden komen mij te gewichtig voor, dan dat zij door Melis Stoke bij de laatste redactie zouden weggelaten zijn. Dus denk ik liever aan eene vergissing van den afschrijver, die lichtelijk plaats kon grijpen, daar de zes regels met *Des* beginnen, en het op die zes volgende verzen met *Dus* aanvangt, welk woord bovendien, verkort, nagenoeg even als *des* geschreven werd: alzoo was het licht mogelijk, dat hij van dit *des* oversprong tot een volgend *dus*, — of het moest zijn, dat Melis Stoke zelf in eenen tijd, dat het nieuwe regeerende Huis de oude grieve tegen de moordenaren van Floris liever niet wilde oprakelen, in die verzen te duidelijk aangeduid achtte, dat hij met de personen, die, na geschenken ontvangen te hebben, weder de oude vijandschap aan den dag legden, de samenzweerders tegen dien Graaf bedoelde.

Na vers 932 heeft C. zes regels, die in A. terecht gemist worden: zij zijn overtollig. Waarschijnlijk zijn zij door een' afschrijver ingelascht, die in verwarring geraakt en door de noodzakelijkheid om rijmen te vinden voortgedreven was om er regel op regel bij te dichten. Maar zijn zij Melis Stoke zelven uit de pen gevloeid, dan heeft hij ze wijselijk later uitgelicht.

De vier verzen, die in C. na vers 1060 volgen, en in A. niet worden gevonden, zijn voorzeker in A. door de schuld vanden afschrijver uitgevallen: immers slaat vers 1061 op het laatste der vier in C. te vinden regels. Men oordeele: De schrijver had uitgeweid over de vergevingsgezindheid en mildheid van Floris V, jegens zijne vijanden, van Velzen, Amstel en Woerden, en zegt nu:

Si daden int hof wat si wouden,

Wat sf deden was ombescouden,
Also ghi noch hier na sult horen.

Dit laatste vers slaat niet op 't voorgaande, maar lascht men de vier regels van C. in:

Soe wel hadden sijt beide ghader,
Al had hi gesyn haer vader,
Hine had se niet meer mogen eren,
Dat si al in quade keren,

zoo sluit het naar behooren: het laatste, namelijk, dat die Heeren Floris' goedheid met kwaad beantwoordden, zou later vermeld worden.

Tegen de verzen 1062—1078 heeft Huydecoper weder allerlei bezwaar. In 1062—1068 wordt gesproken van Floris' gang naar Frankrijk en zijn verdrag met Philips den Schoone. Dit, zegt Huydecoper, komt hier niet te pas. Maar bedenkt men, dat Melis Stoke terecht in dit verdrag de bron der vijandschap van Koning Eduard van Engeland en van zijne verstandhouding met de Hollandsche Edelen en dus de oorzaak van Floris' val zag, zoo begrijpt men, dat waar hij van dien val zal gaan spreken, hem de vermelding van dat in zijne gevolgen zoo heilloos verdrag bijligt. Zoo had hij kort te voren (vs. 1025—1032) er van gezegd, dat Floris er dood om bleef. Den regel 1066:

Des ghi mi sult volghen wale,

zegt Huydecoper, beteekent hetzelfde als vs. 1061.

Also ghi noch hier na sult horen,

en beide verwerpt hij. Maar dit:

Des ghi mi sult volghen wale,

beteekent: waarin gij mij wel geloof zult geven.

Trouwens de onmisbaarheid dier verzen 1062—1068 wordt gestaafd door hetgeen wij vs. 1107 en 1108 lezen:

.... daer ic ave
Began te sprekene. Doe de Grave

Comen was van den Coninc.

Ook de regels 1069—1078 worden door Huydecoper verworpen. Hij zegt: Jan van Zieric, bisschop van Utrecht, is door den Paus niet afgezet, maar naar een ander bisdom verplaatst. Doch ook zegt Melis Stoke niet, dat hij is afgezet, maar alleenlijk, dat de Paus hem „uten stoele dede." En voorts wordt Willem van Mechelen, die in plaats van Jan van Zieric bisschop van Utrecht werd, Floris' „naeste neve" genoemd: dat was hij niet, zegt Huydecoper, maar Jan van Henegouwen bestond den Graaf veel nader. Doch mocht men dan toen niet, even als thans, iemands naastbestaande heeten, wanneer men niet juist de naastverwante was? — Op het eerste aanzien schijnt de vermelding van deze wisseling op den bisschoppelijken stoel van Utrecht eenigszins vreemd; maar zij wordt ons duidelijk, wanneer wij bedenken, dat de auteur het verraad, hetwelk te Utrecht werd bewerkstelligd, voor den geest heeft. Daarom vermeldt hij, vóór hij tot het verhaal van dat verraad overgaat, dat er aldaar juist een met Floris bevriend man aan het bewind was gekomen: anders zou hij zioh wellicht niet in die stad gewaagd hebben. Vooral hindert Huydecoper vs. 1082, waar gesproken wordt van *de ghenoemde liede*, duidelijk met het oog op van Velzen, Amstel en Woerden. Maar nu was in de naastvoorgaande verzen van Willem van Mechelen en van Koning Philips gesproken. Op dezen grond vindt hij zich versterkt in de meening, dat die verzen het werk van een' dwazen vervalscher zijn. Doch had Melis Stoke die verraders dan niet genoemd (vs. 1055—1057), en kon hij zoo weinig op het gezonde oordeel zijner lezers rekenen, dat zij hier aan de toevallig laatstvermelden zouden denken?

Nog is Huydecoper in dit verband niet aan het eind

zijner verdachtmakingen. „De verzen 1079—1105 zijn", zegt hij, „zoo weinig van Melis, als ze van mij zijn. Zij behelzen, in een overvloed van woorden, niets zakelijks. „Ook", voegt hij er bij, „kunnen zij niet van dezelfde hand zijn, als de voorgaande." — Dus hebben wij, volgens hem, hier, met meer dan éénen „broddelaar" te doen. — Ik voor mij vind in die verzen niets, dat ons Melis Stoke niet als auteur zou doen erkennen. Huydecoper ergert zich aan den hartstochtelijken toon, daar hij den dichter als een toonbeeld van soberheid beschouwd wil hebben. Ik, daarentegen, erken hier de bitterheid en ergernis, die hem telkens vervult, waar de moord van Floris hem voor de aandacht komt. Hoe veel te meer moest dan dat gevoel in hem spreken, waar hij zal overgaan om dien moord te verhalen? Het is alsof hij er moeielijk toe kan komen, en zich er langzaam toe voorbereidt door eerst nog enkele bijzonderheden vooraf te vermelden, en dan ook nog eens aan zijne verontwaardiging lucht te geven.

In plaats van de verzen 1168—1180 in A. heeft O. een dertigtal regels, waarin hetzelfde gezegd wordt, slechts uitvoeriger en met aanhaling van het gezag van Cato. Men mag het er voor houden, dat Melis Stoke bij de laatste bewerking deze regels heeft bekort, waarbij de inhoud geene schade geleden heeft. Jammerlijk broddelwerk echter kan ik, met Huydecoper in hetgeen C. en B. hier meer hebben, dan A, niet vinden.

Van de verzen 1235—1252 zegt Huydecoper stoutweg: „zij zijn niet van Melis." — Wat is hun inhoud? Zij vermelden, hoe velen van het plan des verraads, tegen Floris gesmeed, geweten hebben, en alhoewel

zij het niet goedkeurden, nochtans hebben gezwegen. Ook Jan van Renesse heeft het niet alleen geweten, zegt de schrijver, maar het ook aan zes van zijne knapen medegedeeld. Hiervan nu verklaart Huydecoper: „dat velen in Holland van den aanslag geweten hadden, dien verfoeiden en nochtans gedoogden, zonder dat een eenige den Graaf daarvan kennis gaf, is genoegzaam onmogelijk. En desgelijks, dat Renesse daarvan tegen zes zijner knapen reeds zoude gesproken hebben, toen er nog gevaar was, dat het zoude uitkomen. Het laatste gedeelte (van die 18 verzen, zoo besluit hij) is volkomen broddelwerk en van geen nut ter wereld." — Wat Huidecoper voor genoegzaam onmogelijk verklaart, komt mij zeer mogelijk voor, en al ware het onjuist, zou dit dan bewijzen, dat Melis Stoke het niet geschreven kan hebben? Of was Melis Stoke onfeilbaar? — En bovendien wat in vs. 1254 volgt, veronderstelt dat er van gevaar, dat de zaak uit zou komen, gewaagd was; want hierin bestond juist de *behendigheid* van den heer van Kuik, dat hij den Graaf openlijk den *oorlog verklaarde.*

Wat de laatste regels aangaat, zoo zie men de verklaring aan den voet van den tekst op vs. 1248, 1249.

De verzen 1303—1322 houdt Huydecoper slechts voor een „laf en onnut invoegsel van een vreemde hand", een toevoegsel, zegt hij, „dat hier geenszins te pas komt en het historisch verhaal van den schrijver ontijdig vaneen scheurt." — Zij behelzen eene afkeuring dergenen, die de onschuldige verwanten van de verraders de schuld van dezen doen misgelden, terwijl die verwanten toch om al het goud der wereld hunnen vorst niet zouden verzaken, ja, liever hun leven zouden verliezen, dan iets tegen de hem verschuldigde trouw

bestaan. — Ik vraag, waarom Melis Stoke zich deze uitweiding niet heeft mogen veroorloven? Voorzeker had hij daarbij bepaalde personen op het oog, die in de ongunst deelden, welke hunne aan den moord medeplichtige verwanten verdienden.

Maar in C. vindt men bovendien nog een veertigtal regels, die eenigszins bedenkelijk kunnen schijnen, en in A. ontbreken. De eerste zes regels van die veertig luiden aldus:

Die goede ne sijns targher niet,
Al is den quaden dijt ghesciet;
Maer si sijns te beter vele,
Dat si hem in haren spele
Niet en keren, mer altoes pogen
Hoe dat si se nederen moghen.

Zij moeten, dunkt mij, dus verklaard worden: De goeden zijn niet minder goed omdat zij verwanten van kwade lieden zijn; integendeel, zij zijn er veel beter om, daar zij, met hun doel steeds in het oog, hun best doen om de kwaden laag te houden. Voorzeker had Melis Stoke hier een of meer bijzondere personen op het oog, en heeft hij reden gehad om dat oordeel later in te trekken. — En na die zes regels wordt, ter staving van het beweren, dat het verkeerd is de verwanten der verraders te doen boeten voor het ongeluk, dat zij zulke boozen in hunne familie hebben, een grond ontleend aan den staat der goede en der kwade Engelen. Huydecoper schrijft deze uitweiding aan een' tweeden sermoenmaker toe. Ik acht ze zoo ongerijmd niet, daar zij voortgevloeid is uit de leer en de leerwijze der middeleeuwen, en gegrond schijnt op hetgeen wij lezen in den brief van Judas, vs. 9. — De toepassing is deze, dat, terwijl God de Heer den goeden Engelen niet verwijt, dat hunne natuurgenooten, de kwade, voormaals mede goede Engelen, van

Hem afvallig zijn geworden, het alzoo ook onbillijk is de verwanten van de verraders eenigszins in de gevolgen van hunne schuld te doen deelen. Niettemin kan men er vrede mede hebben, dat Melis Stoke die verzen weggelaten heeft. Dat zij werkelijk uit het verband gelicht zijn, schijnt te blijken uit regel 1313, die wezenlijk onnoodig en eenigszins onduidelijk is. Hij luidt:

Of iet hoorde na haer ghebot.

Daarvoor wordt in C. gelezen:

Want si (d. i. de goede Engelen) doen: al sijn (d. i. des Heeren) ghebot.

hetgeen volkomen bij het voorgaande past.

In het vijfde Boek wordt wederom een groot aantal verzen (te weten, de verzen 96—185) door Huydecoper verworpen. Zij behelzen het verhaal van Floris' twee windhonden, die, gewoon hem overal trouw te vergezellen, hem zelfs, toen hij gevangen genomen was, tot Muiden gevolgd waren, bij zijne vermoording tegenwoordig waren geweest, en, in het schip, dat zijn lijk vervoerde, gesprongen, tot Alkmaar waren medegevaren, alwaar zij bij de lijkbaar bleven liggen en slechts gedwongen eenig voedsel namen. Eerst toen 's Graven overschot begraven was, lieten zij zich noode wegleiden. Hierbij nu voegt de auteur deze toepassing, dat alzoo de dankbare trouwe honden de Edelen beschaamden, die immers zoo veel goeds van Floris hadden genoten. Een hond, als hem zijn heer mishandeld heeft, komt op een vriendelijk woord weder even trouw en alles vergevend en vergetend, tot hem, terwijl de Edelen, die tegen den Graaf misdaan hadden en van hem vergiffenis hadden bekomen, hem verrieden en vermoordden. — Was er sterker en welsprekender taal mogelijk om het gruwelijke van het

gedrag van Floris' moordenaren in het licht te stellen? Die Edelen erger dan honden! En denkt men daarbij, welk een scheidsmuur in dien tijd nog steeds den edelman van den dorper scheidde, dan is deze taal niet minder dan eene daad, die mede van een' ommekeer in den geest des tijds getuigt. En daarvan zegt Huydecoper: „het is het werk van een' kinderachtigen beuzelaar", en waar de dichter zegt, dat toen Floris verslagen was, de honden bij hem gingen liggen, „als het kind doet bij den vader", zegt Huydecoper: „dit schreef een kind of een monnik"! — Waar de auteur schrijft, dat de honden, te Alkmaar aangekomen, bij de baar gingen zitten, voegt hij er bij: ik zag de beiden daar zitten en een „garson" zeide mij, dat zij al dien tijd gevast hadden. Is hij, dus vragen wij, die dit in A. er bijgevoegd heeft (want in C. en B. vinden wij het niet) de door Huydecopers laatdunkende verbeelding geschapen beuzelaar, en niet veeleer Melis Stoke, die, in zijne hoedanigheid aan het Hof verbonden, mede tegenwoordig was bij de begrafenis van den hem onvergetelijken Floris, wiens droevig uiteinde hem telkens bittere óf bedroefde woorden op de lippen legt? De toepassing (139—179) eindigt met de aanmerking, dat de misdaad der samengezworenen niet alleen den Graaf den dood gedaan heeft, maar menigeen met hem te gronde gericht; kinderen en magen, die hoezeer zelven onschuldig aan die daad, daarmede gemoeid geweest zijn, en alsnog voor de verraders partij kiezen, zullen ten eeuwigen dage voor verraders uitgemaakt worden en, uit hun land en goed verdreven, zwerven. Derhalve, zoo besluit hij, ook onschuldigen hebben grond om den moord te bejammeren. — Men ziet, dat de schrijver hier terugkomt op hetgeen hij in Boek IV, 1302—1322 behandeld heeft.

Nadat Melis Stoke in dit vijfde Boek vs. 397—403 te kennen heeft gegeven, hoe, bij de overgave van het huis Kronenburg, van Velzen het leven er van afgebracht heeft [1]), noemt hij dit eene schande. Daarmede dat de heeren den moordenaar van Velzen zijne misdaad niet met den dood hadden laten boeten, stijfden zij de verraders. Melis Stoke heeft bepaaldelijk den Graaf van Kleef op het oog, want hij zegt:

Het mach hemselven toecomen,

te weten, door eigen onderdanen verraden te worden: hierbij toch denkt hij blijkbaar aan een landvorst. Daarop wil hij doen gevoelen, dat de daad van aan een' vorst de handen te slaan, alleen reeds den dood verdient. Dit doet hij met drie voorbeelden. Het eerste is dat van David, die den persoon, welke Saul zeide afgemaakt te hebben, dood sloeg; het tweede is dat van Alexander den Groote, die degenen, welke Darius hadden gedood, mede met den dood strafte; het derde is het voorbeeld van Vertigier. — Het verwondere ons niet, dat een voorbeeld, aan den roman van Merlijn ontleend, hier op gelijke lijn met twee historische feiten gesteld wordt, van welke nog wel een tot de gewijde geschiedenis behoort: men ziet er uit, hoe vóórdat, wat Maerlant geleerd had, te weten, dat de inhoud der romans leugen en bedrog was, genoegzamen ingang had gevonden, zulke verdichtselen voor historie werden gehouden. Zoo ontleende de auteur dan gerust een voorbeeld aan het geval van Vertigier, welke de mannen, die den Koning hadden gedood, deed radbraken en aan staken verbranden.

Deze gansche uitweiding nu acht Huydecoper wederom een nietswaardig sermoen. „Zulke uitweidin-

---

1) Zie mijne *Voorlezingen over de Gesch. d. Nederl.* D. III, St. I, bl. 28—30.

gen", zegt hij, „zijn lijnrecht strijdig tegen den beknopten stijl van Melis." — Ja! wanneer men eerst, gelijk Huydecoper doet, alle uitweidingen, als niet van hem afkomstig, geschrapt heeft. — „Maar", voegt hij er bij, „het derde voorbeeld van Vertigier is erger dan bespottelijk. Deze liet zijnen Koning vermoorden om zelf Koning te worden, en vervolgens degenen, die hij daartoe gebruikt had, ter dood brengen, om zelf voor de wereld een' goeden naam te behouden. En daarom wordt hij hier geteld onder de heeren, „daer deugd an lag", maar ook geplaatst in gelijken rang met koning David. Om zulke sermoenen te maken, was onze goede Melis niet bekwaam." —

Huydecoper vergat in zijnen ijver, dat Melis Stoke Vertigier niet vereerd heeft met de getuigenis, dat er deugd aan hem lag; integendeel, hij kent die hoedanigheid alleen aan Koning David toe, en wat aangaat, dat de moord des konings door Vertigier zelven was verordend, dit doet niets af tot ontzenuwing van het bewijs, dat wie aan een Vorst de handen slaat, zulks met den dood behoort te bekoopen. Ook de moordenaars van Saul en Darius waren bloot werktuigen ten behoeve van David en Alexander, die belang hadden bij den dood der vermoorden. Ook deze Vorsten weerden de blaam van medeplichtigheid van zich: alleen deed Vertigier zulks in strijd met de waarheid. — De strekking van de geheele uitweiding is deze: zoo zelfs de werktuigen tot een Vorstenmoord den dood verdienen, hoeveel te meer werktuig en aanlegger in éénen porsoon, en dat was van Velzen geweest.

In de vijf regels (656—660) wordt gemeld, dat Wolfert van Borselen in staat gesteld werd om Middelburg te belegeren, door het geld van den ouden Graaf Guy

van Vlaanderen. „Neen!” zegt Huydecoper, „niet aan den ouden Graaf Guy moet men hier denken: die had zijn geld te wel noodig tegen Frankrijk om het zoo vruchteloos in Walcheren te verkwisten. Het was de jonge Guy, die nauwelijks meer dan 23 jaren kan gehad hebben.” — Maar, vragen wij, voerde de zoon dan oorlog voor eigen rekening en in eigen zaak? Was de bestrijding van Jan van Avesnes, den bondgenoot van den koning van Frankrijk, niet een belangrijk deel van den oorlog, dien Graaf Guy van Vlaanderen tegen den koning van Frankrijk voerde? En was de gewenschte aanwinst van de middelen van Zeeland niet een doel, dat, werd het bereikt, dien Graaf uitnemend te stade ware gekomen? — Dit niet bedenkende, verklaart Huydecoper die vijf regels ten eenenmale verwerpelijk.

En nu volgen in C. en B. tusschen de verzen 660 en 661, 128 regels, die Huydecoper een kakelbonte lap noemt. waaraan men zich (zegt hij) tot nog toe te zeer vergaapt heeft. Hij bedoelt voorzeker, dat Alkemade [1]) en anderen na hem in die plaats een bewijs hadden gevonden, hoe Stoke het vertrouwen der grootste heeren genoot. Laten wij die regels nagaan! In den aanvang zegt de auteur, dat hij zal gaan verklaren, hoe de Graaf van Vlaanderen er toe kwam om Wolfert van Borselen bij 't beleg van Middelburg de behulpzame hand te bieden, waarvan juist (650—660) gesproken was. Op het tijdstip, dat Graaf Floris gevangen genomen werd, had Wolfert, zooals vroeger gemeld is (IV, 1545, volgg.), zich onder voorwendsel dat hij een inval der Vlamingen wilde afweren, door die van Dordrecht van twee koggen

1) Zie het *Voorberigt*, bl. 2, van zijne uitgave.

laten voorzien. Daarop was hij niet in Zeeland gebleven; maar had hij zich naar den Graaf van Vlaanderen begeven en was met zijne hulp, in geld en manschappen verstrekt, Middelburg gaan belegeren. Intusschen bracht dit beleg, waar Wolfert door opgehouden werd, teweeg, dat het kasteel Kronenburg ingenomen werd en de verraders in handen der belegeraars vielen. Dat de verraders wisten, dat Wolfert van Borselen op hunne hand was, bleek daaruit, dat zij zich luide afvraagden: Heer Wolfert, waar toeft gij? Het wordt tijd dat gij ons komt helpen. — Dus blijkt klaarlijk, zoo gaat de auteur voort, dat Wolfert van Borselen wel degelijk bewust was van de samenzwering, al was hij ook door Gerard van Velzen, toen deze, in de handen der belegeraars gevallen, beloofd had den ganschen toeleg te openbaren, niet onder de medeplichtigen genoemd. Misschien ook had de geestelijke, die van Velzens bekentenis had opgeschreven, zijnen naam overgeslagen: diezelfde klerk had ook Jan van Renesse's naam verzwegen. Dit had de auteur van Guy van Henegouwen en van Heer Daenken van Oirschot als eene zekere zaak vernomen. Het was het geheim van die Heeren: daarom had hij het niet ruchtbaar gemaakt; want, had hij gezwegen, zoo was het niet omdat het niet waar zijn zou: hij verhaalde niets dan 't geen waar was, en sedert die beide Heeren van de zaak geen geheim meer hadden gemaakt, mocht hij het ook mededeelen. — Heer Wolfert dan, zoo gaat hij verder, belegerde Middelburg, zeer ter verontwaardiging van het volk, hetwelk thans inzag, dat hij de Dortenaren misleid had. En nu volgt eene lofspraak op die van Middelburg, die het lang beleg hadden uitgehouden. Zij hadden geene schadevergoeding van den Graaf geëischt, zooals thans het gebruik werd; zij hadden alleen ten doel, trouw aan hunnen ver-

slagen graaf te betoonen. Intusschen toen Graaf Jan van Henegouwen in Holland was opgetreden en den nood der Middelburgers vernam, was hij in tweestrijd, welk punt hij het eerst zou trachten te ontzetten, Medenblik of Middelburg. Men ried hem Middelburg het eerst te bedenken. Dit deed hij. 's Avonds laat kwam hij te Zieriksee aan. Des anderen daags in de vroegte waren die van Middelburg — de auteur wist niet op wiens raad —, vóórdat zij 's Graven komst vernomen hadden, in stilte de stad tot aan den dam bij Arnemuiden, waar Wolfert gelegerd was, uitgetrokken.

Hier eindigt het brokstuk, en zooveel is zeker, dat voor het minst het laatste gedeelte, waarin van het beleg van Middelburg gesproken wordt, in den samenhang van de verzen 650—681 niet past, daar deze, zonder uitweiding, hetzelfde eenigszins gewijzigd mededeelen, zoodat wat wij in die verzen (650—681) lezen, niet met dat tweede deel van het brokstuk kan bestaan. Zoo schijnt Huydecoper ditmaal geen ongelijk te hebben, als hij verzekert, dat wij hier met een stuk te doen hebben, hetwelk in den samenhang niet past. Maar wat dan van de zaak te denken? Daar het stuk in A. niet gevonden wordt, zoo blijkt, dat Melis Stoke erkend heeft, dat het werkelijk met het in 650—681 geschrevene niet samen kon gaan. Dat hij van Wolferts medeplichtigheid, waarvan hij vroeger gezwegen had, omdat de zaak hem in vertrouwen was medegedeeld, ook thans liever niet repte, laat zich denken: immers was de man toen toch omgebracht, en zou de vermelding zijner schuld slechts zijnen verwanten tot verwijt strekken. Voorts kan onze auteur later reden gevonden hebben om de Middelburgers niet al te zeer te prijzen. En om de tegenstrijdigheid van het laatste gedeelte van het fragment, met de verzen 650—681 vergeleken, te verklaren, moeten wij het er voor hou-

men gezien, wat er toen is voorgevallen (900). Nu (na Wolferts dood) kwam hij (Renesse) weder in het het land. Meent gij, dat hij toen niet dacht aan de schande, die Wolfert hem had aangedaan? Ware hij in het land gekomen, tijdens Wolfert nog in leven en Raad aan het Hof was, hij zou hem andermaal verdreven hebben (vs. 902—906). Daarom, dat is, om Wolferts heerschzucht, welke hem geenen mededinger dulden deed, moest geschieden, wat geschied is (907). — Dus verklaard, geven deze regels geenen aanstoot. Waar Melis Stoke, met verwijzing op hetgeen hij vroeger verhaald had, zegt dat Renesse de oorzaak was van Wolfert van Borselens val, kon niemand dit zeggen anders opvatten dan alsof hij zich dus had uitgedrukt: dat heeft Jan van Renesse hem gedaan.

Bij vs. 917 teekent Huydecoper aan: „De drie voorgaande verzen, dus luidende:

Ic rade elcken man te pleghene,
Es hi here cleine of groot,
Dat hi iement late sijn ghenoot;

behelzen eene korte en zakelijke aanmerking op het voorgaande verhaal, met betrekking tot de hoofdoorzaak van den val van Wolfert. De oude broddelaar vond er eene bekwame stoffe in tot een sermoen van 28 regels (917—944), hetwelk niets dan wildzang bevat, en echter hier nog beter geplaatst is dan dat tweede van 72 regels, over denzelfden text, hieronder vs. 1065—1136."

Dus zien wij wederom een paar brokstukken als onecht en slecht veroordeeld. Wij willen ze wat nader in oogenschouw nemen; maar laten onze beschouwing voorafgaan door de opmerking, dat het waarlijk geen wonder mocht heeten, dat eene gebeurtenis, zoo uiterst

gewichtig in hare gevolgen, en zoo ontzettend in zich zelve, als de geweldige dood van Wolfert van Borselen, tot menigerlei beschouwingen en overwegingen aanleiding had gegeven. Integendeel, diergelijke feiten dringen tot het opsporen der oorzaak en tot de vergelijking van de uitkomst met de natuur der dingen op het gebied der zedelijkheid en met de goddelijke wet. Dat een Melis Stoke zich bij diergelijke redeneeringen niet onbetuigd heeft gelaten laat zich denken, en wat verbood hem aan zijne denkbeelden over dit onderwerp in zijn werk eene plaats te gunnen? Immers niets: zou zijn arbeid meer zijn dan een dor verhaal van feiten, waarbij hij, hetgeen trouwens ondoenlijk was, alle gevoel en uiting van eigen oordeel onderdrukte, dan mocht hij zijne beschouwingen in zijn verhaal inlasschen. — En wat spreekt Huydecoper dan van broddelwerk, wildzang en sermoenen? Alleen dan wanneer inhoud en vorm slecht waren, zou men mogen vragen: kan dit wel van Melis Stoke zijn?

Laat ons derhalve zien!

Eerst dan de regels 917—924. Zij verklaren het raadzaam, dat wie machtig is bij den Landsheer, aan anderen nevens zich eene plaats gunne in de genade van den Vorst en in het bewind van het land. Duldt iemand geen' ander nevens zich, zoo wekt hij slechts nijd, en, loopt het hem dan tegen, zoo zal niemand zijnen val trachten te verhoeden; integendeel, men werkt zijnen ondergang in de hand; allerminst zal de Vorst hem steunen: de Vorst beminde hem, toen hij voorspoedig was, maar haat hem, nu hij verkeerde stappen deed en hem tegenspoed ontmoet: in één woord, de landsheer verloochent hem. En ten slotte voegt de auteur er het krachtige woord bij: niemand mag alleen heer wezen, behalve God, die de wereld geschapen heeft.

Moet dit nu, kennelijk met het oog op Wolfert van Borselen geschreven, een sermoen met niets dan wildzang heeten?

En nu de tweede groep van door Huydecoper verworpen regels!

Reeds bij vers 1056 teekent hij aan: „wat deze drie regels

Trouwen, dit was quaet beweven
Ende gheroert onder de liede,
Daer dustane scade onder ghesciede.

wat deze regels zeggen willen, en welken samenhang zij hebben met de voorgaande, beken ik niet te kunnen inzien. Ik houd het voor een voorloopertje van het sermoen, dat straks volgen zal."

De auteur heeft verhaald, hoe Aloud, de baljuw van Zuid-Holland, en anderen met hem waren omgebracht, en nu zegt hij, ter vergoelijking of althans ter verklaring: dat kwaad was aangelegd en teweeggebracht bij de Dortenaren, die door Aloud beleedigd waren geworden, en aldus niet zonder oorzaak. — Zoo dunkt mij, laten zich die regels, door Huydecoper onverstaanbaar geacht, goed verklaren. En dan volgt:

Had Olout ghehouden sijn woert,
Als si waren te Rechte vort,

(dat is, toen de Dortenaren ten gerechte waren opgekomen)

So ne waer hem niet missciet.

„Deze drie verzen", zegt Huydecoper, „zijn buiten twijfel van Melis en behelzen in duidelijke taal alles wat noodig was aangemerkt te worden op het omkomen van Aloud." — Op deze regels, die alzoo bij hem, te midden der volgens hem verwerpelijke verzen, genade vinden, volgt:

Daer dit of quam, ende menich verdriet:
Dat hier of quam, als ic versta,
Ende ghi horen sult hierna.

„Deze drie regels", zegt Huydecoper, „behelzen niets goeds. Welk een brabbeltaal! En wat verdriet is er veroorzaakt door het vermoorden van Aloud, hetwelk ons hier beloofd wordt dat wij hierna zullen hooren?"

Wij voor ons verklaren deze dus gewraakte regels aldus: Vraagt gij, waar dit, Alouds geweldige dood en menig ander leed, van daan kwam, het kwam van dat wat ik u ga zeggen. Dit: „hier of" en „ende ghi horen sult hierna", ziet alzoo op het onmiddellijk volgende, in geenen deele op een te wachten verhaal, maar op de verklaring van den grond van eens staatsmans val. Daarbij verliest Melis Stoke het bijzondere geval van Aloud uit het oog en klimmen zijne gedachten natuurlijkerwijze weder op tot het geval van Wolfert van Borselen, waaraan het gebeurde met Aloud ondergeschikt was. — Op dien aanvang mag men verwachten, dat de auteur aan zal toonen, hoe eens menschen levenseinde bepaald wordt door zijn gedrag in het leven. Dit zegt hij in deze verzen:

Dus mach men merken ende scouwen,
Dat men met droefheit ende met rouwen
Dese wereld dus beghevet,
Als men se al ghebouwet hevet.

dat is, dat al naar hetgeen men in de wereld verricht en gesticht heeft, ook de wijze is, waarop men haar verlaat: eindigt men alzoo zijn leven op eene treurige wijze, zoo heeft men het er naar gemaakt. En nu heeft de auteur weder uitsluitend op Wolfert het oog, en hoe hij geen' gelijke nevens zich duldde.

Maar had Melis te voren die onbegrensde heerschzucht veroordeeld op grond dat alleen God de Schepper geen' gelijke nevens zich heeft, hier wraakt hij dezelfde ondeugd door op het voorbeeld van den nederigen Jezus te wijzen. Zonderling, zoo gaat hij voort, dat

iemand, die het noodige goed bezit, niet van zich verkrijgen kan zijn trotsche hart te vernederen, en dat hij schijnt te denken, dat de toeleg om groot goed na te laten, hem liever moet zijn dan het leven. Hoe dwaas! Hij verliest er de gunst Gods en zijner medemenschen mede. Zoo hij de liefde zijner naasten won, zou hij vrienden hebben, die hem steunden in geval van nood, terwijl hij thans slechts vijanden heeft, die hem ten val willen brengen, en is hij gevallen, zoo is hij spoedig vergeten. Van zijne aangematigde grootheid blijft zelfs de gedachtenis niet over. De landsheer heeft zich van andere raadslieden voorzien en andere gunstelingen verkozen: „het hof is verwandelt al.”

Ook in het VIIe Boek vindt Huydecoper meer dan ééne plaats uit te werpen. Bij vers 180 teekent hij aan: *bi Gode!* „Dit is het voorloopertje: 't sermoen zal straks volgen.” Hij neemt namelijk aanstoot aan de verzen 182 en 183, waar voorzeker eenige woorden slechts om des rijms wil, doch overigens overtollig, aangetroffen worden:

Dat lude sulke sake pleghen,
Dat si in straten of in weghen,
Of in huten of in hoven
Sticken zweren en gheloven.

Toch handelt Huydecoper in eene noot op vs. 188, alsof hij met echte verzen te doen heeft; maar de verzen 200—226 noemt hij onnut sermoen. Doch waarom? Mocht Melis Stoke zich naar aanleiding van de trouwbreuk der Zeeuwsche heeren, die den koning van Duitschland inhaalden (waarlijk eene hoogstbedenkelijke daad), niet klagen over den meineed en de trouweloosheid van velen, en ook hier waarschuwen (vs. 220—224) tegen vreemdelingen, die, hunnen

vrienden ontrouw, zich bij onzen landsheer aangenaam trachtten te maken?

De verzen 226—229 zou Huydecoper gaarne behouden, maar de verzen 230—233 zijn volgens hem weder louter wildzang. Zij behelzen eene verzuchting, dat de Edelen toch inzien wilden wat de Zeeuwen tot die trouwbreuk had bewogen, namelijk niets dan onwil om de suprematie van den Graaf te erkennen, en vrees dat hij hen in weerwil van zijn gegeven woord, hunne vijandelijkheden zou laten misgelden.

De verzen 599—688 van dit Boek worden door Huydecoper weder als een „sermoen" verworpen. Hij noemt ze een kakelbonte lap, waarin het goede en het kwade even belachelijk moet voorkomen. Evenwel heeft hij er geene aanmerking op in te brengen, behalve dat er zekere woorden te vaak in herhaald worden (zie op vs. 622). Doch in Huydecopers oog is het voorzeker reeds eene bedenkelijke omstandigheid, dat in den aanvang op het voorbeeld van Jezus gewezen wordt, en dat de auteur zelf (vs. 616, 617) deze rede zulk een sermoen noemt, als een prediker zou kunnen houden. Had Huydecoper bedacht, dat het niet verklaarbaar zou zijn, dat iemand zich het recht zou aangematigd hebben, en dat met verzaking van eigen auteursrecht, Melis Stoke dus uit te breiden; hier ter plaatse Graaf Jan zoo krachtig te verdedigen, en ten slotte zoo stoutmoedig te waarschuwen, — had, zeg ik, Huydecoper dit bedacht, hij zou ook deze plaats niet zoo lichtvaardig veroordeeld hebben.

De verzen 964—1006 van het VII[e] Boek worden door Huydecoper als niet van Melis Stoke afkomstig beschouwd, om geene andere reden, dan omdat zij eene volgens hem onnutte redeneering behelzen. Doch

zij zijn verre van onnut, daar zij dienen om te doen uitkomen, hoe de Hollanders zich ter bevestiging van de nieuwe Dynastie gekweten hadden, uit louter liefde voor den Vorst, en dat zonder dat deze bij het gevecht tegenwoordig was. Dit was in zijne schatting een feit, dat nimmer vergeten mocht worden, en strekken moest om den band tusschen Vorst en volk onverbrekelijk te maken. Ten slotte (990—1005) doet hij gevoelen, hoe alleen reeds het gevoel van eer den man in den krijg nopen moet niet te wijken, en waar hij niet verzwijgt dat er geweest waren, die op de vlucht waren gegaan, heeft hij bepaalde personen op het oog, wien hij zoo doende eene les wilde geven.

De 47 verzen, die wij in het VIIIe Boek in C en bijgevolg ook in B tusschen vs. 382 en 383 aantreffen, worden door Huydecoper onder hetzelfde vonnis begrepen, dat hij over de verzen 1173—1212 van het Derde Boek geveld heeft, daar hij meent, dat zij denzelfden inhoud hebben. Laat ons zien, wat zij behelzen, en als wij ten minste geen genoegzamen grond vinden om ze niet voor het werk van Melis Stoke te houden, trachten op te sporen, wat grond hij kan gehad hebben om ze later te onderdrukken.

De auteur heeft den oorlog verhaald, in het jaar 1302 door de Vlamingen onder Guy, den zoon van den Graaf van Vlaanderen van denzelfden naam, in Zeeland tegen Jonker Willem, zoon van Graaf Jan II, gevoerd, en door verscheidene nederlagen der onzen gekenmerkt. In de laatste plaats heeft hij vermeld, hoe het beleg om Zieriksee was geslagen, waarbij de Vlamingen door eenen uitval der stedelingen een aanmerkelijk verlies leden.

Hier vangen de door Huydecoper gewraakte regels aan. Zij behelzen eene aanspraak aan Vlaanderen,

dit gewest beklagende, dat het zich tot dien krijgstocht had laten verleiden. De Zeeuwen, die aan hunne zijde streden, hadden zich buiten schot weten te houden en de Vlamingen waren bij den uitval van die van Zieriksee omgekomen. Maar de Vlamingen, zoo gaat de auteur voort, hadden geen recht om zich te zeer te beklagen: al smartte het hen, dat hun Graaf, de oude Guy, in Frankrijk gevangen was, dit was slechts hun verdiende loon voor hun verbond met Engeland tegen den Koning van Frankrijk, hunnen leenheer. Daarom, zoo eindigt het stuk met eene toespraak aan de beide Guy's, vader en zoon: denkt liever aan uw eigen zaken en bemoeilijkt ons niet, want het zal gaan als bij den uitval der burgers van Zieriksee, alleen de Vlamingen lijden den last, terwijl de Zeeuwen behouden blijven.

Nu mogen wij vragen, zijn deze redenen niet de taal van een' man, die de zaak, welke hem dus bezig houdt, zelf, en niet lang geleden, mede beleefd heeft? Welke vreemde persoon heeft zich het recht kunnen aanmatigen of zich opgewekt kunnen gevoelen, het werk van een ander dus met de ingevingen van zijn eigen vaderlandsch gevoel en van zijne staatkundige meeningen en wenschen aan te vullen? Het antwoord, dat op deze vraag moet volgen, leidt noodwendig tot de verklaring: die verzen zijn het werk van Melis Stoke en van geen' ander. — En toch zijn zij door hem in de laatste bewerking weggelaten? Een uitwendig bewijs, dat zij in het exemplaar, hetwelk hij, die de redactie, welke wij in A voor ons hebben, bezorgde (dat is, volgens mij, Melis zelf), werkelijk voorkwamen, vind ik hierin, dat vs. 382 in C (en B) ontbreekt. Dit vers, namelijk, is in A ingelascht, omdat wegens het wegvallen van het eerste der in C bewaarde 47 regels, een rijmende regel ont-

brak. — En wat dan is de reden, waarom Melis Stoke geoordeeld heeft, dit stuk hier achterwege te moeten laten? Mij dunkt, dat in later tijd, toen de eerste gemoedsbeweging bedaard was, hij zich afvragen moest, of wat hij hier van de Zeeuwen zeide, wel volkomen waar te maken was, en of het niet beter ware, nu de binnenlandsche vrede hersteld was, die zaken niet op te halen. Ook kwam de vermaning aan Jonker Guy nu niet meer te pas.

In plaats van de verzen 791 en 792 van Boek VIII in A:

De bisscop en cont niet ontgaen
Hi ne bleef aldaer ghevaen;

leest men in C en B

Die bisscop bleef ghevanghen daer,

en dan volgen er 41 regels, van welke Huydecoper zegt, dat zij niet waardig zijn, dat hij er zich een oogenblik bij zou ophouden. — In weerwil van dit wegwerpend oordeel willen wij ze lezen en wederom de reden opsporen, waarom zij in A ontbreken.

Wij, Hollanders, zoo heet het in die verzen, komen er rond voor uit, als wij verliezen lijden, en verkleinen het getal der verslagenen niet; de Vlaming, daarentegen, erkent zijn verlies geenszins. Dit zal, zoo redeneert hij verder, daaraan liggen, dat de Vlamingen zoo talrijk zijn, dat het er bij hen, anders dan bij ons, op een tiental meer of min niet aankomt. De Vorst evenwel behoort, als hij zijn volk lief heeft, zooveel menschenlevens niet te wagen; integendeel het leven van éénen man moet hem meer waard zijn dan duizend mark. — En hierna bepaalt de auteur zijne gedachten bij de heeren in het algemeen: hun is het cijfer der bevolking onverschillig, mits zij zelven wel varen: alzoo de Hollandsche Heeren: al gebood

hun Graaf over duizendmaal meer onderdanen, het gaat hen niet aan. Dit is dwaas: zij zouden bij de zaak belang kunnen hebben: want volgens den aard der fortuin kan, wie heden boven is, morgen beneden zijn. — Is zoodanig de inhoud dezer verzen, dan is het niet raadselachtig, waarom Melis Stoke ze heeft onderdrukt.

Die uitval tegen de Vlamingen en de verheffing der eerlijkheid van de Hollanders boven de hunne, was later, toen in 1306 de vrede met Vlaanderen gesloten was, min voegzaam, en hoe kon het Graaf Willem III aangenaam zijn te vernemen, dat de Hollandsche Heeren weinig gestreeld waren door het bezit van een' Vorst, die buiten hen nog zooveel andere onderdanen had?

Weinige verzen verder is er weder eene plaats, die Huydecoper onecht verklaart, te weten, de verzen 832—881, en dat eigenlijk alleen, omdat hij, naar hij zelf zegt, van de vijf regels (867—871) niets verstaat. „En nu (voegt hij er bij) alles overwegende, besluit ik weder, dat deze uitweiding over het onbetamelijke gedrag der Vlaamsche geestelijken, die ik lang ondersteld heb echt en van Melis te zijn, zulks geenszins is. Nu verwerp ik dien brok, die op zich zelven niets ter zake doet."

De auteur beschrijft de houding der triomfeerende Vlamingen voor Zieriksee na de overwinning, omstreeks Paschen van het jaar 1304 op Duiveland behaald. Zij vierden luidruchtig feest; zij dansten en sprongen en maakten muziek en dat in de heilige week; er waren ook Franciskanen en Predikheeren bij. — Deze gedachte maakt den auteur bitter: ik houd het er voor, zegt hij, dat zij zich weinig bekommerden om penitentie en predikatie; zij mochten wel valsche profeten ge-

noemd worden, want zij verkeerden de lieden in plaats van ze te bekeeren. Dat betaamt monniken in geenen deele: bepaaldelijk in de dagen, waarin zij zich zoo gedroegen, behooren zij voor geen prijs zich te onttrekken aan de taak om den leeken hunnen plicht voor te houden. Ik zou wel eens willen weten (zoo gaat hij dan voort), hoe menig boetvaardige die monniken op Paaschdag de communie hadden toegediend. — En hier volgen nu de door Huydecoper onverstaanbaar geachte verzen:

Daer ne was gheen so coene waert,
De si trecht hadden gespaert,
Ende hadde hem beiden doen verstaen,
Dat enich hadde ontfaen
Onsen Here, ten selven tide.

dat is: daar was onder de feestvierenden geen gastheer zoo koen, dien zij van penitentie verschoond zouden hebben en die beiden, Franciskanen en Dominikanen, herinnerd zou hebben, hoe zij aan velen 's heeren lichaam hadden toegediend. — Uit deze verklaring blijkt, dat ik voor den tweeden regel wil gelezen hebben:

Dē si tucht hadden ghespaert.

Ten slotte mag ik vragen, of wij om deze voorzeker min duidelijke verzen recht hebben, die taal der verontwaardiging over de monniken aan Melis Stoke te ontnemen? Min duidelijk mag ik evenwel den zin dier verzen noemen: want, is de lezing verkeerd, zoo is zulks aan misvatting van de afschrijvers te wijten. De schrijver van C. vatte dan ook den zin anders op, daar hij ons „Dat hi trecht hadde ghespaert" te lezen geeft.

Nog zijn wij in dit VIIIe Boek niet aan het einde met de door Huydecoper verdachte plaatsen. Het vonnis van onecht wordt door hem uitgesproken over

de verzen 947—967 (bij Huydecoper 948—968). „Ik ben verzekerd", zegt hij, „dat het korte verhaal van Melis door den broddelaar naar gewoonte vermeerderd en bedorven is." De inhoud is deze: de hertog van Brabant had naar de verplichting, hem door zijn verbond met Vlaanderen opgelegd, een' inval op Hollandsch grondgebied gedaan. Hij zou er wonder slecht van afgekomen zijn, ware het niet dat hij door het bedrijf van sommigen, die hem den weg hadden gewezen om, ongemerkt door de burgers en boeren, bereid elk hunne stede en erf te verdedigen, in staat gesteld ware het samengetrokken legertje te omsingelen. Dat hier eenige brave lieden, die hunnen plicht deden, moesten sterven, jammert onzen schrijver, maar hij troost zich met de vrome gedachte:

Maer de ghenade ons heren,
De es hem ter zielen bi:
Dat is de ghelove mi.

Voorzeker achtte Huydecoper ook deze vrome betuiging ongepast en aan Melis Stoke vreemd. Vreemd zou zij voorzeker zijn, wanneer de plaatsen, waar eene geloovige uitdrukking gevonden wordt, inderdaad niet door hem, maar door den vervalscher, die in Huydecopers hersenen spookte, geschreven waren. — Doch tegen de plaats, die wij nu beschouwen, heeft Huydecoper een bezwaar van anderen aard. Hij ziet niet in, erkent hij, waartoe er aan de zijde der Hollanders verraders noodig waren om den Brabanders den weg ter omsingeling der Hollanders te wijzen, alsof het, zegt hij, onmogelijk ware, dat in een Brabantsch leger iemand te vinden zou geweest zijn, die alle wegen, paden en toepaden tusschen Waalwijk en Geertruidenberg bekend waren. — Maar, vragen wij op onze beurt, waren er dan tot onderrichting der

Brabanders, zoo dezen met goeden uitslag voort wilden, geene lieden noodig, die de plaatsen verrieden, waar zij, vóórdat zij 't doel bereikten, het hoofd hadden kunnen stooten, of die hun de noodige voorzorgen aan de hand deden, dat hun toeleg niet ontdekt werd? Van die verraders zegt Melis Stoke, dat „si grote mort daaraen wrochten." Dit acht Huydecoper in tegenspraak met hetgeen hij elders leest, dat er niet zoo velen dood bleven. Maar bedacht Huydecoper dan niet, dat *moord* niet uitsluitend *doodslag* beteekent, maar, gelijk hier, ook *gruwel*, en een gruwel was voorzeker het verraad, waarvan hier sprake is. Ook dat de dichter zich uitlaat, dat, ware dit verraad niet gepleegd, men in het gevecht *wonder groot* zou vernomen hebben, ergert Huydecoper. Maar mag men den vaderlandlievenden dichter die uitdrukking niet vergeven?

Verder heeft Huydecoper op de verzen 1002—1007 (bij hem 1003—1008) eene bedenking, die wij in onze aanteekening op deze verzen meenen opgelost te hebben, zoodat zij op den door hem aangegeven grond niet uitgeworpen behoeven te worden.

Doch ook tegen vers 1008 (bij hem 1009) heeft hij bezwaar; het *deelen* van de stad Dordrecht tusschen Jan van Brabant en Guy van Vlaanderen acht hij een onmogelijke zaak, en daar er in vers 1244 (bij Huydecoper 1245) wederom van het *delen van de poorte van Dordrecht* sprake is, zoo verwerpt hij dat vers met het geheele verband, waarin het voorkomt, te weten de verzen (1243—1252). Vers 1008 evenwel wil hij niet uitwerpen, doch veranderen, en voor:

Dus wilden si Dordrecht delen daer,

lezen:

Dus wilden si Hollant winnen daer.

Maar is het zoo ongerijmd aan te nemen, dat de genoemde vorsten zich elk in de helft van Dordrecht het recht van den landsheer toegekend wenschte te zien, voor het geval dat Dordrecht op Willem van Avesnes veroverd zou zijn? Zoo behoorde immers de gemeente Harmelen deels tot de Grafelijkheid van Holland, deels tot het Sticht, en Doornik, kerkelijk, deels tot het bisdom van dien naam, deels tot het aartsbisdom Kamerijk.

Op grond dat in vers 261 van het IXe Boek hetzelfde gezegd wordt, wat in Boek VIII vs. 584 (bij Huydecoper 586) gezegd was, en dat daar voor zelden gehoord wordt verklaard, wat hier als nooit te voren in Holland gezien vermeld wordt, acht Huydecoper, dat de auteur zich grootelijks wederspreekt, of dat ons hier iets verhaald wordt, wat hij nooit geschreven of gedacht heeft. „Daarop", zegt hij, „heb ik het tegenwoordig verhaal met een scherper oog ingezien en genoegzame redenen gevonden om de regels 252—275 als onecht te verwerpen."

Wanneer de grond van Huydecopers achterdocht wegvalt, zullen wij voor ons geene reden hebben om de geheele plaats met zulk een „scherp oog in te zien": trouwens zij zou er bestand tegen wezen. En die grond van kwaad vermoeden vervalt dadelijk, wanneer wij slechts opmerken, dat Melis Stoke hier vermeldt, hoe grooten en geringen en daaronder velen *ongebeden* den jongen graaf Willem met hunnen persoon en manschappen zoo bereidvaardig dienden, dat er *desgelijks* nooit in Holland geschied was. Wat te voren gelijksoortigs was gezien, was geschied op dringende *bede* en haalde niet bij hetgeen thans betoond werd.

Doch ook de bedenkingen, welke Huydecoper tegen

de geheele plaats oppert, laten zich gemakkelijk oplossen. Hij heeft bezwaar tegen de regels:

Dies men hem (d. i. den lieden) danken
mach noch heden
Ende haren nacomelinghe wale.

Hier vindt Huydecoper een bezwaar in de omstandigheid, dat wat Melis hier zegt, behoort tot de maand Juli 1304 en dat hij zijn werk besloot met de voltrekking van het huwelijk van Graaf Willem op hemelvaartsdag 1305, toen Willem nog geen negentien jaar oud was. Maar hoe kunnen deze data ons verhinderen aan te nemen, dat de auteur in zijn werk, hetwelk hij toch wel niet juist in 1305 volschreven zal hebben, de opmerking gesteld heeft, dat het Huis van Henegouwen zich wel ten eeuwigen dage tot dankbaarheid verplicht mocht achten aan den landzaat, die zich dus had gekweten om Graaf Willem, al wat zich tegen hem verzette, te doen overwinnen? — Voorts telt Huydecoper op, hoe dikwijls het woord *dienden* in in die verzen voorkomt, al mede als grond om ze onecht te verklaren. Men zou de herhaling van dit woord, waar het ér op aan kwam den dienst, door den landzaat bewezen, breed uit te meten, in plaats van als eene berispelijke *tautologie*, als eene verdienstelijke oratorische figuur, als een soort van *anaphora* of *epiphora* kunnen laten gelden. Het komt er maar op aan, met welk een oog wij de plaats beschouwen.

Ook de verzen 658—736 (660—738) acht Huydecoper een sermoen, dat niet uit de pen van Melis kan gevloeid zijn. Vooreerst stoot hij zich er aan, dat, daar de auteur zou gaan mededeelen wat de Vlamingen tegen Holland en den Graaf, alsmede tegen Grimaldi en Paydroge zeggen, hij ons daarentegen vertelt wat hier niet te pas komt, namelijk, uit welke

streken de lieden van Paydroge afkomstig waren. Al deelde Melis Stoke ons niet mede, wat de Vlamingen zeiden, toch zou het duidelijk genoeg zijn, wat dat was, namelijk, dat zij lafhartig en onverhoeds overvallen waren; maar ten overvloede zegt Melis het in vs. 695—701 (bij Huydecoper 697—703). En hij ontzenuwt die klacht door in het breede te verhalen, hoe langzaam de Graaf en de Ammiraal genaderd waren (vs. 702, 703), en hoe men den Graaf had *zien* naken (vs. 682, 683).

En wat aangaat, dat de manschappen van den Ammiraal met de plaats hunner herkomst vermeld worden, dit doet de auteur om er bij te kunnen voegen, dat zij gekomen waren, niet om zich schuil te houden, maar om te vechten, er mocht van komen wat wilde (vs. 670—672). Eindelijk heeft Huydecoper dezen grief, dat over de Zeelanders (704) geklaagd wordt, zonder dat er ook hier een enkel woord gemeld wordt van hetgeen zij gezegd zouden hebben. Maar de Zeeuwen, die hij op het oog heeft, zeiden juist wat de Vlamingen zeiden, en, zoo als elders, bedoelde onze auteur meer de Zeeuwen, dan de Vlamingen. Geen wonder voorwaar, dat Melis, waar de glansrijkste overwinning beklad werd, aan zijne verontwaardiging lucht gaf en ten slotte Vlamingen en Zeeuwen met een bijbelwoord bestrafte.

Na eene aanteekening op vs. 1349 van het IXe Boek betreffende de familie van Graaf Guy van Vlaanderen, schrijft Huydecoper het volgende: „En hiermede zal ik mijne aanteekeningen op dit Boek besluiten; want de volgende 34 regels (1351—1384, bij hem 1353—1386) zijn niet van Melis. Zij zijn gansch kinderlijk." Hoedanig zijn nu die voor zoo kinderachtig (want in dezen zin neemt Huydecoper het woord *kinderlijk*)

verklaarde verzen? De auteur stelt het geval, dat Guy van Vlaanderen het pleit op den Graaf van Henegouwen had gewonnen, en Graaf van Holland en Zeeland ware gebleven. De Zeeuwen zouden zich in twee partijen hebben verdeeld, dan zou die Graaf partij hebben gekozen; daardoor zou hij de andere partij tegen zich gekregen hebben, en alsdan zou deze berouw hebben gehad, dat zij hem toegelaten of ingehaald en, met verzaking van het rechte oir, graaf gemaakt had. Om aan de vijandelijke bejegening van den Vorst te ontkomen, zouden de mannen dier partij den rechten heer weder in het land geroepen hebben. Dus zouden de gemeente en de poorters van Holland spoedig afgevallen zijn van den vorst, die door uitwendigen dwang hun meester geworden was: want de heer, die het met éene partij aanlegt, heerscht niet lang. Bij de laatste vier regels heeft Huydecoper een bijzonder bezwaar. Zij luiden aldus:

Her Jan van Renesse moste varen
Sijnre verden uut sijnre scaren,
(Want hi hem niet ghelovede wel)
Daert hem daerna mesvel.

„Deze vier laatste", zegt Huydecoper, „schijnen te kennen te geven, dat Renesse mede uit den slag voor Zieriksee ontvlucht was. Doch behalve dat dit valsch is, zoo komt hier die persoon, vooral daar niets zakelijks van hem vermeld wordt, weinig te pas." - Dat hier te kennen zou zijn gegeven, dat Renesse uit den slag voor Zieriksee ontvlucht is, heeft gansch geenen grond. Integendeel, Jan van Renesse wordt hier als volkomen passend voorbeeld aangehaald, hoe het onmogelijk is met eene partij te heerschen. Dit toch had hij ondervonden, toen hij, niet geslaagd in de poging om zich van de blaam der medeplichtigheid aan Floris' dood te zuiveren en borgen voor

zijn toekomstig gedrag te stellen, Zeeland in opstand had gebracht. Weldra vertrouwde hij zich niet meer onder zijn eigen volk en begaf hij zich naar Utrecht, waar hij ongelukkig aan zijn eind kwam. De regel, die aan de vier laatste voorafgaat, behoort er bij:

Meende iemand met eene partij te heerschen, het zou hem niet gelukken:

Want staphans ter stede sceen.

Dat is, want het bleek dadelijk op de plaats zelve, te weten, in Zeeland.

Ten slotte vragen wij, of de inhoud dezer verzen kinderachtig mag heeten. Mij dunkt zij behelzen eene staatsmaxime, die allezins verdiende door de Vorsten behartigd te worden, gelijk dan ook Jan II ze al dadelijk in praktijk heeft gebracht en het hertogelijk Huis van Beieren haar in Holland zoo goed als immer mogelijk was, heeft toegepast. — Waar was Huydecopers geschiedkundig oordeel, toen hij een vertoog versmaadde, hetwelk de hoogste politieke wijsheid aanbeval, door eene reeks van Nederlandsche Vorsten als beproefd erkend?

Bij vers 40 van het tiende Boek teekent Huydecoper aan: „hier begint een sermoen van 112 regels, eindigende met vers 151, in hetwelk echter eenige verzen van Melis schijnen te zijn." En dan volgen in andere aanteekeningen allerlei afkeurende aanmerkingen op dit brokstuk.

Laten wij die regels wederom lezen om te zien of zij inderdaad dat verwerpend vonnis verdienen.

De plaats begint met het stellen van de vraag, waarom de auteur bij het verhaal van den strijd de namen niet noemt van hen, die zich daarbij hebben onderscheiden, evenmin als van degenen, die zich

lafhartig hebben gedragen. Uit de geheele plaats blijkt, dat velen, voorzeker van de aanzienlijksten, niet onverschillig waren ten aanzien van de figuur, die zij meenden in deze Kroniek te zullen maken. Zij kwamen den auteur met aanbiedingen aan, zoo hij hen prijzen wilde, en er waren er, die zich niet ontzagen hem de felste bedreigingen te doen, zoo hij hen in zijn verhaal niet naar hunnen zin deed optreden.

Met deze opmerking reeds is de voornaamste van Huydecopers grieven vervallen. — Doch laat ons verder lezen! Op die vraag, waarom hij geene namen noemt, noch tot lof noch tot blaam, antwoordt hij niet zonder eenigen luim: wel, ik prijs allen zonder onderscheid: een zoon kan zijnen vader niet teerder prijzen, dan ik de strijders, en ik weet niet, waarom ik mijne tegenstanders laken zou, behalve dien eenen, die zich in den nacht in de achterhoede buiten schot heeft willen bergen. Trouwens er zijn er velen geweest, die zich op zoodanige wijze aan het gevaar van het gevecht hebben willen onttrekken. — En hierna treedt hij in eene nadere beantwoording der gestelde vraag. — Huydecoper zegt er van: „hier wordt het heel en al wildzang.'' — Noemde ik, zegt de kroniekschrijver, personen bij name, men zou kunnen zeggen, dat ik dezen uit kwaadwilligheid laakte en genen om een geschenk prees. Den echten dappere is het niet om lof te doen. Onder vele dapperen zou ik-alleen niet geprezen willen worden. Edelen en poorters beiden hebben wel gevochten: wat zal ik meer zeggen? Liefst ontga ik het gevaar òf van iemand te prijzen, die naar eens anders oordeel dien lof niet verdient, òf iemand niet te noemen, die volgens de berichten, door een' ander ingewonnen, zich bijzonder heldhaftig betoond heeft. Zoo ik dan aldus oordeel,

het is omdat ik wensch, dat de dappere zich tot zijnen dood steeds meer verdienstelijk make: eerst dan is het de tijd om hem te prijzen: want prees men hem vóór zijnen dood en verloor hij zijnen roem, zoo ware het beter dat hij nooit geprezen ware. Is het dus verkieselijk, de goeden niet met name te prijzen, noodig is het ook, de kwaden niet te laken: zij zouden zich wreken op den auteur en zijne lezers: dus late men den lafaard liever ongelaakt. Bovendien, kan de dappere zijne deugd verzaken, de lafaard kan zich beteren: dezen raad hem te geven, is beter dan hem te laken: wie weet, of ik hem later nog niet kan prijzen.

Nog eene bedenking heeft onze kroniekschrijver ten slotte op te lossen. Het betaamde niet, zoo luidt de bedenking, voor ééne van de twee partijen lof over te hebben; ook aan de zijde des vijands behoorde men het lofwaardige te erkennen. Hierop zegt de auteur niet te willen herhalen wat hij reeds gezegd had, en, sprak hij niet van het gedrag der vijanden, het was dat hij ze niet kende. Maar zeer zeker zou hij aan die zijde dezulken niet prijzen, die moedwillig, uit zucht om zich aan te matigen wat hun niet toekwam, den oorlog aanvingen: geen strijd, wil hij zeggen, is loffelijk, die niet rechtvaardig is. Anders zou Guy (want dien bedoelt hij) wel eenigen lof hebben verdiend, daar hij, slechts door zijne raadslieden, die hem de baas waren, gedwongen, zijn woord gebroken heeft (X, 210—218, bij Huydec. 219. — 234—236, bij Huydec. 235—237). — Doch ook op Renesse kunnen die woorden zien: want ook voor dezen heeft Melis Stoke in ander verband lof over: slechts laakt hij, dat hij aan de zijde der tegenpartij stond (245—259, bij Huydec. 246—260).

Na dus dit brokstuk ontleed te hebben, durf ik

vragen, of voor die taal geen degelijke grond bestond, en of wij hier geen gezonde redenen vinden ter verklaring der onthouding van het noemen van namen.

In de verzen 229 (230) en volgende vindt Huydecoper meer dan ééne onjuistheid of onwaarschijnlijkheid, en op dien grond wil hij ze niet aan Melis Stoke toegekend hebben. Het zal niet noodig zijn de onbeduidende zwarigheden op te lossen. Slechts vermeld ik, dat Huydecoper Melis' zeggen hier ter plaatse, dat het wonder was, dat Guy van Vlaanderen Willem van Henegouwen niet gevangen genomen of omgebracht heeft, in volslagen strijd acht, met vs. 213—215, van Boek VIII, waar van Guy gezegd wordt, dat hij niet in gebreke wilde blijven om Willem „hovescelike" te geleiden. Doch neemt men in aanmerking, wat Melis Stoke uitdrukkelijk en herhaaldelijk verzekert, dat Guy wat hij lakenswaardigs verrichtte, gedwongen deed door zijnen aanhang, en van den anderen kant, dat Vorsten hoofsch met elkander verkeeren, in de middeleeuwen meer dan immer, wat zij ook tegen elkander in het hart voedden, zoo kan men hier waarlijk geene onoplosbare tegenstrijdigheid vinden.

De verzen 377—414 (378—415) van hetzelfde laatste Boek houdt Huydecoper, niet zonder enkele regels gansch mis te verstaan, om er eene ongerijmdheid in te lezen — voor onverstandig en kinderachtig, „het werk van iemand, die al te driftig was om te overdenken wat hij schreef." — Met deze laatste woorden is Huydecopers eigen aard en zwak voortreffelijk uitgedrukt. — Hoe dit zij, de slotsom is, dat die verzen al weder niet van Melis Stoke zijn.

De auteur heeft verhaald, hoe, toen de Vlamingen met hunne medestanders voor Zieriksee verslagen

waren, te Middelburg de tijding werd verbreid, dat de Hollanders waren overwonnen. Zij, die dit gerucht uitstrooiden, zegt nu de auteur, waren de Zeeuwsche vijanden van den Graaf Jan II, die de Vlamingen in het land gehaald hadden, en hun doel was, de gelegenheid te vinden om zich door de vlucht uit de voeten te maken.

Dit nu geeft den auteur aanleiding om over de onnoozelheid der Vlamingen uit te weiden, die, als zij de nederlaag leden, in de macht vielen van den overwinnaar, terwijl zij, die hen tot den oorlog hadden uitgelokt, wisten te ontkomen, ja, door hunne vijandelijke handelingen te loochenen, met hun gezin in het bezit van hun goed bleven.

Maar niet alleen de Vlamingen werden de slachtoffers van de voor Zieriksee geleden nederlaag, vooral ook de Zeeuwen zelven, die op voorgang van dezelfde Heeren, welke de Vlamingen in het land gehaald hadden, tegen den Graaf van Holland hadden gestreden. Dezen — en zoo men daaronder hen niet verstaat, zijn die verzen inderdaad ongerijmd, — dezen heeft de auteur eigenlijk op het oog. Niet de Vlamingen bedoelt hij te laken, maar zonder hen te noemen, de Zeeuwen, die zich door sommige Grooten, de Borselens en de Renesses, in opstand tegen den Graaf van Holland lieten brengen. Dus slaat hij, om zoo te spreken, de Zeeuwen op den rug der Vlamingen, waar hij zegt: wilden zij goeden raad volgen, zoo zouden zij de Heeren, die hen in den steek lieten, verjagen of anders dood slaan: want die Heeren hebben hun meer kwaad berokkend, dan de Graaf van Holland, tegen wien zij zich verzet hebben. Laten die Zeeuwen zich nogmaals misleiden, zoo stellen zij zich gelijk met de dwaze Vlamingen, die men met leugens zou kunnen bewegen in den dood te loopen.

Dus verstaan, is deze rede voorzichtig in plaats van onverstandig, en van eene goede staatkundige strekking in plaats van kinderachtig.

De redeneering, vervat in B. X. vs. 616—661 (617—662) komt Huydecoper verdacht voor; hij teekent bij vs. 643 aan: „hoe meer ik deze gansche redeneering naga, hoe meer dezelve mij verdacht voorkomt. Stel eens, dat Guy den slag op Goude gewonnen had en meester van geheel Zeeland gebleven was, zou hij daardoor ook volstrekt meester geweest zijn van Holland, en in staat om die van Dordrecht, Leiden, Delft, Vlaardingen en Schiedam met de dood te straffen? Dit wordt hier nochtans ondersteld. — En Guy zou een monster, geen mensch moeten geweest zijn, indien hij in een overheerd land allen, die zich tegen hem verweerd hadden, om den hals had doen brengen."

Laat ons zien, of wat Melis Stoke ons zegt, zoo onwaarschijnlijk is, als zijn uitgever het ons doet voorkomen.

God, zoo zegt hij, matigt de rampen, die ons treffen, zoodat zij de minste schade doen. Dat kunnen wij aan hetgeen hier gebeurde, bemerken. Wanneer Guy op Goude de zege behaald had, dan zou niemand het leven daarvan afgebracht hebben: de honderdste man zou niet ontkomen zijn. Een toevluchtsoord was er niet, of het zou het benarde Zieriksee hebben moeten wezen, dat zich spoedig zou hebben moeten overgeven, of wel Holland; maar dat was niet anders te bereiken, dan midden door het aan de Vlamingen onderworpen Zeeland en de legerscharen en oorlogschepen des vijands, en dus onbereikbaar. Alzoo, daar de vijand geen kwartier zou verleend hebben, maar den langen tegenstand zou hebben willen

wreken, zouden allen om het leven gebracht zijn. Na de zege hebben, wel is waar, Jonker Willem en de Hollanders anders gehandeld: zij hebben gespaard, die ze konden sparen. Ook had Jonker Willem zulke wraak- en partijzuchtige lieden niet in zijnen Raad, als de anders zachtzinnige Guy. Dus zouden de inwoners van Zieriksee bij de overgave de hardnekkige verdediging hunner stad met een bloedbad hebben moeten boeten. Maar hiermede zou nog niet alles gedaan geweest zijn. Ware de macht van Graaf Willem op Goude gansch gebroken geworden, en de partij van Guy in dezelfde mate versterkt, zoo zou hij op de Hollandsche steden, die hem en zijn volk uitgedreven hadden, wraak hebben kunnen nemen, en ten minste de leiders der tegen de Vlamingen gekeerde beweging in elk der steden zouden hun bedrijf met den dood hebben moeten boeten.

Een ander bewijs van de genadige beschikking Gods was het verdrinken van Jan van Renesse. Met hem verdween de voornaamste oorzaak der partijschap in Zeeland.

En in de derde plaats sneed het sneuvelen van Willem van Gulik vele groote moeielijkheden af, daar anders de stoel van Utrecht aan Guy van Henegouwen, 's Graven oom, betwist zou geworden zijn en Utrecht op nieuw eene wapenplaats van Hollands tegenpartij zou zijn geworden.

Dus eindigt de auteur deze rede, gelijk zij begonnen was:

Daeromme heeft doer sine ghenade
God ghedaen op dese tijt:
Des moet hi sijn ghebenedijt.

Wederom mogen wij hier zeggen: dus verklaard heeft de gansche plaats niets overdrevens noch onwaarschijnlijks. Het loopt in 't oog hoe alle plaatsen

waarin Melis Stoke's bijgeloovigheid niet alleen, maar ook zijn geloof spreekt, Huydecoper ergeren: liefst denkt hij onzen Kroniekschrijver vrij van dat zwak, en daarom monstert hij zulke plaatsen gaarne uit, als onecht.

Over de verzen 668—777 (669—780) luidt Huydecopers oordeel: „nog een broddelwerk voor 't laatst." Zij behelzen, na de vermelding van den dood van Graaf Jan II een karakterschets van zijn persoon en bewind. Opmerkelijk is, dat zij in C. en B. door eene tweede karakterschets gevolgd wordt, die in A. niet wordt gevonden. Wanneer dus onze voorstelling juist is, volgens welke Codex A. de laatste hand van Melis Stoke zelven is, dan moet van de beide karakterschetsen de eerste, daar zij in A. is opgenomen, de door Melis Stoke ten slotte best gekeurde wezen en, wat meer zegt, zij moet door Graaf Willem, die natuurlijkerwijze gansch niet onverschillig geweest zal zijn omtrent het getuigenis, dat hier betreffende zijnen vader gegeven werd, aannemelijk bevonden wezen. — Dat Melis Stoke in zulk een aangelegen zaak als het leveren eener beoordeeling van den Vorst, die Holland van den strijd der partijen gered had, vader van Hollands nieuwen jeugdigen Vorst, meer dan ééne proeve heeft vervaardigd, is gansch niet vreemd, en evenmin, dat de ten slotte niet officieel erkende toch bewaard is gebleven en in het Codex, waarvan C. is afgeschreven, opgenomen is.

Maar wanneer wij nu de in A. opgenomen karakterschets voor de officieel erkende houden, dan moeten wij onderstellen, dat zij niets aanstootelijks zal bevatten, en (wij vernamen het reeds) Huydecoper vindt ze alles behalve eervol, ja, veeleer smadelijk voor den Graaf en in een belangrijk deel volstrekt onjuist. De

tweede, niet in A. opgenomen karakterschets acht hij, daarentegen, veel gepaster en zakelijker en houdt hij derhalve voor het werk van Melis Stoke en niet als gene voor het werk van een' broddelaar.

Door het vonnis van Huydecoper zullen wij ons echter niet laten afschrikken: vaak reeds hebben wij verstandig en juist bevonden, wat hij dwaas en onjuist oordeelde. Ik twijfel niet, of bij nauwkeurige lezing zullen wij de eerste karakterschets kunnen rechtvaardigen, en bij de tweede den grond ontdekken, waarom zij min aannemelijk is geoordeeld en bijgevolg in de eindredactie niet is opgenomen.

Graaf Willem verloor, zoo begint de eerste karakterschets, in Graaf Jan „eenen man, die lang goed man was geweest, en getrouw." — Hierbij teekent Huydecoper al dadelijk aan: „spreekt men zoo van eenen vader in betrekking tot den zoon? Neen! zoo spreekt men van een leenman met betrekking tot den leenheer." — Alsof het gebruik van het woord *man* in de beteekenis van *leenman* het gebruik van dit woord in de algemeene beteekenis van *mensch*, zonder onderscheiding van maatschappelijken stand, uitgesloten had. Neen! Het is juist de bedoeling van de geheele karakterschets, Jan II als een eenvoudig man voor te stellen, die gaarne zijne vorstelijke bedieningen voor de echt menschelijke taak van vredestichter had prijs gegeven (zie het oordeel van Willems broeder Jan, over hunnen vader, Boek VII, 586—591), en dit in 't licht gesteld te zien moet juist den zoon boven alles aangenaam geweest zijn.

Ik hoorde van dezen, zoo gaat de auteur voort, dat hij vroom was, goede werken betrachtte en God vreesde. Goed te doen en niets dan goed was zijne bedoeling, en God te dienen zijn toeleg. Hij was verblijd, als men zou gaan eten en hij de tafel aan-

gerecht zag en hij zich niet behoefde te bekommeren, of er een genoegzame voorraad spijzen gereed was gemaakt: dan lachte hem het hart, als hij goede lieden bij zich zag: dit genoegen zou hij wel elken dag hebben willen smaken, en dan, gelijk in alles, dankte hij God. — Deze plaats heeft bepaaldelijk Huydecopers ergernis gaande gemaakt: „Hier zien wij, zegt hij, hoe en waarmede Graaf Jan zijnen tijd doorbracht. Zijn eerste vermaak bestond in eten, drinken en vrolijk zijn." — Maar Huydecoper heeft niet genoeg gelet op hetgeen wij hier lezen, dat de Graaf zich innig verblijdde, als hij goede menschen bij zich zag. Dus was het zijn lust, brave lieden te onthalen; niet om zelf te genieten, maar om anderen volop te laten genieten was het hem te doen, en dan erkende hij in de gaven, die hij anderen schonk, Gods gaven. De voorstelling van den gullen gastheer, die met terzijdestelling van alle zorgen en van alles wat de onbeperkte gemeenzaamheid in den weg kon staan, alles voor zijne gasten was, en dan verklaarde: dankt niet mij, maar Gode, die het mij geeft, verdiende waarlijk wel eene melding in eene schets, die hem zou doen voortleven in de herinnering van zijne vereerders, bepaaldelijk van zijnen zoon.

De schets gaat verder. Een pleitgeding voor hem als rechter hoorde hij noode, waar hij het geschil bij verdrag kon bijleggen. Liever zou hij al den dag met de valken omgegaan hebben. — Hierbij teekent Huydecoper aan: „Het tweede vermaak van Graaf Jan was dan *vliegen en jagen*, in zoo verre, dat hij zich daarmede liever den ganschen dag ophield, dan de klachten zijner onderzaten te hooren en dien recht te doen." — Onbillijk oordeel voorwaar! Dat de Vorst liever de twistzaken in der minne als scheidsman bijlegde, dan zijne onderzaten den weg van rechte zag

inslaan, kon geen blaam uitmaken, en geeft niet te kennen, dat hij zijnen onderdanen recht onthield, en voorts: de auteur zegt niet, dat de valkenjacht zijne liefhebberij was: integendeel: al den dag met de valken omgaan wordt hier voorgesteld als een onnut werk: dan wijd ik nog liever, zal de Graaf gezegd hebben, den ganschen dag aan het ijdel vliegen en jagen dan dat ik „te pleite zit." — En nu gaat de schrijver over tot ontzenuwing van een verwijt, Graaf Jan gedaan. Er zijn er, zegt hij, die klagen, dat zij van dien Graaf geen recht konden krijgen. — Overeenkomstig hetgeen hij reeds gezegd had in Boek III vs. 842—846, verklaart hij hier, dat menigeen die klacht wel terughouden mocht, want, viel er een vonnis, zoo zou de klager wel de veroordeelde partij kunnen wezen. Maar dit daargelaten, recht te doen, stond aan de baljuws, en dezen bleven in gebreke dit te doen; zij brachten de gedingen niet ten einde: hadden zij dit gedaan, zoo zou de Graaf de uitvoering van het vonnis voorwaar niet gekeerd hebben. Het plichtverzuim der baljuws ging zoo ver, dat de Graaf hun open brieven moest zenden om hen aan hunnen plicht te herinneren. En vraagt men, waarom de Graaf dan baljuws aanstelde, als zij toch geen recht spraken? Het antwoord is: ja! als de Vorst de lieden zelf kon berechten, zoo had hij geen baljuws noodig, maar de Vorst behoeft toch eenige rust: 's menschen krachten zijn beperkt. Intusschen, zoo kreeg de Graaf den naam van een nietsdoener, schoon alleen dit waar was, dat hij gaarne had gezien, dat overal vrede geheerscht had en de baljuws hem allen rechtshandel hadden bespaard. Toch wreekte hij zich niet op hen, die hem dat verwijt deden: integendeel, hij verdroeg het al in ootmoed en beval het den goeden God: want hij geloofde aan het goede in den mensch en vertrouwde, dat de boozen

zich tot het goede bekeeren zouden. Ook was dit hem eigen, dat zoo hem iets ongunstigs was aangebracht, hij zulks niet geloofde, wanneer het niet bewezen was. En dit punt, geeft de schrijver te kennen, is hoogst gewichtig: want aan het Hof wordt menigeen door laster voor altijd te gronde gericht, en al ziet de kwaadspreker later zijn ongelijk in, dan is de zaak niet meer te verhelpen: de eens gevallene kan niet weder opgericht worden: het slachtoffer van den laster is voor goed verloren. Wanneer derhalve Graaf Jan II diergelijke ongerechtigheden aan zijn Hof afsneed, was hij ook in dit opzicht een uitnemend vorst. — Mij dunkt, dat de auteur met deze karakterschets ons het zeldzaam beeld van een echt menschelijk vorst geteekend heeft, zonder de ongelegenheid te verzwijgen, waartoe een dergelijk karakter leiden moest.

En nu de tweede karakterschets, die in A. niet wordt aangetroffen.

Zij begint met de onbepaalde verklaring:

Dese Heer minde altoos spel.

Hoeveel vollediger voorstelling geeft de voorgaande karakterschets! En dan volgt: hij was nóch wantrouwend, nóch driftig, nóch ook handig in het booze, maar wijs en ootmoedig en barmhartig. Hij was dan ook niet streng genoeg: anders zouden velen hém noch den zijnen leed hebben aangedaan, die zich nu verstout hebben zulks te doen. Had hij er twintig dood geslagen, hij zou er duizend mede hebben behouden. — Ziedaar een oordeel, hetwelk sterk tegen den Graaf zou getuigen, en derhalve zijnen vrienden en vereerders, allereerst zijnen zoon, hoogst onaangenaam moet geweest zijn. Immers zegt het, dat die duizend door 's Graven gemis aan gepaste gestrengheid verloren zijn gegaan. Hoe het zij, zijne tekortkoming

wordt hier niet uitvoerig, zoo als in de andere karakterschets, verontschuldigd, maar alleen goed gemaakt door de verklaring: dit kwam alles daarvandaan, dat hij God zoozeer ontzag, waardoor hij terugdeinsde voor een doodvonnis. — Vertrouwend was hij ook in overdreven mate: hij geloofde dengenen, die hem trouw toezegde. Dit bleek, toen hij die van het geslacht van Borselen op hunne bezworen belofte van trouw uit de gevangenschap ontsloeg: bijna hadden dezen, geen woordbreuk tellend, den Graaf met de zijnen uit het land verjaagd. — Ook dit vereeuwigd te zien moet den vrienden van wijlen den Graaf, allerminst zijnen zoon, min wenschelijk voorgekomen zijn.

Al zulke bijzonderheden maken het verklaarbaar, dat deze karakterschets in de laatste bewerking der Kroniek niet is opgenomen. — Zij eindigt met de na al wat er voorging, eenigszins kwalijk aangebrachte verklaring, dat men den Graaf toch den naam gaf van felheid en loosheid. Maar, zegt de auteur, wie dat zeide, kende hem niet. Nu is hij bij God, die zijne ziel genadig zij, waarnaar hij al zijn leven gestreefd heeft.

En nu ten slotte de opdracht aan Graaf Willem III. Zij komt alleen in A. voor, en deze omstandigheid wettigt het vermoeden, dat wij in dit Codex de redactie hebben, welke laatstelijk is vastgesteld en wel een afschrift van het exemplaar, dat den Graaf is aangeboden. Wat den inhoud dezer opdracht aangaat, wij vinden hier menigen trek, menige uitdrukking zelfs terug, die in de door Huydecoper dusgenaamde sermoenen, dat is, de ingelaschte beschouwingen van Melis Stoke, voorkomen. Dit waarborgt ten overvloede de echtheid dier als onecht uitgemonsterde gedeelten, terwijl de overeenkomst tusschen deze opdracht en die

uitweidingen getuigt van hetgeen den schrijver met betrekking tot de staatkunde en het staatsmansleven hoofd en hart vervulde. — Zoodanige uitdrukkingen van vroeger voorkomende vertoogen, hier teruggevonden, zijn: „den smekers suldi in den mond sien," die men terugvindt, B. IV, 275, 277. „Elken man so doet vonnesse, Dies verdient leert hem de lesse," welke woorden ook voorkomen, B. III, 843—845. „De duvel zoude desen man Moghen dienen ofte minnen," hetzelfde als wij lezen, B. X, 696, 697. „Ne laetse (de rechtzoekenden) niet lopen carmen," welke uitdrukking mede te lezen staat, B. X, 732. (Bij Huydec. 734).

De inhoud der opdracht is vrij stout, zoo stout, dat het niet te denken is, dat zij in andere afschriften, dan dat, hetwelk den Graaf toekwam, opgenomen zal geweest zijn. Opmerkelijk is, dat de verwijten den onbillijken beoordeelaars van den landsheer, bepaaldelijk van Jan II, door onzen schrijver op de aangehaalde plaatsen in den mond gelegd, en waartegen deze Graaf door hem wordt verdedigd, hier in den vorm van waarschuwingen aan den jongen Graaf worden voorgehouden. Dit is wel het toppunt van rondborstigheid. In de opdracht aan Floris V wijst de auteur het aanvankelijk doel van zijnen arbeid aan, te weten, den grond te doen kennen van het recht der Graven; in deze opdracht aan Willem III wijst hij de zedelijke voorwaarde aan van 's Graven gezag te midden van een bedorven Hof en een vrijheidlievend volk. Waarlijk deze opdracht getuigt evenzeer van de hooge stelling, welke Melis Stoke, op grond voorzeker zijner verdiensten, bij den Graaf had ingenomen, als zij den jongen Graaf, die zulk eene toespraak aannam, tot eere verstrekt.

Daar ik mij van uitvoerige aanteekeningen onder aan de bladzijde van den tekst wil onthouden, die trouwens door den inhoud van deze Inleiding onnoodig zijn geworden, zoo deelen wij hier onze meening over een enkel punt mede, te weten, over de beteekenis van LAVECE.

Waar Melis Stoke de grenzen opgeeft (B. I. vs. 41—49) van „al tland beneden Nimagen, wilen Nedersassen geheeten," noemt hij als oostgrens *Lavece ofte Elve.* Algemeen oordeelt men, dat onder dit *Lavece* de *Lauwers* te verstaan is. Reeds Cod. B. (doch niet C.) leest Boek I. 49 *Lauwerse*, en inderdaad is de inlassching eener *r* in het Middennederlandsch gansch geen ongewoon verschijnsel. Maar wat beduidt dan: *de Lavece ofte Elve?* alsof de Lauwers en de Elve, door zulk eenen ontzaggelijken afstand gescheiden, op hetzelfde nederkwam. Neen! Lavece meen ik te mogen houden voor een' anderen vorm van den naam *Elve* (Latijnsch *Albis*), en om den eenen vorm in den anderen terug te vinden, behoeft men niet eens tot letteromzetting, noch tot wisseling van *b* en *v* (of *w*) de toevlucht te nemen. Immers is *labe* de Slaavsche naam voor *rivier*, en wordt de *Elbe*, die grens der Slawen, in Oudhgd. bronnen ook *Elwiz* en *Elewiz* geschreven [1]). Maar hoe dan? Kon Friesland (want in vs. 191 spreekt Melis van Vrieslant toter Lavecen oest) geacht worden zich zoo ver uit te strekken? Voorzeker! Men zie slechts, hoe nog in de vijftiende eeuw Philips de Goede in zijnen brief aan Paus Nikolaas V Friesland vermeldt, als oudtijds een machtig koningrijk, dat aan Daeie en Scythie grensde [2]). En wanneer van Bonifacius (B. I.

---

1) Zie Graff, *althd. Sprachschatz*, I, 243.

2) Zie de Roya, *Ann. Belg.* p. 84, aangehaald door Arend, *Algem. Gesch. d. Vaderl.* D. II. St. III. bl. 20. Noot.

190, 191) gezegd wordt, dat hij ging prediken in Vriesland *toter Lavecen Oest*, kan dit dan beteekenen, dat de Apostel der Duitschen het met zijne bekeeringsreizen en stichtingen niet verder dan de Lauwers gebracht heeft? — Friesland had, bepaaldelijk in de voorstelling der middeleeuwen, geene bepaalde grenzen ten oosten, en zou de Lauwers die grens hebben uitgemaakt, waarbij zelfs de Friesche Ommelanden uitgesloten zouden zijn?

Wanneer van Willem I, broeder van Graaf Dirk VII gezegd wordt (B. II. 1128, 1129, bij Huydec. 1131 en 1132), dat hij in hand had „al de land toter Lavecen," moet men in aanmerking nemen, dat hij met den titel van Graaf van Friesland geacht werd een recht te mogen laten gelden op al wat der Friezen land heette, hoezeer zijn gezag over het grootste gedeelte niet meer dan in naam bestond. Meer schijnt bedoeld te zijn B. III. vs. 574—576, waar gezegd wordt, dat deze Willem „Toter Lavecen sine dinghen te vrede sette ende lant ende steden berechte." Wel is waar is Willems opvolger, Floris IV, in zijne poging niet geslaagd om in Friesland een meer dan nominaal bewind te vestigen, doch hij beoogde de invoering van het leenstelsel, en dit lieten de Friezen zich niet welgevallen. Willem I, daarentegen, wilde zich als onmiddellijk vorst en vertegenwoordiger des Keizers beschouwd hebben, en de toenmalige Keizer was zijn vriend Philips van Zwaben.

Voorts vergete men niet, dat Melis Stoke in den grond de Sassen met de Friezen als één beschouwt, en dat hij (I. vs. 49) Lavece de grens van Nedersassen noemt. Welken zin nu zou het hebben, zoo men van de Sassen tot aan de Lauwers sprake? Neen! De Saksen hadden de *Elbe* tot grens; aan gene zijde van welke rivier het land der Slawen lag. Melis Stoke wil

Friesland en Saksenland als een en hetzelfde doen voorkomen, met deze onderscheiding evenwel, dat waar wat ongunstigs van land en volk te zeggen valt, hij de Friezen noemt. Dit komt sterk uit in de verzen 209 en 229 van het Ie Boek, waar hij van de oorlogen van Karel Martel gewaagt. Hier noemt hij de Saksen niet, maar wel Friesland, terwijl een handschrift, in het bezit van Prof. de Geer, waarin historische bijzonderheden verzameld zijn, en in hetwelk uit Maerlants *Spiegel historiael* overgenomen is wat daar over Holland is te vinden, het volgende geeft:

Marteel voer in desen tiden
Optie starcke Sassen striden,
Ende heeft se onder gedaen,
Zassen toter Elven mede.

Hier lezen wij zeer verkort wat Maerlant meldt in zijne III Partie, Boek VIII, Hoofdst. 63. vs. 47—68. Ook Maerlant noemt alleen de Sassen en niet de Friezen, en wel in vs. 65, waar wij vinden *Ende Sassen ende der Elven mede.* Hier zal voorzeker *Sassen toter Elven mede* gelezen moeten worden [1]).

Wat eindelijk de aanteekeningen onder den tekst betreft, in aanmerking nemend, dat deze uitgave niet bloot strekt om aan philologen stof tot hunne taalkundige opmerkingen te verschaffen, maar vooral ook

---

1) Ik wil hier niet verzwijgen, dat mijn ambtgenoot, Prof. de Geer, het *Lavece ofte Elve* dus verklaart, dat tweederlei Friesland bedoeld zou zijn, het eene *tot de Lavece*, dat is, dat deel van Friesland, waarover zich het gezag der Hollandsche Graven uitstrekte, en het andere *tot de Elve*, welke de grens van al het volk van Frieschen stam uitmaakte.

om door geschiedkundigen, die in de taal der dertiende eeuw niet allen even bedreven zijn, geraadpleegd te worden, zoo heb ik aan den voet der bladzijde menig woord of woordvorm, evenwel zonder nader betoog, verklaard, waar voor ingewijden in het Middelnederlandsch, die tegenwoordig voorondersteld moeten worden zeer talrijk te zijn, gansch geene verklaring noodig ware.

II.

Ik heb het handschrift A. als tekst laten afdrukken, op grond dat ik daarin een afschrift meen te mogen erkennen van de eindredactie niet alleen, maar zelfs van het exemplaar, dat den Graaf Willem III heeft toebehoord, en eenen Heer van Polanen zal toevertrouwd zijn om het te laten afschrijven. Doch daarom is dit handschrift niet het nauwkeurigst geschrevene te achten. Verre daarvandaan. Gemeenlijk is Codex C. vrij van de menigvuldige fouten, door den afschrijver van A. begaan, en wat Codex B. aangaat, dit komt, behoudens enkele afwijkingen, die niet in het voordeel van dat handschrift zijn, met C. overeen. Dus is Hs. C. van de drie met de meeste nauwkeurigheid vervaardigd. Zoo doende staat de verdienste van de drie afschriften als zoodanig in omgekeerde rede tot het uiterlijk, daar Cod. A. naar het uitwendige voorzeker het zorgvuldigst bearbeide en ingebondene, en Cod. C. het minst keurige handschrift is.

De overeenkomst tusschen C. en B. kan daardoor veroorzaakt zijn, dat beiden van eenzelfde exemplaar, of, zoo van verschillende exemplaren, althans van ééne redactie hebben afgeschreven, — of wel hierdoor dat het exemplaar van het eene Codex van dat van het andere is afgeschreven. Een paar bijzonderheden wet-

tigen het vermoeden dat B. van het exemplaar van C. dat wij bezitten, is gecopieerd. Immers lezen wij B. VI, vs. 1198 (bij Huydec. 1199) in B., in plaats van „van den verradre hermanne van Woerden ende meer nochtanne," het onzinnige: „van den verrader ismanne van Woerden ende mē nochtanne." Deze verkeerde lezing nu blijkt veroorzaakt te zijn door onduidelijk schrift van C. Daar toch vinden wij de eerste lettergreep van *hermanne* (met de verkorting *h'*) dus geschreven, dat er licht *ismanne* uit gelezen kon worden, en boven *me* (d. i. *meer*) is het teeken, dat een uitgelaten *n* aanduidt, geschrapt, zoodat er *me* (d. i. *meer*) en niet *men* gelezen wordt. — De afschrijver van B. schijnt zijn model gezien te hebben voordat het teeken, hetwelk eene uitgelaten *n* aanduidt, boven de *e* was uitgeschrapt, en heeft dus *mē* (d. i. *men*) geschreven. Voorts in vs. 480 B. IX ontbreekt in C. *dages.* Dit woord ontbrak ook in B., maar hier is het boven den regel bijgeschreven. Dus is hier een in het voorbeeld ontdekte fout hersteld. Blijk genoeg, dat de afschrijver van B. het handschrift C. met de fout voor zich gehad heeft. Boek VIII, 757, waar *wederstoet* moet gelezen worden schrijft C. *wederstont*, en B. *wader stout.* Maar *weder* is in C. geschreven, alsof er vroeger *wader* gestaan heeft. Dus heeft ook hier B. ons exemplaar van C. voor zich gehad.

De drie handschriften, allen behoorende aan de Koninklijke Bibliotheek, wier bibliothekaris ze ons met volkomen welwillendheid ter collatie afstond, zijn van het eind der veertiende eeuw. Aan het eind toch van Codex A. vindt men, door dezelfde hand met dezelfde pen en inkt, als het voorgaande, eenige rijmen geschreven, die, daar zij ter rechtvaardiging van het bedrijf van Gerard van Velzen strekken, even oud schijnen als de gedichten over den dood van Graaf

Floris, welke voorzeker dagteekenen uit den tijd van Albrecht van Beieren en den moord van Aleid van Poelgeest, toen een deel van den Adel recht tegen den landsheer meende te mogen doen gelden, en dus de daad van Gerard van Velzen verschoond wilde zien. Ter nadere bepaling van de dagteekening van dit afschrift kan dienen, dat zich zekere Wouter de Clerc in eenige slotrijmen als afschrijver noemt, zeggende zijn afschrift verkocht te hebben aan Jan van Polanen, dien Huydecoper op goede gronden in het eind der veertiende eeuw meent te moeten plaatsen. Een en andermaal vindt men in dit handschrift de Opperduitsche *ch* in plaats der nederd. *k* of *ck*, als *pach*, *sach* (*zak*), *streech*, en *w* in plaats van *v*, welke letter, in den Hoogduitschen mond eenigermate als *f* luidend, beter door *w* afgebeeld kon schijnen. Dit is voorzeker daaraan te wijten, dat het Handschrift in het Beiersche tijdperk vervaardigd is.

Wat betreft den ouderdom van Codex C., daar leest men onder aan de laatste bladzijde twee regels (de tweede is van onderen voor een deel afgesneden): per manus Mathei Gerardi Pastoris (misschien staat er Prioris) in Naeldwijk. Anno MCCCXC, Feria sexta post Pentecosten.

Ook daarom verdiende Handschrift A. als authentieksten tekst afgedrukt te worden, omdat het, hoezeer niet bestendig, de oudste en wettigste taalvormen bewaard heeft: bij voorbeeld, *vader* in den genitief, den infinitief in den datief op *e*, zwakke imperfekten met de vokaal van den ouden vokalischen stam vóór den uitgang, als *ontscepede*, waar de andere *ontscepte* hebben. In A. leest men gemeenlijk den vorm *de* voor *die*. Waar Boek IV, 48 in A. *graefnede* gelezen wordt, hebben C. en B. *gravinne mede*, alsof hun die vrouwelijke vorm vreemd was voorgekomen.

Voorts mag men het er voor houden, dat, naarmate de afschrijver van Handschrift A., blijkens zijne vergissingen, minder zelfstandig is, hij zich nader aan de spelling van den auteur zal gehouden hebben. De afschrijvers van C. en van B., daarentegen, volgen blijkbaar meer hun eigen inzicht, ja! in handschr. B. treedt met B. IV, vs. 504 een ander afschrijver op, kennelijk, ook uit den vorm der letter *z*, een Overlander, hetgeen in het Beiersche tijdperk niet vreemd is. Deze nu volgt in menig woord eene Hoogduitsche orthographie. Allengs verdwijnen de sporen van die vreemde spelling, alsof de vreemdeling van lieverlede aan de Nederlandsche schrijfwijze gewend was geraakt. Zoo vindt men B. VII, vs. 697 nog *boerch*, en daarna nog slechts een enkel maal een overlandsche spelling.

Een opmerkelijk bewijs van de grootere zelfstandigheid der afschrijvers van C. en B., in onderscheiding van Wouter de Clerc, den afschrijver van A., zien wij in de omstandigheid, dat in Boek X het woordje *ic*, in A. voorkomend, in C. en dus ook in B., vaak veranderd is in *hi*. Het is, alsof de afschrijvers in den derden persoon van den auteur begrepen te moeten spreken, en zij zich dus zelfstandiger dan Wouter tegenover hem gevoelden.

Van de afhankelijkheid van dien Wouter getuigt, dat hij, trouwens voorzeker op last van den Heer, die hem te werk stelde, aan het einde die dichtregels toevoegt ter rechtvaardiging van Gerard van Velzen, wel in overeenstemming met den geest der Polanens in dien tijd, maar in volslagen strijd met geest en streven van den auteur, dien hij om des loons wille had afgeschreven.

Hoe de afschrijver, aan wien wij Cod. C. danken, zich ook meer verwijderd van de verhaalde feiten gevoelde, verraadt hij door in de plaats van het IV

Boek, waar Melis Stoke zich in de gedachten tot Herman van Woerden wendt, het *wiltstu* van A. (vs. 1177) te veranderen *woudstu*, hoezeer hier de tegenwoordige tijd des werkwoords niet gebezigd werd omdat de auteur in den tijd der gebeurtenis zelve sprak, maar omdat hij den Heer van Woerden, als ware hij tegenwoordig, bij rhetorische figuur, aanspreekt. Evenzoo vindt men in A. Boek V, vs. 798 *doedi*, waar C. en dan ook B. *dedehi* hebben; in A. Boek IV, vs. 54 wordt van de tante van Floris V gezegd: *zij berecht*, trouwens in praesenti historico; intusschen verandert C. en op zijn voorbeeld B. den vorm weder in *berechte*, alsof hij wil te kennen geven, dat het een' lang verloopen tijd betreft.

Maar al is het nu, dat de afschrijver van handschrift A., wat de spelling aangaat, zich aan het exemplaar, dat hij copieerde, gehouden zal hebben, en die van C. en B. eigen inzicht gevolgd zijn, toch blijft geen der drie zichzelven steeds gelijk. Uit geen der drie, zelfs niet uit A. laat zich derhalve eene orthographie, die door Melis Stoke zelven bestendig aangewend zou zijn, afleiden, zoo men al aannemen mag, wat geenszins waarschijnlijk is, dat die kroniekschrijver zich eene steeds trouw in acht genomen schrijfwijze heeft eigen gemaakt. — Soms vindt men in een en hetzelfde vers hetzelfde woord verschillend gespeld, b. v. B. IX, 1245 (bij Huydec. 1247) in A.: ghecoppelt zide an side, en den rijmklank in het eene en in het andere vers verschillend geschreven. Zoo rijmt B. II, 267 in A. *torne* op *voerne*, in B. *toerne* op *vorne*, in C. *toerne* op *voerne*. In Boek IV, vs. 2 (Cod. A.) rijmt *woort* op *vort*. Hier is, bij vergissing, in plaats van *sone voort*, tweemaal het laatste woord geschreven, en wel eerst gespeld *voert* en dan *vort*. Dus zoeke men geene fijne gronden voor verschil, waar blijkbaar willekeur heerscht. Anders

zou men wellicht, in het bovenaangehaalde *ghecoppelt zide an side* den grond der verschillende spelling van *zide* (*side*) kunnen zoeken in de voorgaande letter, die voor het eene (*zide*) eene harde, voor het tweede (*side*) eene vloeibare is. Doch dan zou men moeten aannemen, dat de *z* hier een' scherpen en de *s* een' zachten zisklank vertegenwoordigde.

En wat de aanwending van oudere vormen aangaat, ook C. en B. hebben soms den oorspronkelijkeren vorm van den datief als anderszins. Soms hebben de drie handschriften den ouderen en den lateren vorm dicht bij elkander. Dat in de grammatische vormen geen gelijkmatigheid heerscht, daarvan vinden wij een sterk sprekend voorbeeld in Boek V, vs. 172 en 173: in 't eerste lezen wij *an haar doen*, in 't andere *an haren doene*.

Al is het, dat wij den tekst van handschrift A. hebben laten afdrukken, toch hebben wij, waar de afschrijver zich blijkbaar vergist, en een woord gedachteloos nedergeschreven of een vers overgeslagen heeft, de betere lezing of het overgeslagen vers in den tekst opgenomen, evenwel niet zonder van de verandering bij de varianten kennis te geven. Onder die varianten hebben wij gedurig, en veeleer te overvloedig dan te karig, een telkens voorkomend verschil in spelling aangeteekend.

Op een drietal plaatsen van het eerste Boek ontmoet zich Melis Stoke met het hoofdst. 45 en 46 van het eerste Boek van de IV Partie van Maerlants Spiegel historiael. Zie de Inleid. door Prof. de Vries gesteld voor dat werk, bl. XXVII. Maarlant is hier door Melis Stoke afgeschreven. Waar de lezing eenig verschil vertoonde, heb ik zulks onder de varianten vermeld. — Ook de onuitgegeven Kroniek (verzamelband) in bezit van Prof. de Geer van Jutfaas ontmoet zich (wij

zeiden het reeds) op een enkele plaats met Melis Stoke; doch die plaats is van Maerlant en niet van Melis Stoke afgeschreven.

De Heer Mr. S. Muller vermoedt, dat de Heraut een tekst van Melis Stoke voor zich gehad heeft, vollediger dan die ons bekend is [1]). Maar de verzen, die hij bij den Heraut meer vindt dan hetgeen in M. St. IV na vs. 292 gelezen wordt, treft men aan in Codex C. en B.

Intusschen mag men vragen, of er geene andere Codices, dan die, welke wij bezitten, van onze Rijmkroniek bestaan hebben. Werkelijk is er een fragment uitgegeven door Clarisse in *Verhand. van de Maatsch. v. Letterk. te Leiden* (II. 2. p. 242), gevonden op twee perkamenten foliobladen met drie kolommen, en bevattende de verzen 993—1580 van Cod. A. De regels van het begin en van het einde van dat fragment vond Clarisse in de uitgave van Huydecoper niet terug: dus moest hij vermoeden, dat het tot een ons onbekend Codex behoorde. Maar in ons Codex C. vindt men die regels, door Huydecoper niet medegedeeld, wel degelijk terug. Elders vond Clarisse in dit fragment eenige regels, die hij voor een inschuifsel van den afschrijver houdt; doch men zie in mijne aanteekening op B. III, vs. 1105 wat daarvan te denken is.

Het verschil tusschen Codex C. en het fragment van Clarisse, steeds door ons onder de varianten aangeteekend, is niet grooter, dan de vrijheid van een' niet gansch slaafsch copiïst medebrengt: steeds b. v. vindt men *tooch* voor *trac*. Een enkele maal komt het frag-

---

1) *Die Holl. Cronike v. d. Heraut*, door Mr. S. Muller Fz. (in Bijdr. voor Vaderl. Gesch. en Oudheidk. Reeks III, D. II. St. I. p. 83).

ment met A. overeen; te weten in vs. 1266 waar het met A. *onsede* (de betere lezing), en C. *onvrede* heeft.

Een ander fragment, de verzen 359—510 van het VIe Boek bevattende, geschreven in twee kolommen in quarto met 38 verzen op elke kolom, en mede tot schutblad gediend hebbende, is door Bormans medegedeeld in *Compte rendu de l'Acad. de Belg.* (II Serie, VI Bullet. 1854. p. 99—106). Ook dit fragment noopt ons niet tot het bestaan van een Codex van de ons bekende verschillend te besluiten, aangezien het overeenkomt met den tekst van A., wederom behoudens de vrijheid van een niet slaafsch copiïst.

De fragmenten, die Boehmer (*Fontes rerum Germ.* II. p. 416—432) geeft, zijn van Huydecopers uitgave afgedrukt.

Bovendien teekent Mr. S. Muller in de verdienstelijke *Lijst van N. Nederl. Kron.* (Werken van het Hist. Gen. N. Ser. N°. 31) aan, dat een fragment van 38 regels uit het VIIIe B. in de bibliotheek van Prof. Serrure is voorgekomen. Nasporingen op de Universiteitsbibliotheek te Gent en bij den zoon van wijlen dien Hoogleeraar, op mijn verzoek bereidwillig geschied, hebben tot geen resultaat geleid.

Ten slotte een woord over de vroegere uitgaven.

De eerste is van Janus Douza (Johan van der Does), Amsterdam 1591, in folio. De eerste druk dezer uitgave is thans zeer zeldzaam, daar de exemplaren door een ongelukkig toeval grootendeels verbrand zijn. Zij is in 1620 herdrukt bij H. v. Wouw, te 's Gravenhage, mede in folio. Aan Douza was de naam van den auteur nog niet bekend. Deze is eerst bekend geworden, toen door Scriverius het handschrift A. ontdekt was, waarin de opdracht aan Graaf Willem III

voorkomt, in welke de schrijver zich noemt: *Melis Stoke, u arme Clerc.*

De tweede uitgave is van Alkemade, met aanteekeningen en bijvoegselen voorzien, Leiden, 1699, in folio. Hoe weinig deze uitgever bevoegd was, om verklarende aanteekeningen aan den tekst toe te voegen, is door Huydecoper meer dan voldoende in het licht gesteld.

De derde is Balthasar Huydecoper. Hij had de handschriften A. en B. in eigendom. Bovendien haalt hij nog lezingen aan uit U. en T. Met deze letters zijn echter geen Handschriften bedoeld. Met U. wordt aangeduid de uitgave van Douza, die het handschrift C. had laten afdrukken, en op den kant met de letter T (beginletter van *'t ander*) lezingen aanduidt van een papieren handschrift door Jacob Blondel van Aalst van den ondergang als scheurpapier, waartoe het veroordeeld was, gered. Deze lezingen nu worden door Huydecoper als in T te vinden, vermeld. Nog verdient hier medegedeeld te worden, — dat waar Huydecoper woordverklaringen van eenen *Seb.* aanhaalt, hij *Sebastiaen* bedoelt, den auteur der korte aanteekeningen op den kant van Douza's uitgave. In zijne aanteekening op vs. 1145 van het derde Boek maakt Huydecoper die anders raadselachtige verkorte aanwijzing duidelijk. Eene andere wijze van aanhaling bij Huydecoper behoeft voor den lezer thans mede opheldering. Hij spreekt, namelijk, van het Chronicon Egmondanum als geschreven door *Meerhout.* Waar hij Meerhout noemt, bedoelt hij dan ook dat Chronicon. Maar zijne meening, dat Meerhout de schrijver van het Chronicon zijn zou, berust op eene dwaling, door Kluit, in zijne *Historia critica Comitatus Hollandiae* etc. ad lectorem XXIII aangewezen, waar hij zegt: natus est error ex eodem meo M. S. cujus in fronte, ut videtur manu J. Douzae, leguntur verba: olim fuit P. Meerhoutano.

Dus is Meerhout de vroegere bezitter van het handschrift, niet de auteur van het geschrift. Hij was rector van het Gymnasium te Amsterdam, in het eind der zestiende eeuw.

Kluit [1]) en van Wijn [2]) betreuren, dat Huydecoper zoo weinig nauwgezet in de uitgave is te werk gegaan, en wenschen, dat het handschrift A. gansch onveranderd bij eene aanstaande uitgave worde medegedeeld.

In de handschriften is de Kroniek niet in Boeken verdeeld. Wij hebben de verdeeling in Boeken, zooals zij bij Huydecoper gevonden wordt, behouden [3]).

---

1) *Hist. Crit.* I. 448. 2) *Histor.* en *Letterk. Avondst.* p. 282.

3) Waar onder de varianten een woord door twee punten voorafgegaan, tusschen haakjes staat, beteekent dit, dat dit woord het rijmwoord van het andere is. Waar in de variant een woord tusschen haakjes staat, beduidt dit, dat de overigens gelijke lezing van C. en B. in dat woord hier in spelling verschilt.

EERSTE BOEK.

Omdat ic niet en wille,
Dat mijn sijn ligghe stil
Ende verderve mit ledicheden,
Willic u alhier ter steden
Segghen, wie de graven waren,
De hollant in haren jaren
Hadden onder haer bedwanc,
Ende hoe verre dat haer ganc
Met rechte gaet in Vrieslant,
Alsoo als icket bescreven vant
In den cloester tEcghemonde,
In Latine in vraier orconde,
Sonder favele sonder lieghen
Ende sonder iement te bedrieghen:
Wantet dinket mi wesen scande
Dat de lieden vanden lande

vs. 2. C. mine sinnen yet leggen stille. B. minen ..... legghen stille. Tusschen *minen* en *legghen* zijn eenige letters uitgesleten, er schijnt gestaan te hebben *sin yt.* vs. 3. C. verderven ledichede. 4. C. wil ic stede. 5. C. die. 6. C. en B. Die. Dus in 't vervolg gemeenlijk, waar A. *de* heeft. 10. C. ic bescreven. 11. C. en B. tEgmonde. 12. C. vrayer, B. vraeyer. 14. C. en B. Sonder yernent. 15. C. het dinct. B. dunct. 16. C. liede B. lude.

---

vs. 2. *mijn sijn*, d. i. mijn zin, het vermogen van mijnen geest.

Ander giesten vele weten
Ende si des hebben vergheten,
Wanen si selve sijn gheboren
Ende wie si waren hier tevoren,
Die tlant wonnen entie erve,
Daer si of nutten de bederve.
Dat willic hier doen weten,
Wie die lande hadden beseten
Hier te voren in ouden tiden,
Ende dit kortelike overliden.
Dese pine ende dit ghepens
Sendic u, heer grave Florens,
Dat ghi sien moghet ende horen,
Waen dat ghi sijt gheboren,
Ende bi wat redenen ghi in hant
Hebbet Zeelant ende Hollant,
Ende bi wat redenen dat ghi soect
Vrieslant, dat u so sere vloect.

vs. 17. C. Anders yeesten. B. Anders jesten. 19. B. Wane si selver. 21. C. en B. ende. 23. C. wil ic. 24. C. landen. 26. C. en B. cortelike. 27. C. en B. pine. 28. C. en B. gheve ic den. 29. C. en B. moghet sien. 30. C. en B. Wanen. 31. C. reden. 32. C. en B. hebt. 33. C. en B. reden ghi oec zoect. Gemeenlijk schrijft B. *z* waar A. *s* heeft. 34. C. en B. u zere.

---

vs. 17. ***giesten***, d. i. het latijnsche res gestae. Men vindt dit woord op verscheiden wijzen geschreven: ***geesten***, ***jeesten***, ***yeesten***, ***yesten***.

vs. 22. ***bederve***, d. i. ***behoefte***, wat zij behoeven tot hun bestaan.

vs. 26. ***overliden***, eigenlijk ***overgaan***, d. i. doorloopen, verhalen.

vs. 27. ***Dese—ghepens***, d. i. deze moeite en studie, te weten de vrucht daarvan.

vs. 33. ***soeckt*** d. i. tracht te overwinnen, vgl. vs. 53, en II, 552. III, 1530. VII, 727, 1089.

Hem bid ic, de noeit en began
Ende over ghemene man
Om te berechtene sette lansheren,
Dat hi mi dat moete leren,
Dat ic de waerheit so verclare
Dat men weten moete dat ware.
Ouden boeken horic ghewaghen,
Dat al tlant beneden Nimaghen
Wilen Nederzassen hiet,
Also alst de stroem versciet
Van der Mazen ende van den Rine;
Die Scelt was dat westende sine,
Also als si valt in de zee;
Oest streckende mijn no mee
Dan toter Lavecen ofter Elven.
Die keysere van Romen selve
Ontsaghen menichwarf dit lant,
Want menre wreet volc ende sterc in vant
Entie quaet te zoekene waren.
Dicken quamen si met scaren
Om dat Roomsche rike te cranken
Ende verheerden de Rijnvranken.

vs. 35. C. en B. biddic die noyt beghan. 37. C. en B. Om berechten. 38. B. leeren. 41. C. en B. hoer ic. 42. B. Nyemagen. 45. B. Masen — Rijn: sijn. 48. C. en B. min. 49. C. Lauece B. Lauwerse, C. en B. Elve. 50. C. en B. keyseren. 52. C. en B. mer — starc. 53. C. en B. ende die — zoeken. 54. B. Dicke. 55. C. en B. ryc. 56. B. den.

---

vs. 35. *de noeit en began*, d. i. den Oneindige.
vs. 43. Nederzassen. Zie Inl. bl. IX.
vs. 44. *versciet*, verl. tijd van *versceiden*, afdeelen.
vs. 49. In den tekst staat: *Laveten*, vergel. Inleid. bl. LXXX-LXXXVII.
vs. 53. *zoekene*, zie aant. vs. 33.

Wiltenborch hiet haer hoeftstat,
Daer tvolc menich jaer in sat.
Na ons heren gheboernesse
ccc jaer zestich ende zesse
Wort keyser Valentiniaen;
Goet kersten was hi sonder waen.
In sinen tiden waren si ghetoghen,
De Nederzassen, ende wilden poghen
Te nederne de Roomsche ghewelt.
Daer beghincse op een velt
De keyser ende wan hem an
Haer scepe ende menighen man
Int Nederlant neven den Rijn.
Doe wan hi voert met siere pine
Haer lant, dat noch sere is vast,
Ende setter in so menighen gast,
Diese ghiselden ende dwonghen
Te dienen der Roomscher thonghen.
Dus mosten si den zeghe verliesen.
Die Nederzassen heten nu Vriesen.
De name wanic dat ierst vant
Rome, wantets een cout lant.
Heidijn bleven si noch hiernaer,
Meer dan driehondert jaer,

vs. 57. C. en B. Wiltenburch. 58. C. Dat tfolc. 59. B. gheboernes: zes. 62. C. kerstijn. 65. nederen. B. roemsche (*zoo ook elders*). 67. in C. *de letters vóór* ende van *uitgewischt.* 68. C. menich. B. hare. 69. C. rine C. vort met sire. B. pijn. 72. C. somighen. B. zetteder in sommighe. 76. C. en B. Vriesen. 77. C. en B. eerst C. dien. 78. C. en B. hets. 79. C. en B. Heyden.

---

vs. 65. *Te nederne*, d. i. te vernederen, ten onder te brengen.
vs. 66. *beghincse*, d. i. viel hun onverhoeds op het lijf.

Ende dienden heidinen lantsheren,
Eer dat si hem wilden bekeren.
Nu worden sider moghendelike
Die koninghe van Vrancrike
Heren, over al Duutsche lant,
Also dat in haer hant
Vrieslant quam als ghi moghet horen.
Want Pippijn, van Harstelle gheboren,
Die tsweert van Vrancrike droech,
Hadde oerloghen ghenoech
Jeghen Rabboude, den Goeds viant,
De hertoghe was van Vrieslant,
So dat hine verwan met eren
Int carnacion ons heren
vi hondert twintich ende viere.
Doe sende hi inden lande sciere
Willebroerde, de eerste bekeerde
Die Vriesen ende gheloven leerde.
Tote Westcappel dat hi quam,
Daer hi aenbeden vernam
Mercuriuse over enen god.

vs. 81. C. heydijn. 82. *ontbreekt* in B. 83. B. zeder. 84. C. vrankerike. B. coninghen van vranckerike. 85. B. duutslant. 86. C. hant. B. hoer hant. 87. C. en B sult. 88. C. herstelle. B. harstele. 89. C. en B. Diet zwaert van Vranckeric. 90. C. Hi had orloghen. B. Hi hadde orloghe. 91. C. en B. roboude gods. 93. B. eeren. 95. C. en B. XC. 97. C. Willibrorde. B. Willeboerde. C. en B. eerst. 98. C. en B. tghelove. 99. C. en B. Tot west cappelen. 100. C. en B. aenbedende. 101. C. Marcuriose eenen. B. Mercuriose.

---

vs. 86. In den tekst staat: *lant.*

vs. 100, 101. *Daer hi aenbeden vernam Mercuriuse* (in den tekst staat *Mer cruuswise*) *over enen god*, d. i. waar hij Mercurius als God zag aanbidden.

Dat beelde doer ons heren gebod
Brac hi, ende hevet tfolc ghescouden;
Maer dat hevet hi swaer ontgouden,
Want een, de Mercuriuse wachte,
Sloeghen in sijn hoeft onsachte,
Dat hi storte daer sijn bloet.
Nochtan predicte hi metter spoet
Twoert ons heren, als Gods seriant,
Vanden westende van Vrieslant
Oestwaert duer de lande recht
Onthierende hi quam tUtrecht,
Dat Wiltenborch hiet te voren.
De afgode dede hi testoren,
Ende maecter ene kerke mede,
Misse te horen den kerstinede
Ende daer toe ons heren woert;
Ende wanten te Romen inde poerte

vs. 103. B. volc. 104. C. Mer — sware. B. Mar. 105. B. wachten. 106. C. sloechen. B. ende sloghen. 107. C. en B. storte sijn. 108. C. mitter. 109. C. en B. als een stout serjant. C. twort. 111. C. en B. doer. 112. C. onthier dat. B. onthier went. 114. afgoden — te voren. 115. C. een. 116. C. en B. die kerstynhede. 118. C. ende wanten. B. ende vant.

---

vs. 103. ***ghescouden***, of ***ghescholden***, d. i. gewraakt.

vs. 112. ***onthierende***, d. i. tot dat. Nog hoort men wel eens ***tot hier ende toe.***

vs. 114. ***dede hi testoren***, d. i. testoorde hij. ***Testoren*** (h. Hoogd. ***zerstören***) beteekent ***vernielen.***

vs. 116 en 117. Versta: waar de Christenheid (d. i. de Christenen) de mis en het woord des Heeren zouden hooren.

vs. 118. ***Ende wanten***. d. i. ende want hem in den tekst staat: ***Ende wanderde***

Sergius de pauwes benediede
Ende hine aertsche bisscop wiede
Te prediken ons heren woert,
Sette hi tUtrecht inde poert
Den bisscopstoel, ende besat
Als aertsche bisscop eerst de stat.
Ende noyt seder overeen
En was daer aertsche bisscop geen.
Inghels was Willebroert becant,
Gheboren van Noorthumberlant;
Ende want de Ingels sijn gewassen,
Als men leest, van Nederzassen,
Conste hi de bet de Vriessche tale:
Dat mach elc man proeven wale
Int carnacioen ons heren,
Als ons vraie historien leren,
Seven hondert tiene ende viere
Starf Pippijn, de stoute fiere,
Die gheboren was van Haerstelle,

vs. 119. C. en B. paeus. 120. C. aertsbisscop. B. aertbiscop. 121. C. predeken. B. predecken. 122. C. en B. Sette tutrecht. 123. B. bisscops. 124. C. aertsbisscop. B. aertbisscop. 126. C. en B. Ne wasser aertsbisscop (aertbisscop) negeen. 127. C. Willibrord. B. Wiltenborch. 128. C. en B. noerthomber. 129. C. en B. dinghelsche. 131. C. en B. te bet. 132. C. proven. B. proven wael. 133. B. heeren. 134. C. en B. vraye ystorie. B. leeren. 136. C. en B. puppijn. C. die stoute die fiere. 137. C. herstelle. B. herstele.

---

vs. 122. De zin is: naardien de Paus hem tot aartsbisschop gewijd had om 's Heeren woord te prediken, vestigde hij den bisschopsstoel te Utrecht.

vs. 125. *overeen*, d. i. onafgebroken.

vs. 131. *de bet*, d. i. te beter, derhalve vrij goed.

Ende liet enen zone; ghesellе
Was hi des vader van hoghen doene:
Karel Marteel hiet hi, de koene,
De menighe stoute vromichede
Op de felle heidine dede.
Tien tiden lesen wi ende in dien daghen
Waren vele bisscoppen, de plaghen
Te vaerne after lande castien,
Omme van den mammerien
Te bekeren dat heidine diet,
So dat in dien tiden sciet
Van Sans de bisscop Wolfram,
Ende in Vrieslant dat hi quam
Prediken, niet als de blode,
Sodat hi den hertoghe Rabbode
Van Vrieslant so hevet belopen,
Dat hi hem kerstijn wil doen dopen.
Ende was ter vonten komen,
Ende hevet den enen voet ghenomen
Ende dien inde vonte gheset.

vs. 138. C. sone die ghеselle. B. eene. 139. C. en B Des vaders was. 140. C. Karel matheel. B. Kaerl mantheel. C. en B. hiet die gone. 141. C. en B. scone. 142. C. en B. heiden. 145. C. en B. varen. 146. B. om van die onnutte mameren. 147. C. en B. theiden. 151. C. predeken. 152. C. en B. robode. 154. C. en B. hem wilde doen dopen. 155. B. te. 156. B. eenen. 157. B. die in die vonte. C. en B. ghesat.

---

vs. 139. In den tekst staat: *wader.*

vs. 146. *mammerien*, d. i. afgoden en hunnen dienst.

vs. 147. *diet*, d. i. volk.

vs. 149. *Sans*, d. i. de stad Sens in Champagne.

vs. 153. *belopen*, d. i. druk bezocht en met zijne vermaningen vervolgd.

Doe vraghedi, eer hi voert ginc bet,
Weder dat sine vorders waren
Meer onder der saligher scaren,
So inder hellen ghevallen neder.
Sente Wolfram antwoerde weder,
Dat sine maghe waren verloren,
De heidijn storven daer te voren.
Rabbout spraç: so en mach ic niet
Mier gheselscap, wats ghesciet,
In der hellen niet begheven,
Ende metten lettel aermer leven
In hemelrike sonder waen,
Die mi een twinc niet en bestaen.
Uter vonten hi den voet uuttoech
Ente duvel, diene bedroech,
Die hem viele goets behiet,
Ne hilt hem vorwaerden niet;

vs. 158. C. en B. bat. 159. B. worders. 160. C. en B. die zalighe. 162. B. sinte. C. S. Wolfram andwoerde hem. 163. C. en B. maghen. 165. C. en B. robout sprac ic en mach. 166. C. mine. B. mijn. 167. C. en B. hellen begheven. 168. C. en B. met luttel armen. 170. C. en B. mi twint niet. 172. C. en B. bedroech. 173. C. en B. vele. 174. C. en B. helt. C. en B. vorwaerde.

---

vs. 159. ***weder dat***, d. i. *of.* Verkieslijk ware te lezen: *sire vorders*, welke genitief dan zou afhangen van *meer* (vs. 160).

vs. 161. *so*, d. i. *of. weder—so* = *of—of.*

vs. 166. ***Mier gheselscap***, d. i. mijner gezelschap. Deze genitief hangt af van *begheven*. *gheselschap* beteekent *gezellen*, verwanten. *wats ghesciet*, d. i. wat des geschiede, hoe het zij.

vs. 168. ***metten lettel aermer***, Chron. Egm. cum parvo numero pauperum.

vs. 172. Er staat in den tekst: *verdroecht*.

vs. 173. ***behiet***, beloofde.

Want hi starf op den derden dach
Ende voer daer hi sine maghe sach.
Dit ghesciede, als wi leren,
Int carnacioen ons heren
Sevenhondert twintich ende achte.
Menich vanden Vrieschen gheslachte
Wert kerstijn, omdat dus verginc
Rabbouts des hertoghen dinc.
Want Willibrort ende Wolfram
Ende ander volc, dat mit hem quam,
Bekeerden dat Vriessche diet.
Sente Willeboert de versciet
Na ons heren gheboernesse
Seven hondert jaer dertich ende zesse.
Sente Bonifaes de ontfinc
Den stoel, sodat hi prediken ghinc
In Vrieslant tote Lavecen oest,
Ende hevet vermaent ende ghetroest
Al tfolc kerstindoem tontfane.
Te Dockinghen daer quamen hem aen
Die onbekende wilde Vriesen,

vs. 176. C. magen. 177. B. leeren. 180. B. vriesen. 181. B. wart. 183. B. Willeboert. 184. C. en B. ander gheselscap dat met. 186. C. Willibroord. B. Sinte Willeboert. 187. B. gheboernes. 188. C. en B. VII hondert XXX. 189. B. Sinte bonefaes. 190. C. predeken. B. preken. 191. C. toter lavecen. B. toter lauwers. 193. C. en B. kerstijndom toutfaen. 194. C. dokingen. 195. C. vriessen.

---

vs. 182. ***des hertoghen dinc***, d. i. de zaak van of met den hertog Radboud.

vs. 191. In den tekst staat: ***laveten.***

vs. 192. ***ghetroest***, d. i. bewogen, doen besluiten.

vs. 195. ***onbekende***, wellicht moet hier gelezen worden: ***onbekeerde.***

Die ghelike verwoeden riesen
Hem versloeghen ende sine ghesellen.
Dus, als ghi hier hoert vertellen,
Wies in Vrieslant die kerstijn wet
Ende worden ghetemmet ende gheset
Bi der Fransoisen moghenthede
Ende bi der predicacien mede,
Dat si kerstindoem ontfinghen,
Eer de Hollantsche graven opghingen.
Na Pippine, als ic hier voren seide,
De hertoghen Rabboden tonderdede,
Wort here sijn soen Karel Marteel,
Ende dwanç alle de lande gheheel
Van Vrieslant tot over Gheronde;
In Vrancrike ne mocht tier stonde
Altoes niemant coninc wesen,
Het en was altemael bi desen.
Ende als men hem boot de crone,
Seide hi: het waer noch also scone
Coninghe dwinghen ende jaghen,
Dan selve de crone draghen.

vs. 196. B. verwoede. 197. C. mit. B. versloghen met. 198. C. hort vertellen. B. tellen. 200. C. ghetemt. B. getempt. 201. B. fransoyser. 202. C. en B. predicacien. 203. C. kerstijndom. B. kerstendom. 205. C. en B. Na puppijn — ic voren. 206. C. en B. Die den hertoghe roboude onderleide. 207. B. manteel. 210. C. vrankerijc. B. vranckeric. 213. B. croen. 214. B. scoen. 215. C. en B. coninghen. C. en B. lagen. 216. C. crone te draghen. C. en B. als zelve crone.

---

vs. 196. *riesen*, onbesuisden.

vs. 202. In den tekst staat: *predicaden*.

vs. 210—212. In dien tijd (*te dier stonde*) kon in Frankrijk geen koning zijn, dan (*het en was*, d. i. tenzij) door hem, door zijn toedoen.

Dese starf in ons heren jaer
vii hondert ende xli, dats waer,
Ende liet sinen sone tlant,
Die cleine Pippin was ghenant.
Dese hevet die Vrancse crone ghenomen
Hem, de van Troyen waren comen,
Bi den pauwes Zakarien
Ende was deerste van der partien,
Daer hi uut was gheboren,
De ter crone was vercoren.
Al Duutsche ende tWalsche mede
Was onder sine moghenthede,
Ende Vrieslant was hem onderdaen.
Hi starf, als wi voer waer verstaen,
vii hondert ende achtentsestich jaer
Int carnacion Gods, dats waer.
Karel die grote nam moghendelike
Na den vader tkonincrike.
Onder sine moghenthede
Was al Duutsche ende tWalsche mede,
Beide Vrieslant ende Spaenghen,

vs. 220. C. en B. clene puppijn. 223. C. en B. paeus sacharien. 224. C. en B. die eerste. 226. C. cronen. 227. C. en B. alle die duutsche ende walsche. 228. C. en B. waren. 230. C. en B. vor. 232. C. en B. carnacioen Jesus. 231. C. en B. LXXII. (Dit vers 231 gaat in B. aan 232 vooraf). 233. C. moghentlike. B. Kaer — moghenlike. 236. C. en B. waren alle duutsche ende walsche. 237. C. en B. beide *ontbreekt.*

---

vs. 222. Dat is, ontnomen aan hen, die van Troije gekomen waren, namelijk, de Merovingen, die met de Franken door middeleeuwsche schrijvers gezegd worden van de koningen der Trojanen af te stammen

vs. 223. In den tekst staat *zakanen.*

vs. 232. *Gods*, d. i. van Jezus Christus.

Lombaerdien ende Almaengen;
Sassen heeft hi driewerf testoert,
Ende predicte hem ons heren woert
Ende deedse kerstindom verkiesen.
Van desen beroemen hem de Vresen
Dat si waren ghescouden vri:
Want in sinen tiden, segghen si,
Waren si so eighin als ende als,
Dat si strop droeghen omden hals.
Ende om dat si hem Rome wonnen,
Dat wi ghevinden niet en konnen
In ghenen ystorien bescreven,
Soude hise vri hebben ghegheven.
Wi vinden, dat hi Rome berechte
Ende hi ontlivede heren ende knechte,
Die den pauwes Leven blenden;
Noeit en lasen wi noch en kenden,
Dat Karel de stat van Romen belach

vs. 238. B. Lomberdien. 239. B. warf stoert. 240. C. en B. predecte ons. 242. B. beromen. C. en B. vriesen. 243. C. en B. ghesculden. 244. B. tijt so seggen. 245. C. en B. si eygen. 246. C. dat si stroppen droegen an den. B. ende dat si stroppen drogen an den. 248. C. en B. connen. 249. C. en B. ghene ystorie. 251. C. en B. romen. 252. C. en B. ontlyfde. 253. C. en B. paus lewen blende. 254. C. en B. noyt ne lasen wi no en kende. 255. C. en B. bezach. B. kael.

---

vs. 245. *als ende als*, d. i. alles en alles, geheel en al.

vs. 247. Melis Stoke bedoelt hier de overlevering, dat Karel de Groote Rome, onder het bewind van Paus Leo, door toedoen der Friezen ingenomen zou hebben. Zie Maerlant, Sp. hist. P. III. B. VIII. c. 93. vs. 115–222.

vs. 253. *pauwes Leven blenden*, d. i. den Paus Leo blind gemaakt hadden.

Tote an sinen sterfdach,
Noch vanden Vriesen ende sprect boec niet:
Het waer bescreven, waers oec iet.
Karel wort keyser met eren
Int carnacoen ons heren
viii hondert jaer ende twee.
xiii jaer een lettel mee
Was hi keyser ende leve voerwaer
Mijn dan lxxii jaer.
Na hem quam Lodewich, sijn soen.
Keyser ende koninc was de gone
Omtrent xxvi jaer.
Die Vriesen gaven hem openbaer
Beide dienst ende tribuut.
Al des vader rike uut ende uut
Helt hi al, meer ende minder.
Dese starf ende liet dre kinder,
Die niet en konsten vriendelike
Ghedelen des vader rike,
Ende quamen omme tenen wighe

vs. 256. B. starf dach. 257. C. en B. vriesen sprect hi niet. 258. C. en B. waers iet. 259. C. en B. Keyser oec met. 262. C. luttel. 263. B. levede vorwaer. 264. C. en B. Min. 265. C. lodewic sijn sone. B. lodewijc. 266. B. die goen. 268. B. vriese. 270. B. vaders. 271. C. meerre. B. meere. C. en B. hilt. 272. C. sterf. 273. C. en B. conden. 274. B. ghedeele. — vaders. 275. C. en B. om.

---

vs. 258. *waers oec iet*, d. i. als er iets van was, als het eenige waarheid had.

vs. 270. *uut ende uut* voege men bij *des vader rike:* 't geheele gebied zijns vaders hield hij *meer ende minder*, dat is, nagenoeg, vrij juist, in zijn geheel.

Bi Autsore mit groten prige,
Die twe jonxte jegen den ouden,
Dat si svaerlike al ontgouden:
Want Vrancrike verloos te vele
Opden dach in den nijtspele,
Ende nieman wan daer zeghe mede.
Na den wighe maecten si vrede,
Ende Lotaris, die douste was,
Bleef keyser ende hadde, als ic las,
Romen ende tlant van Lombaerdien,
Ende hierover de stede vrie
Mets, ende Oestrike al ghemene,
Dat Lootrike nu heet al rene.
Kaerl, de doutste daerna was,
Hadde dat lantscap, als ict las,
Dat nu bewesten der Mase leghet:
Hollant, Brabant, Vlaendren men seghet,
Al westom neven der zee

vs. 276. C. en B. autsurre. C. en B. prighe. 277. B. jonxste. 278. C. swaerlic alle. B. swaerlic allen. 279. C. en B. vranckeric verloes daer vele. 280. C. tghinc met hem uten spele. B. In denselven nijtspeel. 281. B. niement. 283. C. en B. lotarijs. 284. C. keyser also ict las. B. keyser so ict las. 285. C. en B. So had hi romen ende lomberdien. 286. B. ende here over. 287. C. Mes ende oestrike. B. Mens oestrike ghemeen. 288. C. lotriken nu heet al rene. B. nu al rene. 289. B. die outste. 291. C. en B. biwesten der masen. 292. C. en B. vlaendren brabant. 293. B. omme neven die.

---

vs. 276. *Autsore*, d. i. Auxerre. In den tekst staat: *prigen*. Prijg is strijdlust.

vs. 280. *nijtspel*, met ijver en felheid gespeeld spel, d. i. gevecht.

vs. 286. *hierover de stede vrie Mets*, d. i. daarenboven de vrije stad Mets. *Oestrike*, d. i. Austrie.

Neustren daertoe ende oec mee
Al toter Gheronden voort,
Lant, velt, rente ende poort.
Lodewyck, de die jonxte was,
Jonste de avonture das
Dat boven der Masen al was sijn
Ende al Duutsche lant over Rijn,
Sassen, Duringhen, Vrankelant,
Al vellet in sijn hant.
  Hier latic van den Kaerlinghen
Mijn scriven bliven ende mijn dinghen,
Ende hebbe u bi dien gheseit
Die redene, de hier is voerleit
Om te toghene, hoe Vrieslant
Eerst quam in den Roemschen bant,
Ende om te paiene hem van desen,
Dat si emmer vri willen wesen,
Ende sonder here houden tlant:
Dat ic bescreven noyt en vant,

vs. 294. C. en B. Neustren daertoe oec mee. 295. C. gheronde vaert. B. gheronde voert. 296. C. en B. renten. 297. C. die die. B. die de jonxste. 299. C. en B. bi oester masen al. 300. C. ende alt. B. ende dat. 301. B. dueringhen vrankenlant. 302. C. viel het in sine. B. vielt het. 305. C. heb. B. bien. 306. C. en B. reden. 307. B. toghen. 309. C. payen. B. payeri. 312. B. noyt bescreven vant.

---

vs. 294. ***Neustren***, in den tekst staat: Menstren.

vs. 297. ***de die jonxte was***, zie Inleid. bl. XII.

vs. 302. ***vellet in sijn hant***, d. i. viel het in zijne macht.

vs. 309. ***om te paiene hem van desen***, d. i. om hen (de Vriezen) door een verstandig woord af te brengen van de meening, dat zij van ouds geenen landsheer hebben erkend.

Dat dies kerstijn volc oyt plach,
Seder dat anegijnc de dach.
Nu hoert daer ict al om began,
Hoe Hollant eerst grave ghewan.
  Sijt des seker ende ghewes,
Dat de graefscap van Hollant es
Een stic van Vrieslant ghenomen:
Want als ons es te voren comen,
Als men screef viii hondert jaer
Ende vier ende sestich overwaer,
Kaerle de kalewe zekerlike,
De coninc was in Vrancrike
Ende van Vrieslant hadde een deel,
Begonste stichten al gheheel
Hollant ute sinen conincrike;
Want hi gaf enen Diderike

vs. 313. C. des kerstijn. B. des kersten. 314. B. Sint. — ghinc den. 315. B. ict om. 317. B. tes. Maerl. IV Partie. Cap. 45. vs. 9. (Zie Inleid. bl. xcIII) Want sijt. 318. Maerl. Dat dat gravescap. 319. Maerl. Vrieselant. 320. C. alst ons te voren is. B. alst ons te uuren is. Maerl. Alse ons. 321. C. Doe men. B. Soe men. Maerl. Ende alse men screef ons Heren jaer. 322. Maerl. 800 en 63 over waer. 323. C. Karel die Kaluwe. Maerl. Kaluwe Karel. 325. C. had. 326. C. en B. begonste te. Maerl. begonste stichten al gheel. 328. B. eenen dederike. Maerl. gaeft.

Tusschen 328 en 329 heeft Maerl.:

Enen edelen man van groten magen
Alse wi den Jeesten horen gewagen.

---

vs. 313. *dies.* Deze genitief hangt af van *plach.* De schrijver zegt: dit heb ik nooit beschreven gevonden, dat een christenvolk ooit, *seder dat anegijnc de dag*, d. i. sedert het begin der wereld, dit in praktijk heeft gebracht, namelijk zonder heer hun land te bezitten.

vs. 321. *als men screef* 863. Zie Inleid. bl. IX.

vs. 326. In den tekst staat: *begonste.*

Dese lande, de wi alle tesamen
Noemen sullen in ouden namen,
Daer de hantveste dus of seghet,
Die tEcgmonde lach of leget:
„In der Drivoudicheden name
Kaerle — want Gode is bequame —,
De coninc is van Vrancrike:
Billic isset sekerlike
Der hoecheit (van) der coninccrone
Te eerne met milden lone
Die onse vrient sijn ende ghetrouwe.
Des willic, datmen dit bescouwe.
Ende kenlic het sie jonghe ende oude,
De hem an de kerke houden,

vs. 329. C. en B. alte samen. Maerl. die wi te samen. 330. C. en B. nomen. Maerl. ouder. 332. De kroniek in 't bezit van Prof. de Geer (zie Inl. bl. LXXXVII en XCIII, XCIV) heeft in plaats van dezen regel het volg.: die men wel te ghelovene pleghet. 333. C. drievoudicheden. B. drievoldicheden. 333—336. bij Maerl.:

Ende was der hoocheden name
Omme dat Gode es bequame
Coninc van al Vrankerike
Bidi het es sekerlike.

334. C. en B. Kaerl. 336. Kron. de Geer: Gevoechlic. Evenzoo vs. 356. 337. C. en B. van der coninc crone. Maerl. die hoocheit van der. 338. B. eeren. 339. C. en B. ons. 340. C. en B. willen wi. Maerl. willen wi d. m. d. scouwe. 341. C. en B. ende het kenlic si. C. jonc ende ouden. 342. Maerl. Dies hem ane die.

---

vs. 333—392. Men vindt deze hantvest bij Kluit, Hist. crit. Cod. diplom. N°. III, en Oorkondenboek v. Holl. en Zeel. p. 20, in het oorspronkelijk Latijn.

De nu sijn ende sullen sijn mede,
Dat tonser jeghenwoerdichede
Die eerlike grave Haghene bat
Onser goedertierheit dat,
Dat wi gaven Diedrike,
Onsen ghetrouwen, sekerlike
Somighe dinghen aldaer ter stonde:
Dats de kerke van Egmonde
Met al dat daer toe behoert,
Dats van Suuchardeshaghe voert
Tote Vroertrappen ende Kinnem.
Liefliken ghehoorden wi hem
Ende ontfinghen sine bede,
Alst recht was ènde billic mede,
Ende gheven onsen ghetrouwen man,
Wies name dat staet hier boven an,
Metten dienstluden, diere in sijn al,
Ende die mer noch in hebben sal,
Ghemeenlike dat men hier boven seide,

vs. 344. C. en B. Die tonser teghewordichede. 345. C. en B. hagen. Maerl. Ter Haghene eerlike die grave bat. 346. C. en B. goedertierenheit. 347. Maerl. wi gaven. 349. B. Sommighe. Maerl. dingen nu ter. 350. B. kerc. 351. C. en B. Met datter van rechte toehoert. Maerl. Met datter toe met rechte hort. 352. C. en B. zuucharders. Maerl. Sudaerdes. 353. (dit vers volgt in B. op het volgende). B. tot. 354. C. en B. lieflike. Maerl. Lievelike so horden. Kron. de Geer: lieflijke horen wi na hem. 356. C. en B. als recht. Maerl. lovelijc was ende bidlijc. 358. B. hier voren. Maerl. name staet. 360. C. en B. die men daer.

---

vs. 347. In den tekst staat: *wi graven*.
vs. 353. In den tekst staat: *kinnen*.

Met bossche, meersche, water ende weide.
Wi heten ende ghebieden dit,
Ghelikenwijs als hi besit
Ander goet ende ander steden
In gherechter erfachticheden,
Dat hi van onser hovesscheden
Desghelike ghebruke mede
Sekerlike te sinen live,
Ende so wat so na hem blive.
Ende omdat hem sulle bliven,
So ghebiede wie in dit scriven,
Dat hi vrilike houde ditte
Ende oec nutte ende besitte,
Ende hi doe ende oerdinere
Na sinen wille, na sinen ghere,
Daermede bi Goeds ghenadichede,
Dats hem niement doe onvrede.

vs. 362. C. bosch mersch. B. busch merch. 366. C. in der. B. arfachticheden. Maerl. ervachticheden. 367. C. hoveschede. B. hovechede. Maerl. van rechter hoveschede. 368. C. en B. Dies gelike. C. bruken. B. bruke. Maerl. Dat also ghebruke. 370. C. en B. so wat dat na. Maerl. Ende sijn hoir dat na. Kron. de Geer: ghetrouwe de boirte na hem blive. 371. B. zullen. Maerl. dattem dit sal bliven. 372. C. en B. ghebieden. 373. B. vrilic houde dit (: besit). Maerl. vrilike ditte. Kron. de Geer: vriendeliken. 374. C. Ende nutte. B. Ende nut. Maerl. Beede nutte. 375. C. ordinere. B. ordineer (: gheer). 377. C. en B. Daer bi. C. gods. 378. B. niement en doe. Maerl. niemene en doe.

---

vs. 366. In den tekst staat: *eerwachticheden.*

vs. 367—370. d. i. Dat onzentwege hij en zijne nakomelingen dat evenzeer in gebruik hebbe.

vs. 371. *omdat*, d. i. opdat het.

Ende want wi willen dat onse gheven
Ewelike na onsen leven
Woerde ghehouden sonder breken,
Hebben wire de hant toe ghesteken
Ende hieten, dat ment seghelen soude
Met onsen vingherlijn van goude.
Ghegeven in ons heren jaer
Achte hondert ende daernaer
Driewerf twintich ende drie mede,
Tote Bladele, tere stede,
Dat een dorp is ende so heet.
Neghen daghe, als ment weet,
Voor middezomer sinte Jans dach,
Als sine gheboernesse lach. —"
Dus, als wijt connen bevinden,
Begonstem eerst onderwinden
Hollant dattet grave ontfinc.
Noch gheviel na dese dinc
Dattes Kaerlen kaelwen broeder,

vs. 379. C. en B. Ende wi. 380. B. onse. 381. C. en B. Worde. 382. B. wiere. 384. Maerl. vingerline. 387. C. en B. Drie warf. 388. C. en B. teenre. Maerl. in die stede. 389. C. en B. Dats een dorp dat. C. soe. Maerl. Een dorp dat op de kempine steet. 390. B. daghen als men weet. 391. C. midzomer. 392. Maerl. gheborte up ghelach. 393. C. en B. ghevinden. 394. C. en B. So begonst hem. Maerl. begonste. 396. C. en B. ghevel na dese (desen) dinc. 397. C. en B. Dat des kaerls kalewen. Maerl. Dat karel des kaluwen.

---

vs. 382. *wire de hant toeghesteken*, d. i. hebben wij er in toegestemd. Door het uitstrekken en opheffen der hand geeft men teeken van toestemming.

vs. 394. *begonstem onderwinden*, d. i. begon hem, d. i. zich, te laten gevallen.

De coninc was ende behoeder
Over Aelmaenghen, als men las
Hier voren, daer sijns ghewagen was,
Desen selven Diderike
Gaf hi ende makeden rike,
Daer ic of de hantveste al
In Duutsche woort ombinden sal.
„Der Drievoudicheit teren
Lodewich, bider gracie ons heren
Coninc, wi willen dat cont si
Onsen ghetrouwen verre ende bi,
Beide de nu sijn entie hiernaer
Sijn sullen over menich jaer,
Dat onse wijf, de conincginne,
Vrouwe Emme, daer wi an dragen minne,
Onse hoghe jeghenwoerdichede
Aneghinc met hare bede,
Dat wi den grave Diderike,
Onsen ghetrouwen, sekerlike

vs. 400. Maerl. daers gewagen. 402. C. en B. Hi gaf hem ende. C. maecte. B. maecten. Maerl. Meer gaf ende. 404. C. ontbinden. B. wort. 405. C. en B. der drievoldicheit te eeren. 406. C. en B. gracien. 409. C. en B. ende hier. 410. C. en B. Sullen sijn. 412. C. en B. vrou emme.

---

vs. 400. *Hier voren*, vs. 297—302.

vs. 402. *Gaf hi ende makeden* (d. i. maakte hem) *rike*. Hier maakt de auteur zich aan eenen gebrekkigen zinsbouw schuldig. Dus laat de zin zich herstellen: *Dat des Karels kalen broeder hem begiftigde en verrijkte met hetgeen het handvest inhoudt.*

vs. 405. *teren*, d. i. ter eere. Men vindt de handvest (405—445) in het oorspronkelijk Latijn bij Kluit, *Hist. crit.* Cod. diplom. N°. VII en Oorkondenboek v. Holl. en Zeel. bl. 30.

vs. 412. In den tekst staat: vrouwe emmer.

Soude gheven een Foreest,
Dat in dat graefscap is meest
Ende Wasda bi namen heet,
Ende twater, datter duergheet,
Uutvaert, invaert, mersch ende weide,
Lant ende onlant daertoe beide
Ende aldat tote dien Foreeste
Behoert in water ende in geeste,
Ende wiere gheboet toe daden echt.
Dit daden wi gherne ende hets recht,
Ende gheven in desen brieve
Den selven grave, onse lieve,
Dat Foreest, dat het sijn si
Ende besit als sijn erve vri,
Ende hijt besitte van nu voert
Met al datter nu toe behoert,
Hi selve ende sijn erfnamen
Of wien dat sijt oec altesamen
Vercopen willen of aneleggheen
Sonder enich wedersegghen.
Ende omdat dit vaste sal staen,

vs. 417. C. en B. gheven zoude. 419. C. hiet. 420. C. en B. dore. 421. C. en B. uutwaert, inwaert. 423. B. tot dien foreest. 425. C. ghebod. 426. C. en B. Dat. 427. B. gheve. 428. C. en B. onsen. 429. B. forreest dat sijn. 430. B. als eygen vri. 432. C. en B. datter toe. 433. C. of sine. B. iof sine. 434. C. sijt oec wel te samen. B. hijt oec wil te zamen. 436. B. eenich. 437. C. en B. vast.

---

vs. 425. Dat is, en *echt* (daarna) gaven wij er gebod toe, d. i. verordenden wij zulks.

vs. 430. *Ende besit.* De weglating van het voornw. onderwerp heeft niets vreemds.

vs. 435. *aneleggheen*, d. i. toekennen.

Es onse ghebot daertoe ghedaen,
Ende hebber de hant toe ghegeven
Ende hieter oec den zeghel an geven
Van onsen vingherlijn te waren.
Ghegheven in ons heren jaren
Ten dertiensten daghe van april
Acht hondert jaer ende also wel
Achte ende sestich."
Dus began
Hollant grave te vanghene an.
Weet wel, dat ic noyt en las,
Wie anders dese grave was,
Als ons de letteren doen verstaen,
Dan hi gheboren was sonder waen
In manieren ende bi ghelike
Vanden gheslachte van Vrancrike
Of lichte Emme de coninghinne,

vs. 438. C. ghebod. 440. C. en B. legen. 443. B. april. 446. C. en B. vangen. 447. C. en B. weet oec wel dat ic niet. 448. C. en B. dese dederic was. 449. C. en B. Dan dese letteren. 451. C. ende in ghelike. B. ende int ghelike. 452. C. en B. vant gheslacht.

---

vs. 446. Holland begon graaf *aan te vangen*, d. i. eenen Graaf te krijgen.

vs. 448 en volgg. De auteur redeneert dus: meer dan de brieven van hem melden, weten wij van dien Graaf niet; doch waarschijnlijk (lichte) was hij vermaagschapt door Koningin Emma met het koninklijk geslacht van Frankrijk, of wel met Lodewijk den Duitscher: want ware hij niet van hooge geboorte, zoo zouden hem die landen niet in leen gegeven zijn.

vs. 451. *In manieren ende bi ghelike*, d. i. even goed als of hij ware gesproten uit het geslacht enz.

vs. 453. Versta: of misschien *van* Emma.

Doer wies bede ende doer wies minne
Hi den grave dit goet gaf.
Lodewich, daer wi seiden af,
Was hem lichte nabelanc:
Want dit es de ommeganc:
Sulc lant ende sulke hantveste
Ne souden de moghenste ente beste
Enen ongheboerne joncgelinc
Niet gheven omme ghene dinc.
  Dideric nu, sijt seker das,
De deerste grave van Hollant was,
Hadde enen broeder, hiet Walgher,
De weert was ende geer
In sinen tiden ende ghetrouwe.
Dideric hadde ener vrouwe,
Die Gheve bi name hiet.
In sinen tiden eist ghesciet,

vs. 454. C. en B. Dor wes bede ende wes. 455. C. goed. 457. C. en B. na lichte. 460. C. en B. Ne hadde. 461. C. ongheboren. B. ghenen ongheboren. 462. C. en B. Niet ghegheven om gheen. 465. C. en B. een broeder hiet walgheer. 466. C. en B. waert. C. en B. gheheer.

Maerl. ende sere geheer
Ende vernaemt van groten love
In princen ende in coninx hove
Geve hiet sijn wijf bi namen
Daar die Hollantsce heren af quamen.

468. B. een. 469. B. gena.

---

vs. 457. *nabelanc*, d. i. naverwant.
vs. 458. *ommeganc*, d. i. de gewone gang van zaken.
vs. 461. *ongheboren*, d. i. niet van hooge geboorte.
vs. 465. In den tekst staat: *de hiet Walgher*.
vs. 466. *geer* of *geheer*, of *gehier*, d. i. *zacht*, *mild*.
vs. 468. In den tekst staat: *enen*.

Dat sinte Aelbrecht was vonden
Bi ere nonnen, die tien stonden
Den grave wijsde waer hi lach.
Ende hi ginc op enen dach
Ende dede sijn ghebeente verdraghen
Ter steden daer hi nu leget bi daghen,
Ende makede op hem ene kerke
Houtin van sulken ghewerke
Als doe lovelic was ende sede.
Nonnen sette hi daer in mede,
De Gode ende sinte Aelbrecht
Loven souden na Kerstijn recht.
In Vroenle gaf hi hem rentende dinghe,
In Alkemare ende in Kallinghe,
Daer si mede leven mochten
Ende Gode dienen, opdat sijs rochten.
Dit was rechte tote Egmonde
Dat thovet ende tbeghin ter stonde
Van der graefscap van Hollant was,
Also ict bescreven las.

vs. 472. C. eenre. B. eenen. 474. C. en B. Doe ghinc hi. 475. C. en B. beente. 476. C. daer hi nu leit. B. daer nu leit begraven. 477. C. een. 478. C. en B. Houten ende van zulken werke. 480. B. settede hi. 481. C. Aelbrechte. 482. C. kersten rechte. B. kersten. 483. B. vroenlire. 488. C. en B. Dat hovet e. b. tier. 489. C. en B. van den gr. B. es.

---

vs. 471. Te weten zijn gebeente.

vs. 476. *nu—bi dagen*, heden ten dage.

vs. 483. Zie de schenking in 't oorspr. Lat. en in *Oorkondenb. v. Holl. en Zeel.* p. 19.

vs. 484. *Kallinghe*, d. i. Kalandsoog. Zie Huydec. te dezer pl.

vs. 486. *op dat sijs rochten*, d. i. onder voorwaarde dat zij zich des bekommerden, dat zij den dienst behartigden.

Eens dinghes ic mi hier beroeme,
Dat in ghetrouwen kerstindoeme
Dese grafscap is begonnen:
Want, als wi ghemerken connen,
Dideric, deerst fondament,
Stichte kerken ende convent
Gode ende onser Vrouwen teren
Ende den Heilighen ons heren:
Want sinen patroen Aelbrechte
So eerde hi in allen rechte.
Dies wast recht dat God selve woude
Dat voert in eren wassen soude,
Alset dede: dat moghedi horen.
  Die Dideric, de God hadde vercoren,
Wan enen sone an sijn wijf Gheven,
De Dideric is gheheten bleven,
Ende hi ende salichlike sijn lijf.
Hi ende vrouwe Gheve, sijn wijf,
Waren tEgmonde begraven,

vs. 491. C. Eens dincs ic mi beroeme. B. Eens dinc ic mi beroem. 492. C. kerstendoeme. B. rechter kerstendoem. 494. B. also wi ghemarken. 495. C. en B. dat eerste. B. fondement. 496. C. en B. stichte. 498. C. dien. 499. C. Aelbrechte (: rechte). B. Want sine patroen Sinte A. 500. B. Eerde hi. 501. C. en B. Des was recht. 503. C. en B. het dede als ghi sult. 505. B. genen (: bleven). 507. C. en B. ende ende. 508. Hi ende vergheve. B. Hi ende vergena.

---

vs. 496. In den tekst staat: *stichten.*

vs. 499. In den tekst staat: Aelbrecht: recht.

vs. 502. Versta: dat *hij* wassen zou.

vs. 506. *Dideric is gheheten bleven* (voor *gebleven*), d. i. bleef (werd) geheeten, even als zijn vader.

vs. 507. *ende*, d. i. eindigde. *lijf*, d. i. leven.

Dat si stichten met hare haven.
Maer deghene, de tlatijn bescreef,
In weet waerbi dat achterbleef,
Hine bescreef dat jaer niet mede,
Daer hi sinen ende in dede:
Bideen es mi oncont das,
Hoe langhe dat hi grave was.
  In des Diderics tiden, als ict vant,
Was een grave in Vrieslant,
Die Gherolf bi namen hiet,
Ende wan, als men bescreven siet,
An coninc Arnoude van Vrankenlant,
Dat hi hem gaf bosch, mersche ende zant,
Dat sinen graefscappe lach ghelaghe,
Tusschen den Rijn ende Zuudhardeshaghe,
Visscherie ende anders renten
Ende quitet hem van parlementen.

vs. 510. C. haren. 511. C. en B. screef. 512. C. en B. En weet w. b. het. 513. B. screef. 514. B. sine. 515. C. en B. Bedi. C. oncond. 517. B. dircx. 519. B. heet. 520. B. was. 521. B. vranckenlant. 522. C. en B. mersch. 523. C. sinen graefscap. B. sine graefschap. 524. C. tusschen rijn ende zuutherdershage. B. zuutershage. 525. C. en B. visscherien ende ander. 526. B. quitent.

---

vs. 513. Inderdaad vindt men bij de oorkonde (zie vs. 483) geen jaartal.

vs. 521. *Arnoud*, gemeenlijk Arnulf. Men vindt de oorkonde in het oorspronkelijk Latijn bij Kluit, *Hist. crit.* Cod. diplom. II en *Oorkondenb. v. Holl. en Zeel.* bl. 17.

vs. 523. *ghelage*, d. i. aangrenzend aan.

vs. 524. In den tekst staat: *Zuudhardf haghe.* Zie Huydec. I. bl. 230—235.

vs. 526. *quitet hem van parlementen*, d. i. bevrijdt hem van tegenzeggen, snijdt alle aanspraak van anderen af.

Doe screef men lxxxix jaer,
Ten carnacion Gods, dats waer,
Ende daertoe mede achte hondert.
Bideen mi al te seer wondert,
Dat dit onscamel Vriessche diet,
Dat van ystorien en weet niet,
Hem beroemt ende seghet,
Dat Kaerl, de tote Aken leghet,
Ghevriet soude hebben hoer lant,
Ende ment noit in gheesten vant
Ende si na dien Kaerl nochtan,
Als ander bedwonghene man,
Hadden naer twe hondert jaer
Lantsheren ende dienden voerwaer,
Eer si ophieven de hant
Jeghen de graven van Hollant.
Dese Gherolf, de haer grave hiet,
Men vint van hem anders niet,
Dan hem gaf te Vrankenvoerde
Coninc Arnout, dat mine woerde
Hier te voren hebben ontbonden.
Lichte hi starf in sinen stonden
Sonder kijnt, ende onse graven
Worden heren van siere haven:

vs. 528. C. Tincarnacioen. B. tcercacioen. 530. C. en B. bedi. 531. C. vriesch diet. B. vries diet. 534. C. te aken. B. taken. 535. C. en B. hebben. B. ghevrijt. 536. C. noyt yeesten. B. yesten en vant. 537. C. en B. na den. 542. C. en B. den. 543. B. Dese grave die Gherolf.

---

vs. 531. *onscamel*, d. i. onbeschaamd.
vs. 535. In den tekst staat: *hebbe.*
vs. 539. *naer*, d. i. later.
vs. 545. *Vrankenvoerde*, d. i. Frankfort.

Want icker anders niet of vernam,
Wan hi was of wan hi quam,
Dan sine hantveste tEgmonde
Wilen lach in ouder stonden.
No keric tonsen grave weder,
Daer ic de geeste of leide neder,
Na Dideric den eersten grave
Quam sijn sone, daer ic ave
Segghen sal wel ende waer:
Want den vader volghedi naer
In kerstenliken daden na rechte;
Hi vercoes sinte Aelbrechte:
Want de kerke tEgmonde,
De sijn vader in siere stonde
Van houte teerste maken dede,
Brac hi ende sette daer ter stede
Een Goeds huus van steine al,
Dat van koste niet was smal;
Enen fiertre hi mede berechte,
Daer hi in leide sint Aelbrechte.
De nonnen heeft hi danen ghedaen,

vs. 552. C. en B. Wat hi was of wat van hem q. 554. C. in ouder stonde. B. stonde. 555. C. en B. keer ic. 556. C. en B. jeeste (jeste) of leide neder. 557. B. Na dirc. 560. C. volghede. 565. B. Van hout. 566. B. settede. 567. C. en B. Ende gods h. v. stenen. 568. B. Dat was v. k. niet smal. 569. B. Ene.

---

vs. 556. In den tekst staat: *seide neder*.

vs. 562. *vercoes* (*verkiezen*), d. i. hij wijdde zijne aandacht, boven iets anders, aan St. Albrecht.

vs. 565. *Van* in den tekst staat: *Wan*.

vs. 569. *fiertre*, d. i. *schrijn*, Fransch *châsse*.

vs. 571. *danen ghedaen*, vandaar verwijderd.

Omdat de Vriesen sonder waen
Hem waren so fel ende so swaer,
Ende hi sette de moneke aldaer,
Daer alnoch opden dach heden
Covent woent aldaer ter steden,
Ende mersde hem haer goet nochtan
In Scaghen ende in Haregan,
Tote Egmonde ende in Rimigghen,
Bi Hemskerke ende te Zutherem,
Van Winnen tote Aran also
Ende de kerke van Heilichlo,
Tiende ende kerke van Zassenem
Ende scone rente oec in Waelhem,
In Limmen ende in Baelhem,
In Smittem ende in Arem,
In Ordebolle ende in Those mede,
In Obinghen ende in Heemstede,
Ende bi Beemster gaf hi hem goet
Tusschen Zulinghen de vloet,

vs. 574. C. en B. sette moniken daer. 575. C. en B. Daer noch op. 576. C. en B. Tcovent. 577. C. meersede. B. meerre h. hoer. 579. C. en B. rinneghem. 580. C. en B. Bi eemskerke ende te sucherem. 581. C. en B. arem alsoe. 582. C. en B. heilichloe. 583. B. Sassenen. 584. C. en B. renten. 585. C. en B. ende in bachem. 586. C. en B. smitten. 587. B. thosen. 590. C. en B. Tusschen zulen den vloet.

---

vs. 577. *mersde*, d. i. meerderde, vermeerderde.

vs. 578. Men vergelijke vs. 578—597 met het Chron. Egm. ad ann. 977, bij Kluit (Hist. crit.), die het mogelijke tot verklaring der eigennamen heeft bijgebracht.

vs. 590. In den tekst staat: *Tusschem.* In het Chron.: inter rivulum Sculingbeke et Hureslede.

Ende huuslede vier morghen vrie,
Ende daertoe de vischernie;
In Velsen lant en den outaer
Sinte Achten daghe dore, dats waer;
In Voerhout tiende ende kerke mede,
Die tiende van Nortike, die stede,
In Alcmaer die tolne alte male:
Dus goede hi de heren wale.
Dese Dideric goed ende wert
Had een wijf, heet Hildegaert,
Hovesch van leven ende van zeden,
Vol alre doghentachticheden,
De sinte Aelbrecht te deele
Gaf utermaten scone juwele,
Wonder sconeit van maniere.
Soe gaf hem ene taefle diere
Bede van selvere ende van goude

vs. 591. C. In huisliede. B. In husliede. 592. C. en B. visscherie. 593. C. en B. lande ende den outaer. 594. C. en B. aechten dage dor. 596. C. en B. noerdike. 599. C. goet ende waert. B. waert. 600. C. en B. hiet. 601. C. en B. v. zeden ende v. leven. B. hoves. 602. C. en B. Ende vol doghenachticheden. 605. C. en B. scoenheit v. meniger m. 606. C. en B. een tafel. 607. C. en B. Beide van zilver.

---

vs. 594. *daghe dore.* Dit is wat in het Chron. Egmond. gelezen wordt: a nona usque ad nonam in festivitate S^tae Agathae. Zie Matth. op de Ann. Egm. p. 182. Over de in de voorgaande verzen van Melis Stoke genoemde plaatsen zie Kluits aanteekeningen op het Chron. p. 28—30.

vs. 598. *goede*, d. i. begiftigde met goed.

vs. 605. *Wonder sconeit van manieren.* Ook beneden, vs. 675. wordt van een gouden kruis gezegd, dat het *van scoenre maniere* was.

Ende van stenen menichfoude.
Men vint int Romsche rike ghene
Dies ghelike diere stenen,
Als in ghene taefle staen.
Daer in vant men sonder waen
Den topaes metten robine,
Saffiere ende corangeline,
Onikel ende calcedone
Ende menighe miraude scone,
Liguriuse ende elitrope,
Jaspire groene van dieren cope,
Den camachien ende den akaet,
Den ostelaen, de niet es quaet
Hem, de onghesien wille gaen,
Wasser oec mede inghedaen.
Dese taefle, diere ende waert,
Gaf sente Aelbrecht Hildegaert
Van Hollant, de ander gravinne.
Oec gaf si doer sine minne
Enen ewangelienboec der mede
Ghemaect met groter dierhede

vs. 608. C. menichvoude. B. steente. 609. C. en B. roemsche rike clene. 610. B. dure stene. 611. C. en B. Dan in die tafel. 613. B. robijn. 614. C. en B. Den sophier ende die orangeline. 615. C. en B. calcedone. 616. C. en B. miraude menige. 617. B. Leguriuse ende elitrophe. 618. B. en C. Jaspre gròen v. duren. 619. C. camalien. B. camelien. 620. C. en B. ostelaen d. n. en es. 621. C. en B. wil. 622. C. was oec mede daer mede. B. was oec daer mede. 627. C. ewangeli. B. ewangelij boec mede.

---

vs. 615. In den tekst staat: *calcedine.*
vs. 621. Zie Inleid. p. VII.

Van edelen stenen, van finen goude:
In weet wie beteren toghen soude.
Al hadden wi anders geen orconde,
Wane onse graefscap begonde,
So van edelen vrien conne,
So van dorpers in den begonne,
So makets ons dese taefle vroet
Die erve ende dat grote goet,
Dat men gaf tote Egmonde,
Dat van edelen tronke begonde:
Want et en es te wanen niet,
Dat al dat ghemene diet,
Dat tusschen der Elven woent enter Seinen
Ende vanden berghe haerneder al reine
Toter Nortzee alghemene
Gheremerden niet die diere stene,
Die men inde taefle ziet.
Hierbi so ne eist te waenen niet,
Al hebbent de scrivers vergheten,

vs. 629. B. steen. 630. C. en B. En. 632. C. en B. Wanen. 633. C. en B. vrien edelen. 635. B. makes. 638. C. van hogen tronke. B. van hogen trouwen. 639. C. en B. ten is. 641. C. en B. Dat woent tusschen der elve ende. C. der seyne. B. tseyne. 642. C. en B. hier neder reyne. 644. C. en B. gheremerden die diere (dire). 645. C. en B. tafel daer ziet. 646. C. bi so ne twifels ic niet. B. bi en twifel ics niet. 647. C. en B. Al hebt (heft) die scrivers dus vergheten.

---

vs. 638. *Dat van*, versta hier *onse graefscap* als subjekt.

vs. 642. *haer neder*, d. i. herwaarts naar Nederland.

vs. 644. *gheremerden*, beter: *ghereïmerden*, d. i. eigenlijk *loskochten*, v. h. lat. redimere. Beneden vs. 1221 leest men te recht *reïmerden*.

Hen was een edel tronc vermeten
Ende van den kerstinen zeden,
Die Gode also vele eren deden.
Nu hoert de ystorie voert:
Die grave Dideric, als ghi ghehoert
Hier voren hebt die waerheit das
Dat hi de eerste grave was,
De van Hollant grave hiet, —
God, de alle zaken vorsiet,
Gaf hem kinder van groter waerden
Bi sinen wive, vrouwe Hildegaerden,
Die haer vorders verwonnen mede
In doghedeliker werdichede:
Enen sone, Aernout hiet,
Dien hi Hollant na hem liet,
Ende Egbrecht, enen anderen daernaer,
De daernaer over somich jaer,
Also als ict bescreven las,
Aerdsch bisscop van Trier was,
Daer ic een deel of segghen sal
Ende niet dan de wareit al.
Dese doe hi aerdsch bisscop was,

vs. 648. B. En. 649. C. en B. der kerstine. 650. C. so veel eren. B. veel eeren. 652. B. dirc. 654. C. en B. die ander grave. 656. C. en B. alle dinghen. 657. C. en B. ende grote waerde. 658 C. wive verhildegaerde. B. sinen wiven Hillegaerde. 659. C. en B. hare oorders wonnen. 660 C. doechdeliker waerdichede. 661. C. en B. sone die aernout. 664. B. daer na over. 666. C. aertsbisschop v. triere. B. Aertspisschop van triere. 668. C. en B. waerheit. 669. C. aertsb. B. aertsbisschop.

---

vs. 666. In den tekst staat: *tiere.*
vs. 668. In den tekst staat: *wereit.*

Ghedochte hem wel int herte das
Wanen hi comen was van gronde
Ende eerde tGoeds huus tEgmonde,
Als sine vorders daden na rechte,
Ende offerde sinte Aelbrechte
Ene goudijn cruce van scoenre maniere,
Ende oec ene kasuffle diere,
Ene aelmatike ende een missael,
Capittelaer ende een passionael,
Ende ander goede boeke dar met,
Doude ende nie wet,
Bescreven in letteren fine,
Ende vol heilichdoems ene scrine.
  Arnout sijn broeder nam met eren
Een wijf in dat jaer ons heren
Neghen hondert jaer ende tachtich,
Van gheslachte groet ende machtich,
Van Grieken sconinx dochter waert,
De gheheten was Lutgaert:
Teofanus was hoers vader name;
Ene suster had soe bequame,

vs. 670. C. ghedochtem wel. B. ghedochtem hem w. 671. B. wane. 672. C. tgodshuus. B. eerde goeds. 673. C. vorders. B. vorders d. na recht (: aelbrecht). 675. C. en B. Een gouden cruus. 676. C. en B. een casuffel. 677. C. en B. Een almatike. 678. C. en B. Capitulaer ende passionael. 679. C. en B. boke. 680. C. en B. Ende doude ende die niewe. 681. C. en B. fijn (: scrijn). 684. C. en B. int jaer. 687. C. tsconinx. B. des coninx tochter. 688. C. en B. luutgaert. 689. C. en B. Theofanus (Thofanus) w. h. vaders. 690. C. en B. hadse scone ende bequame.

---

vs. 677. *aelmatike*, d. i. dalmatica, kleed met wijde mouwen.
vs. 682. *heilichdoem*, d. i. reliquien.

De Teofana was ghenant,
De keyserinne was becant,
Des derdes keyser Otten moeder.
Dese minde als haren broeder
Den jonghen Arnoude van Hollant,
So dat si enen wech vant
Entie aerdsche bisscop Aegbrecht
Van Trieren, die sijn broeder was echt,
Ende de bejagheden beide gader
Den grave Diderike, Aernouds vader,
An coninc Otten, haren sone,
De sieder keiser was na tgone,
Dat men hem in erven gaf
Alt goet, daer te voren af
Sine vorders waren dienstman.
Ende hi breder hem nochtan.
Aldus sprac, als ghi hier hoert,
De hantveste in Duutsche woert:

vs. 691. C. en B. theofana. 693. B. derden. 694. C. en B. Dese minnede als. B. horen. 695. C. en B. arnout. 697. C. aertsb. egghebrecht. B. aertbisscop egbrecht. 698. C. en B. triere. 700. B. dirc arnouts. 702. C. en B. sint. 703. B. arven. 705. C. en B. Sijn. 706. C. en B. men bredet. 708. C. dietssche.

---

vs. 696—705. D. i. zoodat zij en de Aartsbisschop van Trier, die *echt* (d. i. dan ook) Arnouds broeder was, er een middel op vonden en te zamen van koning Otto III *bejagheden* (d. i. verwierven), dat men hem (Diderik, Arnouds vader) in erfelijk bezit al het goed gaf, dat zijne voorzaten als vazallen bezeten hadden.

vs. 703. In den tekst is het woord *hem* geschreven over een gedeeltelijk uitgewischt woord, in dier voege dat er *helli* schijnt te staan.

vs. 706. *breder hem nochtan*. *breder* is *breedde er*, van *breeden*, *breed*, *groot*, *rijk maken*. Dus beteekenen die woorden: hij verrijkte en verhief hem nog daarboven.

„In den name der drivoudicheden
Otte bi Goeds jonsticheden
Coninc: wi willen dat cont si
Al onsen ghetrouwen verre ende bi,
De nu sijn ende sullen sijn mede,
Hoe wi om onser moeder bede,
Onser vrouwen, om haer minne,
Teofana der Keiserinne
Ende daertoe emmer Augusta,
Ende om ons ghetrouwes vrients daerna
Van Trieren bisscop Egbrecht
Ende om Heinrics bede echt,
Hertoghe van Beyeren ons neven,
Diedrike van Hollant wilden gheven
Wat dat hi van ons hout in lene,
In dienste, dat wijt hem al rene
In gherechter erven gaven
Wat so hi helt of lants of haven
Tusschen desen twe wateren IJsel ende Liore:
So ghevent wijt hem te vrier core
Met alder nutscep, de hi besat

vs. 709. C. drievoudichede. B. drieuoldichede. 712. C. Alle onsen ghetrouwe. B. Alle onse ghetrouwe. 716. B. die. 717. C. egghebrecht. 718. B. oms ons. 719. B. triere. 721. B. Hartoghe v. beieren onse. 722. B. Dirc v. H. willen. 723. C. hilt. B. helt. 724. C. en B. dienst. 725. B. rechter arven. 726. C. en B. hilt lant of. 727. C. en B. watren yslo ende lyhore. 728. C. en B. gheven. 729. C. en B. nutscap.

---

vs. 709—760. Men vindt de handvest in 't oorspronkel. Latijn bij Kluit (Hist. crit. Cod. dipl. N°. XIV), die de hier voorkomende eigennamen behoorlijk verklaart, en *Oorkondenb. v. Holl. en Zeel.* p. 40.

vs. 724. *In dienste*, in het Latijn van deze oorkonde staat *in beneficium.*

Aldaer te voren inde stat,
Ende wi gheven voert hem der nare
Al dat hi in Zonnemare,
Dat dorp, besat voert ende bi,
Dat het voert sijn eighin si;
Noch dat tusschen twe watren leghet,
De men dus te noemen pleghet:
Medemelec ende Chinneloes,
Met datter toe behoert altoes,
Gheven wi hem al eighen echt,
Ende daertoe mede al dat recht
Van Texele ende datter toe behoert,
In vrien eighindome voert,
Uutghenomen trecht allene,
Dat men heet huuslade int ghemene:
Dit recht willen wi dat hem an coemt
In de graefscap, de men dus noemt
Kinhem, Texele ende Maeslant,
Ende hi vort hebbe in sine hant
Macht te doene met desen goede
Sinen wille ende sine ghemoede,
Wisselen, gheven of vercopen,
Of so wat datter op mach lopen.

vs. 731. C. wi gheven wi hem voert daer nare. B. hem voort daer naer. 732. C. sinnemare. B. ánnemare. 733. C. en B. verre ende. 734. C. en B. D. h. oec s. eygen si (sy). 735. C. leecht (: pleecht). B. lecht (: plecht). 736. C. en B. Dat m. d. te nomen. 737. C. chimeloes. B. Medemelc ende chimeloes. 741. B. texsele. 742. B. eyghedom. 745. C. en B. hem coemt. 748. C. en B heb. 749. B. doen. 750. B. ende tsine.

---

vs. 743. *Uutghenomen*, d. i. dat recht (huuslade geheeten) kreeg hij niet in vrijen eigendom, maar in zijne hoedanigheid als graaf.

Dies gheven wi hem dese letteren fine
Besegelt met onsen vingherlinc.
Ghegeven int jaer Goeds, dats waer,
Neghen hondert ende lxxxv jaer.
In den oest op den zelven dach,
De na sente Bertelmeus lach.
Tote Niemaghen al openbaer
In Otten des coninx ander jaer."
  Dus moghedi merken de waerheit das,
Dat Otte nochtoe gheen keiser was:
Want hi hem inde letteren niet
Augustus noch en bescref, noch en hiet.
Wes bewinden hem dan de Vriesen?
Wanen si verdullen ende verriesen
Die ghene, de dat waer weten,
Dat si hem vrieheden vermeten,
De hem Kaerle de grote gaf,
Daer men niet en vindet af?
Ende dit was hondert ende lxx jaer
Na den groten Karel, dats waer,

vs. 753. C. en B. fijn (: vingerlijn). 755. C. en B. in ons heeren jaren (jaer). 756. C. daer nare. B. daer naer. 757. C. en B. opten. 758. C. naest s'. B. Die naest sinte bertolmeus. 759. C. nyemagen. B. Tot nymagen. 762. C. Otto n. gh. k. was. B. keiser en was. 763. C. en B. inden. 764. C. en B. noch screef noch hiet. 765. C. en B. hem die vriesen. 768. C. en B. vriheit. 770. C. en B. vint. 772. C. en B. vor waer.

---

vs. 766, 767. Dat is; *meenen zij* degenen, die het ware van de zaak kennen, *dwaas en dom te maken* (*verdullen* en *verriesen*)? Uit de omstandigheid, dat een deel van het land der Friezen bij dien giftbrief van koning Otto aan den Graaf van Holland werd toegewezen, leidt Melis Stoke af, dat zij te voren tot Duitschland behoorden en des konings van Duitschland onderdanen waren.

Dat dese hantveste was ghegeven,
Ende nochtoe waren si bleven
Almaengen onderdaen,
Als ment voer waer mach verstaen.
Hier endt op die Vriesen mijn scelden,
Ende wil mijn belof verghelden
Vanden grave Diedrike,
Dien Otte dus makede rike.
Dese Didrik van heilighen doene
Dede opheffen sinte Jeroene:
Want die sint hiet openbaere
God ons heren martelare.
Van Nortdike, daer hi lach begraven,
Dede hine met coste ende met haven
Eerlike voeren tEgmonde,
Daer hi leget nu ter stonde.
Dideric versciet van desen levene,
Doe men tachtich ende sevene
Ende neghenhondert screef de jare,
Na dat die maghet was moeder mare.
Hi ende sijn wijf worden begraven
TEgmonde, dat si met haven

vs. 773. C. en B. hantvest. 774. C. en B. Ende al nochtoe. 775. C. Almangien. B. Almaegen. 776. C. vor waer. B. voer waer. 777. C. en B. ent. 779. C. diederike (: rike). B. dederijc. 780. C. en B. Die otte aldus maecte rijc. 782. B. jerone. 784. C. en B. Gods. 785. C. en B. noerdike. 786. Deze regel is in B. tweemaal geschreven. 787. C. en B. tot egm. 789. C. en B. leven (: seven). 791. C. en B. die jaren.

---

vs. 778. *mijn belof vergelden*, d. i. mijne belofte betalen, mij van mijne belofte kwijten.

vs. 781. In den tekst staat: *didrike.*

Ende met erven hadden gherijct.
Ewelike haer weldaet blijct.
Hi ende sijn vader, als ict vant,
Waren graven van Hollant
Hondert jaer twintich ende vive.
Nu latic van desen grave bliven.
Ic saelt wel weder anevaen.
 Bin haren tiden so is tegaen
Kaerls gheslachte, dat onscone
Verloos de Roomsche entie Vrancsche crone.
Kaerl (de) grote liet enen zone,
Lodewich so hiet die gone,
Als hier voren staet ghescreven.
Van hem sijn drie kijnder bleven:
Lotarise quam an Lotrike
Ende van Lombaerdien tkeiserrike;
Lodewike quam Aelmaengen an.
Dus waersi keiser de twee man
Int Roemsche rike langhe daernaer,
Sonder dat allene twee jaer
Haer darde broeder keïser was,
Kaerl de calewe, als ict las,
De te Monte Sarepte was ontfaen

vs. 796. C. en B. ewelic. 801. C. sal (met daaraan toegevoegde kleiner *s*). B. salt. 802. C. en B. tiden es te gaen. C. Binnen. B. Bmen. 804. C. die roemsche ende die vrancse. B. die vrancsche ende vnsche. 805. C. en B. Karel die grote. 807. C. en B. Also. 808. B. kinder. 809—850 ontbreken in C. en B.

---

vs. 812. *twee man*, in den tekst staat: *twee jaer*. Zie over deze plaats de Inleid. bl. XII, XIII.

vs. 817. *ontfaen*, te weten, als monnik, als hoedanig hij het *zwarte kleed* aandeed.

Ende hevet zwaert abijt anghedaen.
De heren, die horden ten gheslachte,
Holpen die heilighe kerke met machte,
Dat si hare hertoechdoeme gaven
Ende haer graefscappe ende andre haven
Ende maecter biscopdoeme af
Ende grote abdien, nadat elc gaf,
Daer si hem begaven inne.
Dus moeste dalen, als ic kinne,
Van Kaerls vlesche 't edele bloet,
Karel de calewe, die hier voren stoet,
Daer de graefscap van Hollant of quam.
Sijn gheslachte, als ic vernam,
Behelt de crone gheweldelike
Vanden lande van Vrankerike,
Totte dat men screef al openbaer
Tcarnacion ix hondert jaer
Ende lxxx ende zevene.
Doe versciet van desen leven
Lodewich, die Vrancse here,
Die een jaer, een luttel mere,
Crone droech als lands behoeder
Ende ne liet kijnt noch broeder,
Dan enen oem, de sekerlike
Van Brabant ende van Lotrike
Hertoghe was ende Karel hiet,
De trike conde ghewinnen niet:
Want Hughe Capet, grave van Parijs,
De moghende was ende seer wijs,
Onderghinc hem die crone

vs. 828. *stoet*, d. i. vermeld werd.

vs. 847. *onderghinc hem die crone*, d. i. won hem de kroon af (zie Huydec. op dit vers).

Ende vinghene met siere hone
Te Louwen in de vaste stat,
Ende lieten sterven na dat
Tote Orliens in dat prisoen;
Ende nochtan doer aldat doen
Waren si twier zuster kinder,
Hughe ende Karel, de starf ghinder.
Hughen geslachte zekerlike
Regneert noch heden in Vrancrike.
Dit ghesciede te voren een jaer
Eer dander Dideric starf voer waer.
Nu keric daer ict leide neder
Van den graven te scrivene weder.
Arnout, des ander Diederixc sone,
Wort grave van Hollant, als de gone
Dient van rechter gheboerten an quam,
Als ic eer seide, de een wijf nam,
Die Lutgaert hiet ende moije was
Des derden Otten, sijt seker das.
Dese twee goedden oec mede
Egmonde cloester entie stede
In Thosen ende in Castrichem,

vs. 854. B. kaerl starf. 859. C. keer ic. 860. C. en B. scriven. 862. C. en B. wart. 863. B. Diet. C. en B. van gherechter. C. boert. B. boerten. 864. C. en B. eerst. 866. C. en B. sijt. 867. C. en B. goeden. 868. C. en B. Tegmonde tcloester ende die.

---

vs. 848. *vinghene met siere hone*, d. i. ving hem met zijne bedriegelijke handelwijze.

vs. 849. *Louwen*, d. i. Laon.

vs. 866. In den tekst staat: *sijn*.

vs. 867. *goedden*, d. i. verrijkten.

vs. 869. Zie over de hier genoemde plaatsen Kluit, Hist. crit. I. p. 37, 38.

In Velsen ende in Zassenem,
In Voerhoute ende in Nortdike mede,
In Lopsen ende in een andre stede,
Tenen watre, dat men die Maerne seide,
Ende oec in de poort tote Leiden,
Entie Berghen bewesten Rine;
Vlaerdinghen, die kerke fine,
Gaf hi hem ende den tienden mede
Tusschen Mattinghe ende Durlede.
Hierbi so proevic ende kinne,
Dat hi an Gode leide minne.
Arnout wan an sijn wijf Lutgaert
Enen Dideric ende enen Zivaert,
Die Zivard Zicke gheheten was
Ende te Castrichen luste (hem) das,
Dat hiere een wijf nam dor haer scone
Of dor der toverien hone.
Van hem so quam groot gheslachte,
Maer niet also starc van machte,
Dat si noch nie in de hant
Ghewonnen alse graven Hollant.
Int jaer ons heren ix hondert jaer
Ende drie ende neghentich vorwaer

vs. 870. B. welsen. 871. C. en B. voerhout ende in noordike. 872. C. en B. ander. 873. B. maze. 874. C. te leyde. B. poerte te leyne. 875. C. Ende te. B. Enten. C. en B. biwesten. 876. B. sine. 877. C. en B. die tijende (tiende). 881. C. en B. sinen (sine) wive lugaert. 884. C. en B. luste hem. B. castrighem. 889. C en B. Dat hi niet. 890. C. en B. ghewan. C. grave van Hollant. 891. C. ix hondert naer.

---

vs. 889, 890. d. i. Dat zij Holland niet, als graven, onder hun bewind kregen.

So wort te keyseren vercoren
Die derde Otte, als wijt horen.
Lutgaerde, gravinne van Hollant,
Was sijn moeije, dats becant.
Int selve jaer begonsten riesen
Ende striden die Westvriesen
Jeghen den grave Aernoude,
De haer here wesen zoude.
Op Winkelmeet dat si doe quamen
Die grave entie Vriesen te samen,
So dat hi op hem quam met gere
Ende bleef versleghen inde were
Met groter menichte vanden sinen,
Dat te scaden ende seer te pinen
Den lande wort ene langhe stonde.
Begraven wort hi tEgmonde,
Ende daer na sijn wijf Lutgaert,
De hi lief hadde ende waert.
Vijf jaer hadde hi in hand,
Alse grave, dese Hollant.

vs. 893. C. en B. wart te keyser. 894. B. dorde. 895. C. en B. Lutgaert. 897. C. en B. begonste. C. risen. 903. C. en B. here. 905. C. menye. B. meme. 906. C. en B. Dat te scade. 910. C. en B. had. 911. C. had hi in hant. B. had hi in hollant. 912. C. Also grave dese Hollant. B. Grave ende had in hant.

---

vs. 901. *Winkelmeet*, zie over dezen plaatsnaam Huydecoper op dit vers.

vs. 904. *in de were*, d. i. in den strijd.

vs. 906. *te scaden*, in den tekst staat: *de scaden*.

vs. 911. In den tekst staat: *in land*.

vs. 912. *dese Hollant*. Acht men deze lezing onbedorven, zoo moet men aannemen, dat het onderwerp *hi* (vs. 911) met dit *dese* onnoodig herhaald wordt. Misschien is de plaats door de afschrij-

Sine kindere Diedric ende Zivaerd
Waren jonc ende onbewaerd:
Douste hadde cume xii jaer:
Dus stont tlant in groten vaer.
Grave Diedric, Arnouds zone
Ende Lutgaerden, was die gone,
Dien met rechte tlant an quam,
So dat hi te wive nam
Ene, hiet Otild, daer hi an
Bi Goeds gracie twee kinder wan,
Enen Diedric ende enen Florens.
Desen quam in sijn ghepens,
In sinen wille, in sinen ghere
Pelegrime te sijn over mere,
Ende was dierste van den graven,
Die met ghebeden ende met haven
Eerden theilighe graf ons heren.
Dese gaf sinte Aelbrechte teren
In Kadenborch x pont ten jare,
Ende in Kadenborchbroec daernare

vs. 913. B. sine kinder. 914. C. en B. onbejaert. 915. C. en B. Doutste. 918. C. lutgaerde. B. luutgaert. 919. B. Die. 923. C. en B. ende florens. 924. C. en B. Dese. 926. C. Pilgrijn. B. Pilghrijm. 928. C. en B. ghebede. 929. B. thelich. 931. B. Katenborch x pont.

---

vers misverstaan, en moet men lezen: ***Vijf jaer hadde hi in*** (d. i. bezat hij) ***Hollant, Alse grave, en hadt*** (had het) ***in hand***, d. i. beheerde het. B. leest nagenoeg niet anders.

vs. 914. ***onbewaerd***, niet verzekerd tegen nadeel of leed.

vs. 931. In den tekst staat: x lib. ***Kadenborch***, in het Chron. Egm. ad annum 993 staat ***Badenburge***. Zie over dezen plaatsnaam en de volgende plaatsnamen Kluit aldaar. Door ***Waldunen*** (936) versta men ***Waldmanneveen***.

xvi onsen renten mede,
Ende in Zweten, tere stede,
xiii onsen ghelt ende lant;
In Waldunen hi verbant
xvi onsen sente Aelbrechte;
In sijn Vrijdghers hi berechte
xvi onsen penninghe mede.
Daertoe offerde hi ter stede
Twe diere pellen, die men dare
Te hoghentide hanghet openbaere.
Zivaerd Zicke, hebben wi vereest,
Gaf aldaer tlant op die gheest,
Drie pont ten jare in Akerslote,
Ende in Meban gaf hi de grote
Van twee ℔ gelts. Daer te stede
Leghet hi ende sijn wijf mede,
De scone clenode daer ter stonde
Sinte Aelbrechte gaf tEgmonde.

vs. 933. B. onoen. 934. C. en B. teenre. 935. C. ghelt ende lant. B. onsen renten ende lant. 938. C. en B. vrijtgers hi berecht (: aelbrecht). 939. C. en B. onsen penningen. 940. B. offerhede hi. 941. B. dure. 942. C. en B. Te hoechtide (hoechtiden) hanct. 943. C. hebwi. B. hebbe wi. 945. C. en B. xii pont. C. ter jare. B. te jaer. 946. C. en B. Ende in baves. 947. C. en B. ter.

---

vs. 935. *ghelt ende*, in den tekst staat: *gheleende*.

vs. 938. *berechte*, d. i. bestemde.

vs. 939. *Vrijdghers*, d. i. *Vrijdgras*, naam gevormd als *vrijdhof*.

vs. 941. *pellen*, in 't Chron. Egm. staat: *pallia*, d. i. *opperkleeden*.

vs. 943. *vereest*, van *vereeschen* of *vreyschen*, d. i. door nasporing vernemen.

vs. 946. *Meban*, verkeerd voor *Banes* (zie Kluit). *de grote*, d. i. het bedrag.

Int jaer ons heren dusent ende drie
Starf keiser Otte, ende sider nie
So ne wart daer of keiser gheboren,
Hi ne worter anders toe ghecoren.
Want dese drie Otten erfden trike
So dat het ginc ervelike
Vanden vader toten zone,
Sonder allene dat die gone
Te Rome voer, ende datten wiede
Die paus selve ende benediede;
Maer na dien dat Otte was doot,
De Roomsche kerke wederboot
Ende de heren van den rike,
Ende coren ghemeenlike
Seven prensen, de kiesen zouden,
Dies waerdich waren, wien si wouden,
Die Roomsche keiser soude wesen.
Nu sijn zeven heren te desen:
Dre ardsche biscoppe, vier leke heren,
Die men hier mach bi namen leren:
Van Almaenghen de cancelier,
Die van Mensen es een al hier,

vs. 953. C. en B. daerop. 954. B. wart daertoe vercoren. 959. C. en B. romen voer enten dan wiede. 962. C. en B. roemsche keiser. 965. C. soude (: woude). B. kyesen. 966. C. en B. Die — wie so si wouden. 967. C. en B. Die soude r. k. 969. C. en B. aertsche. C. biscoppen. B. biscopen. 970. C. en B. bi namen mach. 972. C. maletichen. B. malenchem.

---

vs. 958. *sonder allene*, d. i. behalve dit alleen, dat hij enz. Dus volgde de zoon den vader, nagenoeg erfelijk, mits hij (*diegone*) door den paus gewijd werd.

vs. 962. *wederboot*, d. i. bood tegenstand. *Wederbode* beteekent tegenstrever, bij Maerl. *Nat. bl.* B. III, vs. 1750. Zie Oudemans in v.

Entie van Trieren es een van allen,
Die es cancelier van Gallen,
Entie van Coelne also wale,
Die cancelier is van Ytale.
Dit sijn dre gheleerde heren.
Die vier leke willic u leren:
Daer pleghet die ene of te sine
Die plaesgrave van den Rine,
Die is drussaten des riken ghenant;
Die ander es van Zassenlant
Die hertoghe, die des ghelike
Dat zweert voert van den rike;
Die derde, die ne staets niet ave,
Dats van Brandenborch die marcgrave,
Dats des riken camerlync;
Die vierde, dat es ware dinc,
Dat is die coninc van Behem:
Scinke des riken noemt men hem.
Desen zeven was dere groot
Ghegeven na sderden Otten doot,

vs. 973. C. triere. B. trier. 975. C. en B. alle. C. colen. B. coellen. 976. C. cancelier heet van. 979. B. plecht sijn (: rijn). 980. C. palesgrave. B. palentsgrave. 981. C. en B. drussate. 982. B. Sassen genant. 984. C. en B. zwaert draecht. 985. C. en B. derde staets. 986. C. en B. Van brandenborgh. 987. C. en B. Dat is. 989. B. coninc behem. 990. B. scincker d. r. nomen hem. 991. C. en B. die eere groet. 992. C. en B. tsderden.

---

vs. 973. In den tekst staat: *tieren*.

vs. 980. *plaesgrave*, d. i. paltsgraaf.

vs. 985. *die des niet afstaat*, d. i. die dit (zijn ambt) behartigt: *afstaen van* is *verwaarloozen*.

vs. 990. *scinke*, d. i. Schenker.

Dat hi keiser soude wesen,
Die ghecoren ware van desen.
Nu keric tonsen graven weder,
Daer ic die geeste of leide neder.
In des graven Diderics tiden,
Daer wi de gheeste of lieten liden
— Die grave Arnouds zone was —,
Doe men screef, als ic daer las,
Ons heren jaer dusent ende tiene,
Ghevelt de van Utrecht onsiene:
Die Normannen verbranden die stede
Ende sloughen vele lieden mede.
Als men screef ons heren jaer
Dusent xviii was torloghe zwaer
Vanden grave Diderike
Op de Vresen ghemeenlike:
Want om sijns vader doot hi quam
Op hem zwaerlike ende gram,
Ende hem wort helpe des ghelike
Ghesent van keiser Heinrike
Een hertoghe, de Godevaert hiet;
Maer dat en diedde algader niet:

vs. 994. C. ware na. B. waren na. 996. C. jeeste. B. geest. 997. C. grave. 998. C. jeesten. 999. B. arnoud. 1001. B. tien (: onsien). 1002. C. en B. ghevelt. B. die. 1003. B. Die noerman. 1004. C. sloegen. B. slogen. 1005. C. en B. screef xviii iaer. 1006. C. en B. Ende M. 1009. C. en B. vaders. 1010. B. zwaerlic. 1012. C. van der. B. van den. 1013. B. govaert. 1014. C. en B. ne diede.

---

vs. 1002. *ghevelt—onsiene*, d. i. kwam het rampzalig uit. *De van Utrecht* staat in de betrekking van den datief. In den tekst staat: *ghevel.*

vs. 1010. Zie Inleid. bl. ix.

Want een luut quam, men ne weet
Wanen dat hem quam ghereet:
Die stemme riep: vliet, heren vliet!
Wonder groot is daer ghesciet:
Want der Vriesen meneghe clene
Slouch daer meneghen ghemene,
Ende al there wort ondaen,
Entie hertoghe wert ghevaen,
Dus ghevellet scadelike
Desen graven Diderike.
Met oerloghen ende met pinen
Behelt hi Kenemare metten sinen.
Onghewroken sinen vader
Moste hi laten altegader,
Ende starf in ons heren jaer
Dusent dertich entaernaer
Neghene mede. Met groter weerde
Was hi tEgmonde brocht ter eerde.
xlvi jaer mach men lesen,
Dat hi grave hadde ghewesen.
Hollant ontfinc den vijften grave,
Die Dideric hiet ende tlant ende have

vs. 1015. C. men en weet. B. men een weet. 1016. C. en B. Wanen het. 1019. C. menye. 1023. C. en B. ghevel het. 1024. C. desen grave. B. Desen graven 1026. C. en B. Hilt hi. 1028. C. en B. Most. 1031. C. en B. Neghen mede ende metter waerde. 1032. C. en B. ghebrocht tegmonde ter aerde. 1035. C. en B. grave.

---

vs. 1016. *Dat hem quam ghereet*, d. i. hetwelk hun overquam (door hen vernomen werd) op het oogenblik zelve.

vs. 1019. *mevighe clene*, d. i. kleine menigte.

vs. 1020. *ghemene*, d. i. gezamenlijk.

vs. 1024. In den tekst staat: *Deze grave.*

vs. 1035. In den tekst staat: *greve.*

Vanden vader ane quam.
Onlanghe hi de nutscep nam.
Tote Dordrecht in de poort
Wort hi belaghet ende vermoort
Van sinen vianden onversien,
Ende dat lantscap quam na dien
Op sinen broeder na sijn lijf
— Want hijn hadde kint noch wijf —,
Ende die Florans bi namen hiet.
Hi starf, als ment bescreven siet,
Dideric in ons heren jaer
Dusent xl ende achte daernaer.
Neghen jaer hadde hi bi desen
Grave van Hollant ghewesen.
  Florens was die seste grave:
Hem quam an lant ende have.
Dese nam Gertruden te wive,
Edel ende scone van live
Was soe ende van maghen hoghe:
Herman, van Zassen de hertoghe,
Was haer vader, een hoghe man.
An dese vrouwe Florens wan
Sinen sone Diderike
Ende ene dochter desghelike,
Die in huwelike te lone

vs. 1041. B. sine. 1042. C. en B. Tgraefscap regierde na dien. 1043. C. en B. Die was sijn broeder. 1044. C. en B. hine h. k. no w. 1045. C. en B. Een. 1046. C. en B. men bescreven. 1053. B. De nam. 1054. C. en B. scoen. 1055. C. en B. si. 1056. C. en B. Harman v. Z. hertoge. 1059. B. Eenen sone Dederijc (: ghelijc).

---

vs. 1061. *te lone*, d. i. tot loon, te weten, als het ware als huwelijksgift.

Seder hadde de Vrancse crone,
Als distorie sal segghen uut.
Dese Florens ende sijn wijf Gertruut
Gaven oec goet tote Egmonde:
In Espendelf renten vijf ponde
Ende een onse daertoe mede;
In Boschuse ende tere ander stede
Hebben sise mede gherent
xxii onsen ommetrent;
Omtrent Delf an beiden siden
xix morghen ten selven tiden.
  Tien tiden was in Vlaendren mede
Een grave van groter moghenthede,
Die Boudene van Risele hiet:
Want, als ment bescreven siet,
Hi makede Risele de stede,
Ente kanesie oec mede,
Daer hi noch in begraven leghet.
Dese Boudin, als men ons seghet,
Die wort keiser Heinrics man,
Omdat hi van hem ghewan

vs. 1062. C. Sident. B. Sint. 1066. C. escmordelf. B. In escmoerdelf. 1067. C. once. 1068. C. en B. In buschuse ende teenre. 1070. C. oncen. C. en B. omtrent. 1071. C. en B. Bidelf. 1072. B. morgen tiende ten. 1074. B. tide. 1075. C. en B. boudijn (: bouden) v. r. hiet. 1076. C. en B. men. 1077. C. maecte. B. maecte risel. 1079. C. leecht (: seecht). B. lecht (: secht). 1082. B. an hem.

---

vs. 1066. Voor de plaatsnamen zie men Kluit op het Chron. Egm. ad ann. 1048.

vs. 1069. *gherent*, renten geschonken.

vs. 1078. *kanesie*, d. i. *kanonisie*, Kapittel van kanunniken: hier wordt de kapel van het Kapittel bedoeld.

Walchren entie Vier Ambochten
Ende over Scelt tlant, dat hi sochte.
Dit ghesciede in ons heren jaer
Dusent ende lvii, dats waer.
Dese Boudijn hadde twee sonen,
Enen Boudijn entien gonen
Quam an de graefscap sijns vader
Ende Henegouwen altegader:
Ende want hi teser geeste niet en hoert,
So sal hierna van hem voert
Ghetelt worden wat ghesciede
In sinen tiden onsen lieden.
Hier keric tonsen graven weder.
Florens dwanc op ende neder
Sine viande haer ende daere,
Sodat hise brochte in vare
Ende maketse oec also mat,
Dat niement waende in sine stat
Seker wesen daer hi lach,
Sodat hi op enen dach
Ter Masen waert ende ten Wale
Verwonnen hadde altemale
Een groot deel siere viande;
Ende als hi keren soude te lande,

vs. 1083. C. ambochte. 1086. C. en B. daernaer. 1088. C. en B. ende den gonen. 1089. C. en B. an dat. 1091. B. yesten. 1093. C. en B. dat. 1094. C. onsen liede. B. onse liede. 1097. C. harentare. B. ende taer. 1098. B. hi brocht. 1099. C. en B. maketse oec. 1103. C. en B. waert ten. 1105. C. en B. sijnre viande.

---

vs. 1088. Het onderwerp is *de graefschap*. Hem kwam de graefschap aan, hij bekwam haar.

vs. 1092. Zie Inleid. bl XIII, XIV.

vs. 1099. In den tekst staat: *make*.

Nam hi sijn selves quaden goem
Ende soude onder enen boem
Te Hamerte onder die scade rusten:
Want hitte ende vaec deets hem lusten.
Daer hi seker waende wesen,
Quamen sine viande in desen
Op hem ridende onversien;
Eer hi ente sine consten ontflien,
Wort hi versleghen daer ter stede
Ende vele van sinen lieden mede
Ende wort tEgmonde ghedraghen
Ende begraven bi sinen maghen
TEgmonde, daer sijn broeder lach
Dideric. Groot hantgheslach
Was daer, alst geen wonder sceen.
Men screef lx doe ende een
Ende dusentich, ons heren jaer,
Doe ghescie de plaghe zwaer.
xiii jaer, dus est ghetelt,
Had hi Hollant in sijn ghewelt;
Sijn wijf offerde tier tijt
Twee kasuffelen ende een tapijt
Vor haren man, ende helt in hant
Met haren kinderen voort Hollant
   Int jaer Goeds lx ende drie
Ende dusent, dus lesen wie,
Robrecht, grave Boudens sone,
— Die jonxte was hi de gone

vs. 1107. C. en B. sijns selfs. 1114. C. en B. entie (: en die) sine conden. 1116. C. sinen luden. B. sine luden. 1118. C. en B. ghegraven bi. B. sine. 1121. C. als cleen wonder sceen. B. als gheen wonder was ende sceen. 1122. B. screef M. doe ende een. 1123. B. Ende LX 1129 B. horen. 1133. C. en B. Robbert grave boudijns.

Van den tween van Vlaendrenlant —
Nam te wive in huwelike bant
Gertruden, de weduwe grave Florens,
Dies van Hollant was de chens.
Ende dat maecte Boudijn, sijn vader:
Want hi hem ontsach altegader
Dat hine kende scarp ende vroet,
Ende hi noch soude omme goet
Bouden sinen broeder anspreken,
Die zachte was ende sonder treken.
Dies so stac hijn uten lande
Ende dedem opheffen die hande
TOudenaerde ende sweren dan
Openbare voer de man,
Dat hi altoos in ghere sake
Den broeder om lant anesprake;
Ende brochtene tesen huweleke.
Gertruut sach wel dat soe breke
Helpen hadde ende nam den man.
Dus quam Roebrechte Hollant an,

vs. 1135. B. twe. 1136. C. en B. Hi nam in huwelicbant. 1137. B. Ghertruut weduwe graven Florens. 1138. C. en B. Dies. 1139. B. bouden. 1142. C. en B. Ende hi noch zoude. B. oem goet. 1145. C. en B. hine. 1146. C. en B. dede hem. 1147. B Toudenare. 1149. C. om ghene. B. hi om ghene. 1150. C. en B. an. 1152. C. en B. datse. 1154. B. hollant robbrecht.

---

vs. 1138. In den tekst staat: *Die. Dies*, d. i. van wien, namelijk Florens en bijgevolg van zijne weduwe. *Chens* is opbrengst, inkomsten.

vs. 1142. In den tekst staat: *hine.*

vs. 1148. *voer de man*, d. i. in tegenwoordigheid der vazallen.

vs. 1152, 1153. *Soe breke helpen hadde*, zij gebrek (behoefte) aan hulp had.

Ende want sijn vorsate Florens
Ghegoet was op der Vresen chens,
Eer hem Hollant anequam,
Hiet men doe, als ict vernam,
Grave van Vrieslant bi toenamen,
Ende vort wort Robrecht altezamen
Gheheten Robrecht de Vriese mede
Na sinen vorsate: dus wilde de sede.
Achte jaer vervoghede hi Hollant
Ende hat metten wive in hant.
Maer in sinen vierden jare
Quam hem in Hollant de mare,
Dat sijn vader waer doot bleven,
Die hem twijf hadde ghegeven.
Boudijn sijn broeder met siere vrouwen
Helt Vlaendren ende Henegouwen
Niet meer dan drie jaer na den vader.
Hi starf ende het quam altegader
Op Aernoude ende Boudijn, sijn kinder.
Maer sijn wijf Richilt behilt ginder
Boven deen kinderen de overhant,
So datse die van Vlaendrenlant

vs. 1157. B. Ende hem. 1160. C. en B. Ende voert wart robbrecht (rubbrecht). 1161. B. Robbr. die vriese mede. 1163. C. vervoechdi. 1164. C. hadt. 1166. C. en B. Quam in. 1169. C. sire. B. sijnre. 1170. C. en B. Hilt. 1171. B. drie na den. 1172. C. en B. ende tquam. B. algader. 1173. C. en B. arnout. 1175. C. en B. den kinder.

---

vs. 1156. *ghegoet op der Vresen chens*, d. i. wat de Friezen opbrachten tot *apanage* (lijftocht) had.

vs. 1163. *vervoghede hi Hollant*, d. i. strekte hij Holland ten voogd.

vs. 1172. In den tekst staat: *ende het quam hem algader.*

vs. 1176. In den tekst staat: *Vlaandren tlant.*

Haetten om haer moeijlichede,
Haer ende haer kinder mede,
Dat haer swaerlike vergijnc,
Als u hier na tellet die dinc.
Als men dusent ende lxx screef,
Machmen lesen dat doot bleef
Godevaert vander Muesele hertoghe,
Een rike man ende een hoghe,
Dies Brabant, Lottrike ende Ardenne
Algader was, als ic bekenne,
Ende liet Godevaerde, den bocheus,
Die sere vrome was ende preus,
Ende ene dochter, die hiet Yde.
Haer kinder sijn bekent wide:
Want si droech Godevaerde van Bulgioen,
Den edelen, stouten, vromen baroen,
Ende Boudijn sinen broeder mede,
Die coninc inde heilighe stede
Wart tote Jherusalem,
Als men lesen mach van hem.
Die bocheuse Godevaert,
Dies hier voren ghewaghen waert,

vs. 1177. C. en B. Haten om hare. B. moelichede. 1179. C. en B. zwaerlic. 1184. B. rijc man een hoghe. 1186. C. en B. ict. 1188. C. en B. een dochter hiet. 1189. C. en B. becant. 1890. C. den bulgioen. B. godevaert van belioen. 1192. B. sijn. 1194. C. en B. in die hele stede.

---

vs. 1180. *tellet die dinc*, d. i. de gebeurtenis te verstaan geeft.

vs. 1183. *Muesele*, d. i. Moezel. In het Chron. Egm. ad annum 1070 staat: *dux Mosellanorum*. Overigens raadplege men hier Huydec. op dit vers.

vs. 1187. *bocheus*, gebocheld.

vs. 1188. *preus*, Fransch *preux*.

vs. 1198. *ghewaghen*, d. i. gewaagd, gemeld.

Quam met conincliken here
Op Hollant mit starker were,
Ende van Utrecht quam met hem
In helpen de bisscop Willem,
Ende al op Robbrechte de Vriese,
De van sorghen ende van verliese
Ute Hollant was verdreven.
Zijn stiefzone is met hem bleven,
Die nochtan doe jonc was ende clene.
Te Ghent quam hi ontgoet al rene.
Men screef dusent, als dit ghevel,
Een ende seventich also wel.
Vier jaer stont in Godevaerts hant
Aldus de graefscap van Hollant.
Int jaer te voren, eer de Vriese
Comen was te desen verliese,
Was Boudijn sijn broeder doot bleven,
Ende als hi int lant quam verdreven,
Quamen an hem de baroene,
Poerters, ridders van hoghen doene,
Ende baden hem om helpe ghinder
Van dat Rikilt ende haer kinder
Vlaendren reimerden also sware:

vs. 1199. B. coenliken. 1200. C. en B. met sterker. 1202. B. hulpen. 1203. C. robbrechte den. B. robbrecht den. 1204. B. Die. 1205. C. wart. B. wert. 1207. C. en B. noch toe. 1210. C. en B. Ende LXXI. 1219. C. en B. hulpe. 1220. C. en B. richilt. 1221. C. remerde also sere sware. B. remeerde also zeer.

---

vs. 1200. *werc*, vijandelijke macht.

vs. 1202. *In helpen*, de bisschop leverde hulptroepen.

vs. 1221. *reimerden*, d. i. zware schattingen oplegden: het woord is het Lat. *redimere*, d. i. *loskoopen*, hetwelk niet zonder groote

Wille hi vechten jeghens hare,
So willen alle mit hem sterven
Of hem daer an Vlaendren erven:
So dat hi des hadde gheer,
Ende quam doe met sinen heer
Bi Cassel tSint-Omaers waert.
Daer quam Rikelt an de vaert,
Arnout ende Bouden, hare kinder,
Ende met hem groot heer ghinder,
Die coninc Philips van Vrancrike.
Daer was ghevochten bitterlike.
Arnout, de outste zone, bleef doot;
Bouden de jonxte de onscoot.
Men horder nummerme na tale.
Die coninc Philips also wale
Gheesconfieert ende al ondaen,
Rikilt selve wort ghevaen.
Entie Vriese die wort mede
Tot Sinte-Omars inde stede
Ghevaen, sodat men sprac der af,
Dat men den enen om den anderen gaf,
Ende Roebrecht de quam te lande

vs. 1222. C. en B. wilde hi. B. jeghen her. 1225. C. en B. ghere (: here). 1226. C. en B. quam met. 1227. B. Cassele tsinte omers. 1230. B. met her. 1231. C. en B. Coninc. 1232. C. en B. Daer wart. 1233. C. en B. bleef daer doet. 1235. C. hoerde nemmermeer. B. hoerder nemmeer. 1237. C. ghesconfiert. B. ghescofiert. 1243. C. en B. R. quam dus.

---

opofferingen geschiedt. *Reimeren* wordt door eene soort van enallage in den zin niet van schatting opbrengen, maar van schatting opleggen, gebruikt. Zie boven vs. 644. In deu tekst staat: *also ware.*

vs. 1224. *erven*, wat men later *heredeeren* noemde, d. i. tot bezitter maken.

Ende had al Vlaendren in sine hande
Sident xxii jaer.
Tote Cassel maecti daernaer
Ene canesie, daer hi in leghet,
Tsinte Pieters, also men zeghet.
An Ghertruden, wedewe grave Florens,
Wan hi enen zone, die sijn ghepens
Sident sette te dienste ons heren,
Ende hi bejaghede vele eren
Met Godefrote van Bulgioen
Int heilighe lant van proemissioen,
Den heidinen te verliese,
Ende hiet oec Robrecht de Vriese.
Siere stiefdochter, de grave Florens wan,
Gaf Roebrecht enen hoghen man,
Coninc Philips zone van Vrancrike,
Den jonghen coninc Lodewike;
Ene ander dochter drouch hem Gertruut,
Die was in Denemarke bruut
Ende nam den coninc Kanuut aldaer.
Van haer quam Karel, de daernaer

vs. 1244. C. en B. Ende hadde Vl. 1245. C. en B. xxiii. B. Seder. 1247. B. Een. 1248. C. en B. Tot sinte P. als men. 1249. C. Ghertrude der weduwe tsgraven. B. tsgraven. 1251. C. en B. Sint S. ten dienst. 1252. C. en B. veel. 1253. C. godevaerde van bulgioen. B. govaerde v. belioen. 1254. C. en B. Plach hi te doen sijn sermoen. 1255. C. en B. Den heiden. 1260. C. en B. Een ander dochter des gelike. 1261. C. droech hem vr. G. B. droech vrouwe Gheertruut. 1262. C. en B. Die wart. 1263. C. en B. canut. 1264. C. en B. Van hem Kaerl die.

---

vs. 1247. *canesie*, zie op vs. 1078.

Vlaendren heeft an hem ghedreghen
Entie te Brucghe was versleghen.
Adele hiet dese vrouwe hoghe;
Sedert had soe den hertoghe
Van Poelgen tenen rechten man,
Daer soe bi enen zone wan.
Noch ene dochter droech hem Gertruut,
Die na der moeder hiet al uut;
Die droech Diderike van Elsaten.
Van hem quam Vlaendren te baten
Grave Philips, (die) deech te niete.
Maer van Henegouwen Margriete,
Sijn suster, was grave Boudijns moeder
Ende wan Margrieten. Men vant vroeder
Vrouwe neghene in haren tiden.
Hier latic de geeste liden
Van den grave Roebrecht den Vriese,
Die na sinen zwaren verliese,
Dat hi verloos in Hollant,
Vlaendren al ghewan in hant.
Nu meer sal ic besceiden voort
Van den Hollanschen graven die woort.

vs. 1266. C. en B. Ende te. 1267. C. en B. heet die. 1268. C. en B. Sident hadse die. 1270. C. en B. Daer si oec eenen sone an wan. 1271. C. en B. een. 1272. B. den vader. 1275. C. Philips die deech te. B. Philips die deech to niet (: margriet). 1276. C. en B. Maer van. 1277. C. boudijn. 1279. C. hare. B. vrou negheen 1280. C. jeeste bliven. B. yeste bliven. 1281. B. die vriese. 1285. C. en B. Besceden. 1286. B. hollantsche here voert.

---

vs. 1265. *an hem gedroeghen*, aan zich gebracht.
vs. 1269. *Poelgen*, d. i. Apulie.
vs. 1273. *Elsaten*, Elsass (Alsatia).
vs. 1276. In den tekst staat: *Van van Heneg.*

Godevart, die ghebuulde hertoghe,
Die van sinne was stout ende hoghe,
Hadde gheworpen onder hem,
Bi den bisscop van Utrecht Willem,
Hollant, ende was vier jaer here.
Hi scade den Vriesen vele zere.
Int jaer Goeds dusent seventich ende twe
So dede hi den Oest-vresen we
Ende sloech hem of menighen man;
Groten roef hi hem of wan
Ende bernde dorpe ende steden
Met harde groter moghentheden.
Doch sciet hi van desen live,
Als men lxx ende vive
Ende dusent screef, ons heren jaer,
Met ere avonturen swaer:
Want daer hi ghinc ter heimelicheden
Belagheden aldaer ter steden
Een Ghiselbrecht, de knape was
Diedrics van Hollant, ende dor das
Wonde hijn harde onscamelike.
Godevaert ghevoelde vreselike

vs. 1288. B. stout was. 1291. B. heer. 1292. B. wel zeere. 1293. C. Gods. B. int jaer M. 1297. C. en B. verbornde dorp. 1300. C. en B. men screef LXX. 1302. C. en B. eenre aventure. 1303. B. hemelichede (: stede). 1304. C. belaechden. 1305. C. en B. ghisebrecht. 1307. C. hine harde scamelijc. B. hine herde onscamelijc (: vreselijc).

---

vs. 1290. *Bi den biscop*, d. i. door, met behulp van, den bisschop.

vs. 1307. *onscamelike*, d. i. op eene schaamtelooze, schandelijke wijze; in C. leest men *scamelijc*, hetgeen nagenoeg op hetzelfde neêrkomt, daar het op eene wijze beteekent, waarvoor men zich schamen moet.

Sine smerte, ende hiet doe recht,
Dat men voerde tote Utrecht,
Ende daer dede hi sinen ende
Voor maerte op die vijfte kalende.
Willem, de bisscop, starf also wel
Daerna int uutgaende aprel,
Ende Coenraet was bisscop ghecoren.
Nochtoe was Hollant verloren.

vs. 1311. C. en B. sijn. 1314. C. en B. in uutgaende. 1315. B. vercoren.

TWEEDE BOEK.

Men scref dusent lxx ende sesse,
Als Dideric hadde grote langhenesse
Dat lant te hebbene weder algader,
Dat grave Florens was, sijns vader.
Met beden ende met siere claghe
Versamende hi man ende maghe,
Ende sijn stiefvader halp hem echt
Van Vlaendren, de Vriese Roebrecht,
Ende es comen tIJselmonde,
Daer ghemaect hadde tier stonde
Ene vaste borch, al wast onrecht,
Willem de bisscop van Utrecht.
Ende hi verneemt ende verstaet,
Dat daer is de bisscop Conraet.
Daer was ghevochten vaste ende sere;
Maer jonghe Dideric wan de ere:

vs. 3. C. en B. hebben. 6. C. en B. vriende ende. 10. C. hier stonde. 11. C. al was onrecht. 12. C. en B. Die bisscop W. 13. C. en B. Want hi. C. vernemet.

---

vs. 2. *langhenesse*, verlangen.

vs. 14. *bisscop Conraet*, die bisschop Willem was opgevolgd.

Want hi de borch tIselmonde
Brande ende slechte inden gronde,
Ende wan met scepe den wich mede
Aldaer in de Marwede.
Die proefst van Daventre bleef daer,
Van Oudermonster de pape Walnaer,
Ende een grave, heet Gheerlach,
Ende menich ander op den dach.
Men seghet al noch: tote IJselmonde
Lechet menich halsberch in den gronde.
Die bisscop Coenraet wort ghevaen
Ende was seder ghelaten gaen.
Aldus quam Dideric in sijn lant
Ende wan de seghe metter hant,
Ende leedde vichtiene jaer
In vreden sine tijt daernaer.
  Diedric, dien dijt is ghesciet,
Nam een wijf, de Othilt hiet.

vs. 17. C. en B. van ijselmonde. 19. C. met scepen die wijch. B. mit scepen den wijch. 20. C. merwede. B. meerwede. 21. C. deventer bleef. B. proest v. deventer bleeft. 22. C. en B. oudemonster. B. die paep Wallaer. 24. C. op die. B. optien. 25. C. en B. Men spreect noch an tot. 26. C. en B. Leghet noch menich halsberch. 28. C. en B. Ende sident was hi laten. 29. C. en B. Aldus wan (van) diederic metter hant. 30. C. en B. Den zeghe ende quam. B. in zijn hant. 31. C. lede. B. leede. 32. C. en B. sinen. 33. C. en B. dit.

---

vs. 21. *proefst.* Lambertus, praepositus Daventriensis, zegt het Chron. Egm. ad ann. 1076.

vs. 22. *Oudemunster,* het tweede der vijf Kapittelen van Utrecht. Walmarus wordt deze Heer in h. Chron. Egm. genoemd.

vs. 26. In den tekst staat: *allbrecht,* in pl. v. *halsberch.*

vs. 33. *deen dijt,* d. i. dien (wien) dit.

Daer ane wan hi enen zone:
Florens was hi heten de gone.
Diese Didric gaf in der stonde
Den abt Steven van Egmonde
Hantvesten, ende veste al die gaven,
Die sine oudevorders gaven,
Ende mersde hem haer recht
In landen, in herscepien echt.
Entaer toe so makede hi
Des Goedshuis man al tolne vri.
Oec gaf hi hem openbare
Tscoutheetdoem van Alkemare.
Dese Diedric starf daernaer,
Als men screef ons heren jaer
Dusent neghentich ende een.
Om hem dreef Hollant groten ween.
  Sijn vader was doot xxx jaer,
Eer dat hi starf harde naer,
Ende twee jaer was sijn moeder voghet
Des lants, als de geeste toghet,
Ende viii jaer hadde sijn stiefvader
Hollant in sine hant algader,

vs. 36. C. en B. gheheten. 37. C. en B. Dese — in sinen stonde. 39. C. en B. vestede al die haven. 40. C. en B. sijn. 41. C. en B. meersede. 42. C. en B. In lande. B. in heerscapien. 45. C. en B. al openbare. 46. C. en B. Tscoutaetdom. B. van altenaer. 49. B. tnegentich. 50. C. en B. Van hem dr. H. ween. 53. C. en B. Maer twee jaer s. m. voecht (: toecht). 54. C. jeeste. B. jeste. 56. C. en B. in die hant.

---

vs. 39. *veste*, d. i. bevestigde.

vs. 46. *Alkmare.* Huydecoper twijfelt of de lezing van B. (*Altenaer*) niet te verkiezen zij.

Ende vier jaer daerna Godevaert,
Die bulricghede gheheten wart,
Die hertoghe doe tjeghen recht,
Een jaer die bisscop van Utrecht.
Dus stoet hem utermaten onsiene
Grave te sijn der jaren vijftiene;
Ende vijftien jaer helt hi in vreden
Sijn lant al ende sine steden.
Tote Egmonde wort hi ter eerden
Bracht met herde groter werden.
  Florans wort na den vader
Grave ende here des lants algader.
Dese hiet Florens de vette.
Met groter eren sonder lette
So leedde hi altemael sijn leven
In herachticheden in feesten, in geven;
In rikeden ghinc hi te voren
Allen daer hi af was gheboren.
Te wive nam hi ene Peternelle,
Te blivene sijns bedden gheselle,
Des hertoghen Diderics dochter van Sassen,

vs. 58. C. en B buulrigde. 59. C. doe jeghen Vtrecht. B. die jeghen echt. 61. C. en B. stont. 62. B. te sine. 64. C. lant ende sine. B. sijn. 65. C. aerden. B. arden (: warden). 67. C. en B. Florens die. 70. C. eren ende 71. C. en B. leede. 72. C. en B. In eeren in. 73. C. en B. In rycheiden. 74. C. en B. Hem allen. 75. C. en B. hi pieternelle.

---

vs. 58. *bulrighede*, d. i. gebochelde, bultenaer.

vs. 61. Die vijftien jaren vóór zijne overwinning op bisschop Coenraad behaald *stoet* het den jongen Graaf *utermaten onsiene*, d. i. was het zeer ongelukkig met hem gesteld.

vs. 72. *gheven*, d. i. *gaven*, giften door hem geschonken.

Van edelen conne uutghewassen.
Enen broeder had si, hiet Lotaris,
Daer men wel of weet dat waer is
Dat hi seder Roemsch keiser was.
Hierna sal men ghewaghen das.
An haer wan hi Diderike
Ende enen Florens desghelike,
Die de swarte Florans hiet,
Daer vele quaets of es ghesciet.
Dese vette Florans, daer ic of telle,
Ende sijn wijf, vrouwe Peternelle,
Beterden tgoet tote Egmonde
Bede in renten ende in ponde,
Ende offerden daer misseghewaden
Ende gout, daer men mede soude begaden
Sint Aelbrechs scrine, daer hi in leghet.
In sinen tiden, als men seghet,
— Dusent wast ons heren jaer
Ende xcix, dats waer —,
Was biscop Coenraet van Utrecht
Vermort van enen Vrieschen knecht
In sijn huis daghes na mistijt,
Ende ontran wech sonder strijt.

vs. 80. B. men veel af (met andere hand: *wel* boven *veel*). 81. B. roemsche. 85. B. swerte Florens. 87. C. en B. Die. 88. B. sijn wise. 89. C. Beterde. B. Begaerde. 91. C. en B. mesghewaden. 92. C. en B. ment. 93. C. en B. scrijn. 95. B. waest. 96. C. xcix daernaer. 98. C. en B. vermoert. 99. C. en B. Op enen dach na mestijt.

---

vs. 92. *begaden*, d. i. bezorgen (van *gade*, zorg), bestellen, beleggen, te weten *met gond*.

vs. 99. In den tekst staat: *mistit*.

vs. 100. *ontran*, te weten de Vriesche knecht.

Men groevene in onser vrouwen kerke,
Die hi van harde sconen ghewerke
Selve maken dede twaren,
Ende setter in provendenaren.
Als men screef xi hondert jaer
Ende xii meer daernaer,
Starf in de bloeme van siere joghet
Florens de vette vol menigher doghet,
Ende was tEgmonde begraven.
Peternelle gaf vele haven
Daer over de ziele van haren man,
Ende soe bleef houdende vortan
Die graefscap van Hollant ghemene
Met haren kinderen, de waren clene.
Doe men screef xi hondert jaer
Ende xxv, quam evel swaer
Den keiser Heinric an tUtrecht;
Daer galt hi der naturen recht,
Als ghelden moet een ieghelike.
Dit was de vierde Heinrike.
Na hem wart keiser ghecoren
Lotaris, als ic sprac hier voren,
Gravinne Peternellen broeder,
Ende was dês riken behoeder
Ende droech xi jaer de crone
Mit groter eren harde scone.

vs. 101. C. groefen. B. groeffen. 102. C. en B. van sconen. 107. C. in der bloeme. B. in die blomen C. en B. sire joecht (: doecht). 111. C. en B. vor die. 113. C. Dat gr. 119. C. en B. yghelijc (: heinric, heinrijc). 122. B. te voren. 123. C. en B. Graefinnen. 126. C. en B. Met eren ende.

---

vs. 118. d. i. Daar betaalde hij den tol aan de natuur.
vs. 126. In den tekst staat: *mit groten enen.*

Int jaer ons heren, mijn noch mee,
xi hondert dertich ende twe
Was het winter herde groot.
Die Vriesen, de menighen noot
Den grave daden van Hollant,
Ende onder wilen ghinghen in hant,
Som wile ombraken, saghen sijs stede,
Waren tien tiden buten vrede.
Dideric des vetten graven zone
Gaderde sijn here, als de gone
Die ghedochte al sulker scaden,
Alsi hem vormaels hadden beraden,
Ende pijnde hem dit te wreken swaer;
Sodat hi quam tote Alcmaer.
Die West-Vriesen vloen tien stonden,
Als diet ghehouden niet en conden,
Int vaste vanden lande ghemene;
Want ghelijc enen marberstene
Was Vrieslant al hert vervroren.
Dies ghinc men hereghen ende storen

vs. 129. B. Waest 130. C. menighe. 133. C. en B. ontbraken sagen si stede. 137. C. dochte sulker. B. duchte sulker. 138. C. en B. Als si hem dicke. C. hadde. 144. C. en B. marbestene. 146. C. en B. men terghen ende scoren.

---

vs. 133. *ombraken* (*ontbraken*), d. i. werden afvallig.

vs. 138. *beraden*, d. i. in den zin gehad, en dan ook *berokkend* hadden.

vs. 142, 143. De zin is: daar zij het gewoonlijk op het vasteland niet houden konden, weshalve zij zich dan te scheep naar de eilanden begaven; maar thans was door de vorst alles vast land.

vs. 146. *hereghen* of *herghen* is verwoesten, even als *verherghen*, vs. 291 en 332. *storen*, d. i. vernielen.

Ende bernen ende roven,
Meer dan men soude gheloven:
Cleder, koeyen ende paert
Brochten donse Alkamare waert,
Ende luden ghevaen tien stonden,
Aldaer si doe den grave vonden.
Maer dese zeghe was tonseghen
Welnaer al Hollant ghedeghen.
Grave Dideric had enen broeder,
Sijns vader kint ende ziere moeder,
Die grave Florans hiet de zwarte,
Ende was van eenre fierre herten,
Wel sprekende ende hovesch sere
Ende staende na der werelt ere,
So datter hem vele waren hout,
Ridders, knapen, jonc ende out.
Donsienlicste wast sinen vianden
Die men vant in menighen landen.
Bi dullen rade, bi siere sculden
Verloos hi der moeder hulden,
Die nochtoe al Hollant
Gheweldelike hadde in hant.
Den broeder had hi verwrocht mede
Met sijnre overmoedichede.

vs. 149. C. en B. Clederen. B. coyen. 150. C. donsen. 151. C. en B. lude. 152. C. en B. grave doe vonden. 153. C. en B. tonseghe (: ghedeghe). 154. C. en B. Bijna al. 155. C. een br. 156. C. vader. B. vaders. 158. C. en B. van fieren harte. 159. C. en B. hoesch. 160. C. warelt. 162. C. en B. Monike ridders. 163. C. sine. B. waest. 165. C. en B. Met dullen v. bi sire sculde (: hulde). 168. C. en B. gheweldich had.

---

vs. 163. *Donsienlicste*, d. i. de geduchtste.

Maer sone meer haetten de zine,
So hi hem dede mere pine,
Om te hebbene der vreemder hulde,
Daer hi riesliken ane dulde.
Der edelinghen somme een deel
Warens hem hout algheheel,
Entie meente was hem mede,
Die ummer wil nie pijnlijchede,
Op avonture oft quame in desen
Dat si te vrier mochten wesen.
  Nu sijn de Vriesen verblijt,
Als si vernamen des broeder strijt,
Ende senden tote Florense boden
Ende deden hem haerre helpen noden:
Wildi wesen hem beneven,
Si wilden hem Westvrieslant geven.
Entie joncghelinc alte hant
Voer in Westvrieslant

vs. 171. C. en B. soene meer hate. 172. C. en B. dede te meerre. 173. B. vremder. 174. C. en B. rieselijc. 175. C. en B. som. B. elindegher. 178. C. en B. emer wil niewe. 182. C. en B. der broeders. 183. C. en B. Senden tot florens. 184. C. en B. haer (hare) hulpe. 185. C. en B. Wilde hi hem wesen.

---

vs. 174. *Daer hi riesliken ane dulde. riesliken*, bijw. v. *rieslic*, d. i. dwaas, en het werkw. *dullen* beteekent *dolzinnig zijn*. Dus beduidt dit vers: waarmede hij, als een dwaas, dolzinnig handelde. Ter verklaring van *daer-ane* denke men aan ons: *ergens goed* (of *kwaad*) *aan doen*.

vs. 183. In den tekst staat: *ende*.

vs. 184. *haerre helpen*. Hier schijnt het voorzetsel *te* uitgevallen, en gelezen te moeten worden: *thaerre helpen*, d. i. te harer (hunner) hulp.

vs. 185. *hem beneven*, d. i. aan hunne zijde, van hunne partij.

Ende vantse onder sijn gheheet
Bede ghewillich ende ghereet.
Dus was hi met hem een jaer
Den broeder fel ende zwaer,
Ende hi dede daertoe sinen lande,
Waer so hi mochte, scade ende scande.
Haren scade wraken de Vriesen swaer:
Want si de kerke van Alcmaer
Entie marct branden, dat si stoof,
Ende namenre wel zwaren roof.
Hierbinnen vele lieden waren, —
Ende tmeeste deel van Kenemaren,
Die stonden te swaren tribute, —
Ende traken tenen rade ute
Ende begaerden al dat si
Hem selven mochten vechten vri,
Ende droeghen overeen ghemeenlike,
Dat si best lieten Diderike
Ende laten hem Florens verriesen,
Dat si met hem ende metten Vriesen
Souden sijn in allen noden.
Hierop senden si hem boden
Ende hebben over heer ontfaen,

vs. 189. C. en B. beheet. 190. C. en B. beyde. C. en B. bereet. 192. C. en B. sinen. 194. B. Waer hi. 196. B. kerken. 197. C. en B. bornde. 199. C. liede. B. lude. 203. C. en B. begheerden alle dat 204. B. wechten. 207. C. en B. lieten.

---

vs. 191. *met hem*, d. i. met de Friezen.

vs. 197. In den tekst staat: *brande.*

vs. 207. *Ende lateu hem Florens verriesen*, d. i. en Florens zijne vermetelheid laten botvieren (*hem verriesen* is terugwerkend op te vatten).

Ende hebben hem hulde ende ede ghedaen.
Dus quamen si mit ghewapender hant,
Beide bi watre ende opt lant,
So machtich datten grave dochte
Dat hi se verweeren niet en mochte.
Ende brochten Florense, wien lief of leet,
Al tote Haerlem toe ghereet,
Ende hebben sheren huse verbrant,
Waer so si stonden in Kenemaerlant,
Die waren der ouder graven.
Maer teghen nacht ghinghen si scaven
Die Vriesen weder te haren wiven:
Want haer sede is niet dat bliven
Bi nachte, selden of nemmerme,
Van haren husen, wie lief of wee,
Ende voerden haren grave mede
Ende lieten in groter pijnlichede
Ende in Vresen de Kenemaren,
Die hare ghesellen doe waren.
Die waren alle ghemeenlike
Van den grave Diedrike
Verbernt ende al ofghenomen
Wat so hem mochte te bate comen:

vs. 212. C. en B. Ende hem hulde. 214. C. en B. water. 218. C. en B. gheleet. 219. C. en B. tsheren. 221. C. en B. Die w. der ouden. 222. C. en B. jeghen. 226. C. en B. huse. 227. B. voeren hare. 233. C. en B. Verbornt.

---

vs. 221. In den tekst staat: *Dien. der ouder graven*, is als genit. possessivus te verstaan.

vs. 222. *scaven*, met haast wegtrekken.

vs. 224. *haer sede is niet.* Hier schijnt *niet* met den zin te strijden; doch ook C. en B. hebben dit woordje. Men kan het vers in verband met het volgende dus verklaren: hunne gewoonte is niet, dat zij blijven; bij nacht (blijven zij) zelden of nooit eens.

Want de grave met hem dede
Al sinen wille daer ter stede.
Doe dit ghesciede, quam de mare
Den oem den keiser Lothare
Van den neven van den orloghe;
Hi sender saen enen hertoghe
Ende gheboot hem daer ter stede,
Dat si souden maken vrede,
Also lief als elc daer woude
Behouden des keisers houde.
Doch, al was het zwaer te doene,
Was algader ghemaect te zoene,
Ende van elker zide oec mede
Die met elken in den onvrede
Upten anderen hadde ghevochten:
Dus lieten si hem beden zochten.
  Florens de zwerte na desen vrede
Begonste een ander pijnlichede,
Daer hem sine doot an lach.
Want daerna niet menich dach

vs. 236. C. Al sinen wille. 237. C. ghesiede. 239. C. en B. neven dat. 242. C. en B. hi soude. 246. C. en B. was aldaer. C. en B. een. B. ghenaect. 248. B. in de. 249. C. en B. Op den anderen. B. hadden.

---

vs. 236. In den tekst staat: *als men wille.*

vs. 246. Men herstelle, met behulp der varianten, de, zoo het schijnt, ware lezing: *was aldaer genaect te zoene*, of wel: *was aldaer gemaect een zoene.*

vs. 252. *Daer hem sine doot an lach*, daar zijn dood mede gemoeid was.

vs. 254. Terecht verplaatst Huydecoper het woordje *want* naar het volg. vers en stelt voor te lezen:

Daer hem sine doot an lach
Daerna niet menich dach.
Want van Arentsberghe enz.

Van Aremsberghe heer Herman,
Entie here van Kunc nochtan
Haer Godevaert, hadden onder hem tween
Eene nichte, want haerre zuster een
Hadse ghewonnen, alst God woude,
Anden here van Rochem Arnoude.
Na svader doot ende na der moeder
Worter voghet of ende behoeder
Van Arensberghe heer Herman,
Tote dat soe huwelic ghewan:
Want haer behoerde te komen in hant
Vaste borghe ende scone lant.
Maer de man van der joncfrouwen
Nemen waer ende bescouwen
Des zwarte Florens edelhede
Ende sine grote manlichede,
Ende visieren onder hem zaen,
Dat sijn te here willen ontfaen.
Dus hebben sine omboden dan
Ende worden daer zine man,
Ende gaven hem in zine hant
Der joncvrouwen borch ende lant,
In wat steden dat sijt vermochten.
Met hem sijt neernsteliken versochten,

vs. 259. C. en B. als god. 260. C. en B. rochem. 261. C. en B. tsvader. 263. C. aerntsberghe harman. 267. C. en B. manne. 268. C. en B. ende si scouwen. 272. C. en B. dat hine willen te here. 273. C. en B. ontboden. 276. C. burch. B. boerch. 278. C. en B. naerstelijc.

---

vs. 256. *nochtan*, bovendien.
vs. 257. Heer Godevaert van Kuik.
vs. 258. *haerre zuster een*, d. i. eene zuster van hen.
vs. 260. In den tekst staat: *Roch'en*, d. i. Rocheren.

Die manne an haren oem;
Maer de gone helt over droom.
Noch met beden noch met mieden
Ne mochter ghene dinc an dieden,
Dat hi te deser dinc iet quame
Dat Florens sijnre nichten name.
  Florens de verheerde al,
Huus ende dorp, berch ende dal,
Ende dede hem pine ende grote hoede
An sinen live, an sinen goede,
Ende doer den keyser, de sijn oem was,
Wort hi vele te machtigher das.
Florens, de voer al verherghen
Des heren goet van Arensberghe
Wat hi mochte buten vesten,
Ende hi werde hem ten besten
Dat hi mochte met zinen neven;
Ende het stont nauwe om Florens leven.
Die van Utrecht van der stede
Warens alle Florens mede,
Sodat hem in sijn uplopen
Utrecht talre stont was open.
Maer de bisscop, hiet Andries,
Was den anderen al hout dies,
Sodat hem Florens ter stonde

vs. 285. C. verheerde hem al. B. verharde hem al. 286. B. boerch. 287. B. pinen. 291. C. die voert. B. die wert. C. en B. al vererghen. 293. C. en B. Waer. 294. C. en B. weerde. 295. C. en B. Daer. 296. C. en B. Ende stont.

---

vs. 291. *verherghen*, zie bov. vs. 146.

vs. 293. *buten vesten*, d. i. het platte land buiten de vaste plaatsen of kasteelen.

vs. 294. *hi* (d. i. de Heer van Arensberg) *weerde zich.*

Ofbernde zine veste Lexmonde,
Dat doe was ene vaste stede,
Ende verboot hem Utrecht mede
Omdat hi metten andren street.
Op een tijt was dat Florans reet,
Hem tienden, tUtrecht uter stat,
Ende hem was belaghet sijn pat,
Al ne wiste hier of niet;
Ende eer hi hem wel besiet,
Die van Arensberghe ende van Kuuc
Gaven op hem enen huuc,
Daer hi was al onversien;
Ende als hi keren waent mettien
Ende wel ware ontreden al,
So quam hem een ongeval
Ende sijn paert sturte tsiere scade
Tere steden, hiet Abstade:
Daer wart hi van hem verslagen
Ende te Reynsborch gedraghen
Int cloester, dat sijn moeder stichte,
Ende begraven, seghet ghedichte.
Te hant so quam dese mare

vs. 304. C. en B. bornde. 308. B. enen. 309. C en B. Met hem tienden uuter stat. 310. C. en B. belaecht. 311. C. wiste hire. B. wist hire. 314. C. en B. yuuc. 315. C. en B. hijs was. 316. C. en B. Als hi k. w. van mettien. 317. B. wel oec waren. 318. B. So quam een. 319. C. en B. storte. 320. C. en B. Teenre stede. 324 C. en B. tghedichte. 325. C. en B. Thant.

---

vs. 307. Op grond dat de bisschop aan de zijde van zijne tegenpartij streed, sloot Floris hem buiten zijne stad.

vs. 314. *huuc*, vijandig geschreeuw.

vs. 319. *sturte*, stortte.

Sinen oem, den keyser Lothare,
Die zwaarlike verdroech de mare,
Ende quaemt wreken harde zware
Met Diedrike van Hollant.
Si verdreven des lants te hant
Die van Kuuc ende van Arensberchen;
Haer lant voeren si verherghen,
Sodat hem al of wort tebroken,
Ende noch wart mee ghewroken,
Maer dat de doot, de niet en spaert,
Den keyser trac ter langher vaert:
Hi sciet henen van desen levene,
Als men screef xi hondert xxx en sevene
Te groten ghelucke ende te ghevalle
Van Arensberghe ende van Kuuc alle:
Want si keerden te hant te lande
Ende boden graven Diedrike de hande,
Ende worden aldaer sine man:
Dus quamen si des soendinx an.
Als men screef ons heren jaer
Dusent c ende xl daernaer,

vs. 326. C. en B. Sijn o. d. k. al openbare. 330. C. lans. C. en B. verdreven. C. en B. thant. 332. C. en B. si vergen. B. voren. 333. C. en B. of is te. 334. C. en B. noch werts. 335. C. en B. niement. 336. C. en B. Den. 337. C. en B. leven (: seven). 341. C. thant te lande. 342. C. en B. grave d. te hande. 343. C. en B. alle daer sijn in.

---

vs. 330. In den tekst staat: *verdrevene.*

vs. 332. *verherghen*, zie vs. 146 en 291.

vs. 335. *Maer*, d. i. ten ware.

vs. 344. *si quamen des soendinx an*, d. i. zij erlangden een verzoeningsverdrag.

Voer grave Dideric met groten here
Int heilighe lant van over meer
Toten heilighen grave ons heren,
Ende daer hi thuus wilde keren,
Bejaghede hi vri ter selver stonden
Bede Rinsborch ende Egmonde
Ende brochte des dies pawes brieve
Den abt Wouter doer sine lieve.
Dese Diedric had ene vrouwe
Te wive, edel ende ghetrouwe,
Die Sofie hiet van hoghen maghen;
Si was dochter, horic ghewaghen,
Des palesgraven van Rineghen.
  In Diderics tiden, als ic segghe,
So was werringhe ende ghevecht
Tusschen den bisscop van Utrecht
Ende hem, dat coste seer groot goet.
Maer bisscop Herbrecht, de was vroet
Ende dwanc sente Mertijns viande
Metten banne van swaren bande
Ende oec metten zwerde mede,

vs. 351. C. en B. Bejaechde. B. ten selven. 352. C. en B. tegmonde. 353. C. en B. brochten dies des paus. 354. C. en B. Woutre. 359. C. en B. Tspalensgrave van den rinegge. 363. C. en B. coste groot.

---

vs. 351. *Bejaghede hi vri.* Hij *bewerkte* bij den Paus, dat de kloosters van Rijnsburg en Egmond *vrij* werden. Hij verkreeg van den Paus, dat die abdijen ontheven werden van het bisschoppelijk gezag, en als het ware, pauselijk-onmiddelbaar werden. Zie voorts Kluit op het *Chr. Egm.* ad annum 1138.

vs. 359. *Rineghen*, Rheineck. Zie Kluit, Hist. crit. *Chr. Egm.* ad ann. 1143, p. 90, not. 43.

vs. 365. *St. Mertijns viande*, d. i. de vijanden van de stad Utrecht, wier patroon St. Maarten is.

Sodat hi voer hem comen dede
Grave Dideric al barevoet,
Ende daer zoeken sinen oetmoet,
Ende hem bidden oec ghenaden
Ende oflaet van sinen misdaden.
Den palesgrave dwanc hi mede,
Die hem vele overlasts dede
Ende vinghene bi Hughens Batren daet,
Die doe meest was sijn toverlaet,
Entie beste van siere hant
Ridders van al Duutschen lant.
Dusent hondert viertich ende viere
Screef men, doe de goedertiere,
Des vetten grave Florens wijf,
Peternelle, endede haer lijf;
Ende was te Reinsborch begraven,
Dat soe stichte met haerre haven
In de ere der moeder ons heren.
Aldaer leghet si met eren.
  Int jaer ons heren xl ende vive
Ende xi hondert worden kaitive

vs. 370. C. sine. 371. C. en B. bidden hem. 372. C. en B. aflaet. 374. C. daden. B. overlast. 375. B. vincken hughes. 376. C. en B. Dat alsoe bescreven staat. 378. C. en B. Ridder. 379. B. xii hondert. 380. B. Bescreef. 382. C. en B. P. ende haer. 384. C. en B. haren. 386. C. en B. leghetse noch met.

---

vs. 370. *zoeken sinen*, d. i. des bisschops *oetmoet* (d. i. genade).

vs. 375. *Hughe Bater*, elders Hugo Boter, in het *Chr. Egm.* Hugo Buterus, van de baronnen van Arkel.

vs. 377. *de beste van siere hant*, d. i. de handigste in den zin van de kloekste van daad.

vs 385. *In de ere*, ter ere.

Onse kerstin van over meer,
Ende worden metter Torken here
Beleghen in de stat van Edissen,
Daer noit sider ghebrac missen
Sident dat de apostele ons heren
An Jesuse Christuse daden bekeren.
Daer lach Tadeus ende Thomas.
Die Torken wonnent, dat jammer was.
Na Lotarise, de keiser was,
In Diderics tiden, ghevel das,
Dat een here coninc waert
Van Almaenghen, de zine vaert
Sette int lant van overmeer.
Met hem voer met groten heer
Lodewijc van Vrancrike,
Die Philippe, den coninc rike,
Wan, de sider Normendie
Trac an de Vrancse partie.
Desen brochte daer an de vaert
Metter crusinghe sente Bernaert,
Die abt van Clervas tien tiden.

vs. 389. C. en B. kerstine. 390. C. en B. Si worden met torken heer. 391. C. en B. Beseten in der. 392. B. misse (: edisse). 393. C. apostolen. B. Seder d. d. apostelen. 394. C. en B. ih's Chrs. 397. C. en B. Na Lotharis. 398. C. en B. gheviel. 390. C. en B. een man. B. wart. 405. C. en B. sident. 407. C. en B. Dese. 409. C. en B. clerevaus.

---

vs. 391. ***Edissen***, d. i. Edessa.

vs. 406. ***an de Vrancse partie***, aan de Fransche zijde, met and. woorden, aan de Fransche kroon bracht.

vs. 407. ***brochte an de vaert metter crusinghe***, d. i. bewoog tot den kruistocht.

vs. 409. ***Clervas***, Clairvaux.

Maer lettel baten dede haer striden:
Want si Damasch hadden belegen
Ende dane voeren, als diere jeghen
Niet en hadden zulke ghewelt,
Dat sijt mochten hebben ghevelt,
Sodat Koenraet xv jaer
Coninc wort ende starf daernaer
Int jaer ons heren min noch mee
xi hondert vijftich ende twee;
Ende Vrederic quam in sine stede
Coninc ende keiser mede,
Ende wort over twee jaer daerane
Van den pauwes Adriane
Tote Rome ghebenediet,
Ende keiser oec ghewiet,
Ende was xxxvii jaer
Roomsch keiser overwaer.
Dese dinc, de wi overliden,
Ghescie in grave Diderics tiden,
De vette Florans zone was.

Als men xi hondert jaer las
Ende lv ons heren jaer,
Quamen met hem orloghen zwaer
Die Vriesen van Drechterlant,
Ende hebben gherovet ende ghebrant
Die Kenemaren harde sture.

vs. 410. C. en B. luttel. C. en B. riden. 412. C. en B. danen voren al. 413. C. en B. hadden al sulc. 414. C. en B. sine mochten. 415. C. en B. coenraet. 416. C. en B. starf voerwaer. 426. B. Romeesche. 428. C. en B. ghesciede. 432. C. en B. mit orlogen. 434. C. verbrant. 435. B. Die van k.

---

vs. 415. Er staat in den tekst: *koendaet.*

Dit versaghen de ghebure
Van Okesdorp ende porters mede
Ute Harlem van der stede,
Ende streden hem an ende dadense keren
Swaerlike te haren onneren,
Ende sloeghen hem of vliende nochtan
Omtrent neghen hondert man.
Maer de grave Dideric bleef,
Als men ons heren jaren screef
xi hondert vijftich ende zevene,
Ende voer ten langhen levene.
Begraven was hi tEgmonde,
Daer hi leghet nu ter stonde.
xlv jaer na den vader
Was hi here des lands algader.
  Soffie, de edele gravinne,
De heilich was ende wijs van zinne,
Hadde van haren man vier zonen,
Ende den outsten Florens, den gonen
Quam dat graefscap met rechte ane.
Hier na doe ic u te verstane,
Wie de andre broedre waren
Ende hoe si hebben ghevaren.
Als men de jaren ons heren las

vs. 438. B. harlam. 439. C. en B. an hem. 441. C. en B. vliende. 444. C. en B. jaer. 446. B. te langen. 448. C. en B. nu leghet. 449. C. en B. na den edelen vader. 453. C. en B. van enen man. 454. C. en B. entie outste fl. die gonen. 455. C. en B. graefscap aen (: verstaen). 457. C. broedren.

---

vs. 437. *Okesdorp*, d. i. Osdorp, zie de aanteek. van Huydecoper op dit vers.

vs. 441. In den tekst staat: *vliede*.

xi hondert ende lxi, doe was,
Maecten de van Drechterlant
In zoendinghe vasten bant
Jeghen grave Florence, de dertigh jaer
Ghehouden hadde torloghe zwaer,
Ende alle de Westvriesen mede
Quamen onder zine moghenthede.
Als men xi hondert en lxii screef,
Ghevel dat ment hulic bedreef
Van den grave Florens met staden
Ende van sconinx dochter Aden,
De coninc van Scotlant was.
Met vele scepen, sijt zeker das,
Hevet hi se in de Mase ghebrocht,
Ende aldaer havene ghesocht.
  Als men screef xi hondert jaer
Ende lxiiii oec daernaer,
Brocht van Coelne bisscop Reinout,
Een edel pape ende een stout,
Die dre coninghe van Milane,
Die den Goeds zone saghen ane,
Daer sine van verren versochten,
Ende hem haer offerande brochten

vs. 460. C. en B. lxi. 462. C. en B. soendinghen. 464. C. hadden. B. dorloghe. 468. C. thilic. B. gheviel thilijc. 474. C. ende der havene. B. Ende der havene. 477. C. en B. Brochte van colen. 479. B. melane. 480. C. en B. gods.

---

vs. 460. In den tekst staat: lxvi.

vs. 470. *sconinx dochter.* Ada was de *zuster* en niet de dochter van koning Milcolumbus; doch de fout van M. Stoke en van Beka na hem, is niet groot, daar Ada de dochter was van den vóór zijnen vader koning David gestorven prins Hendrik. Zie Kluit ad ann. 1162.

vs. 474. *gezocht*, d. i. per syneedochen: gevonden.

Te Beetleem op den dertienden dach,
Aldaer hi inde cribbe lach.
Te Coelne ledise in den doem:
Noch huden hebben sijs ere ende roem.
Als men lx screef ende zesse
Quamen met groter zwaernesse
Die Vriesen van over Ottenfort
Ghewapent tAlcmaer op de poort,
Met groten menighen vermeten,
Ende hebben dat portekijn bezeten.
Die daer quamen ende waren beraden
Omme der poort te stane in staden,
Doe si saghen there so swide,
Traken si hem over een zide,
Ende lieten alle de ghebure
In sorghen ende in daventure.
Die Vresen namen dat si vonden
Ende berndent al optien stonden:
Si ne lieten staen groot noch clene,
Sonder recht de kerke allene:
Die lieten si staen al onghescaet:

vs. 485. C. en B. Te colen leide hi se. 490. C. en B. in die poert. 491. C. en B. menyen. 495. B. Alsi s. th. soe wide. 496. B. Trocken. 500. C. borndent. B. brndent. 501. C. en B. lieter. 503. C. si al onghescadet (: raet). B. si alle onghescadet (: radet).

---

vs. 489. Ottenfort, bij Beka Ockenvord, bij Heda Okenwoerd (zie de plaatsen bij Kluit, p. 114).

vs. 495. *swide.* Mogen wij in dit woord het Goth. *swinths* terugvinden, dan beteekent het veeleer *sterk*, dan *talrijk*, door welk woord Huydecoper het verklaart.

vs. 500. In den tekst staat: *berndet.*

vs. 502. *Sonder recht de kerke allene*, d. i. behalve juist alleen de kerk.

Dus wilde haer ghemene raet.
Die van Alcmaer hebben versien,
Dat hem haer vriende ontflien,
Ende recht omtrent lxxx man
Worpen hem ter were vortan,
Heet van moede, ghelike riesen,
Ende streden midsonder de Vriesen
Ende bleven daer werenderhande
Alle doot onder de viande.
Dat de Vriesen dit dus daden,
Een deel waren si dertoe verladen:
Want haer ghebuer, de van Scaghen,
Die waren met ere laghen
Van dien van Haerlem int selve jaer
Verbarnt ende berovet zwaer
Ende ghevaen ende ghedoot,
Meer dan hovesschede gheboot.

vs. 505. C. en B. van alcmaer. 506. C. en B. vrienden. 510. C. en B. streken. 511. C. en B. bleven werender hande. 513. C. en B. dus dit. 514. C. en B. siere toe. 515. C. en B. ghebure. 517. C. en B. van hollant. 518. C. en B. Verbornt. 519. B. Ghevaen.

---

vs. 505. In den tekst staat: *Kenemaren*, doch in de and. het eeniglijk goede: *die van Alcmaer*. In het Chron. Egm. leest men dan ook *Alcmarienses*.

vs. 510. De lezing der and. *streken*, v. strijken, zich met snelheid ergens heen begeven, verdient de voorkeur.

vs. 511. In den tekst staat: *werende*.

vs. 514. *waren si dertoe verladen*. Deze woorden moeten het Latijn van het Chron. Egm.: *fecerunt in vindictam injuriae*, teruggeven. Dus moeten zij beteekenen: *tot die daad kwalijk bejegend geworden*, met andere woorden: *door den overlast, die hun was aangedaan, daartoe gebracht.*

vs. 520. *minus quam decebat misericorditer*, zegt het Latijn.

Int naeste jaer te deser stonde
Ghesciede een wonder tot Egmonde:
Want een scaep een lam voert brochte,
Daer men wonder an zien mochte:
Het had een hoeft ende achterwaert
Hadt twee enden ende elc een starte,
Twe voete voren, ende achter viere;
Menich quam sien dese maniere,
Ende bideen dat dusdaen wonder
Sonder redene niet es besonder,
Some van den wisen luden
Wouden die twee enden. beduden
Hollant ende Vrieslant,
Dat met rechte tot ere hant
Hoefden soude al overeen,
Ende met stride hem scieden in tween.
Ende want Egmonde steet
Binaer int rechte ghesceet,
So wilden si wanen, dat redene ware
Dat hem twonder daer openbare.

vs. 521. C. en B. tesen stonden. 522. C. en B. Ghesciede wonder. 523. C. en B. een lam brochte. 526. C. en B. twee enden ende elc sijn staert. 527. C. en B. voeten. B. vore. 529. C. en B. Ende bede. 530. C. en B. niet nes. 531. C. en B. van wisen. 532. C. en B. Hilde. 536. C. en B. striden hem sceiden. 537. C. en B. dat egmonde. B. steen. 538. B. Bijna. 540. C. en B. hem wonder.

---

vs. 526. In den tekst staat: *twee voete.*

vs. 532. In den tekst staat: *twe een.* In 't Latijn staat: *per duas agni partes significari.*

vs. 534, 535. *tot ere hant hoefden soude*, ééne hand, d. i. één gezag, éénen vorst met Holland tot hoofd zou hebben.

vs. 536. Vul hier in de gedachten in: *en evenwel*, *en daarentegen.*

vs. 538. *int rechte ghesceet*, op de juiste grens tusschen beiden.

Als men screef, als ict besachte,
xi hondert sestich ende achte,
Versamende de grave Florens
Groot heer om sijn ghepens
Te toghene den fellen Vriesen,
Die hem sijn volc deden verliesen,
Ende quam op een wintertijt
Met sinen volke omme strijt
Tote Scorle, doe gheleghen
Recht der Vriesen lande jeghen.
Daer had hi raet ende dochte,
Hoe hi de Vriesen zoeken mochte.
Als hi van desen dinghen riet,
Ne wilden aldoe ghedoghen niet
Sommighe coene jonghelinghe
So langhe vorste, so lanc ghedinghe:
Want de moet hevetse verwonnen.
Mit haren orsen sijn si gheronnen
Licht ghewapent ten Vriesen waert,
Nochtan dat die grave misbaert
Ende hi wilde dat si beiden.
Tote Scaghen sijn si ghereden
Ende hebben verbornt Scaghen.
Die Vriesen waren inden laghen

vs. 545. C. en B. toghen. 546. C. en B. daden. 547. C. wittertijt. 549. C. en B. scorel doe gheleghen. 555. C. en B. Some. B. onghelinghen (: ghedinghen). 556. C. en B. lanc gheverst. 561. C. en B. beden. 564. C. en B. in den.

---

vs. 541. *besachte*, om des rijms wil voor *besochte*, van *besoeken*, *onderzoeken*, en (per synecd.) *vernemen*, *ervaren*.

vs. 549. In den tekst staat het woordje *doe* tweemaal.

vs. 552. Zie bij I. 33.

vs. 560. *misbaert*, deswege zijn ongenoegen toont.

Ende rekenden ghene scade buten,
Mochten si haer viande besluten,
Dat si keren niet en mochten.
Dander, de des niet en rochten,
Penseden al om haren roof
Ende om den brant, de verre stoof,
Ende traken voert bi weghen, bi diken.
Sulke seiden de Vriesen wiken.
Nu sijn de Vresen opghespronghen,
Die hem hadden onderdronghen
Den wech, de si souden keren;
Ende alse si weder willen, de heren,
Sijn hem de Vriesen te ghemoete
Met fellen voerhoefde ende onsoete.
Sulke van den ridderen waren,
De hem traken tere scaren
Ende setten tlijf in daventure
Ende reden de viande duere
Ende quamen aldus toten haren,
Daer de grave ende dandre waren.
Alle dandre bleven doot
Sonder menighe bore groot.

vs. 565. C. rekende. 568. C. en B. Donse die. 570. C. en B. die brant. 571. B. bi wege. 574. C. en B. ondrongen. 575. B. Dien. 576. C. en B. Ende alsi henen willen. 577. C. en B. Sijn die vriesen hem te moete. 581. B. dlijf. 585. B. Alle andre. 586. C. en B. bure groot.

---

vs. 565. *rekenden ghene scade buten*; telden die schade niet.

vs. 574. *den wegh onderdringen*, eigenl. *door dringen* den weg afsnijden: *dringen* in den zin van *verstoppen*. Vgl. I. 847, en Huydec. ald.

vs. 580. *hem traken tere scaren*, zich in slagorde stelden, tot een drom vereenigden.

vs. 586. *Sonder menighe bore groot*, d. i. behalve eene niet zeer groote hoevelheid (zie over 't woordje *bore*, de Vries, Taalzuiv. bl. 25).

Die si vinghen, behilden tleven:
Dit waren dedelinghe, diere bleven:
Van Andwerpen her Symoen,
Scoenre noch vromer in sijn doen
Ne was doe gheen buer out;
Mijn here Willam van Vorhout,
Ende van Haerlem her Brandaen,
Her Florens Roest en conste ontgaen,
Ende de drossate, her Gheraert,
Ende van Egmonde her Alaert,
Heer Brune van Castrichem, jonghe Gerat
Van Monstre, van Nortic heer Everaet.
De doden, als mense ghewinnen conde,
Waren brocht tote Egmonde,
Daer si waren beweent wel sware.
Ende dit was binnen den selven jare,
Dat dit wonderlike lam
TEgmonde te scouwene quam,
Up den dach, als ment bekent,
Dat men viert sente Vicent.
  Den naesten somere, dierre lach,
Quamen op sente Ypolitus dach
Die West-vriesen tiere scare
Over de Rekene tote Alcmare,

vs. 587. C. en B. Diere waren ghevaen. C. hilden. 591. C. en B. En was geen ende buer out. 594. C. en B. conde. 595. C. en B. drussate. 596. C. en B. egmonde allaert. 599. C. en B. Die dode als mense. 600. C. en B. ghebrocht tegmonde. 604. C. en B. te bescouwen. 605. C. en B. als men bekent. 607. C. en B. Ten n. somer. 609. C. en B. teenre. 610. C. en B. Over rekene.

---

vs. 591. *gheen buer out*, d. i. geen jongeling. *buer* is hetzelfde woordje als boven (vs. 586) *bore*, en beteekent even zoo *niet zeer*.

vs. 599. In den tekst staat: *mensche*.

Ende hebben onsteken de poort.
Dan ginc hem niet ten besten voert:
Want lettel ridderen ende ghebuere
Hebbense wederstanden sture
Ende verjaghetse van dan.
Daer lieten si legghen xxx man,
Die beste van haerre side.
Had men ghebeit metten stride
Om de scutters alte samen,
Die daer van Vlaendren vele quamen,
Men hadde mettien groten ghescote
Onteert alte mael de rote,
So dat die kindere hare maghen
Daernaer hadden moeten claghen.
Dit was in grave Florans tiden,
Soffien soen, dien doe liden
Die Vriesen daden vele pinen.
Soffie, sijn moeder, liet an haer scinen,
Dat soe weldaden was ghewone:

vs. 611. B. ontsteken. 613. B. luttel riddere entie. 614. C. en B. wederstaen. 615. C. en B. verjaechdense van daen. 616. C. en B. liggen. 617. B. harer ziden (: striden). 619. C. en B. scutten. 622. C. en B. Onteert. 624. C. en B. Daerna h. moeten. 625. C. en B. gheviel. 626. B. do liden. 628. B. Sophien.

---

vs. 612. *Dan*, d. i. dat en.

vs. 614. In den tekst staat: *wederstaenden.*

vs. 621. *ghescote*, datief v. 't collect. *gescot*, pijlen.

vs. 622. In den tekst staat: *omtrent.*

vs. 624. In den tekst staat: *moete.*

vs. 629. De *n* van het woord *ghewone* (in den tekst) is onduidelijk: de schrijver schijnt ze eerst overgeslagen en later over de *e* heen geschreven te hebben. In plaats van *weldaden* zou men *weldoen* mogen verwachten, in den zin van 't Fransche *bien faire*, d. i. *heldendaden bedrijven.*

Want soe met Otten haren zone,
Die Benthem behuwede tlant,
Ende met van Haerlem Ysebrant,
Int lant voer van over zee.
Noch sullen wi u tellen mee
Van haren kinderen ende van hare,
Ende anders niet dan trechte ware.
Soe sterf na ons heren ghebornesse
xi hondert sestich ende sesse
Int heilighe lant over mere,
Dat soe met volmaecter beghere
Hadde driewarven besocht,
Ende soe was ter eerden brocht
Aldaer int Dietsche hospitael;
Haer herte was een grondelos wael
Van miltheit ende van ontfarme,
Van soeticheit op de Goeds arme,
Van wakene, van pinen in ghebede.
Die monster van Rensborch mede

vs. 632. B. Ende v. H. met Y. 634. C. en B. wi tellen. 635. C. en B. Van. 638. C. en B. lxx. 639. C. en B. Ende dat lant van over mere. 640. C. en B. volmaecten. 641. C. en B. hadde driewaerf besocht. 643. C. en B. duutsche. 644. C. en B. Hare h. w. e. grondeloes. 645. B. miltheden. 646. C. en B. soetheid op die gods. 647. C. en B. in die ghebede. 648. C. en B. Dat monster.

---

vs. 630. *Die door huwelijk 't land van Benthem bekwam.* Hij verkreeg Benthem echter niet door eigen huwelijk, maar door dien zijn vader met eene vrouw uit het Huis van Benthem gehuwd was geweest. Zie Kluit, p. 120, noot 10.

vs. 635. In den tekst staat: *Wan.*

vs. 641. In den tekst staat: *hadden* en *besochten.*

vs. 644. *wael* of *wal*, d. i. kuil of diepte in 't algemeen.

vs. 648. *monster*, eigenlijk klooster, monasterium; doch, zooals

Dede si maken op van gronde,
Die noch scone staet ter stonde.
Oec so voer si ene vaert
Dor God eens te Compestelle waert,
Daer haer scone miracle vel
In den weghe, so weet men wel:
Want morders haddense ghevaen
Metten haren, ende wilden saen
Alt folc stivelen; maer si ne conden
Met haren kniven niement wonden.
Als sijt volbringhen niet en mochten,
Vellen si neder ende sochten
Ghenaden ende lietense varen.
Dit was scone dinc twaren.
xi hondert jaer lxx ende achte
Wart bisscop tUtrecht met machte
Boudene ghecoren, zone Soffien,
Die proofst eerst was sinte Marien.

vs. 649. C. en B. maken al op. 652. C. en B. Dor gode. 659. B. Alsijt. 660. C. en B. vielen. 661. B. ghenade. 666. C. en B. ts^{t} marien. B. proeft.

Huydecoper op dit vers voldoende aantoont, ook *kerk*, *tempel*. Trouwens het klooster van Rijnsburg was door Peternelie, gemalin van Floris II, gesticht.

vs. 650. *Die noch scone staet ter stonde*, te weten, herbouwd na den brand van het jaar 1183. Had Melis Stoke niet bedoeld te zeggen, dat het gebouw in weerwil van den brand nog prijkte, zoo zou het de moeite niet waard geweest zijn te melden, dat het na iets meer dan slechts honderd jaren nog bestond. Zoodoende behoeven wij niet met Huydecoper en Kluit te erkennen, dat Melis Stoke gedwaald heeft, hetgeen nauwelijks denkbaar is.

vs. 653. *vel*, d. i. viel, te beurt viel.

vs. 657. *stivelen*, vermoorden.

vs. 658. *kniven*, lange messen, zie Huydec. op dit vers.

Grave Florans was sijn broeder,
Soffie was hoerre beder moeder
Ende grave Dideric hoer vader.
Int selve jaer verheerde algader
Philips de bisscop van Coelne dat lant
Up der Weseren, dat doe in hant
Die hertoghe helt van Brunsewijc.
Hem volghede keiser Vrederijc
Met groten here seer vermeten
Ende hevet Brunsewijc beseten
Ende dat ghewonnen ende borghe vele,
Ende oec in denselven nijtspele
Den hertoghe mede ghevaen
Ende uten hertoghedoem ghedaen,
Ende hevet ghegeven dat goene
Enen Bernaert, des mercgraven zone.
  Als men screef xi hondert ende lxxx
Quam grave Florans mit here machtich,
Ende hevet verheert ende verbrant
Winkel ende Niedorp in Vrieslant.
Als lxxx ende twe was ghescreven,
Nam Diedric de grave van Cleven
Grave Florens dochter ende vrou Aden
Met groter feesten met hoghen daden,

vs. 670. C. en B. Philips bisscop. 674. B. heinrijc. 675. C. en B. heer. 677. C. en B. ghewonnen borgen (borge). 686. C. en B. Wincken. C. en B. ende vrieslant. 689. C. en B. dochter vrou aven. 690. C. en B. mit groter haven.

---

vs. 678. *nijtspel*, zie I, 280.

vs. 682. Wat de auteur hier getrouw na het *Chron. Egm.* mededeelt, wordt door Kluit (ad ann. 1178, Noot 24) als juist tegen Huydec. gehandhaafd.

vs. 690. *hoghe daden.* Dit ziet, zooals ook Huydecoper meent, op *steekspelen*, gelijk *grote feesten* op maaltijden.

Als hem beden was betame;
Margriete so was haer name.
Int selve jaer mosten de Vriesen
Scade nemen ende verliesen,
Daer si quamen op Akersloot:
Want vele der haerre bleven doot.
xi hondert lxxx ende viere
Screef men doe de goedertiere
Florans van Hollant dat cruus ontfinc
Om te wordene aerminc
Int lant, dat God met sinen bloede
Benediede doer sine omoede.
Maer eer hi dit nam in hant
Had hi Texele ende Wierinclant
Bedwonghen met orloghen starc,
Ende nam hem of iiii dusent marc.
Nu gaet hier an rouwe ende vaer:
Want als men screef ons heeren jaer
xi hondert ende seven ende tachtich,
Quam Salladijn, de soudaen machtich,
Met groten here in Galilee
Ende besat op de versce zee
Tabarien met groten here.
De coninc Wijt sette hem ter were,

vs. 693. C. moste. B. moeste. 696. C. en B. hare bleef daer doet. 699. C. en B. tcruce. 700. C. en B. te wesen daer areminc. 702. C. en B. oetmoede. 703. B. Meer. 707. C. en B. rou ende vaer. 712. C. en B. versten zee. 713. C. en B. Taberien. 714. C. en B. onse coninc.

---

vs. 707. In den tekst staat: *ende an vaer.*

vs. 712. *versce zee*, d. i. frisch, helder, verkwikkend meer van Tabarie of Tiberias.

vs. 714. *Wijt*, d. i. Guy van Lusignan.

Die Duutsche heren ende de templiere,
Die ridders entie hospitaliere,
Entie kerstine baroene met hem
Uten lande van Jherusalem.
Ende alse si hem setten ter were,
Saladijn ende al sijn here
Sijn ghesceden van der stat.
Die ander quamen saen na dat
Met haren here te Beetleem,
Ende streden vaste jeghens hem
In Junius up de sevenden dach.
Dien dach duere was menich slach
Ghesleghen daer an elker zide.
Donse hadden dere van den stride,
Maer datte heidene twater wonnen,
Dat si met liste onderronnen.
Dies de onse sekerlike
Hadden alte grote breke.
Smorghens quamen de heidine scaren,
Eer dat die onse ghereet waren,
Sodat si hem cume wapene moghen.
Als de viande op hem toghen,
De grote prensen, de daer waren,
Quamen ten coninc daer ghevaren
Ende vragheden in ghemenen rade

vs. 718. C. Utem. 719. C. Als si hem. B. Alsi hem. 720. C. en B. ende sijn grote here. 722. C. en B. Die onse. 724. C. en B. sere jegen. 725. C. en B. In immis op den. 726. B. clach. 727. C. en B. Elke side. 729. C. en B. die heidene. B. dwater. 734. C. en B. Eer dan donse bereet. 739. C. en B. vraechden in menigen rade.

---

vs. 725. In den tekst staat: *inius*.

vs. 730. *onderronnen*, door *rinnen* (d. i. zich vaardig er heen begeven) *afsneden*. Vgl. op II. 574.

Wat men tsulker noot best dade.
Alse dit hoerde de coninc Wijt,
Aldaer hiet hi halen tier tijt
Enen ridder, hiet her Jan,
Die was een besceiden man
Ende hadde mit Torken vor desen
Dicken in striden ghewesen,
Ende hi kennedse bi haren namen,
Wie si waren, deder quamen,
Bi haren ridderliken vanen.
Hem dede hi vraghen ende vermanen,
Wat men deser stont best dade.
Hi sprac in ghetrouwen rade,
Dat men best bestonde de scare,
Daer Saladijns beniere in ware:
Want waert dat men de vellen mochte,
Tander dat verwonne men zochte.
Hem allen dochte wel an desen
Nutten raet ende wijs oec wesen.
In desen quam met sijnre scaren
Van Triplen grave Hughe ghevaren,
Een kerstijn quaet, al onversien.

vs. 740. C. en B. best rade. 742. C. en B. Halen hiet hi aldaer ter tijt. 746. C. en B. Dicke in stride. 747. C. en B. kennetse. 748. C. en B. Die s. w. en wanen si. 751. C. en B. teser. 753. B. begonste. 754. C. en B. baniere ware. 756. C. Dander verwonne men. B. Dandere verwonmen. 758. C. en B. Nutte. 759. C. en B. quam sijnre.

---

vs. 750. *hi*, d. i. koning Wijt.

vs. 753. *bestonde*, d. i. aantastte.

vs. 754. *beniere*, d. i. banier.

vs. 757. *an desen*, d. i. hieraan meenden allen een nutten en wijzen raad te hebben bekomen.

Men mochte merken wel an dien,
Dat hiden heidenen was hout.
Ende hi vloukede met ghewout
Hem de gaf alsulken raet,
Ende seide hets een vernoiert quaet:
Hi hevet met heidinen ghesproken:
Sijn raet es nutteliken tebroken.
Laet ons in dit gheberchte riden,
So moghen wi coenlic op hem striden:
Daer es tfordeel ons altemale.
Aldus bi des graven tale
Wort de nutte raet ontseit,
Omdat God onse dorperheit,
Die wi int heilighe lant daer dreven,
Wreken wilde op onse leven.
 There rede hem alte gader
Den raet te doene, de de verrader
Kerstineit riet te verliese.
Dus was dat heer brocht te riese:
Want doe si op de heidene quamen
Van den berghe, was alte samen

vs. 762. C. en B. wel merken. B. Menich m. 764. C. en B. Want. 766. B. vernoijaert. 768. C. en B. nuttelijc (nuttelic). 769. C. en B. gheberchte. 774. C. en B. omdat onse dorperheit. 775. B. lant dreven. 777. C. en B. reyde. 778. C. en B. te doen dien die. 779. C. en B. verliesen (: riesen). 781. C. en B. Want soe.

---

vs. 766. *vernoiert*, d. i. renegaat. Dat woord, waarschijnlijk van negare, Fr. *nier*, afgeleid, is te onderscheiden van *vernoien*, *verdrieten*. *Quaet*, dit woord kan als zelfst. nw. dat *booswicht* beteekent, worden opgevat: dan is *vernoiert*, bijvoeg. gebruikt verl. deelw.

vs. 769. In den tekst staat: *ghebereichte.*

vs. 780. *te riese*, d. i. tot een dwazen stap. *ries* schijnt hier een verbaal zelfst. nw. of een zelfst. gebruikt bijvoegel. nw. te zijn.

De zonne recht in haer oghen;
Die hitte ne conden si ghedoghen,
Ende dat ghescot vloech alse reghen.
Dus was hem davonture teghen,
Den onsen, ende hem moste messcien.
De grave van Triplen de ginc vlien,
De dit hadde gheraden al,
Ende liet sine baniere int dal,
Dattie heidine merken zouden
Ende hem oeck te meer verbouden.
Kerstineit ghinc onder daer:
Het ne nam noyt scade so swaer
Daer te voren in menighen daghen,
Sider dat met sinen maghen
Godevaert van Bollioen tlant wan.
Die bisscop van Akers, een goet man,
Voerde ons heren cruse tier stont.
Die wort swaerlike ghewont
Ende gaf enen anderen tier tijt,
Diet voert gaf den coninc Wijt.
Maer de wijch wort staende ende zwaer,

vs. 784. C. en B. conden si niet. 785. C. en B. dat stof. 788. C. en B. triple ghinc. 789. C. en B. dit ghedaen hadde al. 790. B. int tal. 798. C. en B. bisschop van akers. 799.. C. en B. cruce (cruus) ter. 801. C. gaft. B. gaeft enen.

---

vs. 798. In den tekst staat: *biscop was Akers.*

vs. 803. *de wijch wort staende ende.* Men mag vermoeden, dat dit *ende* bij vergissing herhaald is van de laatste letters van *staende*; zoo zou men moeten lezen *staende zwaer*, en *de wijch wort staende zwaer*, zou beteekenen: *de strijd werd op dat pas, te dier stonde, zwaar.* Voor deze beteekenis van *staende*, vergelijke men de plaats van Limb. door Oudemans aangehaald: *Doen wert die wilch staende groet.*

Entie coninc wort ghevanghen daer,
Ende tkruse ons heren mede
Was ghevoert in vreemder stede.
Selden wort in enen nijtspele
Oit ghestort bloets also vele:
Want al de macht van over mere
Bleef verslegen in de were
Of ghevanghen herde sciere,
Templiers ende hospitaliere,
Ende alle de bloeme vanden lande
Ghinc onder de heidene hande.
Ende dit deden onse grote zonden:
Want noit en wilde van eersten stonden
God dat lant den kerstijn laten,
De met hoerre groter ommaten
Daer leveden ende onsuverlike;
Ende des was daer sekerlike
So vele onder de clergie
Ende onder de wereltpartie,
Dat God ofwiesch de overmoede
Aldus met kerstinen bloede.
  Saladijn met ziere partien
Deelden neven Tabarien

vs. 804. C. en B. Die coninc. 806. C. en B. Ende ghevoert. 808. C. en B. ghestort bloets (bloots). 814. C. en B. der heidene. 815. C. en B. Ende dede an donse. 816. C. en B. wilde (wilden) van eerster stonden. 817. C. den kerstine. B. der kerstine. 818. C. en B. met hoverden ende met. 824. C. mitter kerstine. B. den kerstenen. 825. C. en B. ende sine partie.

---

vs. 808. In den tekst staat: *Dit.*

vs. 818. *ommate*, weelderigheid, ook: overmoed, zie beneden vs. 823.

vs. 820. *des*, d. i. van onmate en onsuverheit.

Den roof, de groot was ende rike;
Dat beste dede hi ghemeenlike
Voeren te Damassche tien stonden.
Alle, de daer waren vonden,
Templaren ende hospitaliere
Dedi voer hem brenghen sciere
Ende dedem allen thovet ofslaen,
Ende Wijt de coninc bleef ghevaen.
Doe was voer Saladine te hant
Ghebrocht de prince Famant,
Een edel ridder ende een waert;
Beter ridder gorde nie zwaert;
Wijs van rade, rein van zeden
Ende van groter vromicheden;
Onser Kerstine rechter hant
Ende den Turken een swaer viant,
Die vele hadde der werelt eren;
Nochtan haetti de werelt zere.
Ene dinc allene sonder mere
Mesprisde men an hem wel sere:
Al gaf men den Turken vrede,
Hi ne helts altoos in ghenen stede.
Om dit haddene Saladijn leet

vs. 828. B. Die beste. 831. C. en B. Tempelaren. 832. C. en B. voer hem komen. 834. C. en B. Maar Wijt die coninc wert. 837. C. en B. ende waert. 838. C. Negheen beter droech doe. B. Gheen beter en droech doe. 842. C. en B. turken swaer. 846. C. misprijste men an hem. B. an hem. 848. C. en B. hiltse (hieltse) a. te gheenre. 849. C. en B. hadden.

---

vs. 831. In den tekst staat: *tempralen.*

vs. 834. In den tekst staat: *Wit.*

vs. 848. *Hi ne helts altoos in ghenen stede*, d. i. hij nam dien (vrede) nooit en nergens in acht.

Ende was hem utermaten wreet,
Ende als men dien brochte toghen,
Warp hi hem aldaer voer oghen
Sine loesheit ende zine misdade,
Ende hoe hi bi hem menighen scade
Dickewile hadde ontfaen,
Ende hine nu hadde ghevaen.
Mijn here Famant en keerde nie
Om al sijn dreghen sinen blie:
Want hi der doot cleine achte
Ende wiste wel in sijn ghedachte,
Dat hem nakede te lone
Van Gode de hemelsche crone,
Ende hi was onthovet mede
Voer Saladijn daer ter stede.
Doe gaf haer op Jherusalem,
Ascalon ende mede Betlem,
Ende al meest dat conincrike,
Steden ende borghe sekerlike.
Saladijn hadde deen lof,
Dien alren meesten oec daer of,
871a Dat hi niement liet verswaren,
871b Die kersten was, hi ne liet hem varen,
Op dat hi niet en wilde bliven
Ende hem in cense doen scriven,

vs. 853. B. om loesheit. 854. C. en B. Ende hi hem menighe. 855. C. en B. hadde ghedaen. 858. C. en B. Om sijn (sine) dreigen. 859. B. hine der. 868. C. en B. hoghe burghen (borgen) rike. 870. C. en B. Ende alre meest. Tusschen 871 en 872 in C. en B.: Die kersten was hi ne liet hem varen. 873. C. en B. daer bescriven.

---

vs. 851. *toghen*, d. i. *te oogen*, *te aanschouwen*.
vs. 871b. ontbreekt in onzen tekst.

Ende de hem oec so taillen liet,
Dien en wilde hi onterven niet.
lxxxviii jaer hadde theleghe lant
Ghestaen inder kerstine hant,
Sint dat die goede heilighe man
Godevaert ende sijn gheselscap wan.
  Die grave van Triple, diet verriet,
Ontginc der wrake ons Heren niet:
Men vanten doot ter morghenstont,
Als hi was slapen gaen ghesont,
Ende als men naect besach ter steden,
So vant men tusschen de bene besneden
Al versch na de heidinsche wet.
Dies mochte ment weten de bet,
Dat hi hem hadde vernoiert,
De dese moert hadde ghevisiert.
  Int jaer Goods xi hondert ende achte
Ende lxxx quam mare onzachte
Van den lande van overmeer.
Doe cruusde hem met groten ghere
Keyser Vrederic ende van Zwaven
De hertoghe, met vele graven:
Florans de grave van Hollant,
Otte grave van Gelrelant
Ende menich hoghe man, sonder waen.
Tghemeente hebben tcruce ontfaen

vs. 874. C. en B. taelien. 878. B. Sident dat goede. 884. C. en B. Ende doe men. 886. C. en B. vorsch. 887. C. en B. mochten men weten te bet. 888. C. en B. hi hadde. C. en B. vernoyert. 893. C. en B. cruuste. 895. C. en B. Sijn sone die herthoghe ende. 899. C. en B. Tghemeente.

---

vs. 874. *taillen*, belasten.
vs. 888. *vernoiert*, zie boven vs. 766.

Ende reden hem ten naesten jare
Te porrene met willigher scare.
Oec so cruusde hem dies ghelike
Philips, de coninc van Vrancrike;
Die coninc mede van Inghelant,
Philips de grave van Vlaendrenlant
Ende menich prince van bede den lande,
Die fel waren den vianden.
Int jaer doe men screef lxxxix,
So porrede dat heer machtich;
Keyser Vrederic sette sine vaert
Ten Arme sente Joris waert,
Omdat de zee aldaer was inghe
Ende hem gheseit was sonderlinghe
Van enen clusenare daer te voren,
Dat hi in watre soude versmoren.
Ende voer met crachte Grieken duere,
Dat menighen Griec wort te suere,
Ende dwanc den keyser oec met stride, —
Was hi erre, was hi blide, —
Dat hi hem ghisele ende helpe gaf.
Dus quam hi des orloghen af
Ende verwinterde in Grieken daer.

vs. 901. C. en B. porren. 906. C. en B. beden landen. 907. C. en B. den gods vianden. 908. C. en B. jaer als. 909. C. en B. dit heer. 910. B. sijn. 912. C. en B. daer. 918. C. en B. so mit stride. 919. C. en B. erre ofte blide. 920. C. en B. ghisel. 921. C. en B. orloghes. 922. C. en B. Ende hi.

---

vs. 911. *Arm van St. Joris*, d. i. de Hellespont.
vs. 916. *Grieken duere*, Griekenland door.
vs. 918. *den keyser*, te weten van Constantinopel.

Ten naesten lentine daernaer
Voer hi over sente Joris Arem,
Daer de onse groten ontfarem
Dogheden van braken spisen,
Ende om dat in alre wisen
Die heidine bi nachte ende bi daghe
Op donse laghen in der laghe.
Doch quam hi doer ente zine,
Ende den soudaen van Iconine
Verwan hi in vele striden,
Ende verheerde in den tiden
Vele sijns lants ende vacht zeghe
Op de heidine alle weghe,
Al was dat hi zonder verlies
Niet en quam te boven dies.
  In allen desen swaren arbeit
Was hem bi ende ghereit
Die grave Florans van Hollant,
Die in orloghen metter hant
Bejaghede dicken eren vele.

vs. 923. C. en B. lentijn. 924. C. en B. jorijs arm. 926. C. en B. braken spisen. 929. C. en B. in die lage. 933. C. in die tiden. B. in dien tiden. 936. C. en B. wast (waest) dat. 938. C. en B. In desen. 941. C. en B. orloghe.

---

vs. 925. *ontfarem*, ellende.

vs. 926. *braken*, tengevolge der zeeziekte. In den tekst staat: *van braken ende van spisen*; doch de lezing van C. en B. is te verkiezen *van braken spisen*, dat is van het *spijzen braken*, het braken van de genuttigde spijzen. Dat de landing na de overvaart door de Saracenen bemoeilijkt werd, zien wij in de verzen 927—929.

vs. 931. *Iconine*, d. i. Iconium.

vs. 934. *vacht zeghe*, bevocht de overwinning.

Als si welnaer al te spele
Tellen waenden hare pine,
Entie keyser entie sine
Tiden tAntiochem waert,
Te vaerne hare rechte vaert,
Tghevel hem, dat si quamen sciere
Ghevaren op ene cleine riviere,
Die Salef bi namen hiet,
Ende alse de keyser twater ziet
Lopende claer ende wit, —
Hi was bezweet ende seer verhit
Ende wilde wasschen sine lede, —
Hi ontclede hem ter stede,
Alse de swimmen conde wel,
Ende tiersten dat hi in den stroom vel,
Droughene de stroom wech met ghewout,
Ende hi verdranc int water cout,
Daer rouwe groot ende zerichede
Om dreef al kerstinede.
Sijn ghewade was wt ghedaen
Ende zijn lichaem ghesouten zaen.

vs. 947. C. en B. vaerne (varen) haren rechten. 948. C. en B. Ghevel (gheviel). 951. B. dwater. 953. C. en B. Ende was b. ende zee (zeer). 954. C. en B. dwaen. 956. C. en B. swemmen. 957. C. Maer teerst. B. tierst. 958. C. en B. droechen. 959. C. en B. Ende verdranc in twater (dwater). Tusschen 959 en 960 hebben C. en B. deze regels:

Die roemsche keiser recht in sijn here
Bleef aldus doot sonder were.

962. C. en B. Sijn gheweyde.

---

vs. 943 en 944. *Als si — hare pine*, d. i. Toen zij hunne moeite alreede niet langer ernstig meenden op te behoeven te nemen.

vs. 963. *gesouten*, gebalsemd.

Het was in der heidine bedwanc,
Entie wech was starc ende lanc
Over bosch ende over roche,
Eer men quam tote Antioche;
Daer was hi met groter haven
In sinte Peters kerke begraven.
De grave Florans van Hollant,
Dier mede meneghen swaren pant
Ghedoghet hadde in deze vaert
Doer Gode, de ghecrucet waert,
Ne levede niet langhe daernaer.
Hi starf tAntiochem ende daer
Wort hi begraven op eenen dach,
Niet verre van daer de keiser lach,
Daer there nam groten scade:
Want hi was stout ende wijs van rade
Ende van kerstinen manieren.
Meer dan ic can versieren
Storven daer lude ghemene,
Grote heren ende daer toe clene:
Want si hadden hongher ghehat
Ende aten hem daer alte zat:

vs. 964. C. en B. Want het. 966. C. en B. over menighe. C. toche. B. coche. 971. C. Dire. B. Diere. 973. B. god. 974. C. en B. hiernaer. 977. C. en B. van danen. 978. C. en B. theer an nam. 981. C. en B. ic can. 982. B. daer die lude.

---

vs. 964. Men zou hier wenschen te lezen: *Tlant was* enz. Wellicht schuilt het woord *Tlant* in *Want*, dat wij in C. en B. aantreffen, waar geen redengevend voegw. te pas komt.

vs. 973. *Doer Gode*, d. i. om Christus' wil.

vs. 978. Namelijk wegens den dood van Graaf Floris.

vs. 981. In den tekst staat: *ic u can.*

Dies was theer seer ondaen.
Grave Florans, hebben wi verstaen,
Starf metten keiser Vrederike
Int jaer ons heren zekerlike
xi hondert ende neghentich jaer.
Grave van Hollant was hi vorwaer
xxxiii jaer met eren.
Sijn wijf was, als de gheesten leren,
Van Scotlant Ade de gravinne,
Die wan an haer, als ict bekenne,
Diedrike, de hier voren staet,
Dien dat graefscap in hant gaet,
Die vrouwe Aleiden had van Cleven,
Als hier te voren staet bescreven,
Ende enen anderen, de Willam hiet,
Die node van sinen vader sciet:
Want hi den vader volghede naer
In alle die pine in alle den vaer,
Die hi hadde in dommevaert
Ten Arme sinte Joris waert,
Ende hi was tAntiochem mede,
Aldaer hi starf in de stede.
Ende doe hi hadde de vader verloren,
Heeften met hem vercoren

vs. 986. B. Daer wert. 987. C. heb wi. 991. C. en B. Ende was gr. v. h. vorwaer. 995. C. en B. ict kinne. 997—999. Ontbreken in C. en B. en in plaats daarvan:

Hi dede menighe vrome daet.

1003. C. en B. In al die vrese in al die vaer. 1004. B. Die hadde in dommen vaert. 1008. C. en B. den vader. 1009. C. en B. Hevetten.

---

vs. 988. In den tekst staat: *vredelike.*

vs. 995. *Die*, d. i. de Graaf.

vs. 996 en 999. Zie Inleid. p. XIV en XV.

Des keiser zone boven vele graven,
Hi, de hertoghe was van Zwaven,
Om sine grote vromichede,
Ende voerden met hem tAkers mede.
Maer de hertoghe starf aldaer,
Als men screef xci jaer
Ende xi hondert incarnacioen.
Int selve orloghe int selve doen
Starf oec tAkers voer de stede
Philips de grave van Vlaendren mede
In Junius op den iersten dach.
Op den tienden diere na lach
Op den dach sente Barnabas
Leest'men dat Akers ghewonnen was,
Dat binaer, als wijt weten,
Twe jaer hadde ghesijn beseten,
Eer Philips ende Richaerd te samen,
Die twe coninghe, aldaer quamen.
Nu Florens, Soffien zone,
TAntiochen starf, als de gone
De porrede van sinen lande
Om te wrekene ons heren scande,
Bleef Dideric, sijn zone, grave.
Willem, daer ic eer sprac ave,
Als sijn vader doot was bleven
Ende sijn meester, de hem ghegheven

vs. 1010. C. en B. Des keysers. 1013. C. voerde. 1016. C. en B. int incarnacioen. 1020. C. en B. Van junius. 1023. C. en B. Leestmen. In C. staat deze regel vóór 1022. 1025. C. en B. hadde sijn. 1026. C. en B. Eer rijchaert ende Philips. 1027. C. en B. coninghen daer. 1031. C. en B. wreken. 1033. C. en B. eerst.

---

vs. 1023. In den tekst staat: *leestemen.*

Wel gherne hadde vele haven —,
Dat was de hertoghe van Zwaven —,
So tijdde hi te lande waert,
Als de daer comen begaert
Daer hi gherne wesen soude
Onder sijns selfs broeder houde.
Ende is aldus te lande comen,
Wel ontfanghen van hem somen.
Van den grave Diedrike
Was hi ontfanghen broederlike;
Maer niet langhe stont de minne,
Diedric en verkeerde van zinne,
So dats Willam wort gheware.
Ende hi nam te hant al dare
Some, dees hem waren hout,
Ende hi vlo in sijn behout
Toten Vriesen van Drechterlant,
Diene ontfinghen alte hant.
Bi haerre helpen, bi haren rade,
Dede hi den broeder dicke scade.
Om dit te wreken quam tier stonde
Gravinne Aleid tote Egmonde,

vs. 1036. C. en B. gaerne (garne) hadde. 1038. C. en B. tide. 1041. C. en B. selve (selfs) broeder houde. 1043. C. en B. van den somen. 1047. C. en B. ne keerde. 1051. C. en B. vlo. 1053. B. ontfenghen. 1054. C. en B. hare helpe (hulpe).

---

vs. 1041. In den tekst staat: *sels broeder behoude.*

vs. 1046 en 1047. *Diedric en verkeerde*, d. i. niet lang duurde de vriendschap, of Diederic enz.

vs. 1049. *nam te hant*, verbond aan zich; sibi conjunxerat, leest men in 't Chron. Egm. (Kluit p. 154).

vs. 1050. *dees*, d. i. *de* (die) *des* (derhalve) *hem hout* (genegen) *waren.*

Den clooster ter groter scade.
Oec waent men, dat bi haren rade
Torloghe began entie plaghe.
Soe lach van sinte Louweres daghe
Tote viii daghe na sinte Martins dach,
Dat den closter wel sere verwach.
Altoes was si den Vriesen swaer
Ende dreghede sinte Aelbrechte daer,
Dat sine soude visiteren.
Ic wane God sider wrac dit deren.
Grave Diedric lach in Zelant
Ende helt torloghe metter hant
Jeghen van Vlaendren den grave Bouden.
Aleid pijnde hare te houden
Jegen den swagher torloghe mede
Met wel groter behendichede,
Ende maecte vrienscap al te hant
Mettien van Niedorp in Vrieslant,
Die haer te voren waren onhout.
Nadien rouwe menichvout

vs. 1060. B. Dorloghe. 1061. C. en B. Si lach daer. 1063. C. en B. cloester sere. 1064. C. en B. den cloester swaer. 1066. B. visitieren. 1067. C. en B. Seder god wrac dat sweren. 1069. B. hielt orloge. 1070. C. en B. vlaendren grave. 1071. C. en B. Alijt die pijnde. 1072. B. dorloge. 1074. C. en B. maecten. 1075. C. en B. Mit die.

---

vs. 1063. *verwach*, v. *verwegen*, d. i. zwaar wegen.

vs. 1065. St. Aelbrecht, de beschermheilige van het klooster van Egmond.

vs. 1067. *dit deren*, d. i. die schennis.

vs. 1077. *Na dien rouwe*, in mijn opstel *Will. I v. Holl.* (*Voortez. over de gesch. der Nederl.* D. III. St. II. bl. 15, Noot) heb ik voorgesteld te lezen *na onrouwe*, d. i. *onrust*, te weten na langdurige

So quam Willem openbaer
Met sinen volke tote Alcmare.
Aleit quam metten Kenemaer
Ende mit ridderen vanden haren.
Daer began te hant een strijt.
Winkel ende Niedorp ter selver tijt,
Die Willem waren onder miet,
Weken ende vochten niet.
Doe dat dandre Vriesen zaghen,
Lieten si hem de ridders jaghen,
Ende Willam de werde hem langhe
Mit cleinre menechte in bedwanghe;
Maer doe hi sach hoe dandre ghinghen,
Diene al omme wilden beringhen,
So es hi metten sinen gheweken
Ende den vianden daer ontstreken.
Die Vriesen waren hem vort hout,
Omdat sine saghen so stout.
Graven Didriken quam de mare
Van den zeghe van Alkemare:

vs. 1078. Quam w. al. 1080. C. en B. Kenemaren. 1084. C. en B. ondermiet. 1085. C. en B. ende ne vochten. 1086. C. en B. dandere. 1089. C. en B. menye. 1091. C. en B. wilden beringen. 1092. C. en B. Es hi — ontweken (ontweeken). 1096. C. en B. Grave.

---

botsingen tusschen de Friezen onder Willems bewind en de Kennemers en Hollanders. In het *Chron.* lezen wij *cum tumultus cotidiani essent* (Kluit, p. 158).

vs. 1084. *onder miet* (in den tekst staat: *onder niet*), d. i. in Willems soldij.

vs. 1086. In den tekst staat: *dat andre.*

vs. 1087. Dat is: lieten zij zich door de ridders verjagen.

vs. 1089. *in bedwanghe*, d. i. die hij nog onder zijn bedwang had.

vs. 1091. *beringhen* (in den tekst staat: *brenghen*), d. i. omsingelen.

Dies was hi in vrolicheden;
Ende oec hadde hi doe verstreden
Den grave van Vlaendren tier stonden.
Dus keerde hi weder tote Egmonde,
Daer bisscop Bouden van Utrecht,
Otte van Bentem sijn broeder echt,
Diedric, de domproest, mede;
Haer drie omen, quamen om vrede.
Ende Ade haer twier moeder
Mede quam, als elken broeder
Te biddene met zwaren zinne,
Om pais ende om minne.
So langhe sprac men ende dede,
Dat Willam in enen vrede
Te Haerlem toten broder quam
Te sinen bedde, ende hi nam
Van hem andworde, ende hi gaf,
Ende men stont des orlogen af.
So dat Willam zoude ontfaen,

vs. 1098. C. en B. Des — in groter vroheden. 1100. C. en B. stonde. 1101. C. en B. voer hi henen tot. B. Daer. 1104. B. D. domproest. 1105. C. Hare drier. B. Harer drier. 1106. B. tweer. 1111. C. en B. in eenre. 1114. C. en B. antworde ende gaf. 1115. C. en B. stont orlogens.

---

vs. 1099. ***verstreden***, in den strijd overwonnen.

vs. 1107. ***als*** schijnt hier te staan voor ***alles***. Al die leden van de grafelijke familie kwamen bijeen; dat *alles* geschiedde, om den een' en den anderen der broeders te bidden enz.

vs. 1108. ***met swaeren sinne.*** Deze uitdrukking schetst de stemming der verwanten, die den vrede tusschen de broeders wilden herstellen: zij beteekent zooveel als met *ernst*, een gevolg van *verdrietigheid* over den strijd.

vs. 1113. ***ende hi nam van hem andworde ende hi gaf***, d. i. hij vernam zijne verantwoording, en verantwoordde zich op zijne beurt.

Te Gervliet in de tolne gaen,
Van hem ccc. ℔ ten jare,
Ende hi voort man des broders ware
1120 Om tgraefscap van Oest Vrieslant,
Ende liete den broeder in de hant.
Behouden dat hi daer besate,
Te sinen wille ende tsiere bate.
1124a Dus was de dinc daer gheent.
1124b Willem is tOestvrieslant ghesent,
1125 Daer hi goetlijc was ontfaen,
Ende de Vriesen huldene zaen.
Willem wort gheweldich grave
Van Oestvrieslant ende stont strijds ave
Jeghen den broeder ende had in hant
1130 Toter Lavecen al de lant.
Een here sat den Vriesen ane,
Die men hiet Heinric de Crane.

vs. 1121. B. in sijn hant. 1123. C. en B. Tsijnre. 1124. C. en B. was d. d. d. gheent. B. Daer. Hier volgt in C. en B. de in A. ontbrekende regel: Willem is toestvrieslant (toesvrieslant) gesent. 1125. C. wert. 1126. C. en B. hulldenne. 1130. C. en B. lavece al dat. 1132. C. en B. Die gheheten (gheheiten) was.

---

vs. 1117. *Te Gervliet in de tolne gaen.* Hier komt *gaen* volkomen in den zin voor van het Hoogd. *gang* (of *gänge*) in *gänge gebe*, b. v. das wir ime alle jar geben sollen dri phund phennighe, die *inder stadt Erfurt genge* gebe und unvorslagen sind (Grimm, Wtb. in v. p. 1241). Misschien moet *gange* gelezen worden, in welk geval voor *ontfaen* (in 't vorige vers) *ontfanghen* te herstellen zou zijn. Dit *gange* (*gaen*) is een naamvalsvorm van het zelfst. nw. *gang*, en dat dit in den hier ondersteldeu zin in onzen tongval bestond, bewijst het bijv. nw. *gangbaar*.

vs. 1124a en b. In plaats dezer twee regels leest men in den tekst: *Dus was de dinc daer ghesent.*

vs. 1130. In den tekst staat: *Laveten.*

Die hadde gheweest den Vriesen zwaer.
Willem voer metten Vriesen daer
Ende slechte hem in den gront
Sine veste in corter stont,
Ende drevene uten lande.
Al de scade ende alle de scande,
Die hi den Vresen hadde ghedaen,
Wrac hi op hem sonder ofstaen,
Ende alle de Vresen nam Willam,
Die hi bedwonghen hadde, an hem.
Int jaer van Gods ghebornesse
xi hondert neghentich ende zesse
Starf Boudin, bisscop van Utrecht,
Willems oem ende Diderics echt,
De grave van Hollant was.
Si twe worden ghecoren na das.
Deen was de doemproefst Dideric,
Dien gaf die keiser Henric,
Vrederics sone, de verdranc —
Want het an hem was belanc —,
Dat weerlike recht in de hant.
Florans, de grave van Hollant,

vs. 1134. C. en B. quam. 1137. B. drefen. 1138. C. en B. Al (alle) die scade ende die. 1142. B. an (*hem* ontbr.). 1145. C. en B. bisscop boudijn. 1148. C. en B. waren. 1149. B. Deen. 1150. C. Dien gaft die. B. dien gaeft den. 1153. C. wereltlike. B. weerlijc.

---

vs. 1141 en 1142. *nam Willam an hem*, d. i. de Friezen, die Hendrik de Crane zich onderworpen gehad had, nam Willem in zijne hoede.

vs. 1149. In den tekst staat: *Teen.*

vs. 1150. In den tekst staat: *deen Keiser.*

vs. 1152. *want het an hem was belanc*, d. i. het kwam hem (als het ware) toe.

Die tote Antiochen leghet,
Was sijn broeder, als men ons seghet.
Dander was de proefst Arnout
Van Deventer ende dien was hout
Otte de grave van Gelrelant;
Maer keiser Henric sette in hant
Van Hollant grave Didrike
Dat bisscopdoem, wie sore wike.
Dat den ghenen gegheven si,
Dient die pauwes ghevet al vri.
Dus voer Didric ende Arnout mede
Toten paus, daer elc dede
Sine macht om dbisscopdoem.
Menich orloge ende menich roem
Hadder onderlinghe metter hant
Die van Gelre ende van Hollant.
Alt lant van Overijsele dede
Onder sine moghenthede
De grave van Gelre moghendelike;

vs. 1156. B. als men seget. 1160. C. en B. heinric. 1163. C. Dat den gonen. B. Datten gonen. 1164. C. en B. die. 1165. B. Daer voer. 1167. C. en B. omtbisscopdoem (-dom). 1168. C. orloghen. 1169. C. en B. Hadde.

---

vs. 1160. In den tekst staat: *Vrederic.*

vs. 1162. *wie sore wike*, d. i. tegen dat een der beide mededingers (onverschillig wie) voor den ander na 's Pausen uitspraak zou geweken zijn, en dus den bisschopszetel aan den ander zou gelaten hebben.

vs. 1163. In den tekst staat: *de ghenen.*

vs. 1164. In den tekst staat: *dien pauwes.*

vs. 1168. *menich roem*, d. i. aanmatiging, aanspraak op elkanders recht.

vs. 1169. *metter hant*, d. i. niet alleen met woorden, maar met daden en geweld.

Maer van Hollant Diedrike,
Was Utrecht onderdaen, de stede,
Ende tWestlant entie borghe mede.
Elc de dede op anders lant
Scade, roof ende groten pant,
Also dat si beide te zamen
Te Heimenberghe te wighe quamen,
Daer van Hollant de stoute man
Met cleenre menechten verwan.
Die grave van Ghelre ende sijn volc mede
Worden ondaen daer ter stede,
Ende ghesleghen ende ghevaen:
Dus eist ons ten besten vergaen.
  Int naeste jaer, dat si twe waren
Te Romen om de bisscopdoem ghevaren,
Arnout ende Didric, so ghevel,
Eer tpleit was ghehendet wel
Voer den pauwes, dat Arnout starf;
Ende Didric de verwarf
Dat bisscopdoem, ende dede hem wien.
Maer als hi quam te Pavien,
So bleef hi al ghinder doot.
Ooc sterf Heinric, de here groot,
De keiser van Romen, Vrederics zone,
Diere verdranc, ente gone
Liet doe Vrederic sijn kynt

vs. 1175. C. ondaen. B. Was tutrecht ontaen. 1178. C. en B. brant. 1181. B. die stonde nam. 1183. C. Den. 1184. B. ontaen. 1186. C. te besten. 1188. C. tbisscopdom. 1193. B. Dat dbisscopdoem. 1196. B. die keyser groot. 1198. C. en B. ende oec die gone.

---

vs. 1190. *ghehendet*, d. i. geëndet, geëindigd.
vs. 1198. *ente gone*, en hij, namel. keizer Hendrik VI.

Van vijf jaren, also ment vynt.
De van Utrecht papen, clerken,
Ente man der heiligher kerken,
De coren enen bisscop echt,
Diedrike, proefst van Maestrecht.
Maer nu verhort cortelike
Hoet ghinc metten Roemschen rike:
Vrederic, de in de vaert
Verdranc tAntiochem waert,
Hadde iii zonen, ende deene bleef doot
Vor Akers in den oflate groot.
De ander zone hadde algader
Dat Roemsche rike na den vader:
Die hiet Henric ende was binaer
Keiser, als men vynt, viii jaer,
Ende starf int jaer, als ic besachte,
xi hondert negentich ende achte,
Ende liet van vijf jaren enen zone.
Vrederic so hiet de gone,
De sint keiser was ende here,
Ende naer ontseit van ziere ere.
Ende omdat dat kint was clene,
So coren de heren ghemene
Philips den Zwaef, keiser Heinrics broder,
Dat hi ware des riken behoeder

vs. 1200. C. alsmen. 1202. C. en B. die manne. 1205. C. nu hoert. B. hoert nu. 1208. C. tote ant. 1209. B. deen bleef. 1210. C. oflaet. B. aflaet. 1212. C. rijc. 1215. C. en B. bedachte. 1219. C. en B. sident was keyser. 1220. C. en B. daerna ontset. 1221. C. en B. omdat kint.

---

vs. 1210. ***in den aflote groot***, d. i. bij den grooten aflaat, te weten, die geschonken was aan hen, die ten kruistocht gingen.

vs. 1215. ***besachte***, zie boven 541.

Onthierende dat kint opquame,
Dat ment ter keisercrone name.
Tesen rade, daer ment riet,
Ne was de bisscop van Coelne niet.
Dies brochte hi dat rike in stride
Ende hi trac doe an ene zide
Die hi mochte ende de hi vant,
Coninc Richaert van Inghelant
Ende van Hollant grave Didrike,
Den grave van Vlaendren desghelike.
Met crachte ende met groter have
Brochte hi van Poitiers den grave
Otten in den stoel tot Aken
Ende lieten aldus coninc maken.
Philips hadt scoenre in den rike,
Maer hi wart daer na cortelike
Ghesleghen doot in zine zale
Van enen grave gheboren wale.
Dre dochteren sijn van hem bleven:
Die ene was in Beheem ghegeven,
Die seder oec den coninc droech,
Den de coninc Roedolf sloech;
Dander was in Spaengen ghesent,
Daer dit oer of quam, als ment kent,
Dat nu de Spaensche crone draghet;
In Brabant quam de derde maghet,

vs. 1226. B. cronen. 1229. C. en B. Des. 1230. C. en B. trac an deen side. 1239. B. in sijn rike. 1245. C. en B. sident den coninc. 1248. B. oer a quam.

---

vs. 1239. *hadt scoenre*, d. i. had het schooner, het ging hem voorspoediger.

vs. 1246. In den tekst staat: *De den.*

Die den lesten Henric wan;
Sijn sone hiet hertoghe Jan.
  Nu willic te mier materien keren
Ende vort van onsen graven leren.
Grave Willem van Oestvrieslant,
Als hi sijn goet hadde in de hant,
Alst hem hiervoeren gaf de broeder,
Kerde hi hierover tsiere moeder,
Gravinne Ade, diene wel ontfinc.
Maer soe riet hem ene dinc,
Also lief alse hi hevet sijn ere,
Dat hi ten broeder niet ne kere:
Hi ware ghevanghen sonder vorst.
Doe lach sijn broeder toter Horst,
Als de noch toe hilt over recht
De voghedie van Utrecht,
Ende was int selve jaer dat doot bleef
Keiser Heinric, als ic screef.
Maer so wat dat men hem riet,
Dat ne diedde algader niet,
Hine woude sinen broeder sien.
Ter Horst quam hi toe mettien,

vs. 1251. C. aerdscen. B. den ardschen heinric. 1253. 1253. B. mijnre natueren. 1256. C. en B. in hant. 1257. C. en B. Soet h. h. v. g. sijn br. 1259. C. en B. Ter gravinnen diene. 1260. C. eenen. 1263. C. en B. ghevaen al sonder. 1264. C. en B. Nu lach sijn broeder doe ter h. 1265. C. en B. noch hielt. 1266. C. en B. Die voechdie. 1270. C. en B. mochte dieden niet. 1272. C. en B. Soe quam hi mettien.

---

vs. 1251. *den lesten Henric*, Hendrik III van Brabant.
vs. 1263. *sonder vorst*, d. i. zonder uitstel, onmiddellijk.
vs. 1264. *toter Horst*, kasteel in het Sticht.
vs. 1266. In den tekst staat: *voghede*.

Daerne de broeder op den dach
Niet lieflike aen en zach:
Want sijn viant, Heinric de Crane,
Vinghene daert de broeder sach ane,
Diere teghen niet en zeghet,
Ende heeften int prisoen gheleget.
Doch es hi ontlopen dane,
Ende quam den grave van Gelre ane,
Daer hi seker onthout vant,
Al was hi des broeder viant;
Ende van daer es hi ontslopen
In Oestvrieslant ende oncropen,
Die bliscap dreven menichfout
Van sijnre coemste, om sijn behout.
Hierna nam hi te wive te hant
Sgraven dochter van Gelrelant,
Ende dede sine feeste mede
Tote Staveren inde stede.
In den selven jaren so quamen
In soeninghe ende vreenscepe te samen
De grave Didric van Hollant
Ende Otte, grave van Gelrelant;
Ende wort also groot ende vast mede

vs. 1273. C. op dien. B. optien. 1274. C. ane sach. 1276. C. en B. vincken. 1277. C. en B. niet jegen. 1278. C. en B. Hi heeften. C. gheleghen. 1279. C. en B. Doch soe is hi. 1282. C. en B. broeders. 1283. C. en B. van danen quam hi gheslopen. 1285. B. dreef. 1286. C. en B. comst van sijnre behout. 1288. C. en B. Tsgraven. 1289. C. en B. Ende hi dede sijn. 1291. C. en B. jaer. 1292. C. en B. soendingen en in vriescepen.

---

vs. 1285. *Die bliscap dreven*, te weten de Oost-Friesen.

vs. 1295. *groot ende vast.* De vriendschap werd zoo groot en vast, dat trouwbelofte tusschen de kinderen werd gedaan.

Datmen huwelic gheloven dede
Tusschen Aleide, grave Didrix dochter,
— Omdat de vrede waer de sochter —
Ende Heinric, grave Otten zone.
Maer onlanghe daerna de gone
Starf in Hollant ende was gheart
In Rensborch, des men drove wart.
Als men screef xi hondert ende achte
Ende xc doe voer met machte
In wintertijt in Drechterlant
Grave Didric, daer hi verbrant
Huus ende dorp, cleine ende groot,
Ende sloech vele Vresen doot.
Int selve jaer, daer ic of scrive,
Quam een ridder van dode te live
In Vermendois, de openbare
Sprac vele dat te ghesciene ware.
Als men screef xcix jaer
Ende elf-hondert doe belach swaer
Coninc Richaert van Inghelant
Bi Lymogien, als een stout viant,
Ene borch vast ende groot,
Ende was daer voren ghescoten doot,
Ende tote Rueme was hi begraven.

vs. 1297. C. en B. aleyden. 1298. C. te sochter. B. ware te s. 1300. C. en B. niet lange. 1301. B. geraert. 1302. C. en B. Te. 1304. C. en B. met achte. 1312. C. te sciene ware. 1317. C. Een burch. B. Een boerch. 1318. C. en B. Ende wort ghescoten. 1319. C. en B. Tote romen.

---

vs. 1298. In den tekst staat: *veede*.

vs. 1300. *de gone*, d. i. *hij*, de jonge Hendrik van Gelder.

vs. 1301. *gheart*, d. i. *geaard*, ter aarde besteld, Hoogd. *beerdigt*.

vs. 1319. *Rueme*, d. i. Rouen in Normandië.

Van ziere rikeit, van siere haven
So bleef oir sijn broeder Jan,
Een sachte, goedertieren man,
Die verloos des lants so vele,
Dat noch gaet al uten spele,
Als Normandien ende des ghelike.
Dese wan den coninc Heinrike,
Ende Henric wan Edwarde,
De al na met sinen zwarde
Tlant van Wales heeft onder ghedaen,
Ende noch crone draghet sonder waen.
Int jaer Goods xii hondert en twee
Worden onderlinghe ghevee
De bisscop Didric van Utrecht
Ente grave van Hollant echt,
Sodat de grave voer in sijn lant
Ende stichter in roof ende brant.
Ten lesten wasser vrede ghenomen:
Oec was hem ghevanghen comen
Des hertoghen broeder Willem
Ende heer van Kuuc met hem
Ende riddren ende ander liede.
Als den hertoghe dus messciede,
Ghewan hi doe an sine zide
Groot ridderscap, ghereet ten stride:
Van Kuelne, der groter stede,
Den bisscop, van Ludeke mede;

vs. 1320. C. en B. Van sinen rike. 1326. C. en B. Dese jan wan coninc. 1329. C. en B. onderdaen. 1332. C. en B. onderlinge. 1335. C. die grave in sijn. 1340. C. en B. Ende die here. 1341. B. andere. 1344. C. en B. ridderscap tsinen stride. 1345. C. en B. colen uter gr.

---

vs. 1332. In den tekst staat: *onderlanghe.*

vs. 1339. *Des hertoghen*, te weten, van Brabant.

Van Limborch den hertoghe,
Van Vlaendren den grave hoghe,
Ende andre, de ic niet can noemen,
Ende es aldus te Huesden comen,
Daer Didric lach met overmoede,
Met lettel volcs, met cleenre hoede,
Ende hi verloos ter selver tijt
Bi sijnre overmoet den strijt,
Ende hi wort aldaer ghevaen,
Ende hi gaf, eer hi mochte ontgaen,
Twe dusent pont. Met desen doene
Was aldaer ghemaect de zoene.
  Int jaer ons heren xii hondert ende dri
Starf grave Didric, wats ghescie,
Als hi hadde herde naer
Grave ghewesen xiii jaer.
Te Dordrecht lach hi bevelt zware,
Ende hi wort des wel gheware
Dat hi der doot niet mocht ontbreken.
Den broeder wilde hi gerne spreken
Om den moet te maken zochter
Ende hem sijn enighe dochter
Bevelen, de was gheheten Ade,

vs. 1350 staat in C. en B. na 1351. 1351. C. en B. Ende D. 1352. B. hode (: overmode). 1354. C. en B. overmoede. 1355. C. en B. Ende wort. 1359. C. en B. jaer Gods. 1360. C. wat soes ghescie. B. diederic soe wats. 1362. C. en B. ghesijn. 1365. C. en B. Dat hi niet en mochte. 1368. C. en B. Ende om sijn. 1369. C. en B. Bevelen die gheheten was.

---

vs. 1363. ***bevelt***, ***be-eveld***, met ***evel*** (ziekte) bevangen.

vs. 1367. ***Om den moet te maken zochter***, versta om hem (Graaf Willem) het gemoed zachter te doen stemmen.

vs. 1368. ***enighe dochter***, d. i. eenig ongehuwd overblijvende.

vs. 1369. In den tekst staat: ***bevele.***

Ende hi met ghemenen rade
Metten baroenen tlant besette,
Dat het blive al sonder lette.
Mar de scalkeit van sinen wive
Wille dat al achter blive:
Want sijt alte male ontslouch.
Haer sin al te gader droech
Tlant te houden te haer waert,
Ende soe wille ende soe begaert
Van Loon den grave Lodewike
Haerre dochter geven sekerlike.
Hiertoe nam si sulken goem,
Dat si selve sgraven oem
Otten, de grave van Benthem was,
Ghewillich hadde ghemaect das,
Ende van Voerne Hugo den here,

vs. 1370. C. en B. Endi hi met. 1373. C. en B. scalcheit v. sinen. 1374. C. en B. Wil dat dit al. 1378. C. en B. wille ende begaert. 1380. C. en B. te geven des gelike. 1383. C. en B. Otte den grave. 1384. C. en B. Ghewillike. 1385. C. en B. Van arem die here.

---

vs. 1370. In den tekst staat: *Ende hem.*

vs. 1373. In den tekst staat: *sine wive.*

vs. 1375. *ontslouch*, d. i. ontdeed, maakte het ongedaan, verijdelde het.

vs. 1376. In den tekst staat: *droeuch, droech*, d. i. strekte.

vs. 1380. In den tekst staat: *lekerlike.*

vs. 1383. Grave *van Benthem.* Niet deze, maar Otto, de Graaf van Gelder, die moederlijke oom ('t Chron. Egm. zegt *avunculum*, niet *patruum*) van Graaf Diederik VII was, is de door Gravin Aleid tot bevordering harer bedoelingen overgehaalde oom. Zie Huydecoper I, bl. 571, en Kluit, I, p. 179, 180.

vs. 1385. In den tekst staat: *van Voerne altoe.* Huydec. herstelt *van Borne Oeste.* Nu is het waar, dat deze, vereenigd met den in 't volgende vers genoemden, in B. III, vers 70, genoemd wordt;

Ende van Maerhem her Rutgere,
Ende anders vele der groter heren.
Maer dit wilden emmer keren
Philips van Wassenaer metter hant
Ende menich ander in Hollant,
Die niet ne wilden onder hem
Ghedoghen dat si den grave Willem
Aldus souden sien ontvrien
Al slands ende der voghedien.
Heimeliken men boden sende
Daer de grave lach op sijn ende,
Om grave Lodewijc dat hi quame
Ende hi de joncfrouwe name.
Tote Outena so is hi comen,
Ende beide tote hi heeft vercomen
Des graven doot, ende daerna recht
Es hi comen te Dordrecht.

vs. 1388. C. en B. Maer dit. 1390. C. en B. ander oec in h. 1393. C. en B. Aldus al sagen. 1394. C. en B. Des lants. 1396. C. opden ende. B. opten eynde. 1398. C. en B. joncfrouw daer name.

---

doch ook Hugo van Voorne komt elders voor onder de door Gravin Aleid voor hare partij gewonnen Grooten, zie Kluit, p. 181.

vs. 1386. In den tekst staat: *van Haerlem.* Doch men zie Huydec. p. 577.

vs. 1388. In den tekst staat: *Maer deet.*

vs. 1393. *ontvrien*, d. i. berooven, eigenlijk in het *vrij*, onbekommerd, bezit krenken.

vs. 1399. *Outena* of *Altena*, kasteel in 't land van dien naam, bij het dorp Almkerk.

vs. 1400. Huydec. verandert *vercomen* stilzwijgend in *vernomen.* Doch ik schroom deze verandering te maken, daar *verkomen*, *door komen tot de kennis van iets geraken*, *er achter komen*, kan beteekenen. Ook biedt C. dezelfde lezing.

Den doden namen si, in twiste,
Ende leidene in ene kiste,
Ende gaven in den selven rouwe
Te huwelike de joncfrouwe
Den grave van Loon, den jonghen man.
Droeve wast te scouwene an,
Dat men also saen vergat
Den lantshere op de dootstat.
Daer men hande soude hebben ghewronghen,
De lude dansten ende songhen.
Dit was te misprisene zere
Al hadt ghesijn volc sonder ere.
De dode was in een scip ghedraghen;
TEgmonde ginc men hene jaghen;
Daer groef men bi sinen maghen,
Aldaer sine vorders laghen.
Maer dat was alte groten onwerde:
Men brochte den doden ter aerde
Met alte groter armoede
Nochtan mittes Goedshuus goede.
Hijs domp, de der werelt dient:
Die dode en hevet genen vrient.

vs. 1403. C. en B. in den twiste. 1404. C. leyden in den kiste. 1405. C. en B. in dien rouwe. 1406. C. en B. In huwelijc. 1408. B. was te scouwen. 1411. C. handen souden. 1412. C. bieden. 1414. C. Al hadt. 1416. C. en B. Tegmonde gaet men henen. 1419. C. en B. was met groten onwerde. 1421. B. groten. 1423. C. en B. dom. C. warelt.

---

vs. 1403. *in twiste*, d. i. ic en twiste: ik betwist het niet, ik durf het verzekeren.

vs. 1410. *op de dootstad*, d. i. doodstede, *op het doodsleger*, *doodsbed*. Het woord *doodkist* is evenzoo gevormd.

DERDE BOEK.

Willem, die in Oostvrieslant was,
Heeft niemare vernomen das
Dat sijn broeder is bleven doot.
Met sericheden harde groot
Es hi ter Zipe comen ghereden,
Ende hi bat om ghelede
Te comene totes broeders grave.
Maer sonder oerlof sciet hijs ave,
Want hi ne mochts winnen niet.
Als hi was in dit verdriet,
Quamen an hem in stilre ware
Aldaer Philips van Wassenare,
Her Jan van Rijswijc ter stonde,
Ende her Wouter van Egmonde,

vs. 2. C. en B. Hevet mare. 9. C. en B. mochts. 11. C. en B. hem an.

---

vs. 5. *de Zijpe*, thans drooggemaakte plas in Noord-Holland.

vs. 9. In den tekst staat: *mochs*. Mocht des winnen (te weten, des oerlofs); hij kon geen geleide, en daarmede verlof, bekomen.

vs. 11. *in stilre ware*. *In ware* beteekent: *met voorzorg* om niet ontdekt te worden. Het bijgevoegd *stil* versterkt de beteekenis.

vs. 13. *ter stonde*, d. i. op tijd en plaats, waar Graaf Willem zich bevond. De anderen hadden hen afgevaardigd, zooals blijkt uit het *Chron. Egm.* Kluit, I, p. 183.

Ende van Teilinghen her Willam,
Her Simoen van Harlem mit hem,
Her Jacob borchgrave van Leiden,
Her Alaerd Baniaerd, de hem seiden:
Si wilden hem in staden staen,
Opdat hi tlant wilde anevaen:
Vrouwe Aleiden noch den niwen heer
Ne swoeren si trouwe nemmermeer.
Dus was de grave Willem comen
Te Wassenaer, so dat vernomen
Niemen en heeft wi hi ware,
Sonder de heren entaer nare
Twee cnapen van trouwen zinne,
Al omme der vrese van der gravinne.
Van daer es hi te Vlaerdinghe comen,
Daer sijns ware hebben ghenomen
De Scoudenaren, de sijns onbeiden
Ende niement de dinghen en seiden.
Onbekent was hi den lieden,
Sonder allene hem die rieden
Die dinghe wat hem best dochte gedaen.
Te hant sijn si te scepe ghegaen

vs. 20. C. en B. Wilde hi. B. lant. 21. B. die nijwen. 23. B. Daer was. 25. C. en B. Niement hevet. 26. C. en B. here. B. ende die nare. 28. C. en B. die vrese. 29. C. en B. Van danen. 30. C. en B. Daer sijs. 31. C. en B. verbeiden. 32. C. en B. niemen die dingen seiden. 33. C. en B. wast (waest) den. 34. C. en B. die rieden. 35. C. en B. so si hem best. 36. C. en B. sijn si tscepe.

---

vs. 18. In den tekst staat: *Bomaerd.*

vs. 27. Die twee knapen brachten hem te Vlaardingen.

vs. 31. *Scoudenaren*, inwoners van Schouwen.

vs. 34. In den tekst staat: *diet rieden.*

vs. 36. In den tekst staat: *sijn te scepe.*

Ende namen met hem diene kenden.
Ende teerst dat si der Maze ghehenden,
Songhen si lude ende zere
Ende waren vro, dat si den here,
Trechte oyr, hadden entie guene,
De was sgraven Florens zuene,
Ende versweren hem ende vertien
Hem van Lodewijcs voghedien.
Ende als si te Cyrixe quamen,
Ende dat volc vernam te zamen,
Wast al vro, jonc ende out,
Ende baden alle menichvout,
Dat hem God moeste gheven
Ere, vrede ende langhe leven.
In desen tiden so ghelach
Sgraven Didrix dartichste dach,

vs. 38. C. en B. gheenden. 41. C. en B. gone (: sone). B. hadden. 43. B. versweren ende. 46. B. vernamen al te samen. 49. C. en B. hem onse here.

---

vs. 38. *teerst dat si der Maze ghehenden*, d. i. zoodra zij de Maas opgevaren waren. Ik meen dat hier het werkw. *quamen* of *waren* is uitgevallen: want met Huydec. aan te nemen, dat er een werkw. *ghehenden* bestond, acht ik te gewaagd. *hende* of *ghehende komen*, is *nabij komen*, en hier is *bij de Maas*, op de Maas, met de bijgedachte, dat de rivier hen uit het gezicht van den oever wegvoerde.

vs. 41. In den tekst staat: *hadde entie*, lees: *hadden entien*. De spelling *guene* (: *zuene*) wijkt van de gewone *gone* (: *zone*) af.

vs. 43, 44. *versweren hem ende vertien hem van Lodewijcs voghedien*. *Hem versweren van* is afzweren, *hem vertien van* is zich onttrekken aan.

vs. 52. *dartichste dag*, op dezen dag na de begrafenis geschiedde, evenals vroeger op den zevenden, en later op den verjaardag der teraardebestelling, uitdeeling aan bepaalde armen. Zie Huydec. II, p. 127.

Ende grave Lodewijc ende sijn wijf mede
Ende gravinne Aleid waren in de stede
Van Haerlem comen omme tEgmonde
Dat dartichste te doene tier stonde,
Ende vernamen al openbare,
Dat die meente van Kennemare
Metten ridderen overeen droeghen,
Omdat si hem wilden ghevoeghen
Grave Willem te hebbene tenen here.
Dus maecten si hem te vliene sere,
Ende ne hadde de nacht ghedaen,
Si waren zekerlike ghevaen.
Van Amestelle her Ghisebrecht
Halp hem dat si quamen tUtrecht.
Die dochter ne wiste wat doen;
Maer te Leiden is soe ghevloen:
Want het haddense met hem
Mijn heer Rugier van Maerhem
Ende van Borne mijn heer Oest
Ende andre ridders, onghetroost,
Alse de vreemde waren int lant:
Want Leiden stont in Lodewics hant.
Daer voeren si metten ermborstieren;

vs. 55. C. en B. Te harlam. 56. C. en B. Dat xxx dach. 60. C. en B. wilden voegen. 61. C. en B. An (Ane) grave W. te hebben here. 62. B. hem vlien. 63. B. macht. 69. C. en B. Daer haddense. 70. C. en B. van mathem. 75. C. arem bastrieren. B. armen bastieren.

---

vs. 56. *dat dartichste*, d. i. wat er op den dertigsten dag te doen was.

vs. 72. *onghetroest*, hulpeloos, zonder toevlucht. Dit woord ziet op Gravin Ada, die zich naar Leiden moest laten voeren, daar de aanhang van den vreemdeling, Graaf van Loon, de macht had.

vs. 74. In den tekst staat: *Lodewics lant.*

Hem volgheden na harre manieren
De Kenemaren, dat al ghemene
Ende al de meente groot ende clene
Biden Rine boosten bewesten,
Wielen alle voer dier vesten.
Hovetmans waren ter stonde
Her Wouter van Egmonde,
Heer Alard Banjard, ridder mare,
Ende heer Philips van Wassenare.
Daer wort de joncfrouwe ghevaen
Met allen haren lieden zaen.
Die riddren metten andren mannen
Worden alle vaste ghespannen;
Maer de joncfrouwe was vanden heren
Hoefscheliken ghehouden met eren.

Ten naesten jare, ten nien grasè,
Neven den Rijn enter Mase
Gaderde Lodewijc groot heer,
Om te stervene in de weer,
Of hem doch tontheenne das
Dat hij tslants verdreven was.

vs. 76. B. volghede. 79. C. en B. rinen bi oesten bi westen. 80. C. en B. Vielen a. v. die. 86. C. en B. Met al haren. 91. C. en B. niewen (nyewen). 94. C. en B. in den weer. 95. C en B. tontheffene. B. dochte. 96. C. en B. Dat hi tslants.

---

vs. 80. *Wielen*, verl. tijd v. *wallen*, in den zin van *marcheeren*.

vs. 83. In den tekst staat wederom: *bomard*.

vs. 95. *tontheenne*, d. i. te onthenene, datief v. d. infin. *onthenen*, dat is, *maken dat iets henen of weg is*. Dus beduidt *hem onthenen*, zich verlossen, hier van de ramp en de schande dat hij uit het land was verdreven.

vs. 96. In den tekst staat: *hijs tlants*.

Hi gaf ende hi ghelovede miede.
Dit waren sine hoghe liede:
De bisscop van Ludeke, de stede,
De hertoghe van Limborch mede,
De grave van Vlaendren, de grave Hare,
De grave Alef van ..... Deser zake
Bewant hem de van Gelre niet,
Omme dat Willam sijn swager hiet.
Die bisscop van Utrecht quam daer sterc.
Hem was gheloeft twee dusent marc,
Ende tenen ghisel dat hi helt
Lodewijx broeder over tghelt.
Vele van Hollant waren met hem
Ende alle teghen den grave Willem.
Wat sal Willem anevaen?
Hi ne can niet wederstaen
Also groot heer alse quam mettesen,

vs. 97. C. en B. ende beloefde. B. miede. 104. C. en B. Doer daer. 106. C. en B. beloeft. 110. C. en B. jegen. 111. C. sel. 113 C. en B. met desen.

---

vs. 97. In den tekst staat: *mede*.

vs. 101. In den tekst staat: *de grave Hake*; doch er moet gelezen worden *Hare* of *Are*; bedoeld is de broeder van den bisschop van Utrecht *Dirk de Are*, zie Kluit, p. 193, Noot 49.

vs. 102. *grave Alef*, d. i. Adolf van den Berge, zie Kluit, ald. n. 48. Er schijnt in het origineel der afschriften *Alef vañ berge* gestaan te hebben: althans dat *van*, hetwelk in den tekst staat: *Alef van deser sake*, past niet bij dit *deser sake*, genitief van 't volgende *bewant*.

vs. 103. *bewant* (v. bewinden) *hem niet deser sake*, d. i. bemoeide zich niet met deze zaak.

vs. 104 *swagher*, d. i. schoonzoon.

vs. 107, 108. d. i. hij hield Lodewijks broeder als gijzel voor het beloofde geld.

Ende hi ne weet waer zeker wesen.
Maer hem dinct best sekerlike
Dat hi henen in Zelant wijke:
Also dat hi der henen vaert
Ende beveelt den here Alaert
Ende oec deen van Egmonde
Kennemaerlant ter zelver stonde;
Teylinghen ende Wassenaere
Dien beveelt hi dat beware
Tlant dat bi den Rine leghet,
Dat den bisdoem gheweghet.
Si maecten twee weren ghereet,
Ene de men ten Bossche heet,
Ende een andere bi den Rine:
Heet Swadenborchdam, daer men pine
Ende groot arbeit aen leide:
Want men maecter wide fosseide
Om te houdene des lants invaert.
Grave Willam hadde te hem waert
Enen sinen broeder, hiet Florens,
Die nerenstelike al sijn ghepens
Sette, al was hi proefst ende clerc,
Omme te verwaerne dat werc:
Want hi niet daer jeghen spaert.

vs. 115. C. en B. dunct. 122. C. en B. dat men beware. 124. C. en B. bisscopdom. 126. C. en B. ten bussche. B. Ende die men. 128. C. en B. dan aldaer men. 129. C. en B. groten. 130. C en B. grote fosseide. 131. C. en B. houden. 134. C. naerstelic. B. naerstelike. 135. B. cleerc (: weerc). 136. C. en B. verwaren.

---

vs. 124. *gheweghet*, d. i. paalt aan.
vs. 125. *weren*, versterkingen.

De heren van Kenemarenwaert
Droughen te scepe, alse de wise,
Wapene, hernasch ende spise.
Her Wouter ende her Aelbrecht
Hieten hem oec aldaer echt,
Dat si den dijc tAmestelle uutstaken,
Omdat de hoghe watre inbraken;
Ende dit so dede tKenemaersche here.
Ende noit so ne mocht met haerre were
De vanden bisscopdoeme verbieden
Met alder macht van haren lieden,
De Kenemaren en voeren hene
Duert lant over al dat vene,
Ende verbernden te hant
Van Amestelle al dat lant,
Ende roveden al dat si vonden:
Amestelle sine veste tien stonden
De berneden si al inden gront;
Menich appelboem, diere stont,
Wort verbernt van den luden.
Doe voeren si van daer te Muden

vs. 140. C. en B. Wapen. B. harnaschs. 142. C. en B. daer. 143. C. en B. taemstel. 145. C. en B. Dit soe dede des kenemaers. 147. C. en B. bisdoem. 149. C. en B. Kenemaren voeren (voren). 150. C. en B. die vene (venen). 151. C. en B. verbornden. 155. B. Dat bornden — gronden (: stonden). 158. C. en B. voeren (voren) si van danen.

---

vs. 138. *van Kenemaren waert*, d. i. die zich de bewaking van Kennemerland opgedragen zagen.

vs. 140. *hernasch*, alles wat tot de uitrusting behoort.

vs. 141. *Aelbrecht*, dezelfde die boven *Alard* (Banjaerd) genoemd wordt.

vs. 146. *met haerre were*, d. i. met hunne krijgsmacht.

vs. 157. In den tekst staat: *verbent*.

Ende verberneden de stede,
Ende Wesep; al tote Brueklede
Hebben si verheert, ende van hen somen
Hebben si vaste te ghisel ghenomen.
Dus sijn si te scepe ghekeert,
Als sijt aldus hadden onteert.
De bisscop van Utrecht heeft verhoort
Sijns lants scade entie moort,
Ende versamende groot heer,
Alse de wilde ende hadde gheer
Te wrekene sine grote scade.
Ter were so quam hi met rade,
Daer de proefst Florens lach
Ende wachte nacht ende dach
Dinvaert van Noorthollant.
Sine ridders begavene te hant,
Die mit hem inder vesten laghen,
Als de overeen des draghen,
Dat sijs hem waren onhout.
Daer waert ghewonnen met ghewout
Die veste ende tebroken zaen,

vs. 160. C. en B broclede. 162. C. en B. vaste ghisele (ghisel). 164. B. Alsijt. 165. C. en B. Utrecht verhoert. 166. C. en B. Des lants. 167. C. en B. versaemde. 168. C. en B. wille hadde ende ghere. 169. C. en B. wreken. 170. C. en B. were quam. 173. B. Die vaert. 174. C. en B. begaven. 175. C. en B. die veste. 178. C. Daer wart. B. Daert wert.

---

vs. 160. In den tekst staat: *Breuleke.*

vs. 173. *Noortholland.* Daar de naam *Holland* aanvankelijk slechts op het zuidelijkste gedeelte van het tegenwoordige Zuid-Holland werd toegepast, zoo kreeg al wat noordelijk van dat zuidelijkste gedeelte gelegen was, in dien tijd den naam van Noord-holland.

vs. 179. In den tekst staat: *was.*

Ende de proefst Florens was ghevaen
Ende te hant ter Hurst ghesent.
Dus was Noorthollant ghescent:
Men ginc bernen ende roven doe
Al omme ende om, te Leiden toe.
Aldaer quam de bisscop ghevaren
Met heercrachte, dat noit tewaren
Sinen vorders ne ghevel;
Maer hi mocht lichte doen wel:
Want als een lant in tween hem sceet,
So ist te winnen ghereet.
Lodewich quam een andre vaert,
Some te voete ende some te paert,
Met groten here in Hollant,
Een deel ghevoeghe sonder brant,
Ende es tote Dordrecht comen,
Daer hi ghisele heeft ghenomen.
Doe moeste grave Willem wiken
Ende in Zelant henen striken;
Maer dat hi twe scepe doe nam,
Daer grave Lodewijx spise in quam:
Die trac hi daer an sine line.

vs. 180. C. en B. Florens gevaen. 181. C. en B. Daer wert noortholIant ghescent. 182. C. en B. Mit desen groten perlement. 186. C. en B. craft dat noyt ne waren. 187. C. en B. Sine. 188. C. en B. licht. B. Ghi mocht. 189. C. twee. 190. C. en B. verwinnen. 191. C. en B. ander. 192. C. en B. Som. 193. C. en B. heer. 194. C. en B. ghevoegen. 196. C. en B. ghisel. 197. C. moste. 198. C. hene. 201. C. en B. aldaer.

---

vs. 181. *ter Hurst.* Dit kasteel (ter Horst) van het Bisdom, waar Dirk VII geresideerd had, zie boven, II, 1263.

vs. 186. In den tekst staat: *de noit.*

Suuthollant met cleenre pine
Ghinc saen al te mael in hant:
Want men niemen en vant
Diene dorste wederstaen.
Lodewic de voer wech zaen
Te Leyden, daer hi den bisscop vant.
Daer ghinc hem ter stat in hant
Van Haerlem haer Symoen.
Si daden dat si wilden doen.
Die bisscop entie grave mede
Voeren te Haerlem in de stede.
Daer quamen de van Kenemare
Met scepen om hem te doene sware.
Maer si ne constent niet volbrenghen,
Sodat si oec in hant ghinghen,
Ende verdingheden tier stont
Aldaer om v hondert pont,
Ende keerden weder thuis bi rade.
Willems moeder, Gravinne Ade,
Sijn wijf ende sijn ghesinde mede
Ende vele, de ontsaghen onvrede,
Waren tOutdorp in moede sware,
Ende achter Vrieslant haer entaer
Lodewijch quam ter selver stonde

vs. 204. C. en B. niement. 206. B. L. voer. 209. B. her symoen. 215. C. en B. condent. 217. C. en B. verdinghen. 219. C. en B. keerde tot huus.

---

vs. 202. Suuthollant, zie bij vs. 173.

vs. 203. *Ghinc — in hant.* Men zou *ghinc hem* in *hant* verlangen te lezen, als vs. 208; doch vgl. 216.

vs. 217. *verdingheden*, d. i. verdingden zich, troffen met hem een *verding* (verdrag) onder betaling van 500 pond.

vs. 224. *achter Vrieslant*, d. i. verstrooid in Friesland.

Met herecrachte tote Egmonde,
Daer hi verbernde ten eersten worpe
Dat woende in sinte Aechtendorpe,
Heer Alards huys, ende oec mede
Heren Wouter hi tselve dede.
Den cloester ende sinte Aelbrechte
Was hi hovesch in tghevechte.
Die bisscop, die te Haerlem lach,
Ontsach hem nacht ende dach,
Dat men hem van achter soude
Dien wech belegghen alte houde,
Ende oec ghebrac hem spise mede.
Doe keerdi tUtrecht indie stede
Ende liet Lodewijch aldaer
Bliven onder de Kenemaer.
Noch en wach in onghevalle
Dese onwille al met alle
Grave Willem niet swaer ghenoech,
Hem ne quam merre onghevoech:
Want bedi de grave van Namen, —
Die doe in voghedien te samen
Vlaendren helt ende Henegouwen,
Metten twee jonghen joncfrouwen,

vs. 226. C. heercracht. B. heercraft. 227. C. en B. verbrande. 228. C. en B. Daer hi woende. 229. C. en B. Tsheren. 230. C. en B. Woutre. 232. C. en B in den ghevechte. 236. C. also houde. B. ende alsoe houde. 240. C. en B. int lant van Kenemare (: aldare). 241. C. en B. ne was. 244. C. mere. B. merer. 247. C. had. B. hadde. 248. C. en B. Met ii.

---

vs. 241, 243. *wach — niet swaer ghenoech*, d. i. woog hem niet zwaar genoeg: er zou nog meer bijkomen.

Grave Boudijns kindre, de si hieten
Joncfrou Janen ende Margrieten, —
Die ghiselde an sine hant
Ten selven tiden Walchrenlant,
Ende her Hughe van Voerne mede
Ghiselde onder sine moghenthede
Scouden an grave Lodewijx side.
Grave Willam was onblide,
Als de hem waer en wiste weghen.
In een vischscepekijn es hi leghen,
Van onlande te lande getrect
Ende met natten netten ghedect,
Alse de vlo, wiste hi waer vlien.
Ghesocht was hi daer mettien,
Entiene sochten waren bedroghen:
Want sine vinden niet ne moghen.
Nochtan hebben si tscip ghelet,
Daer hi lach onder de natte net.
Dus ontvoer hi sulken te torne.
Maer mijn heer Hughe van Voerne

vs. 249 ontbreekt in C. en B. Daarentegen hebben zij na vs. 250 den regel: Die des oec niet en lieten. 251. C. en B. Hine ghiselde oec. 252. C. en B. Te. 254. C. met sire. B. met sijnre. 258. C. en B. Ende in — gelegen. 261. B. Als een vlo. 265. C. en B. geset. 266. C. en B. onder die net. 268. C. toerne (: voerne). B. toerne (: vorne).

---

vs. 250. In den tekst staat: *Jan.*

vs. 251. *ghiselde an sine hant*, d. i. door gijzelaars te nemen verzekerde hij zich van de onderwerping van Walcheren.

vs. 257. Als die niet wist werwaarts zich te begeven.

vs. 259. *Van onlande te lande getrect*, het scheepje werd getrokken, nu eens langs een' oever waar geen behoorlijk trekpad was, dan weder waar dit wel gevonden werd.

vs. 261. Als vliedende, zoo hij maar wist waarheen.

Die wort om sinen overmoet
Ute Scouden metter spoet
Ende ute Zeelant oec verdreven.
Niwe sekerheit hebben si ghegheven,
Ende zoeken den grave Willem.
Ende als si vonden hebben hem,
Hebben sine over heer ghehult,
Ende hem also seer onscult,
Dat hem de noot ende bedwanc
Gheleet had enen andren ganc.
Als grave Willam heeft vernomen,
Dattie Zelanders an hem sijn comen,
Scrijft hi heer Wouter van Egmonde,
Dat hi daer come in corter stonde
Te Leiden metten Kenemaren,
Ende hi screef hem oec twaren
Op wat daghe dat hi woude,
Ende dat hi striden niet en soude,
Hijn waerre selve, ende els geen bode:
Want hi des betrouwede Gode
Dat hi daer soude de viande

vs. 270. B. uut stouten. 272. C. hebsi. 274. C. en B. ghevonden. 276. C. hem mede oec al. B. hem oec mede al ontscult. 277. C. noet. 278. C. en B. Gheleet. 281. C. en B. heren Wouter. 287. C. en B. Hine. C. negheen.

---

vs. 272. *Niwe sekerheit.* Vernieuwde verzekering van trouw aan Graaf Willem. Daarom trachtten zij hem weder aan hun hoofd te bekomen.

vs. 276, 277. *hem*, d. i. *zich.*

vs. 278. *gheleet*, in den tekst staat: *gheleert.*

vs. 285. *dat hi woude*, nl. dat Wouter van Egmond met de Kennemers te Leiden kwam.

vs. 287. *Hijn waerre selve ende els geen bode*, d. i. tenzij hij (Willem) zelf en geen bode daar ware. *els* beteekent *in het andere geval*, zoo hij zelf niet daar was.

Jaghen uut sijns vader lande.
Her Wouter reedde dese dinghe.
De heer Willem van Teilinghe
Ende her Philips van Wassenaer
Holpen hiertoe al openbaer.
Nu es ut Kennemaerlant ghecomen
Grave Lodewich ende hevet genomen
In Vorscoten sijn heervelt,
Ende hevet ghesleghen sijn ghetelt.
Daer was van volke groot gheloop,
Grote marct ende groten coop
Van alle dies men behoevede doe.
Tfolc was blide ende vro
Om heren Lodewijc, haren grave;
Maer een dinc drouch hem den zanc ave:
Want onderlopen so waren hem
Een, hiet her Ysebrant van Haerlem,
Ende heer Aleyn, sijn oem, daertoe,
Ende waren tOutdorp ghevanghen doe.
Hierna quam een ander mare,

vs. 290. C. en B. vaders. 291. C. en B. reyde die. 292. C. en B. Ende her. 293. C. here. 294. C. al hier toe. B. alle hier toe. 295. C. en B. comen. 296. C. en B. genomen. 298. C. en B. Ende gheslegen. 299. C. en B. groten loep (: coep). 300. B. marc. 301. C. en B. al des men behoefde doe (: vroe). 303. C. en B. grave L. 304. C. en B. droech. 305. C. en B. onderlopen waren. 306. C. en B. Die heer (here) Y. 307. C. en B. Ende die here alem.

---

vs. 296. In den tekst staat: *vernomen.*

vs. 297. *heerveld*, veldleger.

vs. 304. *drouch hem den zanc ave*, d. i. benam hem den lust om te zingen.

vs. 305. *onderlopen*, opgevangen, onderschept.

Dat dat volc van Zelant ware
An grave Willam ghesworen dare,
Ende al dat volc van Kenemaer
Ten Rine quamen ende graven zouden
Grachten, daer si mede wouden
There sluten, dat van dien
Een man niet en soude ontflien.
Dus so soude men se harde saen
An beden siden daer bestaen.
Grave Lodewich de nam raet,
Wat men best doet na den staet,
So dat hem dochte sonderlinghe
Best, dat men te ghemoete ghinghe
Den vianden toten gaten,
Daer men weren wilde die straten.
Met desen rade sijn si ghevaren,
Lude, de wijs van stride waren,
Te Leyden tjeghen de Kenemaren.
Ende met corne ende met ruwaren
Vulleden si de nie gracht.
De Kenemaren met groter cracht,
De boven inder vesten waren,
Weerden hem met haren scaren;

vs. 311. B. Ane. 313. C. en B. Te rine ende. 314. B. Graften. 316. C. niet soude. B. soude vlien. 318. C. beide. B. beiden. 320. C. en B. na dat staet. 323. C. tote dien. 325. C. sijn ghevaren. 326. C. Lieden. 327. C. en B. jeghen. 328. C. coerne. 329. C. en B. Volleden si die niewe gracht (graften). 330. C. groter kracht. B. groten. craften. 331. C. en B. in die veste.

---

vs. 318. *bestaan*, belagen.
vs. 323. *gaten*, uitwegen.
vs. 328. *ruwaren*, d. i. allerlei afval, zie Huydec. op dit vers.

Maer onberecht ende sonder sin
Vochten si. Also vele te min
Deedde haer overmoede;
Dandre vochten in der hoede,
Wiselike, alse dalrebeste,
Ende wonnen hem of de veste.
Oec waren si also begrepen,
Dat si weder toten scepen
Ne conden comen metter vaert.
Doe liepen si ter brugghe waert,
Die te enghe was ente cranc.
Onder also swaer bedranc —
Want de vianden streden hem an —,
Die brugghe brac, daer menich man
Vallen moste ende versmoren.
Philips van Wassenaer ziet verloren
Ende ontflo metten zinen saen.
Als wort ghesleghen ende ghevaen.
Heer Wouter ende heer Aelbrecht
Die sijn oec ontweken echt,
Metten haren. Met groter cracht

vs. 333. B. onrecht ende s. sin. 334. C. en B. Vochten. 335. C. en B. Diede haer (hare). 336. C. en B. Dander. 337. C. en B. als dander. 340. C. en B. tot die scepen. 342. C. en B. bruggen. 343. C. en B. inghe. 344. C. bedwanc (met boven de *w* geschreven *r*). B. bedranc. 345. C. en B. die viande. 347 B. moeste. 349. C. ontvlo. B. ontfloe. 350. C. en B. Els. C versleghen. 353. C. Met haren met. B. Met haren ende.

---

vs. 333. *onberecht*, niet goed onderricht, ongedresseerd. In den tekst staat: *sonder sijn.*

vs. 334 In den tekst staat: *Mochten si.*

vs. 339. *si*, d. i. de Kennemers. *begrepen*, d. i. ingesloten.

vs. 344. *bedranc*, d. i. gedrang. In den tekst staat: *bedwanc.*

Her Willam van Teilinghen vacht
Entie sine manne ende neven;
Doch so mosten si hem opgheven,
Ende worden daer ghevaen.
Die Kenemaren sijn ondaen,
Ende lieten daer goet ende liede:
Haer haest dede dat hem messciede,
Ende oec dat si en daden niet
Dat hem de grave Willem hiet,
De wilde dat men ghenen wich name,
Eer hi selve ende sijn volc quame.
Lodewijc keert te Vorscoten vro,
Als dient ghevallen is also,
Met rove ende met sine ghevane.
Nu waent hi wel voortane
Seker bliven, datten viant
Nummermeer en soect int lant.
Maer daventure heft menighen hoghe,
Omdat si wille dat hi ghedoghe
Den swaren val, als sijt ghebiet.
Ende dat selve es hem ghesciet.

vs. 356. B. moeten. 357. C. en B. Ende waren daer. 358. C. en B. Die Kenn. ende sijn. 360. C. dedet. 361. C. en B. oec dat si. 362. C. riet. 363. C. en B. dat men ne ghenen (genen) wijch ne naem (: quaem). 366. B. soe (: vroe). 367. B roven ende met sinen. 368. B. voert. 369. C. en B. bliven int lant. 370. C. en B. Datten nemmermeer soeke viant. 371. C. heft. B. menige. 372. C. se wil. 373. C. en B. als sijt ghebiet. 374. C. en B. dit selve.

---

vs. 361. In den tekst staat: *dat si oec.*
vs. 363. In den tekst staat: *dat hi.*
vs. 371. In den tekst staat: *heeft.*
vs. 373. In den tekst staat: *als si dat siet.*

Willem, de in Zelant was,
Als hi de mare verhoerde das,
Was hem herde wee te moede;
Doch so dede hi als de vroede,
Ende helt hem in dier ghebare
Als offer hem niet om en ware.
Maer sijn heer ute Zeelant
Dede hi versamen te hant,
Ende met sinen Hollanders mede,
Die waren van sijnre jonstichede.
Ende es over Mase getrect,
Als de ghene de ummer mect
Te soeken den grave Lodewijc.
Ghetrect quam hi vromelijc
Tote Rijswijc an der Gheest;
Daer dede hi logieren meest
Ter Tollen sijn heer groot,
So dat hem niement verboot.
Lodewike quam de mare:

vs. 377. C. was hem. B. Hem was. 379. B. hielt hem in die. 381. C. here uut. 384. B. jonstichde. 386. C. en B. Als die gone (die ghene) die emmer. 387. C. en B. Lodewike (: vromichlike). 388. C. en B. Ghevaren. 390. C. en B. loodsieren (loedsieren). 391. C. en B. Ter tolne. 392. C. verboet (: groet). 393. C. en B. Lodewijc soe quam.

---

vs. 384. *Die waren van sijnre jonstichede.* De verklaringen, van deze woorden gegeven, voldoen niet. Ik zou wenschen te lezen: *Die varen door sijne jonstichede*, d. i. die mede trekken om den wil zijner goedgunstigheid. Meermalen heeft dit Hs. eene *w* in 't begin van een woord, in plaats eener *v*. Doch ook C. heeft geen and. lezing, dan onze tekst.

vs. 386. *ummer mect*, het er steeds op toelegt, steeds beoogt.

vs. 389. *Gheest*, nog heeft men bij Rijswijk de *Geestbrug*.

vs. 391. Ook de *Tolbrug* heeft met alsnog bij Rijswijk.

Deen hertoghe sende hi dare
Van Lymborch, dat hi besaghe
Met wat volke Willem laghe.
Die hertoghe, wijs van stride,
Quam besien daer Willams side
Ende wonderde, dat hi ter were
Brochte so wel berecht een here,
So wel ghewapent ende ghescart.
Om pays sprac hi te hemwart.
Willem sprac: dit es al bleven:
Ic ben hier des lants verdreven
Ende sie mine vreent verderven:
Verwinnen willic ofte sterven:
Dars gheen ghevoech noch medewerde,
Lodewijc en vlie sijnre verde.
Sonder pais ende sonder bestant
Sciet de hertoghe van daer te hant
Ende brochte Lodewike de mare
Vul sorghen ende van groten vare,
Ende riet anders niet dan wiken.
Selve ginc hi henen striken

vs. 394. C. Den. B. Ten. 397. C. en B. hertoghe die wijs was. 398. C. en B. daer Willems. 401. C. ghescaert (: waert). 405. C. en B. Ende sie m. vrienden (vriende). 407. C. en B. Daer nes — middewerde. 408. B. sijnre waerde 410. C. en B. Schiede de h. danen. 411. C. en B. Ende brinct (bringt) Lodewijc. 412. C. en B. Vol. 414. C. hene.

---

vs. 398. In den tekst staat: *Willam.*

vs. 400. *berecht:* wij zouden zeggen: *gedresseerd.*

vs. 403. *dit es al bleven.* Daarvan (van vrede) kan geen sprake meer zijn.

vs. 407. *gheen ghevoech*, geene schikking, *noch medewerde*, noch middelweg.

Met sinen volke van siere siden
Ende liet Lodewike inden stride,
Die saen vernam sine vlucht,
Ende liet staen van groter ducht
Die pauwelioene ende tghetelt
Tote Vorscoten op dat velt,
Vol van menigherande ware,
Comanscep van haerentare,
Wapene, spise, camerghewant:
Want men seide daer te hant:
Willem quame entie Seusche wolve;
Waert so dat men hem ontdolve
Den wech, dat al waer doot
Of ghevaen cleen ende groot.
Ridders worden op hoer peert
Ende worpen wech metter vaert
Helm, platen ende scilde,
Dat hijt name we so wilde.
Oec is hem Willem na comen,
Alse dies mare hevet vernomen,

vs. 415. C. en B. side (: stride). 418. C. en B. Hi l. st. v. gr. vrucht. 421. C. en B. menighertieren. 422. C. en B. Coepmnane goet. 423. C. en B. Wapen spise ende. 426. B. oncolve. 427. C. doet (: groet). 429. B. ridders toghen. 431. C. en B. Helme harnasch halsberch (halsberge) ende. 432. C. en B. wie soe wilde. 433. B. an comen. 434. C. en B. Als — heeft.

---

vs. 416. In den tekst staat: *striden.*

vs. 423. *camerghewant*, d. i. behangsel, ter bekleeding van het binnenste der tenten.

vs. 426. Dat is, geschiedde het, dat men hun den weg afsneed, dan zouden allen dood of gevangen zijn; *ontdelven* is eigenl. *opgraven.*

vs. 431. *platen*, zijn ijzeren handschoenen, zie Huydec. II. p. 133.

Dat hem aldus sine viande
Ontvlien willen uten lande,
Ende brochtse in sulken vare,
Datter menich haerentaer
Inden sloten bleef versmort,
Ende oec, alsmen de waerheit hort,
Worder vele ter zelver wile
Versmoort int water, heet de Zile,
Dats int water bi den Rine.
Allegader daden si pine
Om te jaghene int bisscopdoeme.
Maer des heeft men noch den roem
Datse jagheden de wive:
So verscubt waren si van live:
Want als thoeft siec is, alle de lede
Moeten sijn ontset dermede.
Het vlo al tUtrecht inde stat.
Grave Willem was te lat

vs. 435. C. en B. hem dus. 436. C. en B. willen. 439. C. en B. worden versmoert (: verhoert). C. versmoort (: verhoert). 441. C. en B. worden. 442. C. heet de z. B. heit die zile. 444. B. Algader. 445. C. en B. Om te comen int bisdoem. 446. C. en B. hevet. 447. C. en B. jaghede. 449 C. en B. Want thoeft siec al die lede. 451. C. en B. vloe. 452. B. te bat. In C. lat, maar de *l* in plaats eener uitgewischte letter. Uit B. kunnen wij zien, dat de uitgewischte letter eene *b* is geweest. Vóór de verbetering toch heeft B. de lezing afgeschreven. Vergel. Inleid. bl. LXXXVIII, LXXXIX.

---

vs. 436. In den tekst staat: *Willam.*

vs. 442. *de Zile*, alsnog *de Zijl*, waarnaar te Leiden *de Zijlpoort.*

vs. 445, 447. *jaghen*, ijlings geraken. In vers 447 is *jagen* transitief op te vatten.

vs. 448. *verscubt*, d. i. *ontdaan*, *verachterd. Verscubben*, is intensiefvorm van *verscuven* of *verscrüven*, d. i. *achteruit zetten.*

Diet met scepen roeiede naer:
Want Lodewijc ontreet aldaer
Met vele Hollanders ghevaen,
De dedi den bisscop ontfaen
Voer sijn belof, voer sine scout:
Die helt de bisscop met ghewout.
Nochtan ontvlo hi niet gheheel:
Want siere ridders een groot deel
Waren belopen in den start,
Ende sergante, goet ende wart,
Altemael dat karine,
Scepe, waghene, tenten, scrine,
Spise, dranc ende ander ghescal
Wonnen de Zeelander al.
Dus wan grave Willam tlant,
Ende wie so hem was viant,
Die brac hi of huus ende veste.
Hierna so quamen int leste
Die van Utrecht uter stede
Met vele Hollanders oec mede

vs. 453. C. en B. Die. 457. C. en B. van der scout. 458. C. hilt. B. hielt. 459. B. niet al heel. 460. C. en B. Van sine (sinen) ridders een deel. 461. C. en B. Worden b. i. d. staert (: waert). 462. C. en B. seriante. 464. C. scepen waghen tenten scrine. B. wagen — scrinen. 466. C. en B. Zeelanders. 467. B. dlant. 469. C. en B. Dien brac hi huys.

---

vs. 456. Die (gevangen Hollanders) deed hij den bisschop als onderpand houden voor de betaling van de schuld, die hij door zijne belofte op zich geladen had.

vs. 461. *belopen in den start*, ingehaald in de achterhoede.

vs. 463. *karine*, bagaadje.

vs. 465. *ghescal*, tuig.

Te Dordrecht voer de porte met scepen
Ende hebben de poort ondergrepen
Ende gerovet ende verbrant
Wat so men daer inne vant:
So dat men dach helt hier ave
Tusschen den bisscop enten grave,
Dat si te vrienscepen quamen.
Maer de grave most altezamen
Den heer Henrijc den Crane keren
Dat hi hem hadde ghedaen tonneren,
Doe hi grave van Vrieslant wert:
Want hine swaerlike hadde verswart;
Ende van Hollant alle de man,
De int bisdoem woenden dan,
Souden horen in sbisscops recht,
Entie mede van Utrecht,
Die int graefscap hadden wone,
Souden oec pleghen dat gone.
Nochtan gaf Willam tier stont

vs. 473. C. en B. dordr. op tlant. 474. C. poert. B. die port. 475. C. en B. gheroeft. 477. C. en B. hilt (hielt) daer ave. 479. B. ten vrietscepen. 480. B. moeste. 481. C. en B. craen. 482. C. hem dede torneren. B. hem dede tonneren. 484. C. en B. Want hi swaer hadde beswaert. 485. C. en B. al die. 487. C. en B. tsbisscops.

---

vs. 474. ***hebben de poort ondergrepen***, hebben binnen de stad weten te komen.

vs. 477. ***dach helt.*** dag houden beteekent: op een bepaalden dag samenkomst houden om zich met elkander te verstaan.

vs. 481. ***keren***, d. i. vergoeden.

vs. 490. ***pleghen dat gone***, d. i. evenzeer als de Hollanders in het Sticht woonachtig tot 's bisscops ressort, zoo zouden omgekeerd de Stichtenaars in Holland tot des Graven ressort behooren.

Vander zoene dusent pont.
Doe bleven den bisscop te pande
Sine ghevanghene in sine hande;
Den proefst Florense liet hi gaen.
Die tot Oudorp laghen ghevaen,
Her Ysebrant ende her Alein,
Heer Aernout ente broeder sein,
Her Heinric, de van Rijswijc waren,
Liet de grave Willam varen
Ende comen te haren goede,
Doe si hadden sine ghemoede.
Dandre hadden den argheren loon
Die volgeden den grave van Loon,
Dien nam hi rente goet ende chens
Ende gaft sinen broeder Florens,
Som den gonen de in desen
Hem ghetrouwe hadden ghewesen.
Her Hughe van Vorne met sinen neven
Die wort uten lande verdreven.
Die proefst Florens dede hem verdriet:
Want hi brac hem int Poortvliet
Sine veste, de seer was vast,
Ende dede hem menighen overlast.

vs. 492. C. en B. zoene. 494. C. en B. ghevaen. 497. C. en B. Die here Y. 498. C. en B. sijn. 502. C. en B. Als si. 503. C. en B. targer loen (: loen). 504. C. en B. volchden. 505. C. en B. Dien nam hi renten. 506. B. gaeft. 507. C. en B. hem trou hadde. 512. B. in. 514. B. menighe.

---

vs. 492. In den tekst staat: *zone.*

vs. 502. *sine gemoede*, zijne goedgunstigheid.

vs. 503. D. i. de anderen, die op v. Loons hand waren geweest, waren er slechter aan toe.

vs. 505. In den tekst staat: *Die.*

Als men screef ons heren jaer
xii hondert ende vive daernaer,
Quam ende brochte menich scip
Van Vlaenderen der kinder voghet Philip,
Joncfrou Janen ende Margrieten.
Des mochte Willem seer verdrieten:
Want hi wilde met onminnen
Hem tlant van Zeelant ofwinnen
Ende Lodewijc gheven weder.
Willem gaderde op ende neder
Sine vreende ende wil eer bliven,
Eer hi hem late slands verdriven.
Ende als si so naer waren comen
Dat men wijch soude hebben ghenomen,
De gone diere om spraken,
Brochtent al te goeden zaken.
Dat was de coningginne Machtilt
Van Portegale, de doe hilt
In Vlaendren duwarie groot, —
Philips, haer man, bleef doot
Voer Akers inde grote vaert,
Daer haer de duwarie of waert, —
Entie proofst van Brugghe mede.
Dese twee spraken om den vrede
Also langhe dat si volbrochten
Den pais, deen si sere sochten.

vs. 517. B. brochten. 520. C. en B. grave Willem verdrieten. 523. C. en B. Lodewike. 525. C. en B. vrienden ende wilde. 526. C. en B. hem oec laet tslants. 527. C. en B. alsi waren so (alsoe) na comen. 529. C. en B. diere tusschen spraken. 533. C. groet (: doet). 534. B. Grave Philips. 538. C. die vrede. 540. B. die sere.

---

vs. 525. *bliven*, te weten *in den strijd*, d. i. sterven.

Die grave Philips ende Willem
Die versoenden onder hem
Onder vorworden ende onder gelt,
So dat men de dinc vaste helt.
Nu was Lodewijc tUtrecht comen,
Als de waende hebben ghenomen
Van Hollant de moghentede
Ende ver Aleit sijn swegher mede,
Ende hadden daer versamelt here,
Als te winnen sonder were
Hollant, dat hem was ghenomen.
Metteen sijn daer letteren comen
Ende boden de brochten mare,
Dat Willem al versoent ware
Jeghen Vlaendren altemale,
Ende hem, sonder wedertale,
Also coes van gheenre zide.
Dus mosten si keren onblide
Sonder troost danen si quamen,
Als de nummermeer ne namen
Penwaert vromen in Hollant.
Vrouwen raet de hevet ghescant
Den grave van Loon ende sijn wijf,

vs. 542. C. en B. voerwaerde ende ghelt. 543. B. hilt. 549. B. hadden daer. 550. B. Als die waende winnen. 554. C. en B. Willem versoent. 559. C. en B. troest van danen. 560. C. en B. nemmer. 561. C. en B. Penninc wert.

---

vs. 544. Zoo dat men de verzoening als beklonken aanmerkte.

vs. 548. *ver Aleit sijn swegher*, d. i. vrouw Aleid, zijne schoonmoeder.

vs. 549. In den tekst staat: *haddent*.

vs. 556. *Ende hem coes van gheenre zide. hem van gheenre zide*, d. i. die van de andere zijde. Bij deze opvatting ziet *hem* op Vlaanderen, en is de zin, dat hij (Willem) zonder tegenstreven zich de voorwaarden liet welgevallen, hem van die zijde gesteld.

Daer si sonder enich blijf
Onterft of bleven ende ontset.
Orloghe scuert alle wet:
Die tlant mach winnen, sijn is tlant,
Mach hijt behouden metter hant.
Dus staet herscepe metten swerde.
Ade de voer horre veerde
Ende is sonder oer verstorven.
Willem hoer oem heeft verworven
Tlant van boosten Heidinzee.
Toter Lavecen voert mee
Sette hi sine dinghen te vreden,
Ende berechte lant ende steden,
Ende bleef na sijns vader doot
Met vrouden ende met eren groot
Grave xv jaer ende mit eren,
Ende starf in de jaer ons heren

vs. 565. C. en B. Onterft (onteerft) ende ontset. 566. C. die scoert alle. B. scort alle. 569. C. en B. heerscepie (heerscapie) ten. 571. C. hare. B. harer. 572. C. en B. haer. 573. C. en B. bi oesten. 574. C. en B. lavece. 576. C. en B. tlant en stede. In plaats der regels 572 en 573 hebben C. en B.:

Dit was, alsic vinden conde,
Van den grave tot Egmonde,
Ende niet meer ne vandics daer.

(Hier toch eindigen de Ann. Egm.). 579 en 580. C. en B. Dese Willem starf in ons heren jaar.

---

vs. 565. In den tekst staat: *Onderft ob.*

vs. 566. In den tekst staat: *alse wet.*

vs. 573. *Heidinzee*, stroom in Zeeland, waarschijnlijk de Hont of Westerschelde.

vs. 574. *Toter Lavecen*, zie de Inleid. bl. LXXXVI.

xii hondert xx ende viere.
Enen sone liet hi,
De men Florens noemen hoort.
An hem so stont Hollant voort.
Ende Willem de was tEgmonde
Int clooster begraven, seget dorconde.
  Florens na sijns vader doot
Wart grave met eren groot,
Ende hi was stout ende milde
Ende volghede den wapene ende den scilde.
Hoefsceit mochte men ane hem scouwen:
Dies was hi seer ghemint van vrouwen.
Sijns selfs lude ende gheburen
Warens hem mede tallen uren.
Ende omme aldus ghedane zake
Levede hi altoos mit ghemake,

vs. 582. C. en B. Sone so (soe) liet hie. 583. C. hoert (: voert). B. hoort (: voert). 584. C. en B. An hem stont.

In C. en B. vindt men van vs. 585 tot 702 een aanmerkelijk verschil. Men leest er slechts het volgende:

Florens, grave Willems sone,
Nam een vrouwe ende die gone
Hiet ver Machtelt van Brabant, — B. Hiet Machtelt.
Hertoghe Heinrix dochter, als ict vant, — B. hertoghen.
Des eersts Heinrix van den drien,
Die men elc na anderen mach sien.
Daer ane wan hi enen sone, — B. an.
Willem was gheheten die gone.
Grave Florens bleef in enen tornoy
Te Corbi, dat was vernoy, — B. daer was.
Daer was gevelt sine baniere.

---

vs. 590. ***volghede den wapene ende den scilde***, d. i. liet zich leiden waar iets met wapen en schild te doen viel.

vs. 594. ***Warens hem mede***, stonden hem daarom in dezen ter zijde.

Ende voer tornieren achter lande:
Want hi ne duchte ghene viande.
Dese Florens goet ende ghetrouwe
Nam te wive ene joncvrouwe:
Van hoghen maghen was si becant,
Shertoghen dochter van Brabant;
Machtilt so was hoer name.
Mit groter eren sonder scame
So levede si al hoer leven:
Daerbi mach men haer pris gheven
Ende ere spreken na haerre doot,
Omdat haer doghet was groot.
Nu hoort hoet metten grave verghinc
Ende hoe ende nam sijn dinc.
Also alse ons dat ware seit,
So was een tornoi opgheleit
Te Corbie, daer tornieren souden
Riddre vrome, jonc ende oude,
Om pris te winnen ende ere.
Hierteghen rede hem Florens zere;
Ridders, serjante, stout ende coene,
De goet waren te sulken doene,
Nam hi met hem an de vaert,
Gelt, wapenie ende paert.
Dus reet hi als hi eerst mochte
Te dien tornoi, dien hi sochte.
Doe hi tote Corbi quam
Ende sine herberghe daer nam,
Hoveerden met hem de lantsheren
Te prighe, ende deden hem vele eren,

---

vs. 611. *dat ware*, het werkelijk gebeurde en het daarop gegronde *getuigenis*. Vgl. v. 631 en 816.

vs. 620. *wapenie*, d. i. allerlei wapen.

vs. 625. *hoveerden te prighe*, bedreven om strijd feestelijkheden.

Ente yrauden, de daer waren,
Quamen daer met groten scaren
Dor sine miltheit talre tijt,
Ende waren sijnre comst verblijt.
Also als ic dat ware vernam,
Gheviel dat de dach doe quam,
Dat men daer tornieren soude.
Men ghinc ten wapenen also houde:
Ten wapene, so riepet al.
Ghinder wort een groot ghescal
Ende een michelic gheluut.
Doe toghen ghene ridders uut
Te veldewaert met groten scaren
Al met dat si ghewapent waren.
Nu was comen ter selver stonde
De gravinne van Clermonde
Te besiene den tornoi.
Daer of quam Florence vernoi,
Den goeden grave van Hollant,
Die so wide was becant:
Want het moste hem costen tleven;
Onverdient — dus eist bescreven —
Quam de grave te sulker noot.
Des hadde de vrouwe rouwe groot.
Nu lachtaer ter selver stonde
De gravinne van Clermonde,
Bede met vrouwen ende met joncvrouwen,
Die de heren wilden scouwen,
Die te Corbi comen waren.

---

vs. 627. *yrauden*, herouten.

vs. 637. *michelic*, groot. Goth. mikils, waaraan de vorm *mekel* (zie Alex. Jeesten, IV. 1118) beantwoordt. Dit woord raakte buiten gebruik, vandaar dat het, minder goed verstaan en in den opperduitschen vorm (*michel*, *miggel*) overgenomen, wel eens met *groot* vereenigd gebruikt werd.

De vrouwe vraghede sonder sparen
Ende bat den grave also houde,
Dat hi haer wisen soude
Den grave van Hollant, den milden man,
Daer so groot prijs leit an
Alle de lude ghemeenlike
Beide arm ende rike.
De grave van Clermont seide: vrouwe
Ic doet gerne bi miere trouwe.
Siedi van goude ghene vane,
Daer de lewe van keel staet ane:
Sulke wapene draghet hi an,
De selve grave, de u wel an:
Besieten wel, den groten here,
Hierna en siedis nemmermeer
Levens lijfs, dat wetic wel,
De aventur ne si mi fel.
Doe de vrouwe dat verstoet,
Wart si droeve in haren moet.
Nochtan en dorst si niet spreken:
Want si kende sine treken.
Doe de van Clermont dat vernam,
Dat de grave van Hollant te velde quam,
Vermaende hi man ende maghe
Ende beleiden met ere laghe,
Sodat hi niet en conde ontbreken.
Dus bleef hi doot van sinen treken.
Sint bescreiden sine vreent

---

vs. 659. In den tekst staat: *De grave.*

vs. 660. Wien zoo grooten prijs toekomt. Het enkelv. *leit an* stemt overeen met het collectieve *arm ende rike* in vs. 662.

vs. 672. d. i. ten zij het mij erg tegen den zin ga.

vs. 678. *te velde*, in het perk, het tornooiveld.

vs. 683, 684. Sedert werd hij, die hem vermoordde, door zijne vrienden beschreid.

Diene vermoorde onverdient:
Want het coste hem selven tleven.
Dat deden hem die van Cleven,
Diene wraken met eren groot
Ende sloughen de van Clermont doot.
De grave Florens van Hollant
Wart ghebrocht alte hant
Te Corbien inde stat
Ende sijn lichaem ghesouten na dat
Ende ghebrocht in Hollant.
Van alle, diene hadden becant,
Was hi beclaghet herde seer
Ende van sijn selves volc noch mere
Beweent ende beclaghet sware.
Begraven was hi met misbare
In Hollant bi sinen maghen,
Aldaer sine vorders laghen,
Inden cloester herde sciere.
xii hondert xxx ende viere
Screef men doe de jaren ons heren,
Als ons de Coroniken leren.
xi jaer lesen wi van desen
Dat hi grave hadde ghewesen.
De grave Florens liet twee sonen,

Van vers 707 aan verschilt onze tekst op nieuw van C. en B. Eerst met vs. 727 begint de overeenstemming weder. In plaats namelijk van de verzen 707—726 in onzen tekst, leest men in C. en B.:

Nu legwi van den grave neder B. leggen wi.
Ende keren ter materien weder.

---

vs. 697. In den tekst staat: *beclaghet sere sware*, doch *sere* is doorgeschrapt.

vs. 704. *coroniken*, d. i. kronieken.

Willem hiet doutste, entien gonen
Quam an dat graefscap na den vader;
Dander hiet Florens. Beide gader
Waren si jonc ende clene.
Hi liet twee dochteren, de ene
Nam in huwelike met trouwen
Den grave van Henegouwen,
De Jan van Avennes hiet
Ende herde node van Vlaendren sciet,
Want het was sijn met rechte:
Dat kenden here ende knechte.
Die ander, daer ic u spreke ave,
Nam van Hennenberch den grave.
Ende Willam de hilt Hollant
Gheweldelike metter hant,
Hoech draghende was hi ende stout sere,
Sodat hi hiet der heren here,
Also ghi wel hier na selt horen.
Maer hier gaet ene tale voren
Vanden keyser Vrederike,
Die de crone van den Roemschen rike
Bi der kueren aenquam.
Des de bisscop van Kuelne was gram,
Als ic u hier te voren las;
Omdat hier over niet en was.

vs. 727. C. en B. Van den jongen Vred. 728. C. en B. van den rike. C. Dien. 729. C. en B. Van romen bi den coer. C. an quam. B. ane nam. 732. C. en B. Omdat hire (hiere) niet over.

---

vs. 729. *Bider kueren*, bij de keuze der Keurvorsten.

vs. 731. *te voren*, in Boek II, 1227.

vs. 732. In den tekst staat: *om hier* (hij er). De zin is: omdat hij er geen deel aan gehad had. Zie II, 1229, 1230.

Doe hem de keizer Vrederic sette
Om der heiligher kerken lette
Ende tachterne tgheestelike goet,
Doe was den paues ghemaket vroet,
Dat hi wilde cranken kerstinede,
So dat hine condampneren dede,
Ende roveden vander keysercrone,
Die hi verbuerde herde onscone,
Ende ontseide hem gracie ende ere
Ende scietene daer van onsen here.
Alse hi dit hadde verstaen,
Pijnde hi hem also saen,
Dat hi met crachte wilde houden trike.
De paus dochte des ghelike
Ende sette hem metten banne toe.
Doe moeste keyser Vrederic doe
Die crone verliesen met groten scende:

Van vs. 733 aan tot 743 verschilt onze tekst wederom aanmerkelijk van C. en B. Daar leest men:

Keyser Vrederic sette hem jeghen
Der heiliger kerken, als nu plegen
Vele lieden; alsic versta, B. lude.
Namt hem die paus alsoe na, B. naemt.
Dat hine condampneren dede
Ende roveden al daer ter stede.
Van der crone ende van der ere
En scieden van onsen here.

(Zie Inleid. bl. XVII, XVIII).

vs. 743. C. en B. hevet. 744. C. en B. Peynsde (peinsde) hi doe also (alsoe). 745. C. en B. crachte (crafte) woude houden trike. 748. C. moste. B. heynric. 749. C. en B. groter.

---

vs. 745. In den tekst staat: *tsrike.*

Want de pauwes uutsende
Bullen, brieven overal:
Wie hi is, de sterken sal
Den valschen keiser ende sine ghebode,
Doet hi te banne ende sceit van Gode.
Dus moeste keiser Vrederic missen.
Die pauwes de ginc hem bewissen,
Wien hi de crone gheven mochte.
Ten lesten rade hi bedochte,
Dat hi den kiesers van den rike
Ontboot, dat si vredelike
Koren, de hem nutte dochte
Ende hem de beste wesen mochte,
De dat rike houde in de ere.
Si namens raet an menighen here
Ende koren den lantgrave van Doringen, —
Ende weet, dat ic van sinen dinghen
Niet begonnen hebbe te spreken,
Daerom latict hier ghebreken.

vs. 753. B. sijn. 754. C. en B. te banne. 755. C. en B. most (moest) die k. 756. C. en B. paus ghinc. 759. C. kiesers. B. keysers. 760. C. en B. Omboet (ontboet) dat si vroedelike. 763. C. en B. in eren. B. Dat dat. 764. C. sine. 767. C. Niet vele scriven ne wil no spreken. B. Niet vele scriven wil no spreken. 768. C. laettict. B. latict.

---

vs. 754. In den tekst staat: *doet hi de banne.*
vs. 755. *missen*, d. i. de nederlaag lijden.
vs. 756. *hem bewissen*, d. i. zich beraden, overleggen.
vs. 759. In den tekst staat: *keyser.*
vs. 760. In den tekst staat: *dat hi.*
vs. 761. *hem*, d. i. den Keurvorsten.
vs. 768. In den tekst staat: *latic.*

Maer ghi moghet seker wesen das,
Dat hi onlanghe coninc was
Ende here vanden Roemschen rike.
Ghi hoert wel van keiser Vrederike,
Dat hi scandelike was verdreven:
Men wiste niet waer hi is bleven.
Sint quamen een in deer ghebare,
Of hi keiser Vrederic ware,
Tote Nusen, ende dede daer cont,
Dat hi keyser waer tier stont,
Ende bedulde dus de liede.
Hort wat hem daer of ghesciede:
Van Nusen trac hi opwaert
Tote Witteflоer metter vaert,
Daert hem qualike ginc te hant:
Want hi was aldaer verbrant.
Dat quam in deser noot
Was langhe na conincs Willems doot.
Van den keiser latic u bliven
Ende wil u voert bescriven,
Hoet met coninc Willam verghinc,
Ende hoe ende nam sijn dinc.
Doe de van Dueringhen was doot,

Van vers 769 tot 793 weder aanmerkelijk verschil, men leest in C. en B.:

Ic weet dat hi onlange was.
Doe beried si hem echter das,
Wies hem werdich wesen dochte.

---

vs. 777. *Nusen*, Nuys.

vs. 779. *bedulde*, misleidde.

vs. 782. *Wittefloer*, d. i. Wetzlar, zie Huydec. t. d. pl. Dus zal *Witteslaer* gelezen moeten worden.

Die kerstijn heren, de ghenoot,
Gherieden hem, wien men kiesen mochte.
Dies men an meneghen raet besochte
Ende anden hertoghe Heinrike,
Die moghende was ende rike,
Die hem bepensde ende rieter toe,
Dat men soude kiesen doe
Den jonghen grave van Hollant,
Willem Florens sone ghenant.
Hi was shertoghen zuster zone.
Verstaet, hoe het quam dat gone:
Die grave was stout, jonc ende wreet,
Ende alle valscheit had hi leet,
Ende woude sijn lant houden te rechte
Jegen heren ende tjeghen knechte
Ende jeghen alle sine ommesaten.
Dat ontsach seer utermaten
Die hertoghe ende riet, dat sijn neve
Ummer coninc ghecoren bleve.
  Dus was hi coninc ghecoren daer,
Als men screef ons heren jaer
xlvii ende xii hondert
Op sente Michiels dach, wie dat wondert.

vs. 794. C. en B. sochte. 797. B. pepeynsde. 798. C. en B. kiesen soude. 800. C. en B. W. grave Fl. 801. C. en B. tshartoghen (tsartogen). 803. C. en B. jonc stout. 805. B. rechten. 806. C. en B. Jeghens heren ende knechte (knechten). 807. C. en B. jeghens (jegens). C. sijn. 810. C. en B. Emmer. B. bleven. 813. MCCXL ende sevene. 814. C. en B. Op Sinte Michiels (St. Machiels) dach allevene.

---

vs. 792. *ghenoot*, meerv. De Keurvorsten worden *genooten*, d. i. Pares regni, genoemd.

vs. 793. *gherieden hem*, pleegden te samen raad.

vs. 795. Hendrik van Brabant.

Daerna over enen jaer,
Als men recht seghet dat ware, —
Men screef xii hondert xl ende achte,
Doe de here van groter machte
Ghecroent was op alre heiligher daghe, —
Ghesciede ene sware plaghe.
In dien selven jare mede
Dorghinc de vloet meneghe stede,
Vlaendren, Zeelant alte male,
Ende oec Hollant also wale:
In weet wat bedieden mochte.
  Mi dinct dat in minen ghedochte,
Dat een here in sinen lande
Bejaghen mach ere ende scande.
Berecht hi de ghemeente wel,
Die onnosel was ende niet fel?
Entie wreet is wederstaet
Die altoos begheert overdaet.
Ende sinen gheburen si ghelike,
Sijn si arm ofte rike,
Ende overdaet met crachte were,
Ende hebbe altoos sulke ghere,

vs. 815. C. en B. een. 816. C. en B. twaer. C. segghet. 817. C. en B. Doe men screef. 818. C. en B. Wart die. 819. C. en B. Op alre heilighen (heiligen) dach ghecroent. 820. C. en B. Des hi bleef al onghehoent. 822. C. Doer ghinc. 826. C. en B. in mijn. B. dunct dat. 828. C. en B. Mach bejagen. 830. C. en B. onnosel es. 831. C. en B. Ende den wreeden wederstaet. 832. B. Ende altoos begaert. 834. B. aerm. 836. C. en B. sulken.

---

vs. 833. In den tekst staat: *ende*, doch zoo ontbreekt het subject. Zie over deze plaats de Inleid. bl. XIX, XX.

Dat hi de sinę te rechte houde;
Rechte over hem wies is de scoude,
Si hi cleine ofte groot:
Verboort hi tlijf, men slane doot;
Verboort hi anders, neme sijn goet.
Ic segghe, dat sulc nu misdoet,
De lude roept: doet mi vonnesse:
Ic wane, hi hebben (soude) sulke lesse,
Als recht vonnesse draghen soude,
Dat hijt lettel hebben woude.
Mar is een here goedertieren
Ende hi verdraghet in alre manieren,
So wil elc een here wesen.
Maer est dat ghevallet tesen,
Dat hi scarp is ende fel
Den quaden, so penst men wel:
Mochten wi desen setten daer,
Daer wi sijns ghenen vaer
Dorsten hebben, ende pinen dan
So te heffene ghenen man,

vs. 839. C. en B. clene ofte. 840. C. en B. Verboert (verbort) hi tlijf (dlijf) men slaen. 841. C. en B. Verboert (verbort) hi anderes men neme. 842. C. en B. Ic seg so (soe) dat nu sulc. 843. C. en B. vonnes (: les). 844. B. sulc een. 845. C. en B. Als recht vonnes (vonnesse). 848. C. Ende hi verdraecht in alle maniere. B. Ende verdraecht in alle manieren. 850. C. en B. eest dat ghevalt desen. 851. B. scaerp es. 852. B. peinst men. 856. C. en B. heffen.

---

vs. 839. In den tekst staat: *cleine ende groot.*
vs. 844. In den tekst staat: *waende hi hebben sulke ene lesse.*
vs. 845. In den tekst staat: *recht ende vonnesse.*
vs. 852. In den tekst staat: *pense.*

Dat hi van hem moet wesen verre,
Daer hise niet maken mach erre,
Als de hertoghe Heinric dochte.
Hi rieter toe aldat hi mochte,
Dat sijn neve waer ghecoren;
Hi waende te min hebben toren,
Als hi ware in vremden rike,
Ende andre pensden desghelike,
Ende waren blide om dese kore.
Dus verstondict ende hore,
Dat een here met zoeten seden
Meer verliest den dach van heden,
Dan hi met scarpheden doet te maten
Binnen lants ende teghen dommesaten.
Nu keric weder daer ict liet.
De jonghe grave en woude niet
Laten te doene, dat hi soude.
Hi voer voert, als de boude,
Want hi was stout ende jonc van live
Ende hadde ene joghet te wive,
Jonc, scone ende wel gheboren:
Van Brusewijc, als wijt horen,

vs. 857. C. en B. Dat hise van hem moet wisen verre. 858. C. en B. Daer hise niet mach maken. 860. C. en B. Hi riet daertoe. 863. C. vreemden. 866. C. en B. versta ict. 867. B. soete. 868. C. en B. ten daghe heden. 869. C. en B. Binnen lants en jegen ommesaten. 870. C. en B. Dan die wreet is uutermaten. 871. C. en B. keer ic. 874. C. en B. voert die. 875. B. jonc stout. 876. C. en B. een joecht. 878. C. en B. bruneswijc als wi.

---

vs. 858. In den tekst staat: *Dat hise.*

vs. 869. *doet.* Hij verliest meer met zoetheid, dan hij doet (d. i. verliest) met scherpheid.

Was si des hertoghen kijnt,
Daer de grave aen wan sijnt
Enen sone, de Florens hiet,
Daer ons of menich verdriet
Comen es van sijnre doot,
Ende oec jamer alte groot,
Als gi hier na sult verstaen.
Doe grave Willam hadde ontfaen
De ghifte van den conincrike,

vs. 879. C. en B. kint (: sint). 880. C. en B. ane. C. zint. 883. C. en B. sine. 884. B. jammer. 887. In plaats der verzen 887—995 in onzen tekst vindt men bij C. en B.:

Die gave, die hem was gesent,
Peinsde hi al omtrent
Wat hem bedorfte, ende trac vor Aken,
Ende ontboet volc tesen saken
Met enen craftighen here.
Die stat sette hare ter were   B. te were.
Alsoe lange, dat sijt bedochten,
Dat sijt geweren niet en mochten,
Of hadde gedaen dat daertoe
Scout te doene, ende gaven doe   scout, lees: stont.
Den grave Willem op die stat   B. stede.
By voerwaerden ende opdat
Dat hi hem vorwaert laten soude
Al haer recht, ende also houde   B. hoer.
Dede hi dat by goeden rade,
Ende wart ghecroent bi liever stade
Op des stoel, sijts ghewes,
Als te voren bescreven es,
Te heilichmisse te Aken binnen.
Doe peusede hi in sine sinnen,   B. sinen sinne.
Hoe hi dat rike dwingen soude,   Clar. bedwinghen.
Ende hi ghinc doe, als die boude,

Wilde hi voer Aken haestelike, —
Want, soude hi den rike ghenaken,
Hi moeste op den stoel tot Aken, —
Ende is ghetrect rechte voert
Voer (Aken) alse ghi hebt ghehoert.
Met groter macht, met siere ghewelt,
Slouch hi daer voren sijn ghetelt.
Dien van Aken hi boden sende
Ende bat hem dat sine kenden
Dat hi ware haer rechte here.
Desen achten si mijn noch mere
Ende seiden tote hem openbaer,
Dat hi haer here niet en ware.
De stat woude hem niet bekinnen,
Hijn soud se teersten op hem winnen.
Maer teersten dat hi dat verstoet,
Pensede hi in sinen moet,
Dat hijt anders wilde maken.
Dus bleef hi ligghende voer Aken
Alomme ende omme met sinen heer.
De van Aken setten hem ter weer,
Ende werden hem oec langhe wile.

Harentare opten Rine.	B. Haren en tare Clar. up den rijn.
Voer Keyserswaerde doghedi pine,	Clar. weerde doghede hi pine.
Eer men hem die borch opgaf.	
Doe keerde hi weder af	
Ende voer te lande, als hi woude.	Clar. als die.

---

vs. 892. In den tekst staat: *voer alse.*
vs. 901. In den tekst staat: *woudsi.*

Hoert hier wonderlike ghile —
Ic salt u segghen, ic bens versonnen, —
Hoe dat Aken was ghewonnen,
Ende cort maken dese dinc.
Doe voer Aken lach de coninc,
Quam een tote hem in nauwen rade
Ende sprac: coninc, bi uwer ghenade,
Wildijs mi loven met minnen,
De stat van Aken doe ic u winnen.
Ja ic, sprac de grote here,
Ic sal u danken ummermere:
Sech mi in wat manieren.
Ic salt u, here, segghen sciere.
Doet mi gravers met spaden
Comen; ic sal u saen beraden.
Doe hijt seide, het was ghedaen.
Men dede gravers comen saen,
De goed waren te sulken werke,
Ende begonsten bi des mans merke
Enen pit te makene, daer hem de man
Wijsde in enen gheleghenen dan.
Daer dolven si so langhe stont,
Dat si op enen steen al ront
Quamen, entoe sprac daer een:
Hier leget onder een groot steen.
De man sprac: also sout sijn.

---

vs. 910. *ghile*, looze vond, die te weeg bracht dat die van Aken *bedrogen* uitkwamen.

vs. 911. *ic bens versonnen*, ik ben het te weten gekomen. Zie Inl. XXIII.

vs. 915. *in nauwen rade*, in het geheim.

vs. 919. In den tekst staat: *sprac te grote.*

vs. 930. *in enen gheleghenen dan*, in een nabijgelegen donker bosch: *gelegen* is het tegenovergestelde van *afgelegen.*

Ontgravetene, doet den wille mijn.
Teerst dat de steen was ontwracht,
Hief men op met groter cracht
Ende dede hem de stede rumen.
Tmeeste water quam daer tumen,
Dat men je ut pit sach comen,
Sodat wel naer hadde benomen
Somighen man, de daer stoet,
Sijn leven de grote vloet.
Dat water liep tot Aken binnen
In al de husen met omminnen,
Sodat si waenden verliesen tleven.
Doer noot mosten si hem opgheven
De stat, haer lijf ende haer goet.
Dat dede hem de grote vloet.
Dus quam hi op den stoel tote Aken
Ende liet hem daer gheweldich maken
Coninc vanden Roomschen rike.
Alle de heren ghemeenlike
De vanden rike hilden leen,
Ontfinghent van hem groot ende cleen.
Van desen willic laten staen
Ende wille de redene anevaen
Te segghen wat de coninc dede.
Boden sende hi ende brieve mede
Ende beval, dat men niet en late,
Men voer te Waerde an den borchsate,
Ende segghet hem met staden zinne:
Dat hi mi over here kinne

---

vs. 940. *tumen*, d. i. *ontspringen* om straks *benedenwaarts* te stroomen.

vs. 953. In den tekst staat: *Van den Roomschen coninc rike.*

vs. 962. *Waerde*, Werden aan de Roer. In C. en B. lezen wij *Keyserswaerde* (Zie hierboven p. 173).

Ende thuis opgheve: want hets mine.
Doe si dit seiden, verlorne pine
Waest, ende al omme niet.
Ende alse de coninc dat siet,
Dat bode noch brieve en dieden,
Omboot hi saen sine lieden
Ute Hollant ende uut Zeelant,
Ende treckede vor Waerden te hant.
Met bliden ende met anderen werke
Laghen si vor Waerden so sterke,
Dat daer niement mochte ontfaren
Van allen, de der binnen waren.
vi weken mijn dan een jaer
Laghen si vor Waerden daer,
Met arbeide harde groot.
Doe moesten si dor de noot
Dat huus rumen ende opgheven
Den coninc, soudsi behouden tleven.
Van den huse swigh ic stille.
De coninc besette tsinen wille
Dat huys, ende toech opwaert,
So hi eerst mochte metter vaert,
Ende dwanc de lande, clein ende groot.
Bi wilen vant hi wederstoot
Met groten wighe bi den weghe;
Maer altoos so vacht hi seghen
Met sinen lieden in Overlant,
Sodat hem al ghinc in hant
Op de Muesele ende op den Rijn,
Daer hi hadde gheleden pijn.
Ende doe hi wederkeren soude,
Doe quam hem bootscap also houde,

vs. 996. B. boetscap hem.

---

vs. 982. In den tekst staat: *soudhi*.

Dat van Vlaendren de gravinne
Margriete met enen hoghen sinne
Dede gadren maghe ende man
Ende woude Zeelant stoken an.
Haer quam te helpen menich grave;
Menich man van groten have,
Menich ridder, menich serjant,
Quamen daer in Vlaendrenlant,
De haer alle waren hout:
Want si gaf mildelike tsout,
Borghengioene ende Fransoise,
Beide Pikaerde ende Vermendoise,
Pottevine ende Henewiere,
Quamen alle met haer hiere,
Om Zeelant te conquereren.
Si ginc te rade metten heren,
Wat si haer rieden te bestane.
Ende als si hem aldus sprac ane,

vs. 999. B. gaderen m. ende manne. 1000. C. en B. Toeken ane (an). Clar. zoeken Zeelant an. 1001. C. en B. helpe. 1002. C. en B. groter. 1003. C. en B. en Clar. ridder ende menich. 1004. C. en B. Quam al doe in. Clar. Qwam doe in. 1006. C. en B. mildelijc (mildelic) dat sout. 1008. C. en B. Beyde rike ende havelose. Clar. Beide rijc ende haveloysen. 1010. C. met haer. Clar. met haren hie hiere. 1011. C. en B. torqueeren. 1013. B. bestaen. 1014. C. en B. Als si hem dus. Clar. Alsi.

---

vs. 1001. In den tekst staat: *Daer.*

vs. 1007. *Borghengioene*, Bourguignons (Borgondiers).

vs. 1009. *Pottevine*, Poitevins (uit Poitou). *Henewiere*, Hennuyers (Henegouwers).

vs. 1010. In den tekst staat: *met haren hiere.*

vs. 1013. Na dit vers zijn in den tekst vier regels herhaald; dit vers (1013) echter niet zonder verschil van lezing, te weten dus: *wat si hem rieden best te bestane.*

Rieden si haer dese dinc,
Dat si sende ten coninc
Ende dede hem vraghen, of hi woude
Doen, dat hi met rechte zoude,
Ende hi Zeelant van haer ontfinghe.
Als dit quam voer den coninghe,
Sprac hi: dit ne sceen gheen recht,
Dat ic soude wesen knecht
Mijns knechts: want si van mi
Soude houden goet, hoe dat si:
Van haer en sal ic niet ontfaen:
Si sal met rechte onderdaen
Mi wesen van sconen lande:
Wordic haer man, et waer scande,
Van goede datten rike toe hoert.
Ic hete coninc: nu doe voert
Dat haer wisen sal haer raet.
Als de gravinne dat verstaet,
Wort si gram ende dede ghebieden
Met haesten groot al haer lieden,
Dat si trecken te scepe waert.
Ende si dedent onghespaert,
Ende quam met enen groten here
Te Waterdunen an dat mere.
De coninc was ten selven stonden,
Also als ict hebbe ondervonden
Te rechter waerheit, in Brabant

vs. 1016. C. en B. senden (zenden). B. an den. 1020. C. vore. 1024. C. en B. tgoet. 1025. C. haer sal. 1028. B. het is scande. Clar. dat waer scande. 1029. B. en Clar. Van gode. C. en B. en Clar. behoert. 1033. C. en B. Wart. Clar. Wert. 1034. C. haeste. 1035. Clar. toghen. 1036. Clar. al onghespaert. 1037. C. en B. heer (: meer). 1038. C. en B. opdat. 1040. C. heb.

Tote enen parlemente: want
Hi waers herde gherne of comen
Met eren ende tsinen vromen.
Die voer de vrouwe hilden tpleit,
Makedent so langhe ende so breit
Ende treckedent willens also langhe,
Misselic hoet in Zeelant ganghe,
Ende scriven dit der vrouwen in rade,
Dat si haren wille dade:
Si souden (den) coninc houden daer
Met parlemente: want si vorwaer
Waenden: waer hire selve niet,
Dattie vrouwe sonder verdriet
Zeelant soude winnen wel.
Dit was een verraednesse fel.
Des conincx broeder jonghe Florens
Lach in den dunen haer ende ghens
Met sinen vrienden, met sinen here,
Ende was altoos op de were.
Dat Hollansche ende dat Zeeusche diet
Ne wildene begheven niet.

vs. 1043. C. harde gaerne. B. harde geerne. Clar. af comen. 1044. B. eeren te sinen. 1046. C. en B. en Clar. Maectent so lanc. 1047. C. trectent willems. B. vertrectent. Clar. Ende toghent. 1048. B. Messelic. Clar. hoe dat. 1051. C. en B. den coninc. 1056. B. verstandenisse wel. 1057. C. en B. en Clar. broeder die jonghe. 1059. B. heer (: weer). 1060. Clar. up die were. 1061. C. Dat holl. en zeeussche. 1062. C. en B. en Clar. wilden.

---

vs. 1048. *Misselick hoet*, d. i. bij de onzekerheid, hoe het enz. De uitdrukking is dezelfde als in de plaatsen door Oudemans aangehaald (bl. 377) uit S. Coster, waarbij hij zeer juist aanteekent, dat men daar dit woord door *wie weet* zou kunnen vervangen.

Oec waren daer coene man
Van buten lants, die hem an
(Ende) in staden stoet van alre dinc.
Dit was gheseit den coninc
Tote Antwarpen, daer hi lach,
Ende hem des wel sere ontsach
Dattie gravinne lach op tmere
Met enen onghetelden here,
Als te scepene altehant,
Ende over te vaerne in Zeelant,
Daer si omme dede pine.
De coninc voer al stillekine
Thuuswaert, al dat hi mochte.
Nu hoert wat de vrouwe dochte.
Sy haeste seer, als ic hoer lien;
Haren zone, haren Ghyen,
Hiet si there leiden ende seide:
Vaert zone in de Goeds gheleide
Ende wint ons Zeelant ende en laets niet.
Hi sprac: vrouwe, wats ghesciet,
Ic wint of ic bliver doot.
Nu blijft ghesont. Ende in den boot

vs. 1065. C. stonde. B. en Clar. stonden. 1068. C. en B. Die hem wel sere dies. Clar. Die hem wel te dies. 1069. C. en B. op dat meer (: heer). Clar. up mere. 1072. C. en B. en Clar. varen. 1078. C. here. B. heeren. 1080. C. gods. B. in goeds. 1081. B. Zeelant ne laets. Clar. en lates. 1082. C. en B. Hi seide. Clar. Hi seyde. 1083. C. en B. of (iof) ic blive doet (: boet). Clar. iof ic blive.

---

vs. 1065. Hier wordt de inlassching van *ende* gevorderd.

vs. 1075. *Thuuswaert*, d. i. naar Zeeland, waar met Holland zijn te huis was.

vs. 1083. In den tekst staat: *briver*.

Stiep hi metteen ende voer te scepe.
Met enen sconen gheselscepe
Voer hi bi Westcappel an.
Daer ontsceepedi menich man,
Die wel waenden zonder were
Dat lant winnen. Ende dat here
Van Hollant ende van Zeelant mede
Stont ghescaert tot ere stede
Inden dunen ghereet ten spronghe.
Sconinx broeder Florens de jonghe
Wort ridder op den selven dach,
Doe hi de viande voer hem sach,
Ende ghinc hem tjeghen met stouten moede.
De Vlaminghe, de des sonder hoede
Waren, sijn op tlant ghetrect,
Als diere niet op hadde ghemect
Datter enighe liede waren.
Als si saghen ghene scaren,
Worden si ontdaen ende vervaert,
Ende weken weder te scepe waert,
Ende begonsten sere te vliene.

vs. 1085. Clar. hi ende voer. B. sceep (: gheselsceep). 1088. C. en Clar. ontsceepte. B. ontscepte. 1092. C. en B. en Clar. eenre. 1094. C. en B. Tsconinx. Clar. Des conincs. 1095. Clar. opten. 1097. C. en B. en Clar. Dien ghinc. B. hi jegen. Clar. hi toghen. 1100. C. en B. hadden. 1101. Clar. Dat daer. 1103. C. en B. ondaen.

Na 1105 heeft Clar.:

Ghes... in walchrenlant
Die coninc dede altehant
Die ghevanghen in sijn behout.

Blijkbaar heeft zich de copiïst vergist. Hij sloeg een reeks van verzen over en begon met 1159; na die verzen overgeschreven te hebben, bemerkte hij zijne vergissing.

Nu staet den Hollanders een deel siene,
Alse de voorttrecken met ghenende,
Daer dandre vloen met groter scende.
  Die grave van Giesen helt nochtan
Ende bi hem oec menich man,
Wel opgheseten met scoonre scare,
Ende hem was ghebrocht niemare,
Dattie coninc quame van achter
Met groten here: het dochten lachter,
Souder enich hem ontgaen.
Die grave van Giesen gaf hem ghevaen,
Onghesleghen ende onghewont,
Ende in den wapenen al ghesont.
Oec bleef heer Ghye ghevaen.
Maer ic hebt also verstaen,

vs. 1106. C. en B. en Clar. den hollanders. 1107. Clar. toghen. 1108. C. Dat dandre. B. andre vloen (Clar. vloghen) met groten. 1110. C. en B. en Clar. met hem. 1112. C. en B. en Clar. quam oec een mare (eene maer) (: scaer). 1114. C. en B. groter ere. C. en B. en Clar. het docht (dochte) hem. 1115. C. en B. hem enich (eenich). 1118. C. en B. wapen. Clar. die wapen. 1119. C. en B. ghie gevaen. 1120. C. en B. en Clar. aldus.

---

vs. 1106. *staet* (staat het) voor de Hollanders *een deel siene*, d. i. zeer fraai. Het tegenovergestelde *onsiene* zien wij B. I. vs. 1002. *een deel* beduidt *een goede hoeveelheid*, Eng. *a great deal.* In den tekst staat: *Nu staet Hollant.*

vs. 1109. *Grave van Giesen.* Huydec. teekent hier bij aan: Arnoud, Graaf van Guines, zie Butkens, p. 257. Doch Meyerus f. 77a noemt hem *Godofredus.*

vs. 1114. *het dochten lachter.* Den koning, dit was de boodscap, kwam het voor, dat het niet te vergeven zou zijn zoo hij een enkel Vlaming liet ontkomen.

vs. 1119. In den tekst staat: *Ghye oec ghevaen:* dus *oec* tweemaal.

Dat hi ontfinc ene wonde
In den voet, daer hi ghesonde
Noit daerna aen ghewan.
Wat waendi, hoe menich man
Aldaer bleef ten selven male?
Daer blever doot bi ghetale,
Onder verslegben ende verdronken
Ende in de zoute zee versonken,
Meer dan vijftich dusent man.
Hoe mochte men gheweten dan,
Hoe menich daer ghevanghen bleef?
Ic hoerde segghen, dat mense dreef
Thuys met hopen, oft scape waren.
Daer mochte men menich moederbaren
Naect sien lopen achter velde:
Hi ne levet niet de se ghetelde.
De coninc selve quam met desen,
Die in Brabant hadde ghewesen,
Tote Ernemude, met haeste groot,
Ende sloech sijn paert uten boot.
Ende als hi op den lande quam,

vs. 1125. B. mael (: getael). 1126. C. en B. bleefer. 1128. C. in der souter. B. in souter zee verdroncken. 1130. C. en B. Hoe. C. machmen. 1133. C. en B. scapen. B. Ghevangen. 1134. C. en B. mocht. 1136. C. en B. leeft niet diese telde. 1138. C. had. 1139. C. en B. haesten groet (: boet). 1141. C. opten. B. quamen (: vernamen).

---

vs. 1127. *Onder*, d. i. beide, het een en h. ander.

vs. 1130. In den tekst staat: *Ho.*

vs 1134. *menich moederbaren*, d. i. menich mensch uit eene moeder geboren.

vs. 1135. *Naect*, d. i. ontbloot van geweer.

vs. 1140. *sloech*, met de sporen.

Daer verhoerde hi ende vernam,
Datte Vlaminghe verwonnen waren.
Hi sachse lopen bi groten scaren
Naect ende tebarenteert sere.
Des danct hi Gode, onsen here.
Ende als si sijns worden gheware,
De daer liepen haerendare
Naect, dat de coninc was,
Worden si te rade das,
Dat si de hant boden om ghenade.
De coninc wert dies te rade
Dor Gode ende om ontfarmichede,
Dat hi hem ghenade dede,
Ende deedse comen met groten roten
Ende overdoen met boten,
Also naket als si waren.
Dus mosten de Vlaemsche scaren
Tonderbliven in Walchrenlant.

vs. 1142. C. en B. verhoerdi. 1145. C. te barenteert. B. barenteert zeere. 1146. C. en Clar. dancte hi. B. dancti. 1147. B. en Clar. ghewaer (: entaer). 1148. C. en B. lopen. 1149. B. Naet. 1151. C. en B. en Clar. te hant baden. 1153. C. en B. en Clar. Doer god ende. 1155. B. deetse. 1156. C. en B. over doen met. Clar. ende si overdoen. 1158. C. en B. Dus worden die vlaminge (Clar. vlaemsche) scaren. 1159. C. en B. Ghesconfiert. Clar. ghescoffiert in Zelant. C. en Clar. walchenlant.

---

vs. 1145. In den tekst staat: *tebaertert*. *tebarenteeren* is verschrikt maken, geweldig ontstellen. *Barenteren* is wellicht het provenç. *barounté*, dat *schommelen*, *schudden* beteekent. Zie Diez. in v. *barruntar*, II. b.

vs. 1156. In den tekst staat: *Ende oervoeren doet*. *Overdoen* is *overzetten*. Wellicht moet men met Huydec. lezen: *overvoeren doe*.

De coninc dede altehant
De ghevanghene in sijn behout,
Des menich was jonc ende out.
Des de coninc was wel vro.
Dit gheviel recht also
Als men screef ons heren jaer
Dusent twe hondert overwaer
Vijftich ende dri oec mede,
Bi Westcappel teenre stede.
Recht op sinte Martijns daghe
Gheviel den Vlaminghen dese plaghe,
In den zomer als hi ghelach,
Ende was op enen vridach.
  Wat holpe dat icker vele of seide?
Dit ghesciede bi beleide
Van luden, de men doe hiet
Verraders: des en twivelt niet,
Dat noyt Vlaminc was so coene
Diet hadde dorren bestaen te doene
Sonder helpe vanden lande.

vs. 1161. C. en B. en Clar. ghevangen. 1164. C. en B. ghevel. 1166. B. ende vier. 1170. B. de vlaminc desen. 1173. C. veel. B. hope d. icker vele. Clar. holpet d. i. veel af seide. 1174. C. en B. gheleide. 1175. C. en B. en Clar. men hiet. 1176. C. en Clar. Verradre. B. Verraderen des ne twifelt. 1177. C. te coene. B. coen (: doen). 1178. C. Diet. B. Diet dorren hadde. 1179. C. en B. hulpe.

---

vs. 1161. *dede de ghevanghene in sijn behout*, bracht hen *in zijne macht*, maakte ze tot zijne onderhoorigen.

vs. 1171. *als hi gelach*, d. i. als hij (de dag van St. Maarten) inviel, te weten op een' vrijdag.

vs. 1173. In den tekst staat: *wele*.

vs. 1178. In den tekst staat: *dit*.

Al doghede Vlaendren scande
Dan was sonder redene niet:
Want also alst is ghesciet
Dat een man des verdient
Dat een here nes niet sijn vrient
Ende wort ballinc uuten lande,
Hem ne roeket hoe groot scande
Dat ander liede daer om ontfinghen,
Updat hi met sinen dinghen
Sinen wille mach bedriven.
Sy moghen slachten den kaytiven,
De hem dus verdullen laten
Den ghenen, de bi haerre ommaten
Hem setten teghen haren here.
Des ghelovic nummermere.
Mochten si haren wille bejaghen,
Hem ne rochte in wat plaghen
Si de ghene mochten bringhen,
Bi wien si daden hare dinghen:
Dat waer hem al gader goet.

vs. 1180. C. en B. ghedoechte (Clar. ghedoghede) Vl. die sc. 1181. C. en B. en Clar. reden. 1184. C. en B. niet ne es (en is). Clar. sijn here en is niet. 1185. C. en B. en Clar. Ende hi moet varen. 1186. C. en B. en Clar. roekt hoe grote. 1187. C. en B. der of ontfinghen. 1188. C. en B. Opdat si. 1189. Clar. wil. 1192. B. diere bi hare. 1194. B. ghelove ic. 1196. C. rocht. 1197. Clar. dengonen. 1198. Clar. dede. 1199. Clar. Dat dochte hem.

---

vs. 1182. *also alst*, versta: als het alzoo geschied is.

vs. 1191, '92, '93. d. i. die zich door degenen, welke zich in hunnen overmoed tegen hunnen heer verzetten, laten misleiden.

vs. 1194. *ghelovic*, d. i. loof, prijs ik.

vs. 1198. *daden hare dinghen*, hun voordeel bejaagden, goede zaken deden. Vgl. vs. 1206.

Daeromme setten 'si haren moet,
Hoe si de heren verwerven moghen:
Anders soude haer dinc niet doghen.
Dit siet men ghescien alle daghe,
Dat menich hierna leghet laghe,
Ende met allen (doene) daerna staet,
Hoe hi te hove mach worden raet
Ende hi sine zaken moghe bedriven.
So moet torloghe sheren bliven.
Dat hi te voren niet vermochte,
Dus volbringhet hi sijn ghedochte.
Ende dit geviel den Vlaemschen heren ...
Nu willic an den coninc keren.
  Nu sijn de stucken aldus comen
In Zeelant. Dit heeft vernomen
Van Vlaendren de gravinne,
Die des rouwe in haren sinne
Hadde ende dreef jamer groot.

vs. 1200. C. en B. om sette. 1201. C. en B. verweren. Clar. den heren. 1202. B. Anders en soude. 1203. C. en B. en Clar. Dit siet (seit) men alle. 1204. B. die menighe. C. en B. hier om leit. Clar. hierom. 1205. C. en B. met allen doene. Clar. doen. 1206. B. worden waert. 1207. C. zake moghe. B. moghe. Clar. Ende hoe hi sine sake mach. 1208. C. Dus moet doerloghe tsheren. B. Daer moet toerloghe tsheren. 1210. C. volbrinct. Clar. volbrengt hi sine. 1211. B. valschen. 1213. C. en B. die sticken. 1216. B. drove was van sinne. 1217. C. en B. en Clar. jammer groet.

---

vs. 1201. *de heren verwerven*, de gunst der heeren winnen.

vs. 1208. De heer moet er den last van den aangestookten oorlog om lijden.

vs. 1209, '10. Wat hij beoogd en anders niet vermocht had, bereikt hij aldus.

Haer dochte, si waer liever doot,
Dan si langher behelde tlijf.
Nu hoert wat pensde dat goede wijf:
Haer outste zone entie eerste,
Die met rechte was de geheerste,
Van Avenes mijn heer Jan,
De hadde hem ghenomen an
Vrou Aleiden van Hollant,
Daer hi altoos trouwe an vant,
Te wive, met bliscepen ende eren
Tote Aken voer de grote heren,
Daer de coninc crone ontfinc,
Vrou Alayden broeder. Om de dinc
Woudene de moeder onterven
Ende goedeloos laten sterven:
Want si ne conste ghepensen treken,
Hoe si haer best mocht wreken
Over tgheslachte van Hollant.
Ende si ontboot altehant

vs. 1218. C. en B. en Clar. dochte dat si liever waer doot. 1219. C. en B. langher hadde. Clar. had. 1220. C. en B. pensde (pensede) dat wijf. Clar. hoert waende dit wijf. 1222. B. gheheerte. 1224. C. had. 1226. C. en Clar. trou. 1227. C. ende met. B. en Clar. bliscappen ende met. 1228. C. den grote here. B. den groten. 1230. C. en B. Ver aliden. 1231. C. en B. en Clar. Wouden. 1233. C. en B. conde. Clar. conden. 1234. C. en B. mochte. Clar. beste. 1236. C. Maer ontboet. B. Men ontboet. Clar. Maer si ontboet.

---

vs. 1222. *geheerste*, d. i. de geëerdste.

vs. 1230. *Om de dinc*, namelijk om zijn huwelijk met Aleide van Holland.

vs. 1233. Zij kon geen treken bedenken, hoe zich best te wreken: geen treken dochten haar goed genoeg.

Van Anjauwen den edelen grave,
Of hi goet woude ende have
Hebben over sijn verlies:
Dat hi hem bedochte dies:
Si wilde hem Henegouwen opgheven,
Dat de van Hollant niet en bleven
In haren lande gheervet iet.
Die grave Karel, de dat siet,
Quam in Henegouwen te hant,
Ende ontfinc al dat lant
Dat hem de vrouwe van Vlaendren gaf,
Ende onderwant hem daeraf,
Recht also of hi here ware,
Ende seide oec al openbare,
Dat de gheboorte van Hollant
Nemmermeer ne soude in hant
Hebben tgoet van Henegouwen.
Nu hoert van deser goeder vrouwen,
Die om niet onterven woude
Haren zoen, de wesen soude
Met rechte haer outste erfname.
Si ne hadde dies neghene scame,
Dat si den ghenen tlant opgaf,

vs. 1241. Clar. woude. 1242. C. en B. en Clar. dien. Clar. bleve. 1243. C. en B. gheerft. Clar. geerft niet. 1244. C. en B. en Clar. versiet. 1249. C. en B. en Clar. Recht of. B. waer (: openbaer). 1252. B. Nemmermeer soude. 1255. C. en B. verderven. 1257. C. erfnaem. B. recht h. o. erfnamen (: scamen). 1258. C. desghenen scaem. B. des ghenen.

---

vs. 1239. *over zijn verlies.* „Dit zal zien op dien ongelukkigen kruistocht van Lodewijk IX, vanwaar Karel (van Anjou) onlangs was teruggekeerd." (Huydec. op dit vers).

Diere niet met rechte helt af
Ende dient niet mochte comen an.
Doe claghede dit mijn here Jan
Vrou Aleiden, sinen wive,
Die hi ghelyc sijns selves live
Minnede, ende toghede haer mede,
Dat hi ghedoghede dese onsede
Dor haren wille ende haers broeders,
Haers vader kint ende haerre moeder,
Ende dat hi ontervet bleve
Alle de daghe, die hi leve,
Het ne ware, oft wesen zoude,
Of hem de coninc Willem woude
Te helpe comen met herecracht,
Ende te Valenchine op de gracht
Woude logieren met sinen here.
Hi hopede dan met cleenre were

vs. 1260. B. en Clar. hielt. 1261. C. en B. diet. Clar. comen mochte. 1262. Clar. claechde. 1264. C. ghelike. B. gheliken. 1265. C. en B. en Clar. Minde. C. en Clar. toechde. 1266. C. en B. gheduchte (C. en Clar. ghedoechde) den onvrede. Clar. den onsede. 1267. C. en B. hoers (C. en Clar. haers) broeder. 1268. C. en B. Haers (haer) vaders kint en hare (haer). Clar. hoerre. 1271. C. en B. waer dat. Clar. Ende waer oft. 1272. C. en B. Ende hem. Clar. Om hem die die coninc. 1273. C. sire. B. sijnre craft (: graft). Clar. Te hulpen comen met heercracht. 1274. C. en B. en Clar. Ende hi te. 1275. B. Logieren woude m. s. heer. (: weer). 1276. C. en B. hoepte dat met. C. en Clar. hoepte dit met.

---

vs. 1266. *onsede*, onbillijke behandeling.

vs. 1274. *op de gracht.* Valenciennes muntte uit door hare diepe walgracht.

Wel te comene te sinen erve.
Hi sende doe om dese bederve
Sijn vrouwe, sijn wijf, om dese dinc,
Die hem dit claghede, den coninc.
  Die coninc, de wort des te rade
Dat hi screef met liever lade
An heren Kaerle, den riken grave,
Dat hi der dinc wilde staen ave,
Ende oec niet onderwinden das,
Dat met rechte niet sijn en was:
Hi wouts hem danken al sijn leven.
Heer Kaerl, dies niet begheven
Woude, hi screef hem weder so:
Hi ne dede door hem niet een stro;
Hi ne begheerde els ghene saken,
Dan hi de tijt mochte gheraken,
Dat hine op een velt berede,
Op sulke plaetse, op sulke stede,
Dat hine opt herde mochte beriden;

vs. 1277. C. en B. en Clar. comen te (tot). 1278. C. om sine bederve. B. om die bederve. 1280. B. en Clar. Die dit. 1281. C. en B. en Clar. coninc wart doe. 1282. Clar. met goeden stade. 1283. Clar. Aen her Karel. 1286. C. en B, en Clar. sijn niet. 1287. C. wouds. 1288. B. en Clar. diet. 1289. C. en B. en Clar. Woude screef. C. en B. hem weder doe. 1290. B. Hie dede dor. 1291. Clar. gheen. 1292. C. Dat hi dat mochte. B. en Clar. hi dat mochte. 1294. B. plaetsche. Clar. sulker pl. op sulker. 1295. C. en Clar. opt harde (herde) beride (beriden). (Dit vers is in B. overgeslagen).

vs. 1282. *met liever lade*, op beleefde wijze.

vs. 1293. *berede*, van beriden, te paard vijandelijk ontmoeten.

vs. 1295. *opt herde*, d. i. niet in de moerassen, waar de waterkoning te huis was.

Hi soude also op hem striden,
Ende hem worden doen in scine
Of hine minnede entie sine.
Oec vermat hi hem ene dinc:
Mochti wel den waterconinc
Uten watre opt lant ghecrighen,
Hi soudene saden so met wighen
Ende sinen toren an hem wreken,
Men souder ewelike of spreken.
Dit screef hi weder an den coninc
Ende onderwant hem zulke dinc,
Dat hem de steden ghinghen in hant,
Ende trecte vor Adinghem te hant.
Den coninc quam hierof de mare,
De weder screef al openbare
An Kaerl, den grave, in desen doene:
Waer hi goet man ende koene,
Dat hi quame tAssche op der heide

vs. 1296. B. op hem also. 1297. C. en B. worden doen. B. en Clar. an (aen) scine. Vers 1298 mede in B. overgeslagen. C. minde. 1300. C. en B. Mocht hi. Clar. mochte hi. 1301. C. en B. en Clar. water. Clar. ghebringhen. 1302. C. soudem. B. soude hem. Clar. souden. 1304. C. en B. ewelic. Clar. af. 1306. C. en Clar. sulker. 1308. Clar. Ende si toech. 1309. B. Die coninc. 1310. Na dit vers hebben C. en B. deze twee:

Met eenen stouten overmoede
Het verghinc hem te quade of te goede.

Clar. heeft deze verzen evenmin als onze tekst. 1312. C. quamen. 1313. C. en B. op die heide.

---

vs. 1297. In den tekst staat: *woorden.*
vs. 1300. In den tekst staat: *mocht ic.*
vs. 1302. *soudene saden*, zou hem genoeg geven.

Ende hi aldaer sijns ontbeide,
Eist dat hire comen mach.
De coninc besciet hem enen dach,
Dat hiere soude wesen dan,
Ende met hem menich hoghe man,
Ende soude daer sijns ontbeiden:
Want tote Assche op der heiden
Es een herde scoen plein.
Heer grave, in ben niet so vilein,
In dar wel uten watre comen,
Tgaet mi te scaden of te vromen,
Opdat ghi beidet enen dach:
Winne daer de winnen mach.
So we behout dat velt aldaer,

vs. 1314. C. en B. daer sijns ombeyde (onbeide). 1315. C. en B. Est. 1317. C. en B. wesen soude. 1319. C. en B. souder sijns ontbeiden (onbeiden). 1320. C. optier heiden. 1322. B. en ben niet also. 1323. C. en B. En dar wel uten watre (water). 1324. C. en B. en Clar. Tga te.

Na vs. 1324 volgen in C. en B. en Clar. deze regels:

Hoech man sidi van hogen gheslachte Clar. gheslachten.
Ende daertoe van groter machte; Clar. machten.
Sidi coen coemt dan daer,
Ic comer zeker weet vorwaer.

1326. B. Wine. Na dit vers volgen in C. en B. en Clar. deze regels:

Daer est uten watre wale, B. water wael.
Daer ne sijn berghe no dale, B. dael.
Dat yement den anderen mach becrupen Cl. yement anderen.
Noch beringhen no beslupen. B. besluten.

1327. C. en B. velt daer. Clar. So wie dat dat velt behout.

---

vs. 1324. In den tekst staat: *Laet.*

Hi mach wel segghen overwaer,
Dat hijt met stride ghewonnen heeft:
Hets recht dat men hem dan gheeft
Den prijs al de werelt doer.
Welc onser, de dan comet voer,
Beide des anders enen dach.
  Alse de grave hoort ghewach,
Dat hem de coninc heeft ghescreven,
Omboot hi mannen ende neven
Ende den coninc Lodewike,
Sinen broeder van Vrancrike,
Ende bat hem sere op ghenaden,
Dat hi hem soude staen in staden
Met volke ende met goede mede.
De heilighe Lodewich screef ter stede
Sinen broeder dese woort:
Niet so ne heb ic ghehoert
Dat Willam, de jonghe man,
Coninc van Rome, je ghewan
Wille te doene jeghens mi;
Ende en wil niet, hoe dat si,
Jeghens hem doen enighe sake,
Des hi mach worden tonghemake,

vs. 1329. B. striden. Clar. stride dan ghew. 1330. Clar. hem geeft. 1331. C. dore (: vore). B. alle die. 1332. B. die can. Clar. dit coemt vore. 1334. C. en B. en Clar. Als die grave des hoert. 1336. B. Onboet. 1340. C. en B. staen woude. Clar. woude hem in. 1341. B. wolke. Clar. Om volke. 1347. B. Wilde te doen. 1348. B. en Clar. wille oec niet. B. hoet si. Clar. Ende ic en. 1349. C. en B. saken. 1350. C. en B. en Clar. wesen mach.

---

vs. 1346. *gewan Wille*, d. i. in den zin kreeg.

Also langhe als hi blivet
In sinen lande ende niet verdrivet
Mine liede ute minen lande:
Het waer lachter ende scande
Soude ic sijn lant berechten:
Jeghens hem willic niet vechten
Doer eens wives overmoet:
Doet anders dat u dinket goet.
  Kaerle, de grave, hevet dit ghehort,
Ende zeghet der gravinnen voort.
Si andworde dus ter zake:
Here en weest niet tonghemake
Ende ne hebt enghenen vaer:
Ghi soud hier legghen vii jaer,
Eer hi uten lande quame,
De coning om enighe vrame,
Mids onder sine viande:
Hi souds noch bringhen bloedighe hande,
Die onse maghe hebben verslaghen.
Des ne derf niemant vraghen.

vs. 1353. C. en B. lieden (luden) uut. 1357. Clar. wijf. 1358. C. dinct. B. en Clar. dunct. 1359. C. en B. en Clar. verhoert. 1360. C. teldet. B. en Clar. Ende tellet. 1361. C. en B. en Clar. Die antworde dus teser saken (Clar. sake). 1362. C. en B. Here ne. 1363. C. en B. en Clar. hebt ghenen. 1364. C. ligghen. C. en B. Ghi sout hier legghen. Clar. soudt. 1368. C. en B. en Clar. Hi soude noch. 1369. C. maghen. B. onsen maghen hebben versleghen (: vreghen). 1370. C. en B. en Clar. darf.

---

vs. 1355. *sijn lant berechten*, mij met het beheer van zijn land bemoeien.

vs. 1368. Zie Inleid. bl. XXV en XXVI.

vs. 1370. *Des ne derf niement vraghen*, d. i. daaraan behoeft niemand te twijfelen.

So koene wort hi nemmermeer:
Weest te ghemake, lieve here,
Ghi sult trecken op dat velt
Ende daer slaen u getelt
Ende ligghen daer twee daghe of drie,
Ic segge u waer, gheloves mie,
Dat hi nummermeer wort so coene,
Also groot dwaesheit te doene.
Ghi blivet van Henegouwen grave

vs. 1371. Clar. So cone en wert hi. 1372. C. en B. en Clar. Weset te ghemake heer.

Na vs. 1372 volgen in C. en B. en Clar. deze regels:

Daertoe en macht nemmermeer comen,
Gaet te staden of te vromen, B. iof. Clar. scaden.
Dat eenighe kindre van sinen gheslachte, Clar. kinde.
Al ware xx warven achte,
Worden in minen lande ghegoet.
Met rechte haddix wedermoet,
Soude sijn suster hebben dat mine; B. en Clar. mijn.
Want si selve ende die sine Clar. hi selven entie.
Hebben mi so leide ghedaen:
Lieve here laat dit staen.

1374. C. en B. uwe. Clar. slaen haer ghetelt. 1375. C. en B. ligghen twee daghe of (iof). Clar. ofte. 1376. C. ghelovets. C. en B. seg. 1377. B. wart so coen. 1378. C. en B. en Clar. Sulke (B. sullic) dulheit te doene. (B. doen). Hier volgen in C. en B. en Clar. deze regels:

Dat hi yet soude comen hare
Ic sal u voert segghen tware.

(Wellicht door d. afschrijver v. A. overgeslagen). Clar. sel.

1379. C. en B. en Clar. blijft.

Ende mijn soen sals bliven ave:
Hi ne darfer toe hopen nemmermere.
Laet u ghenoeghen, lieve here,
Ende scrijft hem weder uwen wille
Ende blijft hier ligghene al stille,
Ghi sullets hebben u ghevoech.
De grave Kaerl op haer loech.
Hi dede voert, dat si hem riet,
Oec en wildi laten niet
Hi ne ontboot den coninc dan,
Dat hi selve ende sine man
Recht tote Assche op der heiden
Sijns dre daghe wilde verbeiden:
Quame, of hi so coene ware.
Als den coninc quam de mare,
Wart hi utermaten blide,

Op vers 1380 volgen in C. en B. en Clar. deze regels:

Aldoer sijn wijf ende dor den broeder

B. aldor s. w. e. doer sijn br.

Hoer vaders kint ende hare moeder.

B. sijnre moeder. Clar. haers v. k. e. hoerre moeder.

vs. 1381. C. en Clar. darf daertoe. B. derf. 1382. C. en B. en Clar. ghenogen ende blijf (blijft) heer (: nemmermeer). 1384. B. liggen. C. en Clar. ligghen stille. 1385. C. sults. B. sals. Clar. sulles. 1387. B. hiet. 1388. Clar. woude hi. 1389. C. en Clar. ontboet. 1391. C. en B. tot (B. to) asch op (Clar. assche up) die heide. 1392. C. ontbeiden. B. daghen uu onbeiden. 1393. C. en B. of (iof) hi coene ware (waer). Clar. of hi coninc. 1394. C. en B. die coninc. 1395. C. en B. Wort.

---

vs. 1390. *versproken*, met woorden beleedigd.

Ende sende ut in elker zide
Bede an mannen ende an maghen,
Ende dede dit hem allen claghen,
Hoe sere dat hi was versproken.
Hi ne woude niet ten waer ghewroken,
Ende bat hem allen, dat hi mochte,
Dat elc om sijn ere dochte,
Ende hem nu in staden stonde,
Hi souts hem lonen mildelike,
Ende de arme maken rike,
Ende den riken ende den heren
Soude hijs danken met groten eren.
  Wat holpe hier vele of gheseget?
Hi dede also als men noch pleget
Ende gaderde sine liede te samen,
Die ute meneghen lande quamen,
Ende trac ute met sconen here
Doer Brabant, al sonder were,
Ende quam met sijns selves gheleide
Al tote Assche op der heide,
Op den voerghenoemden dach.

vs. 1396. C. in elke side. B. seide uut an ellic side. Clar. seinde. 1397. B. manne. 1398. C. en B. Ende deet hem. Clar. dede. 1400. Clar. woude niet ten woude. 1404. C. en B. wien daer hi (Clar. hi daer) trou (B. en Clar. trouwe) in vonde. 1405. B. en Clar. souts. C. souds. 1407. B. rike edel heeren. C. en Clar. riken edelen heren. 1408. C. en B. groter eren (eeren). 1409. C. en B. hier of vele. 1410. C. en B. en Clar. dede als men. 1411. B. luden. 1416. C. en B. op die heide.

---

vs. 1405. In den tekst staat: *soust*, voor *souts*, d. i. soude des.
vs. 1414, '15. *al sonder were*: in Brabant vond hij geen weerstand. Hij had er geen vrijgeleide noodig: dat verschafte hij zich zelf.

Als heer Kaerle dat ghesach
Ende vernam, dat de coninc
Wilde voldoen al de dinc,
Die hi hem hadde vermeten,
Hi de Adinghem hadde beseten,
Brac op ende vlo sierre veerde,
Bede te waghene ende te peerde,
Ende voer recht also voort
Tote Vlaenchine in die poort,
Ende dede hem daer besluten vaste
Jeghen de Hollansche gaste,
Die hi verproken hadde te voren.
Dit quam den coninc ten oren.
Doe brac hi op ende volghede mede
Ende voer doer Adinghe, de stede,
Dien seer wel ontfinghen,
Ende tjeghen hem blidelike ghinghen.
Hi woude voert ende deet an scine
Ende trac voer Valenchine,
Ende dede daer slaen an den velde
Sine pauwelioene ende ghetelde.

vs. 1418. C. en B. en Clar. versach. B. Alse Kaerl dat. 1420. Clar. Woude vuldoen alle. 1423. C. en Clar. voer. B. vor. 1424. C. en B. waghen. 1426. C. en B. en Clar. Te. 1429. C. had. 1430. B. ten coninc. 1434. C. en B. jeghens. Clar. teghens. C. blidelic. 1435. C. en B. voert hi deet in scine. 1436. Clar. toech. 1438. C. en B. ende sine ghetelde. Clar. sijn pauwelioene ende sijn.

---

vs. 1420, '21. *voldoen al de dinc, die hij hem hadde vermeten*, uitvoeren wat hij beraamd en waar maken wat hij verkondigd had. Zie hoe de auteur *hem vermeten*, in B. IV. vs. 8, gebruikt.

vs. 1429. *versproken*, zie vs 1390.

vs. 1433. Adinghe, de stede, heeft als collectief het praedikaat (*ontfingen*) in 't meerv.

Kaerl, de, der binnen was,
Hi ne vermat hem doe niet das
Dat hine soude te velde zoeken,
Als ic versta; hi ne wils niet roeken;
Maer hi trac ut an dander zide.
Dat hi ontquam, des was hi blide;
Ende hi voer weder van daer hi quam.
Als de gravinne dat vernam,
Wort si droeve ende seer ondaen,
Ende sende boden herde zaen
An den coninc van Hollant:
Si woude hem gaen in hant
Ende doen dat hi haer bevale.
De coninc, de bedocht hem wale,
Ontfinc de vrouwe aldaer.
Doe most si al openbaer
Haren zone gheven te hant
Van Henegouwen al dat lant,
Ende tlant van Aelst ende Vier Ambochte:
Want den coninc goet dat dochte,
Dede hijt beseghelen ende bescriven,
Al mocht hem namaels niet bliven.

vs. 1442. B. ict wils niet roken. Clar. hien wouts niet roeken. 1444. Clar. uutquam. 1445. C. en B. Ende voer weder danen (dane) hi. Clar. van dan. 1446. B. gravinne dat dat vernam. 1447. C. en B. Wart si droeve (drove). 1448. C. en B. en Clar. boden saen (zaen). 1452. C. en B. en Clar. die bedocht (Clar. bedacht) was wale. 1454. C. en B. moste. Clar. moesten si. 1455. Clar. sone altehant. 1456. Clar. Gheven van Henegouwen al dat land. 1457. C. en B. ambochte (ambochten). Clar. En dat lant ende die vier. 1458. C. en B. den (die) coninc dat goet dochte. 1459. C. en B. bezeghen. 1460. C. en B. Al ne mochte hem namels. Clar. Al en mocht.

Dus ghesciede daer de dinc,
Ende mijn here de coninc
Voer thus te lande daer na saen.
Dit was int jaer Goeds ghedaen
xii hondert vijftich ende vier mede,
Dat voer Valenchine, de stede,
Coninc Willem dus was comen,
Sinen swagher te groten vromen
Ende sijnre suster kinder na.
Dus ghevielt, als ic versta.
Onghegoet waren si bleven,
Hadt de coninc niet bedreven.
Nochtan sijn somighe Henewiere,
Als si int lant comen hiere,
Segghen si: Hollant moet versinken.
De willen qualike dat bedinken,
Dat de van Hollant haren here
Brochten in so groter ere.
Binnen deen dat de coninc lach
Vor Valenchine op enen dach,
Quam hem bootscap openbare,
Dat hem een zone gheboren ware
Van siere vrouwen, sinen wive,
De oir soude zijn na sinen live.
De coninc verblide sere

vs. 1463. C. en B. en Clar. Brac op (Clar. up) ende voer te lande saen (zaen). 1464. C. gods. B. in jaer. 1470. C. en Clar. ict. 1471. C. en B. onghegoet so waren. 1472. Clar. En hadt die coninc. 1474. C. en B. en Clar. in Hollant comen hiere (hier). 1475. C. en B. dit lant. Clar. dat lant. 1477. B. horen heer (: eer). 1479. C. en B. en Clar. Hier binnen. C. en B. als die. 1483. C. en B. vrouwen van sinen. 1484. C. en B. soude bliven na.

Ende dankets Gode onsen here.
De sticken worden doe beweven,
Als hier voren staet bescreven,
Ende quam thuis op enen dach
Aldaer sijn vrouwe van kinde lach.
Doe dede hi dopen sinen zone:
Florens was gheheten degone,
Daer men of mach horen tellen
Ende vertrecken ende voerspellen
Wonder ende jamer groot,
Dat ghesciede van siere doot,
Als ghi hier na sult verstaen.
De coninc Willam heeft ghedaen
Feeste, als hem selven dochte
Dat hi met eren doen mochte,
Ende bleef ene wile in rusten daer,
In weet, hoe langhe niet vorwaer,
Ende ick en can niet al gheraken
Te vertreckene zine zaken.

vs. 1486. B. en Clar. danckes. 1487. C. en B. worden so beweven. 1488. C. en B. Alst te voren is. 1489. Clar. tot huus. 1492. C. en B. en Clar. so hiet. 1493. C. Daer of mach horen. B. Daer of mach men. Clar. vertellen. 1494. C. verspellen. B. vertrecten ende verspellen. Clar. verspelden. 1495. C. en B. jammer. 1496. C. na sine doet. B. na sine doot (: groet). Clar. van sine doot. 1498. C. en B. hevet. 1499. B. Feste. 1501. B. in wilen. 1502. C. en B. Ende weet. 1503. C. en B. en Clar. Ende al ne can ict (C. en Clar. ic) niet. 1504. C. en B. en Clar. vertrecken.

---

vs. 1494. ***voerspellen***, nog derhalve achtte M. St. toen hij dit schreef alle gevolgen van Floris' dood niet gekomen. Doch misschien moet men met C. en B. ***verspellen*** lezen, hetwelk z. v. a. ***spellen***, d. i. verhalen, beteekenen zal.

Tenen tiden ghinc hi te rade,
Wat hi best vortane dade.
Men riet hem al sonder sparen
Dat hi opwaert soude varen
Ende dwinghen an hem wel dat rike
Ende besittent moghendelike:
So mocht hi dan ontfaen te lone
Van Romen de keyserlike crone:
Dat waer hem eerlike harde sere.
Doe pensede selve de grote here:
Soudic varen in vreemden landen
Ende dwinghen tote minen handen
De lieden, ende mijns selfs lant
Soude bliven buten miere hant.
Die dat doet, hi moete riesen,
Sprac hi, want hier sijn de Vriesen,
De woenen in dit westerende
Ende mi toehoren: et ware scende,
Liet ic de al openbare,

vs. 1505. Clar. Tot enen tiden. 1506. C. en B. voert ane (an). Clar. Wat voerdaen tbeste dade. 1509. C. hem dat. B. hem al dat. 1510. B. Ende hijt besitte. 1513. C. en B. eerlic. 1514. C. en Clar. pansde (penste) selve die. B. zelver die. 1515. C. en B. en Clar. Dat hi soude varen in vreemden (vreemde) lande. 1516. C. en B. en Clar. te sinen hande (Clar. handen). 1517. C. en B. Die lieden (lude) ende sijns. 1518. C. en B. buten sine (sijn. Clar. sijnre) hant. 1519. B. doet die moet. Clar. hi moet. 1521. C. en B. wonen in dit. 1522. C. en B. en Clar. Die mijn souden (Clar. soude) sijn het. 1523. C. en B. en Clar. liet ic dit.

---

vs. 1523. *Liet ic de*, d. i. indien ik die onbedwongen liet, vgl. vs. 1527.

Ende voer hier ende voer daer
Ander liede te doen tonder
Ende laten de mine al besonder
Onbedwonghen ende sonder danc.
Hi wort te rade eer iet lanc,
Dat hi de Vresen in alre wise
Soeken wilde op den yse.
  Het gheviel als hi ghedochte.
Ten eersten als men riden mochte
Over ys ende over al,
Gheboot hi ende beval
Dat men ghebode herevaert.
Men deet, ende hi trac derwaert
In den winter op enen dach
Na kersavende, als hi lach,
In enen vorst, alst God woude
Ende het ummer wesen zoude.
De coninc voer tote Alcmaere
Ende te Vronen oec daernare,

vs. 1524. C. en B. Voer ic hier ende voer ic. Clar. Voer ic hier. 1526. B. bisonder. 1527. C. en B. onbedwonghen sonder. Clar. dwanc. 1531. C. ghevel. 1533. B. ende over hal. 1536. C. en B. en Clar. Ende hi trecte (Clar. toech) darwaert (derwaert). 1538. C. en B. ghelach. 1539. C. en Clar. eene (Clar. enen) vorst als God. B. eenre vorst. 1540. C. en B. en Clar. Ende oec emmer (emmer oec) ghevallen soude. 1541. C. en B. en Clar. voer al tot (Clar. toet). 1542. C. en B. en Clar. vronen aldaer.

---

vs. 1527. *ende sonder danc.* De lezing van het fragm. Clar. (*dwanc*) is aan te bevelen.

vs. 1530. *soeken*, zie I. 33.

vs. 1538. *als hi lach*, d. i. gelijk toen de kerstavond inviel.

vs. 1542. *Vronen*, dorp bij Alkmaar.

Ende al op den groten yse.
De coninc stout ende hoech van prise
Voer voren stout ende onvervaert,
Daer hi der Vriesen gheware waert;
Daer hise dicst sach met hopen,
Liet hi henen tot hem lopen,
Of hi hadde ghesyn opt velt;
Daer de Vriesen onghetelt
Stonden ghescaert na haere wise.
De coninc waende op den yse
Vast ende zeeker hebben ghereden,
Als hi sinen lieden was leden,
Volghede hem niement, alst wel sceen:
Daer si seder omme dreven ween.
Alse dus reet de here van prise,
So brac dat orse door den yse,
Dat jamer was te ziene an,
Dat aldus de edel man
Tonghemake was vanden live.
Doe quamen de Vriessche kaitive,
De den coninc waren ghevee,
Twe of dre of lettel mee,
Ende sloeghene doot al onbekent.
Dander quamen ommetrent

vs. 1544. C. en B. en Clar. stout van houghen (hoghen). 1545. B. stout al onge vervaert. 1547. C. dixste. B. en Clar. dicste. 1548. C. en Clar. hi voren tot (toet). B. hi tors tot. 1549. C. had ghewesen. 1551. C. en B. hare. 1553. C. en B. en Clar. Seker hebben ghereden. 1555. C. volchde. 1556. C. en B. sident. 1557. C. Als dus. B. Aldus. 1558. C. en B. ors dore (doer). 1559. C. en B. jammer. 1561. C. en B. en Clar. an (Clar. aen) den live. 1564. C. en B. en Clar. drie of (Clar. ofte) luttel. 1565. C. sloeghen. B. sloghen. 1566. Clar. daeromtrent.

Ende saghen sine wapene an.
Doe seiden si: dits een man,
Die wel vorbaer mach wesen.
Doe quam daer een man met desen,
Diene kende ende seide saen:
Wapene! wat hebdi ghedaen?
Ghi hebt den coninc selve doot.
Doe dreven si alle rouwe groot:
Het moste bliven, het was ghedaen.
Doe namen si den coninc saen
Ende groevene daert hem goet dochte,
So si alre heimelicst mochten.
In can gheweten noch gheraden,
Bi wat zaken dat sijt daden;
Maer si groevene onder de moude

vs. 1567. C. en B. wapen. 1568. C. en B. dit is die man. Clar. Ende seiden. 1569. C. voerboer. B. voorboe. Clar. voerbaer. 1570. C. en B. een toe met. Clar. een doe met. 1572. C en B. Wapen. 1574. Clar. Doe hadden si alle rou. 1575. Clar. hets. B. most. 1577. C. en B. groeven daer hem. 1578. C. en B. en Clar. So men. 1579. C. en B. En. Clar. Ic en can. 1581. Tot aan 't einde van 't Boek hebben C. en B. en Clar. 't volgende:

Sijn heere wort al ondaen — B. en Clar. ontaen.
Ende trecten thuus weder saen. — B. trecken. Clar. toghen.
Ende hoe mach dit sijn ghesciet,
Dat so menich goet man liet
Sinen here riden voren, — B. heer.
Hi ne hadde naghevolcht met sporen — B. naghereden.
Ende tlijf gheset in aventueren,
Eer hi dat hadde durren kueren
Sine heer te laten int onghevoech,
Daer men sonder hulpe sloech. — B. sunder.
Wast anders yet dan wel, — B. Waest.

In een huis tHoechoutwoude.
Si viere wistent ende niet mere,
Waer begraven was de here.
Meer dan xxvii jaer
Lach de coninc begraven daer,
Eerne zijns selves zone wrac,
Daer hi omme onghemac
Doghede, eer hine vant aldaer.
Men screef doe ons heren jaer
xii hondert ende lv al bloot,
Doe de coninc daer bleef doot.
Willem, de dus zijn lijf verloos,
Was xx jaer out doe men coos,
Ende xv jaer, mach men lesen,
Hadde hi grave in Hollant ghewesen,
Ende bleef doot al zonder zaghe
Op sente Agnieten achtende daghe.

Daerof en wetic nyewer el.	B. niewert.
Nochtan so spreect men misselike	B. sprect.
Van sommen luden des ghelike.	B. sinen lieden.
Die coninc bleef doot sonder zaghe	
Op Sinte Agnieten viii daghe,	
Als men screef ons heren jaer	
xii hondert ende daernaer	
L ende vive mede,	
By Hoechoutwoude op eene stede	B. Bi hoechout.

vs. 1597. *zonder zaghe*, d. i. met waarheid: *zaghe* is een ongeloofelijk sprookje.

VIERDE BOEK.

Nu latic staen van hem de woort
Ende zegghe van sinen sone vort
Ende van Florense sinen oem,
Den jonghen ridder, die sijns nam goem,
Die onderstont, als men bekande,
Die voghedie van den lande:
Want hi met rechte mombaer was.
Ic der mi wel vermeten das,
Dat hi maecte de Zeusche core,
Daer men mede al dorentore
Berecht heeft al Zeelant.
An al dien goede slouch hi de hant,
Ende dede ende liet wat hi woude,
Als een lantshere doen zoude.

vs. 2. C. en B. sinen sone voert. 3. C. en B. Florens. 4. C. en B. Die jonghe. 6. C. en B. voechdie. 7. B. momber. 8. C. en B. dar. 11. C. Berechtet hevet. 12. C. al den goede. B. die goeden. 13. C. en B. liet dat hi.

---

vs. 2. In den tekst staat: *sinen voert vort.*

vs. 5. *onderstond*, d. i. aanvaardde; *als men bekande*, d. i. gelijk men vernam.

vs. 8. *Ic der mi vermeten.* Ik durf het oordeel uitspreken (het Hoogd. *ermessen*). Vgl. III. 1421.

Hi maect pais, als ict versta,
Op ene corte tijt darna
Met heren Ghye van Vlaendrenlant,
Ende zekerde metter hant
Sire dochter, omdat hi woude
Dat hise te wive hebben soude.
Maer ic ne weet hoe dat quam
Datse de hertoghe zider nam,
Doese Florens liet gaen.
Die grave van Vlaendren liet bestaen
Dat recht van Zeelant voert,
Als men dicken heeft ghehoort;
Al hebben sijt weder aneghesproken,
Dat is somwile op hem ghewroken.
Dese Florens, de goedertieren,
Voer tallen saisoene tornieren.
In enen tornoy gheviel hem so,

vs. 15. C. en B. maecte pays als ic (ict). 16. C. en B. Op eenen tijt. 23. C. en B. Doese (Dese) Florens liet gaen die Grave. 24. C. en B. Van Vlaendren die liet ave. 26. C. en B. dicke. 27. B. hebbent sijt. 28. C. en B. an hem. 30. C. en B. Voer (vor) alle. 31. C. en B. tornoy so vel (viel).

---

vs. 18, 19. *zekerde — sire dochter,* d. i. verloofde zich met Guy's dochter Margaretha.

vs. 22. *de hertoghe,* te weten Jan I van Brabant, die Margaretha van Vlaanderen huwde, toen Floris, de voogd van Holland, overleden was. Melis Stoke meent, dat deze Floris afstand van haar gedaan heeft, en dat zij daarom met een' anderen vorst getrouwd is.

vs. 27. *Al hebben sijt weder anegesproken,* d. i. al hebben zij (de graven van Vlaanderen) het (d. i. Zeeland) *weder aangesproken,* d. i. weder aanspraak op Zeeland gemaakt. Uit dat woordje *weder* zou men opmaken, dat te voren gezegd was dat Guy van Zeeland afgezien had, en dus de lezing van C. en B. juist is: „die grave van Vlaendren die liet ave dat recht van Zeelant."

Dat hi ente sine worden onvro,
Ende hi de porse hadde so groot,
Dat hi ghequets was toter doot.
TAntwarpen most hi bliven doe;
So grote siecheit quam hem toe,
Dat hi op de zevende kalende
Van aprille dede zinen ende,
Tote Andwarpen in de poort;
Als men dicke heeft ghehoort,
Dat hi ghelevet hadde met eren.
Hi versciet int jaer ons heren
xii hondert vijftich ende achte.
Dese Florens van hoghen gheslachte
Leget in Middelborch begraven,
Die zijn zuster met groter haven
Ende met eren ter eerden dede:
Van Henegouwen was si graefnede,
Sijns vader kint ende siere moeder.
Doe si haren lieven broeder
Hadde begraven, nam se in hant
Haren neve ende al sijn lant:
Want si de naeste was gheboren,
Ende berecht, als wijt horen,
Tgraefscap ende dat jonghe kynt,
Daer wonder of ghesciede sint.
  Cume haddi der jaren viere,
Doe Florens de goedertiere,
Sijn oem, sinen gheest opgaf,

vs. 33. C. en B. also. B. Daer hi. 34. C. ghequetst. B. ter doot. 38. C. en B. sijn ende. 39. C. en B. Al tot Antw. 41. B. gheleeft. 42. B. Hie v. int carnaeioen. 46. C. Dien. 48. C. en B. gravinne mede. 49. B. sijns vaders. 54. C. als wi. C. en B. berechte. 57. B. hadsi. 58. B. goedertieren (: viere). 59. C. en B. die geest.

Daer men dogheden vele seit af.
Die moye nam tkint in hande,
Ende onderwant haer vanden lande
Ende proefde daerom ende dochte
Hoe si tlant berechten mochte,
Ende dede tkint wel achterwaren,
Tote het quam te zulken jaren,
Dat hi hem selven began verstaen.
Doe dede sine ter scolen gaen,
Walsch ende dietsch leren wel.
Daerna in corter tijt ghevel,
Dat den heren vanden lande
Onder (hem) dochte wesen scande,
Datse een wijf soude dwinghen,
Ende verhoverden doe de dinghen,
Dat si te hove lettel waren,
Ende treckeden te hope met groten scaren

vs. 60. C. doechden. B. doechde. 61. B. namt tkint in handen. 63. B. provede. 64. C. si tlant. B. Hoe sijt lant rechten. 65. C. en B. wel verwaren. 66. C. en B. Tote (tot) dat quam. 67. C. en B. Dat het verstandenes (verstandenisse) mochte ontfaen. 68. C. en B. En deden (dedent) doe ter. 72. C. en B. Onder hem dochte. 75. C. en B. Dat si te hove als niet en waren. 76. C. en B. Ende trecken (toghen) te hoep met groter scaren.

---

vs. 61. In den tekst staat: *Ho hi.*

vs. 62. *onderwant haer van den lande*, zie III, 1248.

vs 63. *proefde*, ging met zich zelve te rade.

vs. 65. *achterwaren*, d. i. oppassen.

vs. 72. In den tekst staat: *onder dochte.*

vs. 74. *verhoverden de dinghen.* Zoo 't schijnt, Vlaamsche spelling voor: *veroverden. De dingen veroveren*, zal dan zijn: *de zaken aan zich trekken*, zoodat de zaken, die voor 't hof der Gravin kwamen, weinig in getal waren.

Ende streden daeromme onderlinghe,
Ende makeden menich groot ghedinghe,
Als ghi wel merken moghet:
Haerlijc woude wesen voghet
Van den kinde ende tlant berechten,
Dat siere omme moesten vechten.
Die toten andren doe droech vede
Ende te hem hadde enighe lede,
De metten grave ende metter vrouwen
Best was van Henegouwen,
Die claghede dan om dandre zake,
Des hi hebben wilde wrake
Van sinen vianden bi den here.
Dats te lachterne alte zere,
Dat die ghene, de is te hove
Machtich ende van groten love,
Sine veete wille wreken
Metten here bi eneghen treken.
Die vrouwe, de was goedertieren
Ende wiste niet bi wat manieren
Dat de zaken waren comen:
Si waende dat ware om sneven vromen

vs. 78. C. maecte. 79. C. marken. 82. C. en B. siere dicke om mosten. 83. C. en B. Wie ten anderen. 84. B. Ende hi te hem had. 87. B. clagheden d. o. d. zaken (: wraken). 85. C. metter grave. 90. B. lachteren. 93. C. en B. vete dan wil. 96. B. Ende en wiste. 98. C. Si ware dat. B. om vrome (: comen).

---

vs. 84. *lede*, d. i. grieve.

vs. 93. In den tekst staat: *Ende sine veete.* Doch daar dit vers en het volgende het gezegde zijn van *die ghene* in vs. 91, en geenszins gecoordineerd aan den tusschenzin: *de es te hove*, zoo kan *ende* geen plaats vinden. Zie Inl. bl. XXVII.

Dat si de sticken brochten voort,
Als men hier nu heeft ghehoort,
Ende hiet hem doen dat best ware.
Dandre worden des gheware
Ende sochten hier jeghens raet
Ende togheden hierof haren staet
Den grave, der vrouwen moyen sone,
Van Ghelre. Als hi verstont tgone,
Nam hi raet, wat hi doen mochte
Ende sinen rade doe best bochte.
De worden doe des te rade,
Dat hi deran dat beste dade,
Dat hi des lants hem onderwonde.
Hi voer op ter selver stonde
In Zuuthollant tordrecht binnen,
Ende liet aldaer doe bekinnen,
Dat hi tfolc berechten woude.
Tfolc sloech an hem also houde.
De vrouwe was in Zelant bleven
Ende nam daer grote hoede haers neven.
De grave van Gelre slouch de hant

vs. 99. C. broechten. 100. B. Als nu hier heeft. 101. B. doe dat beste waer. 103. C. hier jeghen. B. daer jeghen. 104. C. toechden hier of horen. 105. B. der moeyen vrouwen. 106. B. Ende van. 108. B. raet. 109. B. Die vrouwe wart. 110. B. an tbest. 111. C. hi hem des lants onderwonde. B. hi hem des onderwonde. 112. C. Hier voer op die selve. B. op die zelve. 114. C. en B. aldaer bekennen. 115. C. en B. hi tlant. 118. C. en B. des neven.

---

vs. 99. *Dat si de sticken brochten voort*, d. i. dat zij, de Heeren, met die zaken voor den dag kwamen.

vs. 114. In den tekst staat: *toe bekinnen*. *Liet bekinnen* is: liet weten.

vs. 116. *sloech an hem also houde*, d. i. viel hem dadelijk toe.

An al den goede, dat hi vant.
Des was hi meester ende voghet.
Florens de grave, de jonghe joghet,
Most ghedoghen wats ghesciede:
Want hine mochte sine liede
Niet bedwinghen noch berechten,
Sine mosten onderlanghe vechten
Dicke wile te menigher stont,
Alst den lande wel was cont.
  Sider gheviel tote enen male,
Datte grave te Remaerswale
Gaderde volc tsinen besten.
Der vrouwen partie quam van westen,
De den grave waren ghevee,
Ende vergaderden op Vornoudsee,
Ende vochten aldaer enen wijch.
Dat dede al der heren prijch,
Die si onderlinghe droughen,
So dat si aldaer versloeghen
Vele lieden an beiden siden.
Maer het gheviel also ten tiden,
Dat de grave van Ghelre doe
Verwan. Dus eist comen toe,
Dat hi des lants bleef doe voghet.
Ende Florens, de jonghe joghet,

vs. 120. B. goeden dat. 125. C. en B. Niet zelve bedw. no berechten. 126. C. en B. onderlinge. 127. C. en B. Dicwile te (tot). 128. B. Alse. 129. C. ghevel tenen male. B. teenen male. 131. B. tfolc te sinen. 132. C. Den vrouwen. 133. C. Dien den. 134. C. en B. daer. 137. B. droghen (: versloghen). 140. B. tenen tiden. 142. C. eist. 143. B. doe bleef.

---

vs. 126. *Sine mosten*, d. i. dat zij zich niet genoodzaakt achten *onderling* te vechten.

Nam van Vlaendren sgraven dochter.
Dus was daer die pays te zochter
Jeghen den grave van Vlaendrenlant.
Die grave van Ghelre slouch de hant
An der vrouwen medegave,
Daer hi noyt rekeninghe dede ave.
Florens wan an sinen wive
Kinder, de lettel te live
Bleven tote haren daghen.
Ic sals hierna wel ghewaghen,
Als men oec wel zal verstaen.
Nu eist voort also vergaen,
Dat Florens quam te sinen jaren;
Doe most heer Otto thuyswart varen,
De grave te sijn selves lande:
Want Florens sloch sine hande
Selve an sijn eyghen goet.
Doe quam hem in sinen moet,
Dat hi bi siere moeyen rade
Altoos gherne dat beste dade.
Florens, siere moeyen zone,
Beval hi Zeelant omdat de gone
Harde wel berechten zoude.

vs. 145. C. en B. tsgraven. 146. C. en B. Ende maecte pays al zonder lachter. 148. B. van Vlaendren sloech. 152. B. te wive. 153. C. Luttel bleven tot. 155. C. en B. men wel. 156. C. es. B. ist. 158. C. en B. moste. 159. C. en B. tot sijns. 160. C. en B. florens sine hande. 161. B. Sloech selve. 164. B. gerne tbest. 165. C. sijnre moeye.

---

vs. 149. *der vrouwen*, d. i. Aleid van Henegouwen, tante van den jongen Floris. Haar *huwelijksgoed*, in Holland en Zeeland gelegen, wordt hier bedoeld.

vs. 166. *omdat de gone*, d. i. opdat hij het (te weten Zeeland) enz.

Hi vinct ane, als de boude,
Ende onderwant hem rechte doe
Des gherechts, ende rieper toe
Heren Aelbrechte, here van Voren,
Ende liet hem sinen wille horen:
Want hi borchgrave van Zeelant
Was. Ende oec hadde hi in hant
Andre heren van den lande:
Des ne had hi ghene scande
(Bi) so wien hi liet ende dede.
Hi voer voert in elke stede
Om in pais tlant te houden,
Bede in Walchren ende in Scouden.
Zuutbevelant voer hi aldoor
Ende berechtet metter coor,
Also als si bescreven was.
Doe wort hi te rade das,
Dat hi hem pijnde metten grave
De grote veete te doen ave,
De te Vornoudsee ghesciede,
Ende ghiselder om vele liede,

vs. 168. C. vinc ane. 169. B. hem doe. 170. B. rechts. 171. B. Haren A. h. v. Vornen (: hornen). 172. B. sine wille. 174. C. oec nam hi in hant. B. oec nam hi in sijn hant. 177. C. en B. Bij wien hi (hijt) liet ende oec dede. 178. C. en B. Ende hi voer in. 179. C. en B. payse. 181. C. dore. B. hi doere (: dcore). 182. C. En berechte tlant. B. Ende brachte tlant. 183. B. als bescreven staen ende was. 186. C. en B. te leggen ave.

---

vs. 177. In den tekst staat: *so wien.* Versta: hij behaalde geene schande *bij hetgeen* hij naliet of deed.

vs. 182. *metter coor*, d. i. met de Keur, aan het eiland gegeven.

vs. 185. *den grave*, te weten van Gelre.

vs. 187. In den tekst staat: *Vornouds ie.*

Ende brochte de sticken al te goede.
Doe quam Florens in sinen moede,
Dat hi woude wreken sinen vader,
Of avonturen tene gader
Dat hi van Gode hilt te lene.
Ende gaderde een heer niet clene,
Beide tors ende te voet,
Als sinen rade dochte goet,
Ende quamer mede sonder sparen
Tote Alcmare ghevaren,
Ende dede dammen ende diken,
Ende wilde over tOutdorp striken
Ende dan jeghen den Vriesen vechten,
Ende hiet mannen ende knechten,
Dat si droeghen hoy ende stro.
Men dede dikers wachten doe
Beide met scutten ende met speren.
Die Vresen, de dat wilden weren,
Quamen ghelopen in de vaert
Met haesten groot te damme waert,
Ende quamen ghelopen also voort,
Dat gheruchte quam in de poort.
Doe ghinc hem wapenen al dat heer.

Na vers 190 hebben C. en B.:

Van Hollant den edelen grave
Dat hi niet woude laten ave.

vs. 191. C. en B. Hine woude. 192. C. tenen. C. en B. om te aventuren. 195. C. en B. torse. 196. C. en B. Alst. 199. B. dammen. 201. B. die vriese. 202. B. man. 203. B. droghen. 204. C. dede die dikers. B. dede des dikes. 205. C. en B. Met scutte ende. 208. B. ten. 209. C. lopende. 211. C. en B. ghinc men.

---

vs. 205. *schutten*, d. i. pijlen. In den tekst staat: *speten.*

De voren mochte, trac eerst ter weer,
Beide tors ende te voete.
De Vriesen quamen hem te ghemoete,
Ende sconfierden dat heer groot.
Si sloeghen menighen man doe doot.
Dat heer sette hem al ter vlucht.
Die Vresen volgheden sonder ducht
Van haren live tote Alcmaer toe,
Ende voort tote bi Heilichloe.
Die Hollanders, de teerste vloghen,
Keerden weder in haer oghen,
Doe si hadden de herde gheest.
Daer sloech men der Vresen meest
Wel viii hondert ofte meer;
Daer wrac elkerlike sijn zeer.
Der Hollanders bleef v hondert.
Dus ghevielt wien soet wondert;
Der Vresen bleef de meerre hoop;
De grave hads den quaetsten coop:
Dus ghevielt, als ic bediede,
Want hi verloos siere goeder liede
Harde veel van sinen lande.
Hi moeste keren, al wast scande,

vs. 213. C. torse. B. te voet (: te moet). 214. C. te moete. 216. C. man doet. B. man doot (: groet). 217. C. en B. leyde hem ter. 220. C. en B. En tote (tot) bi. 221. C. en B. die te voren vlogen. 224. C. en B. die vriesen. 226. C. elkerlic. 228. B. wient soet. 230. B. hadts. 231. B. ict. 232. B. sijn goede.

---

vs. 221. *teerste vloghen*, d. i. in het eerst, te voren, gevloden waren.
vs. 222. *in haer oghen*, d. i. zij stonden den vijand weder, kwamen hem weder onder de oogen.

Weder thuys dan hie was comen.
Ghehaelt had hi lettel vromen.
Men dede de doden begraven doe,
Als menre mochte comen toe.
Dit gheviel al overwaer,
Als men screef ons heren jaer
xii hondert lxx ende twe,
Sinte Philiberts daghe min no mee.
  Menighe dinc ghesciede aldaer,
Die mi te telne waer te zwaer;
Maer sommighe dinc mach men tellen,
De den grave Florens ghevellen,
Als van den meesten ende best bekent.
Hi voer voert al omtrent
Ende anereïsde de Vriesen.
Onder tiden most hi verliesen.
Op eenre stont so wort de here
Te rade doe, in enen kere,
Dat hi ridders name ontfinc.
Ten Bossehe ghesciede de dinc
Met bliscepen ende met eren.

vs. 235. B. danen. 237. C. en B. die doden. 242. B. dach. 243. C. en B. daernaer. 244. C. en B. tellen. 245. C. en B. mach ic tellen. 247. B. tbest. 248. C. en B. Hi (Hier) voer dicken omtrent. 249. B. avereysede. 251. C. Op een stont. C. en B. stont wort. 254. C. en B. dese dinc. 255. B. bliscappen.

---

vs. 237. In den tekst staat: *de boden.*

vs. 249. In den tekst staat: *anereisden. Aanreisen* is aanvallen, aanranden (Zie Huydec. t. d. pl.).

vs. 250. *Onder tiden*, d. i. op een' of anderen tijd.

vs. 253. In den tekst staat: *Daer hi.* Doch de volzin is het objekt van *wort de here te rade.* Graaf Floris werd (des) te rade, dat hij enz.

Als men screef de jaer ons heren
xii hondert lxx ende zevene,
Ontfinc de here in jonghen levene
TSertoghenbossche ridders name,
Na dertien daghe, als hem betame,
Tenen tornoie, daer de hertoghe
Jan was de prince hoghe:
Ja! hoech man was hi, weet men wale,
Bede in der daet ende in der tale;
Daer toe hoefs ende milde,
Ende vele dede hi metten scilde
Ende metten wapen, dat daer toe hoort.
Verstaet wes hi plach voort:
Oersteker ende verrader
Stac van hem, der eren vader,
Dese hertoghe, deen ic mene.
Ic wilde dus, deden al deghene
Heren, de nu hebben macht,
Dat si met al haerre cracht
Verraders, smekers ende oerstekers,

vs. 259. B. T'sertobussche. 260. C. alst. 262. B. In was. 265. C. en B. toe vromich ende. 266. B. velee. 268. C. en B. Verstaet wes. 269. C. verrader. (Zooveel een inktvlek, op het woord gevallen, laat oordeelen, heeft er in 't volg. vers *vaders* gestaan). B. Oerstekers ende verraders (: vaders). 270. C. en B. Dreef van hem. 272. C. en B. dede al ghemene. 273. C. en B. die heren. 274. B. met haere. 275. C. en B. smekers oerstekers.

---

vs. 260. *betame*, om des rijms wille voor *betam*, verl. t. van *betemen* (voegen, betamelijk zijn); of men moet aannemen dat het koppelwoord is uitgelaten.

vs. 268. In den tekst staat: *Verstaet wel.*

vs. 270. *Stac van hem*, d. i. stiet af.

Ruuners ende plumestrekers
Altoos saghen inden mont
Ende merkeden, op welke stont
Dat si meer om haer vrome spraken
Of smeken om ander zaken,
Dan si doen om sheren ere,
Ende hi hem daerna nummermere
Gheloven wilde enighe dinc.
Hets menighe de hem sonderlinc
Saken bewint alle weghe,
Plaghens die heren, de wel sweghe.
Maer neen si niet: et staet also:
De te hove wil wesen vro,
Hi moet den heren connen toghen
Ende oec dat bringhen voer den oghen,
Datte heren willen horen,
Al souder hem of comen toren.

vs. 278. C. en B. mercten dan op wellic (welke). 280. C. smeecten. B. smecten. 281. C. tsheren ere. B. om tseren eer. 283. C. en B. eenigher dinghe (: sonderlinghe). 284. C. en B. menich die. 285. C. en B. bewint die wel zweghe. 286. C. en B. heeren alle weghe. 290. C. en B. vör (voer) oghen. 291. C. en B. Dat dïe heren gaerne horen. 292. Tusschen dit en het volgende vers hebben C. en B. de volgende verzen:

Hets sulc te hove wel gheacht
Ende metten heren in groter macht,

---

vs. 276. *Ruuners*, d. i. oorblazers, vgl. Hoogd. *ins Ohr raunen.*

vs. 284—286. Dat is: Er is menigeen, die zich gedurig met allerlei zaken bemoeit, maar die, wanneer de heren zoo handelden (te weten wanneer zij niet nalieten de vleiers te doorgronden), wel mocht zwijgen.

Die meer begheert dat cleve, B. dit cleve.
Dan sijn here in die ere bleve, B. in sijn eere.
Ende staet daerna alle daghe.
Trecte die here sijns selfs maghe
An hem te rade ende bi hem wrochte
Meer dan bi andre, misscien hi dochte
Dat hi te min waer gheacht.
Hierom piint hi dach ende nacht,
Hoe hi die heren verwerren moghe
Onderlinghe, ende hi hoghe
Daer bi moghe verheven sijn.
Het nemet gaerne quaden fijn
Ende en mach niet langhe dueren,
Als die here bi aventuren
Hem bepenst ende dat verstaet
Dat die ghene quaden raet
Hevet ghejaghet ende toeghebrocht,
So wandelt gerne der heren ghedocht, B. dat heren.
Ende moet den ghenen dan verdriven;
Sone mach hi dan niet bliven
Onbescouden after die oghen, B. achter sijn ogen.
Ende seggen wie soude dit ghedogen?
Wie dienen ende hebben ghedient
Ende soude wesen tsheren vrient
Beide met live ende met goede?
Die nochtan met allen moede

---

vs. 3. In den tekst staat: *dat clene* lees *cleve*, d. i. dat het bestendig zoo bleef. Zie Oudem. op *cleven*. *cleve* staat voor *clave*: *kleven* toch heeft *klaf* in d. verl. t.

vs. 14. In B. overgeslagen.

vs. 26. In den tekst staat: *sonden*.

Meer sijns selfs oordeel jaghet
Dan sijns heren, wies soes claghet.
Hets menich hi soude lachteren zeer, B. Het.
Waert also dat sijn heer
Woude doen rechte sconde
Ende met hem nemen die hi soude
Met allen rechte tsinen hove.
Dat mochte hi doen met groten love:
Want hi ontsiet der zelver zede, B. die selve.
Dat men die sine ende hem oec mede
Mochte achter rugghe steken,
Die bi el ne ghenen treken
Te hove sijn verheven soe.
Dies nes te prisen niet een stro
Dat eenich man op enighe stont B. eenich stont.
Eenen anderen siet in den mont
Ende niet siet in sijns selfs stroet.
Hi lachtert dat een ander broet,
Ende te hove tenen male
Woudi hi mochte merken wale
Dat die sine alle daghe
Comen eten, wie soet claghe.
Hets zulc, mochte hi verdriven
Alle dandre, hen soude niet bliven, B. dandre hem.
Mochte hi die sine bringen int hof. B. Mocht.
Hier mede so sta ics of.

---

vs. 30. *wies*, lees: *wie*.
vs. 37. *hi*, d. i. de eigenbelangzoeker vreest.
vs. 39. *achter rugghe steken*, wegjagen.
vs. 45. In den tekst staat: *stoet*.
vs. 47. *een ander .... broet*, hier schijnt *eet* uitgevallen.

Doe de grave hadde ontfaen
Ridders name, doe kerde hi zaen
Tsinen lande, als hi eerst mochte,
Ende leider an al sijn ghedochte,
Hoe hi sijn lant mochte bedwinghen
Ende sine liede te paise bringhen.
Dit gheduerde ene stonde,
Also als ic ghemerken conde,
So verdreef hi uten lande
Siere moyen ende dede haer scande
Ende haer kinder altemale.
De dat riet, en dede niet wale.
Doe ghevielt, dat hi tornierde
Ende wapenspel hantierde

Dits waer, ic bins ghewes,
Hi trecs an hem dies sculdich es
Ende pine hem om dandre daet B. andre.
Ende come des op: dats mijn raet.
Men weet een deel, wie si sijn.
Nu keer ic weder ter redene mijn,
Daer ic die tale of had begonnen. B. hadde.
God moet mi sijnre hulpen onnen,
Dat men niet an mi moet wreken
Mijn dichten ende mijn naspreken.
Nu keer ic weder daer ict liet B. keer ict.
Aldus verre wast gesciet.

vs. 293. C. en B. Dat die. 294. C. en B. keerdi. 295. B. Tinen. 297. C. en B. hi tlant. 298. C. en B. sijn liede in. 300. B. Als so als ict. 303. B. kindre. 304. B. Hie dat. 306. C. en B. Ende tornoy ende spel. C. hantierde. B. hanteerde (: tornierde).

---

vs. 55. In den tekst staat: *Dits waer is.*

Ene wile, als hem dochte
Dat hì zeker wandelen mochte.
Daerna eist also ghesciet,
Dat bisscop Jân en conde niet
Van Assouwen sijn lant bedwinghen,
Hi ne hebbe tote sinen dinghen
Grave Florence tenen gheselle:
Want haer Ghisebrecht van Amstelle
Hadde beseten Vredelant.
Herman van Woerden hadde in de hant
Tghoede huys te Montforde.
Haerre (ne) gheen quam te worde,
Dat si den bisscop iet ontsaghen,
De dat mannen ende maghen
Claghede ende bat oec mede
Overal in elke stede,
Sodat hi bat den edelen grave,
Dat hi hier toe helpe gave,
Diet oec dede ende trac te hant
Met herecrachte voer Vredelant.
Doe hire een stic hadde ghelegghen,
Dede hi alse heren pleghen:
Hi voer wech ende liet aldaer

vs. 308. B. wanderen. 310. B. bisscop en. 312. B. hadde tot. 313. C. Den grave. B. Die grave. 316. C. en B. had (hat) in hant. 318. C. Hare gheen ne quam te woerde (: montfoorde). B. Hare ne gheen ne quam te woerde (: montfoerde). 324. C. en B. hier (hiere) toe hulpe. 327. C. en B. een wijl (wile) had. 328. C. deed.

---

vs. 311. *van Assouwen*, d. i. van Nassau.

vs. 318. In den tekst staat: *Haerre gheen quam te worde. Geen hunner kwam te woorde*, d. i. tot vertrouwelijke onderhandeling ten blijke dat zij den bisschop eenigermate vreesden.

Een deel liede, de dernaer
Vredelant belaghen doe.
De heer van Aemstelle zette toe
Ende gaderde wat hi gaderen mochte:
Thuys tontsettene was sijn ghedochte,
Ende quam te Loenen op enen dach.
Doe sgraven volc dat versach,
Bespraken si hem ende berieden,
Dat si een deel van haren lieden
Lieten ligghen voer deen casteel
Ende voeren voert met volc een deel;
Dander hadden volcs so vele,
Dat onghelike sceen te sulken spele.
Doe si haer lieden hadden ghescaert,
Ghinghen si voert onververvaert,
Die selve lieden, de der waren,
Ende doorvochten dandre scaren.
Daer wort heer Ghisebrecht ghevaen;
Dander worden also ondaen
Ende ghesconfiert altemale.
Wat holpe hierof langhe tale?

vs. 330. B. lieden. 332. B. sette hem toe. 333. C. en B. gaderde dat hi. 334. C. en B. tontsetten was (want) sijn. 336. C. en B. tsgraven. 339. B. legghen. C. en B. vor den. 340. C. en B. voeren over met volx een. 341. B. volcx. 346. C. en B. ghene scaren. 347. C. haer ghisebr. B. wart. 348. C. Dander waren also ondaen. B. Die ander waren so ontdaen. 350. B. hulpe. C. en B. hierof.

---

vs. 340. De lezing *voeren over* verdient aanbeveling, als men verstaat *over de Vecht*, die tusschen 't kasteel Vredelant en Loenen stroomt. Zie Huydec. t. dezer pl.

vs. 346. *doorvochten*, zoo veel als *afstrijden*.

vs. 350. In den tekst staat: *hierop*.

Men brocht heer Ghisebrecht vort.
Als her Arnout dit verhort,
Sprac hi mitten broeder te hant
Ende gaf op Vredenlant,
Behouden lijf ende lede.
Men ontfinghen daer ter stede
Ende voeretse in Zeelant doe.
De grave Florens zette toe
Ende belach te hant Montfort,
Ende bleef ligghende rechtevort
Den zomer ende den winter dure,
Ende waerp hem in te menegher ure
Meneghen swaren blidesteen,
Alst den ghenen wael sceen,
De binnen der borch waren beseten.
Inttende most sijn, als ghi sult weten,
Dat si in hant moesten gaen.
Die grave ne woudse niet ontfaen,
Hine mochter mede sinen wille
Doen, beide lude ende stille.
Het verghinc alst wesen zoude:
Hi deder mede aldat hi woude.

vs. 351. B. brochte heren. 354. C. en B. Ende boet op te gheven vredelant. 355. B. Behoude. 356. C. en B. ontfincken. 357. C. en B. Ende men voerdse. 358. B. settede. 359. C. belacht thant. B. montfoerde (: voerde). 361. B. doer (: ure). 362. C. en B. warp. 363. C. en B. bliden steen. 364. C. en B. wel sceen. 365. C. binder burch. 366. C. en B. Ten lesten most wesen. 367. C. en B. mosten. 369. C. mochte mede doen sinen wille. B. moster mede doen sine wille. 370. C. en B. Openbaer lude.

---

vs. 362. *waerp hem in*, d. i. wierp hun in Montfoort.

Dat huys dede hi doe besetten
Tsinen wille ende sonder letten.
Herman bleef uten lande,
Dander ghevaen, al wast hem scande,
Menighen dach ende menighe wile.
Daerna ghevielt al sonder ghile,
Dat si versoenden teghen den grave
Ende setten borghen van groter have,
Dat si nemmermeer so coene
Waren teghen den grave te doene,
Ende wie derteghen iet mesdede,
Verboorde lijf ende lede
Ende al sijn goet ende leen.
Ende der borghen ware negheen
Hi ne soude verboren al sijn goet,
Waer dat haer enich misdoet,
Ende niet daerjeghens segghen souden.
Dat seder qualike was ghehouden.
Nu sette de grave sijn ghedochte
Die Vriesen te dwinghen, of hi mochte;
Ende vergaderde al sijn heer,
Hollant, Zeelant, mit groter weer,

vs. 373. C. en B. dedi doe. 374. C. en B. wille al sonder (zonder). 376. C. en B. Dandre ghevaen al had (hadden) sijs. 377. B. menigen wile. 380. B. sette. 381. B. coen (: doen). 383. C. misdede. 384. B. ende oec lede. 385. B. ende oec leen. 386. C. en B. der borghe en (ne) waer. 388. C. Est dat hare. B. Ist dat hore. 390. C. sider. C. en B. qualic. 391. C. grave ghedochte. 394. C. ghere (: here). B. groter gheer.

---

vs. 388, 389. d. i. Indien het was, dat een van hen tegen 't verdrag handelde, en zij daartegen (de een tegen 't bedrijf van den ander) niet opkomen zouden.

Ende voer in Vreeslant sonder misse
Ende logierde te Widenisse
Met menighen man coene ende stout,
Ende wan enen wijch te Scellinchoute,
Ende wort te rade, alst wesen zoude,
Dat hi voer voert tHoechoutwoude,
Ende vacht daer op de selve tijt
Enen bitterliken strijt,
So dat de heren van Zeelant
Selve vochten metter hant,
Dat mens hem groot ere sprac.
Oec weet ic wel, dats niet ghebrac
Dattie van Hollant vochten so,
Dats de grave was wel vro,
Ente Vriesen begonsten wiken.
Daer mochte men sien banieren striken,
Deene te prighe tjeghen dander.
Ic wane dat nie Alexander
Noch Priamus vochten so.
Die Vriesen mosten verliesen doe,
Ende ghinghen vlien, de mochten lopen;
Dander mostent daer becopen.

vs. 395. C. en B. missen (: widenissen). 398. C. en B. Ende vacht eenen wijch (wich). 399. B. wart. 400. C. Dat hi doe voer tot h. B. Dat hi doe tot hoechout woude. 405. C. en B. grote. 406. B. niet ne brac. 409. C. en B. Soe (So) dat die Vriesen. 410. C. en B. mochtmen. 411. C. en B. Deen te. 412. C. en B. Ic weet wel dat noyt. 414. B. mostent. 416. B. Dandre.

---

vs. 410. *striken*, oprukken.

Daer bleven doot op den velde
xii hondert, de men telde;
Ende dander sonder ommesien
Ghinghen dapperlike vlien.
De in den wich niet en waren,
Volgheden hem al sonder sparen,
Ende sloegher meneghen ter doot,
Onghetellet in der noot.
Hoechoutwoude wort al verbrant
Ende beroeft ende ghescant
Van menighen goede ende ware.
De coninc hadde xxvii jare
Begraven gheweest te Hoechoutwoude:
Dat ne wiste jonc noch oude,
Dan si viere ende niet mere,
Waer begraven was de here.

In plaats der verzen 417—478 hebben C. en B. de volgende:

Men sloecher vele op die stede;
Oec wart daer ghevangen mede
Een out Vriese, ende wart ghegeven
Op die sake daer sijn leven,
Dat hi wijsde des coninx graf. — B. Dat wijsde.
Die grave ne wouder niet sceden af, — B. niet sceiden.
Eer hi den vader dede ontgraven:
Dat hi prijsde vor vele haven. — B. prisede.
Tghebeente dedi nemen saen
Scone wasschen ende dwaen,
Ende deet voeren haestelike
In eene scrine suverlike — B. scrinene.
Te scepe, als hi eerst mochte,
Ende dede maken, als hi dochte.

---

vs. 427. *ware*, d. i. voorwerp van koophandel.

Daerof was bleven dene doot,
Dandre dre dor lives noot
Waren ghelopen inde kerke:
Anders ne waren pape noch clerke.
Die twe sloeghen de boeven doot;
De derde bat ghenaden groot
Ende riep: edel gravekijn
Laet mi behouden tleven mijn:
Ic salt doen, du moghest prisen,
Den coninc, dinen vader, wisen.
Van deen woerde wart hi verblijt
Ende gaf hem op sijn lijf tier tijt.
Doe sprac de Vrese te hem waert:
In dit huys, achter den haert,
So suldi den coninc vinden.
Dat wil ic mi in verbinden
Ende mijn lijf setten te pande.
Doe namen si spaden in de hande
Ende dolven twee mans langhe diep.
Die onder stont, opwaert hi riep:
Hier ligghen grote balken onder.
Die Vriese sprac: dan es gheen wonder:
Heft se op, al wort u te pine:
Daer leit de coninc in een scrine.
Teerste dat si ter scrine quamen
Ende tghebeente daer vernamen,
Spraken si: grave, edel here,
Nu sijt blide vorwaert mere,
Wi hebben uwen vader vonden.
Die grave sprac in corten stonden:
Des moete God ghelovet zijn.
Thoeft nam hi in de handen sijn,
Ende dancte Gode ende onser Vrouwen:
Dat ic so vele dus mach scouwen
Van den vader, de mi ghewan.

Tghebeente van den hoghen man
Dede men nemen harde zaen,
Scone wasschen ende dwaen,
Ende deet voeren haestelike
In enen scrine suverlike
Te Middelborch in de abdie.
Noit en was grave, ghelovets mie,
De in Vreeslant je ghedede
So uitnemende behaghelhede.
De grave dede maken enen casteel
Te Widenisse, daer hi gheheel
Tlant van Vrieslant mede dwinghen soude,
Ende spisen ende mannen also houde,
Dat men thuys wel houden mochte
Jeghen der Vresen fel ghedochte,
Waers te doene, met groter eren.
Dit gheviel int jaer ons heren
lxxxii en xii hondert,

vs. 478. C. en B. Te widenisse eenen casteel
Daer hi dat lant al gheheel.

479. C. en B. Van vrieslant. Na vs. 479 hebben C. en B. de regels: Hi deet maken alse houde
Ende also scier alsmen mochte.

480. C. en B. Ende spijsdet ende mannet als hem dochte. 481. C. en B. Dat men thuus. C. wel houden zoude. 482. C. Jeghens jonghen ende oude. B. Jegens alle dat hem dochte. 483. B. doen.

---

vs. 476. *behaghelhede*, d. i. dappere daden.

vs. 480. *spisen ende mannen.* De infinitief hangt af van *dede* in vers 477: of men moet aan de lezing van C. en B. de voorkeur geven.

vs. 481. In den tekst staat: *huys.*

vs. 482. In den tekst staat: *de Vresen.*

In deen somer, wien soos wondert,
Dat hi sinen vader wan
Ende versloech oec menighen man.
Al was der Vriesen vele versleghen,
Nochtan pijnden si in allen weghen
Ende pogheden met alre cracht,
Die wile tote op de gracht,
Dat huys te velne, of si moghen.
Men scoot met ermborsten ende met bogen
Meneghen man vor thuys te doot.
Nochtan daden si menighen stoot
Voor thuus, maer het ne halp twint.
Doe ghevielt also zint,
Dat op de zestiende kalende
Van Loumaent God doe sende
Ene vloet also groot,
Daer vele volx in bleef doot.
Te hant darna sinte Aechten daghe
Sende God tote ere plaghe
Echter ene grote vloet.
Dese twee waren, als ic verstoet,
In enen winter int jaer ons heren,
Als ons de scrifturen leren,

vs. 486. C. en B. In den winter wie (wies) soes. 489. C. veel verslegen. 490. C. en B. si alle weghen. 491. C. en B. met hare cracht. 492. C. en B. Dicke tote op (tot up). 493. C. en B. vellen had si. 495. C. en B. huys doet (: stoot). 496. C. en B. deden. 498. C. ghevelt. B. gheviel. 501. B. ghrot. 502. C. en B. Dar menich mensch (mensche) om bleef (blef) doet (dot). 506. C. en B. Dese waren beide als ict. 508 vóór 507 in C. en B.

---

vs. 492. *tote op de gracht*, de Friezen kwamen tot aan den kant der gracht.

xii hondert ende seven ende dachtich.
Dese twe vloede waren so crachtich,
Dat si ghinghen over al tlant,
Dat leghet an des sewes cant,
Beide oester ende wester Vresen;
Ende Hollant moste oec verliesen:
Suuthollant verdranc oec mede,
Ende ic ne weet ghene stede
Bider zee, en ghinc al onder.
Tfolc verdranc, dat meer dan wonder
Te segghene es; des bleef so vele,
Dat het ghinc al uten spele.
Al Zeelant verdranc sekerlike,
Sonder Walchren ende Wolfaertsdike.
Anders hordic noit lant noemen.
Nu sijn de Vresen so verre comen,
Dat si mosten an haren danc
Singhen enen niwen sanc,
Dat si met herten niet en gheren.

vs. 509. C. tachtich. B. ende tatich (: machtig). 510. C. en B. Si waren soe groot (ghrot) ende so machtich. 511. C. en B. overginghen al et. 513. C. en B. vriesen. 514. B. hollaent — voerliesen. 515. B. vordranc also mede. 516. B. wet. 518. C. dats. B. voerdranc dats. 519. C. en B. Ten segghen. B. is dat blef. 521. B. vordranc. 522. B. Soender. 523. C. en B. nomen. Na vers 523 volgt in C. en B.:

In wat lande ic bin comen
Dat staende bleef bi der zee — B. stande blef.
Sonder Vlander wat sels mee
Ende die lande die ghi hoert nomen. — B. landen.

527. C. en B. Dat si — niet begheren.

---

vs. 527. In den tekst staat: *De si gheren*, begeeren.

Si moesten hulden ende zweren
Den grave, ende onderdanich wesen.
Hoe dat si vort swoeren in desen,
Si brakent te haren lachter groot,
Daer menich man om bleef doot,
Als ghi noch hierna sult horen.
Maer hier gaet ene tale voren
Van andren dinghen; dat ghesciede
Inden lande onder de liede.

Den grave dochte goet doe wesen,
Dat hi maken dede na desen
Te Medemelc een casteel,
Daer hi mede al gheheel
Al Westvrieslant sider dwanc,
Ende gaderde heer eer iet lanc,
Ende voer ligghen op Melorde,
Dat was, als ic segghen horde,
Dat hi de felle Vriesen ontsach;
Ende lagher also menighen dach
Dat de borch was volmaect
Ende vast ende wel gheraect
Ende scone ende starke.
Oec dede hi maken scone ghewarke

vs. 530. C. en B. si swoeren doe in. 531. C. en B. brakent (braken) tot. 532. C. en B. Dar bleef (blef) m. m. om. 533. C. en B. ghi hierna (hir nae). 534. C. een andre tale. B. Mer hir ghat en ander. 535. C en B. wat gesciede. 536. C. en B. die liede. 537. C. en B. goet oec (oc) wesen. 539. B. medemelijc nenen. 549. B. Dar. 542. C. en B. Hi gaderde heer eer (er). 543. C. meloerde (: hoerde). B. leggen. 545. C. en B. die lose (loese) vriesen. 546. C. Ende derdi. B. Ende dat so. 547. B. waes voelmact (: gheract). 549. C. en B. Ende seer schone (schon) ende starc (: warc). 550. B. Oc.

Bi Vronen op de harde gheest;
De Nuweborch, daer doe was meest
Der Vresen macht op dat ende.
Hi dede oec maken daer ghehende
Enen dijc met haesten groot,
Dat men mochte in alrennoot
Vander borch gaen haerentare
Van Vronen al tote Alkemare.
Oec dede hi maken altehant
Een huys op des dikes lant,
Dat den dijc bescermen zoude,
Waert dat men insteken woude:
Middelborch so heet men dat.
Tornenborch stont ter stat,
Daert nu staet, langhe te voren.
Dat was ghedaen, als wijt horen,
Omdat men gheen van desen borghen
Beligghen mochte sonder zorghen,
Om te winnen tenigher tijt:
Want sine staen niet so wijt,
Men sciet wel te tween dele

vs. 551. B. up die herde ghest (: mest). 552. C. en B. Die nyewedorp hiet doe (die) was. 554. B. oc maken dar. 555. B. hasten. 556. C. alre. B. Dar m. m. in aller. 557. B. gan. 560. C. en B. dijcs kant. 563. C. en B. hiet. 564. C. dat stontter. B. Tornenboerch dat stoet der stat. 565. B. te voeren (: hoeren). 566. C. en B. Dat was als. 567. B. ghen. 571. C. en B. Men scote wel te tween (twen) delen.

---

vs. 553. *op dat ende*, aan dien kant.

vs. 554. *ghehende*, dicht bij.

vs. 571. In den tekst staat: *Met sciet wel te dween dele. Te tween dele*, d. i. in tweeën, met twee boogschoten.

Grote scichte ende quarele.
Ic ne weet, hoe ict versta,
Weder voren ofte na
Thuus te Medebleec was ghemaket;
Ben ic daerin iet ontraket,
Dat nes niet sere misdaen.
Ic weet wel, dat si noch daer staen:
Mi ne roec, wile achter was of voren.
Hi hadde begonnen ten Nuwendoren
Sider daerna ene veste,
De nu wel naer is de beste,
De in al den lande staet.
Sint droech soe der Vriesen raet,
Dat si de veste al tebraken.
Ic salt hier na noch wel gheraken
U te segghene, wat ghesciede.
Nu verstaet wat ic bediede:
Dese huse beset hi wale
Ende pijnde hem voert telken male,
Hoe hi sijn volc mochte berechten.
Hi ne woude heren nochte knechten
Boven hem niet laten here

vs. 572. C. en B. scichte grote quarele. 573. B. wet. 575. C. ghemaect (: ontraect). B. gemact (: ontract). 576. B. Bin. 577. B. mysdan (: stan). 578. C. en B. Ende ic weet. 579. C. en B. roeke welc after of voern. 580. C. Hi had begonnen te nyewendoren. B. den niewen toern. 582. B. weelnar. 586. C. en B. hier (hir) na wel. 587. C. en B. segghen hoet. 588. B. ic u bedide. 589. C. en B. besette. 592. B. no.

---

vs. 576. *ontraket*, min juist onderricht.
vs. 585. *tebraken*, verbraken, afbraken. Zie Inleid. bl. XXXIII.

Binnen sinen lande; des had hi ere.
Doe de Vresen hadden verloren,
Als ic u seide hier te voren,
Den zeghe, ende hise hadde ontfaen,
Ende het ten besten was vergaen,
Also als ic te voren seide,
Dat hi sijn herte daer an leide,
Hoe hi berechte sine liede,
Dat rike ende dat arm ghediede,
Ende hoe hi dat volbringhen mochte.
Den heren van Zeelant doe dochte,
Bede den ouden ende den jonghen,
Dat si te sere waren bedwonghen,
Ende pensder jeghen enen raet.
Haer ghepense also voortgaet,
Dat si theerscap welna ghemene
Van Hollant groot ende clene
Hadden brocht van haren strike,
Ende voeren toe behendelike,
Ende zoenden onder hem dat veten,

vs. 594. C. en B. hi ere. 597. C. had. 598. C. en B. Ende ten. B. vorgan. 600. C. en B. dat hi sinnen daer (dar). 602. C. en B. rike ende arme. 604. C. en B. doe dat dochte. 605. B. den ouden ende jonghen. 606. B. toe sere. 607. C. en B. peynsder jeghens. 608. C. en B. ghepens (ghepeins). 609. B. therscap. 610. B. ghroot. 611. C. en B. ghebrocht an hare stricke (: behendichlicke). 613. C. en B. die veten.

---

vs. 594. In den tekst staat: *hi here.*

vs. 608. *haer ghepens also voortgaet*, hun raadslag breidde zich zoo zeer uit.

vs. 611. In den tekst staat: *hare. Van haren strike; strike* is datief van *strijk*, en dit is stamvorm van 't werkw. *strijken.* Dus is *strijk*, gang in eene bepaalde richting.

Dat men se vreende mochte heten,
De van Barsele ende van Renisse.
Dat was den grave ene zwaernisse;
Maer de ghemeente entie steden
Hildene doe in mogentheden.
  Als si dit aldus hadden ghedaen,
Sochten si hulpe herde saen
An den grave haren Gyen
Van Vlaendren, dus horic lien.
Hi ne hadde niet ghesijn so coene,
Sulke dinc bestaen te doene,
Hadde hem Zeelant gheweest teghen.
Mi wondert, dat des heren pleghen,
Dat si also sere doven,
Dat si denghenen dorren gheloven,
De sinen rechten here ofgaet:
Want hi mach wel der zelver daet
Hem vermoeden, doet hi iet
Jegen dengenen, alst ghesciet.

vs. 614. C. en B. vrienden. C. mochten. 615. C. en B. rinisse. 616. B. en swaernisse. 617. B. Mar die ghemente. 618. C. en B. Hilden. 619. C. Als si dit hadden. B. Als dit hadden ghedan (: san). 621. C. en B. heren Ghyen. 622. C. en B. Vlanderen hoerdic (hordic). 623. C. en B. niet sijn (sin) soe. 624. B. Sulc dijnc bestan te done. 625. B. ghewest jegen. 626. C. en B. des die heren. 629. C. en B. sinen here ave gaet (ghat). 630. C. en B. Jane (Jaen) mach hi derselver. 632. C. en B. Jeghen hem ende hi niet. En dan volgen in C. en B. de volgende verzen:

Al haren wille can gheraken:
Hi moet bi den selven saken
Sijn bedwonghen of verdreven; B. vordreven.
Want sine manne ende sine neven
Ne sijn si niet: want si begheren B. sin.

Selve te sijn die meeste heren. B. sin de meste.
Waerom soudsi anders soeken B. war - souden si - suken.
Andere hulpe ende des roeken
Jeghens haren rechten heren.
Si sijn ghewarren in elken kere,
Als die wederhaen op die kerken. B. han up der.
Dit wil ic dat elc merke B. Dijt.
Dat hi (bet) bedwinghen sal
Alle lieden, groot ende smal, B. luden.
Edele onedele al te gader,
In den lande, dat hem sijn vader
Ane ervede, dan hi sal connen B. An eervede.
In den lande, dat hi ghewonnen
Mit crafte ende mit onrechte heeft: B. heft.
Want het ne is man die leeft,
Die minnen mach al sulken here
Mit trouwer herten, als hi dede ere B. trower eer.
Sinen here daer te voren: B. dar.
Wat hi sweert hets al verloren B. swert et is.
Siet hijs wech ende heft hijs scade,
Hi sel scier worden te rade
Ende keren weder daen hi quam, — B. danen.
Al souts dander worden gram, —
Mocht hi versoenen in enighe saken, B. enigen.
Mijt sijnre vrienscepen genaken
Ende dienen hem bet dan te voren, B. bat.
Onder wien hi is gheboren.
Dit dinct mi dat nature leert, B. dunct.

---

vs. 10. ***si sijn ghewarren in elken kere***, d. i. telkens, iederen keer, zijn zij van de vorige richting afgeweken: ***ghewarren***, vgl. het Hoogd. ***verworren***, en ons ***verward***, d. i. in eene verkeerde richting geraakt.

Nu keric weder ten beghinne.
Grave Florens, de grote minne
Hadde gheleit an sine liede,
Dat hi dor have noch dor miede,
Noch dor bedwanc woude laten
Dat hi den armen ende den maten
Aldus woude laten verduwen,
Pensde: men mach mi verspuwen,
Late ic de heren aldus risen,
De mi begheren in alre wisen
Te verdrivene ute minen lande.
In can ghedoghen niet de scande.
Dus pensde hi ende wrochter na
Ende sende recht, als ic versta,
In Middelborch sine vrouwe,
De hem goet was ende ghetrouwe,
Ende diene minde vor alle manne,
Ende zinen zone, den jonghen Janne,
De poort te hoedene, als wijt weten.
De daer binnen was beseten

Al sijn die heren aldus verkeert
Dat si wanen sijn ghemijnt — In den tekst: waren.
Van lieden, die sijn ombekint. — B. luden.
Die dient dor danc ende niet dor minne, — B. mijnne.
Die vrienscep is herde dinne. — B. dijnne.

vs. 636. C. en B. no. 637. B. Noe — wolde. 639. B. vorduwen. 640. C. pensde men. B. Pensde men — bespuwen. 643. C. en B. verdriven ut. 644. C. en B. En can. 648. B. ghoet w. e. getrowe. 649. C. en B. minde boven. 651. C. en B. te houden. 652. C. en B. Die daer (dar) binnen waren.

---

vs. 640. In den tekst staat: *Pensde hi.*

vs. 642. In den tekst staat: *nu.*

Van dien van Vlaendren rechte doe
Ende van Zeelant mede toe.
Niemen derf hem des beroemen,
Dat hi te helpen wilde comen
Den grave Florens op de tijt.
Tmeeste deel dat droech hem nijt
Van den heren van den lande.
Si ne ontsaghen niet de scande,
Als si somen sider daden,
Doe si bet worden beraden,
Als ghi noch hier na sult horen.
Maer hier moet eer gaen voren
Een deel van dat daer ghesciede.
Et laghen doe sovele liede
Vor Middelborch op sulke stont,
Als den luden wel was cont,
Dat hem de porters som ontsaghen
Ende duchten van meerre plaghen.
Doch so setten si hem ter were,
Al hadden de Vlaminghe ghere
De porte te winnen, si ne conden.
De Mortier was te dien stonden

vs. 653. B. Van die. 655. C. en B. Darf. B. beromen. 656. C. te helpe woude coemen. B. toe helpen woude. 657. C. optie tijt. B. optier tijt. 658. C. en B. Dat meeste (meste) deel droech. 660. C. niet der. B. Sien o. n. der. 661. C. some. B. Alsi somer. 662. C. en B. bet. 665. B. van dat ghesciede. 666. C. Het. B. Het — soe vel. 668. C. en B. Als mi sint is worden. 670. C. duchten meerre. B. Ende doechten merre. 672. C. en B. Vlaminghen. 673. B. sine.

vs. 662. In den tekst staat: *bęst.*
vs. 673. In den tekst staat: *sinen.*
vs. 674. *Mortier*, een sterk kasteel.

Ghemannet ende ghespiset wel:
Al waren de Vlaminghe fel,
Bi den Zeelanders quamt al toe.
De grave Florens pijnde hem doe,
Hoe hi de poorte mocht ontsetten,
Ende ontboot sonder letten,
Ende bat oec al dat hi mochte,
Sodat hi den lesten brochte
Tote Sierixe een scoen here,
Wel ghesceept, ende hadde gheer
Te vaerne te Walchren waert.
Recht als hi quam op de vaert,
Quam de hertoghe van Brabant
Jeghen hem altehant,
Ende brochte hem sulke mare,
Dat also besproken ware,
Dat hi zoude varen tsinen swere;
Oec belovede hem de here
Van Brabant, de hertoghe Jan,
Bi al dat mochte gheloven man,
Dat hine soude gheleiden daer
Ende weder thuys al sonder vaer.
Hierbi souden rumen te hant
De van Vlaendren Walchrenlant,

vs 675. C. en B. Ghespiset ende ghemannet. 676. C. en B. Vlaminghen. 677. B. quaemt. 679. C. en B. mochte. 680. C. en B. ontboet. 681. C. en B. bat al. 682. C. hi ten lesten. B. hi hem lesten. 683. C. en B. een (en) groot here (: gere). 684. B. ghescept. 685. C. en B. varen te W. B. wart (: vart). 690. B. ghesproken. 692. B. Oc. 693. C. en B. brabant hertoghe. 694. C. en B. beloven een man. 695. C. en B. gheleiden soude aldaer (: vaer). B. aldar.

---

vs. 677. Bepaaldelijk de Zeeuwen verzetten zich krachtig.

Dat men den pays maken soude
Jeghen den grave. Also houde
Gaf hi oerlof sinen lieden,
De droeflijc van hem scieden.
Also recht metter vaert
Voer hi tote Biervliet waert,
Ende ghinghen doe rechte voert
Tote si quamen in de poert.
Alse heer Ghye dat vernam,
Dat sijn zwagher daer quam,
Dede hine sonder merren iet
Vanghen. Des had hi verdriet
Ende seyde: ai mi! ic ben verraden.
Heer hertoghe, ic hadde deser daden
Niet belovet tot u waert.
Ic wilde, ic waer op de vaert,
Daer ghi mi vont met minen luden,
Ende.ic op den dach van huden
Nemen moste mijn avonture,
Al soudet mi worden te sure.

vs. 700. C. en B. Die grave ghelovets (gheloves) ende also. 701. C. en B. orlof. 702. C. droevelic. B. drovelijc. 704. C. en B. hi wech te b. B. wart (: vart). 707. C. en B. Als mijn heer. 709. B. Dede hi sonder. 710. B. hadde hi verdijnt. 711. C. mi ic bin. B. mi bin. 712. B. icne. 713. C. en B. Niet vermoet (vormoet) tuwaert (tuwart : vart). 717. C. en B. daventure (davonture). 718. C. en B. sont nu werden. Tusschen vs. 718 en 719 hebben C. en B. de volg. verzen:

Al ware der Vlaminghen noch so vele,
Si ne verteldent nemmer te spele, B. nimmer toe spele.
Dat si quamen in minen lande:
Hertoghe dits groote schande. B. dijt is.

---

vs. 705. *ghinghen*, te weten graaf Floris, en hertog Jan van Braband.

Es dit gheleide dat ghi mi doet?
God gheve, dat ics untgangen moet.
Is sals mi wachten, ben ic wijs.
De hertoghe sprac: ghelovedijs,
Dat ic u soude hebben ghelogen?
Ic ben also wel bedroghen
Hierin, heer grave, alse ghi sijt.
Ic en waende niet teser tijt
Noch opte tijt, dat ict u seide
Ende ict u te voren leide,
Dat men mit ons dus soude varen.
Heer Ghye de sprac sonder sparen:
Het is nu also vergaen,
Dat ghi hier bliven moet ghevaen,
Wien dat lief si ofte leet.
Ic segghe u, dat ic wel weet,
Dat den hertoghe was wee te moede:
Want hi deet alsonder hoede
Ende sonder valsch, dat wetic wale.
Wat holpe hierof langhe tale?
Hi most ghedoghen ende sweech stille;
Maer hi pensede zinen wille:
Dan mochtemen hem verbieden niet.
Als de hertoghe dit versiet,

vs. 719. C. en B. Ende dit (dijt). 720. C. ics ontgangen moet. 722. In B. overgeslagen. 726. B. wande. 727. C. op die tijt doe. B. iu seide. 728. B. iw te. 729. B. uns. 731. B. verghan. 732. Deze regel in B. tweemaal. 733. C. en B. of leet. 734. C. ic seg u. B. iu. 736. B. dedet. 738. B. hoelpe. 739. B. ghedoeghen. 740. C. en B. peynsde (peinsde). 742. C. en B. dat versiet.

---

vs. 720. In den tekst staat: *God gheve, dat ics u danken moet.*
vs. 722. In den tekst staat: *spac.*

Was hem herde wee te moede.
Te makene pijnde hijt te goede
Ende (maecte) vorworde hieraf,
Sodat grave Florens borghe gaf,
De vorworde wel te houden,
Sodat hijs bleve onbescouden.
De hertoghe warp hem in de zorghe
Ende wort grave Florens borghe,
Dat menne zoude varen laten.
De grave pensede om ziere baten,
Doe hi te lande was comen,
Ende seide: al mocht mi vele vromen,
Hertoghe, ghi moet u selven quiten,
Al soude ment mi hierna verwiten:
Want ghi mi selve brocht int stric.
Daer omme ghelovic u, dat ic
Lettel daer omme zorghen zal:
Anders gheve mi God gheval!

vs. 744. C. en B. maken. 745. C. Ende maecte voerwaerde alhier af. B. Ende makede voerwarde alhier of (: gaf). 746. C. en B. die grave (ghrave) borghen. 747. C. vorwaerde. B. vorwarden. 748. C. dat hi bleve. B. dattet bleve. 750. C. tsgraven. B. wart selve es graven. 751. C. en B. men soude. 752. C. en B. peynsde (peinsde) om sine. 753. B. Hoe hi. 754. C. en B. mi vromen. 755. C. Her hartoghe. B. mot iu selven. 756. C. en B. mi ewelic verwiten (: quiten). B. verwijten. 757. B. mi selven. 758. C. en B. ghelove ic dat ic. 760. C. en B. God goet (gut) gheval.

---

vs. 744, 745. Hij beijverde zich het goed te maken, en ontwierp een contract daartoe.

vs. 751. *menne*, men hem, te weten graaf Floris.

vs. 754. Al mocht ik ook zeer veel voorspoed hebben, ik zal mij toch van 'tgeen waartoe ik mij verbonden heb, niet kwijten.

Wat holpe ghemaect lange worde?
En cant van ende toten oerde
Altegader vertellen niet;
Maer het es also ghesciet,
Dat her Wolfaert bleef verdreven
Ende sine broeders hem beneven;
Maer her Jan van Renisse
Maecte sinen pays ghewisse.
Her Florens van Barsele keerder hem niet an
Den neve, daer hi doe an wan
Ende was metten grave wale.
Wat soude hierof langher tale?
Alle de heren van den lande
Ontsaghen hem doe der scande,
Ende maecten pays teghen den grave
Diet algader doe liet ave.
De grave hadde gherne ghesien,
Hadde hem dat moghen ghescien,
Dat hi met rusten hadde ghewesen.
Hi hadde ghemaect binnen desen
Een covent ende vorwaerde
Metten coninc Edewaerde
Van Enghelant van huwelike,

vs. 762. C. en B. u (iu) van ende toerde (torde). 763. B. Alghader. 765. C. Daer haer Volfaert. 766. C. en B. sijn broeder. 768. C. en B. Maecte (macte) s. p. des sijt ghew. 769. B. kerdeir hem. 770. C. en B. neve daer (dar) hi doe ane. 771. B. mit den graven. 772. C. lange. B. af langhe. 776. C. en B. altegader (alteghaeder). C. doet liet. 778. B. gheschijn (: ghesien). 780. C. en B. Hi maket binnen.

---

vs. 768. In den tekst staat: *maecten.*

vs. 770. In den tekst staat: *dat hi.* De zin is: Floris van Borselen had er voordeel bij, dat zijn neef Wolfert verbannen werd.

Dat haer gheen daerof beswike,
Van sgraven dochter van sconinx zone.
Sciere daerna sterf de gone,
Doe hi de joncvrouwe hadde ghenomen.
Echt wast also verre comen,
Dat si vorwaerde makeden sint,
Ende Jan van Hollant, sgraven kint,
Trouwede sconinx jonxste dochter.
Dus was thuwelic te sochter.
Oec hadde de grave van Hollant
Te voren gheweest in Ingelant:
Want Scotlant was hem an verstorven.
Dit heeft de coninc so verworven,
Edewaert, dat hi dat gaf
Enen anderen, de daer af
Den grave gaf penninghe vele.
Ic wilde men hinghene bider kele

vs. 784. C. en B. hare gheen dat ne breke. 785. B. van coninx hove. 786. C. en B. scier d. n. starf. 787. C. en B. Eer hi die. 788. C. also. 789. C. maecte sint. B. Dat hi voerwarden maecte sijnt (: kint). 790. C. en B. van hollant tsgraven. 791. C. en B. Soude nemen tsconinx. B. oudste. 792. B. toe sochter. 793. B. Oc. 795. C. bestorven. B. ghestorven. 796. C. en B. hevet (heft) die coninc sint. 798. C. en B. Gaf den graven penningen. 800. C. en B. Ic wilde men hinge.

---

vs. 790. In den tekst is *Hollant* uitgewischt.

vs. 792. Waarschijnlijk is hier *thuwelic* bij vergissing geschreven, en heeft de schrijver willen zeggen wat hij II, 1300, en IV, 146, gezegd heeft. Daar hier echter van geen geëindigde oorlog sprake is, zoo mag men vermoeden, dat hier in plaats van *thuwelic* de *vriendschap* in de pen is gebleven. Zie Huydec. t. dez. pl.

vs. 800. In den tekst staat: *Ic wildene hinghene.*

Den ghenen, de hem gaf den raet.
Hoe dorste hi pensen zulken daet,
Dat hi hem dat raden zoude,
Dat hi een conincrike woude
Vercopen, dat hem was comen an?
Maer men vint wel zulken man,
De penninghe prijst voer alle zaken.
Hi waenter wel mede ghenaken
Groter dinc, de hi begheert,
Ende wesen lief ende weert
Met sinen scatte overal:
Omme niet es sijn ghescal.
Waent hi mitten scatte dwinghen
Sine ghebure, of hine moet bringhen,
Sinen scat, onder de liede,
Ende gheven dat grote miede,
So is hijs quite, als te voren;
So rouwet hem dat hi was gheboren.
Hadde hi lude ende lant

vs. 802. C. en B. selke daet. 803. C. en B. woude. 807. C. en B. penninghen. 808. C. en B. Want men mach niet maken. 809. C. en B. dinc dan hi begheert (beghert) (: waert). 812. C. en B. Om niet so (soe) is sijn gheval. 813. C. en B. Wanen si metten (met) scatte. 814. C. Sine liede hine. B. Ander lude hine. 816. C. en B. gheven grote (groete). 817. C. en B. al te voren. 818. C. en B. hi is gheboren (gheborn). 819. C. Had hi liede.

---

vs. 812. *Ghescal* beteekent *ophef van het geluk gemaakt*, zie VII. 1199, 1200.

vs. 814. *of hine*, d. i. *zijnen schat*, welk voorwerp van den zin in het volgende vers ten overvloede genoemd wordt.

vs. 824. *te gavele staen: gavel* (fr. *gabelle*) is *schatting, belasting; te gavele staen* is tot opbrengst van belasting verplicht zijn.

Wel bedwonghen tsiere hant,
Hi soude wel crighen zijn behoefte;
Al scenen de lude een gheboefte,
Si mosten hem dienen ende onderdaen
Wesen ende te gavele staen.
Dus had hi scat ende liede
Ende mochte oerloghen ende gheven miede.
Dus prisic bet dat conincrike
Dan den scat bi der ghelike.
De grave makede een akort,
Dat hi den coninc an sijn bort
Waende hebben sekerlike,
Sodat (hi) hem niet en beswike
Ende hi hem soude staen in staden,
Waert dat hi worde verladen.
Dit maecten si vast onder hem tween,
Sodat allene vrienscap sceen.

vs. 821. C. en B. wel hebben sine (sijn). 823. B. ondan (: stan). 825. B. hadde.

Tusschen vs. 826 en 827 hebben C. en B.:

Des hi met schatte niet allene
Conste volbringen groot noe clene.
Als die scat is wech ghegheven,
Soe waren magen ende neven
Alle vreemde; maer ondersaten — C. Al vremde mar.
Mochten haren heren niet laten. — C. here.

827. C. en B. Dus prisic. 829. C. en B. maecte enen acoert (: boert). 830. B. Daer hi. 831. B. Wande. 832. C. en B. So (soe) dat hi hem. 835. C. en B. vaste onder hem tween (twen). 836. C. en B. al ene.

---

vs. 827. In den tekst staat: *Dus sprac bet.*
vs. 828. *bi der ghelike*, bij vergelijking van het een met het ander.
vs. 830. *an sijn bort*, op zijne zijde.

Hierbinnen eist also vergaen,
Dat beide de coninghe hebben bestaen
Van Vrancrike ende van Inghelant,
Dat si orloghe namen in hant
Ende gaderden an beiden siden
Alle deghene, de willen striden.
De coninc leide saudeniere
Van Vrancrike, die hem diere
Costen eer dat nam ende.
De coninc van Inghelant oversende
An Adolfe, den edelen coninc,
Of hi hem tote deser dinc
Helpen woude: hi soude hem gheven
So vele scats hi mochte leven
Daerop langhe met vele lieden.
Ten lesten si hem so berieden,
Dat si beide haren raet
Senden tote deser daet,
Tote Dordrecht inde poort,
Als men wel heeft ghehoort.
De coninc dede daer doe segghen,
Dat hi den stapel wilde legghen
Van der wollen Dordrecht binnen:
Daer mocht de grave ane winnen
Vele goeds ende sine liede.

vs. 837. C. en B. wast (waest) so (also) vergaen (vergan). 838. C. en B. hebben verstaen (verstan). 840. B. int hant. 841. C. en B. gaderde an beide. 842. C. en B. Als d. d. wilden. 847. C. en B. den duutschen (dutschen) coninc. 848. B. toe deser. 849. B. Hulpen. 850. B. Soe vel scats. 857. C. en B. hem daertoe (dartoe) seggen. 859. C. tordrecht. 860. C. en B. mochte. 861. B. Vele gods.

---

vs. 847. Adolf van Nassau, Roomsch koning.

Dit omboot hi, ende het ghesciede,
Alst vele lieden wel was cont.
Dit gheduerde ene stont,
Maer niet langhe, als ic verhoerde:
Want het was Ingelsche vorworde.
Torloghe was ghevredet doe
Tusschen de coninghen, in weet hoe,
So datte Inghelsche met haren zaken
Al tote Macheline traken
Ende voerden haer wolle daer.
Alse de grave des wort ghewaer,
Liet hi hem doen haren wille
Beide lude ende stille.
Bindesen ontboten sonder loos
De grave Roebrecht van Artoys,
Sijn neve, dat hi in Henegouwen
Quame: want hi wildene scouwen.
De grave Florens dede dat
Ende quam ter zelver stat,

vs. 862. B. ontboet hi ende dit. 863. B. lieden was. 864. B. gedurde. 865. B. ict. 866. B. ingelsce woerde. 867. B. Dorloge. 868. C. en B. Tusschen die coningen en weet (wet) hoe. 869. C. en B. So (Soe) dat dingelsche. 872. C. en B. Alst die grave wart. 873. C. en B. hi doen (don) al haren. 875. C. Bindesen onboten sonder. B. Binnen desen ontboet sonder loys. 876. C. en B. Mijn heere robb. v. artoys. 878. B. went hi.

---

vs. 866. *het was Ingelsche vorwoerde*, een Engelsch contrakt, waarop geen staat te maken viel.

vs. 868. In den tekst staat: *Tusch den coninc.*

vs. 873, '74. *Liet hi hem*, de koningen van Frankrijk en Engeland, in allen deele begaan.

vs. 875. In den tekst staat: *ontboten en sonder loos.*

vs. 878. *scouwen*, zien, persoonlijk ontmoeten.

Te Mons, ten selven daghe echt,
Dat daer was comen heer Roebrecht
Van Artoys, ende si spraken
Onderlinghe van haren zaken,
Als haerre beider wille was.
Inne vermete mi niet das,
Dat ic iet weet wat si der deden;
Maer si scieden met goeden vreden,
Ende elkerlijc voer te lande,
Als hi wel mochte sonder scande.
Ic segghe u, dat ic dat wel weet:
Het was in enen zoemer heet,
Dat dese heren te samen spraken,
Alst is gheseit, van haren zaken.
Daer te voren was bleven doot
'sGraven dochter, des rouwe groot
Hadde de grave van Hollant.
Sijn zone was in Ingelant,
De woende metten coninc daer.
Ende cortelike hiernaer
Gaderde de grave van Vlaendrenlant
Omme te zoekene echt Zeelant.
Grave Florens sette hem derjeghen,
Ende onboot in allen weghen

vs. 881. C. ten selve daghe. 882. C. en B. daer quam heer. 885. B. Alst har beider. 886. C. en B. Ic vermeet (vermet). 888. B. Ende sceiden met guden. 891. C. en B. seggu dat ic wel. 895. B. is bleven. 898. B. Sin sone. 899. B. wonde. 900. C. en B. cortelic. 902. C. en B. zoeken. 903. C. en B. Die grave v. h. sette daer jeghen. 904. C. omboet.

---

vs. 902. *zoeken*, zie I, 33.

Beide om vrient ende om man
Ende onboot aldat hi can,
Ende trecte opt tuterst van Zeelant
Tote Vlissinghe an dat zant,
Ende zom toten Zoutenlande.
De Vlaminghe laghen jeghen Catsande
In den polre bider scure.
Daer laghen si dus naghebure,
Dat haerlijc andren niet en sochte.
Van Renissen haer Jan bedochte,
Dat hi selve voer ter Sluse,
Ende bernede daer vele huse,
Ende quam weder sonder strijt.
Doe gheviel, een ander tijt,
Dat de Vresen voeren over
Tote Caetsant an den oever
Ende stichten roof ende brant.
De Vlaminghe stonden ant ander lant
Ende zaghen toe, si ne mochtent weren.
Als de Vresen wouden keren,

vs. 905. B. Overal om vrienden (vriende) ende. 906. C. ontboet. 907. C. optuterste. B. Ende trect upt uterste. 908. C. en B. Tote (tot) Vlissingen thant (te hant). 909. C. en B. Ende som wile ten (te). 910. C. en B. jegen carsande. 913. B. Dat hare lijc den anderen. 915. C. Daer hi recht voer. B. hi recht voer. 916. C. bornde. B. boernde. 917. B. strit (: tijd). 918. B. ghevel en ander. 920. C. casant an den oever. In B. overgeslagen. 921. C. en B. stichten daer roof ende brant (braent : lant). 922. C. en B. optander. 923. C. en B. sine condent. C. saghent toe.

---

vs. 912, '13. *dus naghebure*, zoo dicht bij elkander, dat zij elkander niet behoefden te zoeken.

vs. 920. In den tekst staat: *hoever*.

Voeren si weder an haren danc.
Daerna so ne wast niet lanc,
De Vlaminghe en haelden scepe groot,
Meneghen huelc ende menighen boot
Ende beleiden twater ghemene,
So dat scip groot noch clene
Mochte liden, en was bi hem.
Ic segghe u wat ic seker bem,
Dat si met menighen soudeniere
Voeren in Barlant daerna sciere,
Daer si lettel weren vonden,
Ende bernden al dat si conden,

vs. 926. C. en B. Daerna wart. 927. C. haelden scepen. B. Vlamingen halden. 928. C. en B. hulc. 929. B. dwater. 930. B. So (Soe) dat datter scip (daer schip) ne ghene. 931. C. en B. Mochte (moechte) liden ten was. 932. C. Ic seg u wes ik seker bem. B. Ic segge iu wes ic seker bin (: hem). Tusschen 932 en 933 hebben C. en B. de volg. verzen (zie Inl. bl. XXXIX):

Dat die Vlamingen hem vermaten,
Daer si te samen stonden of saten, B. of aten.
Dat si in Zeelant wouden varen
Emmer met eenre scoenre scaren, B. ener schoner scharen.
Daer die were niet en ware groot, B. niet ware.
Ende reiden toe menigen boot.

933. C. en B. Ende menighe cogge die soudeniere. 934. C. en B. Ende voren doe in Brabant sciere. 935. B. luttel weder. 936. C. en B. Ende ginghen op dat.

Na 936 heeft B. nog een vers:

Dar sijt scone vonden.

---

vs. 931. *en was bi hem*, tenzij met hunne vergunning.
vs. 934. *Barland* in Zuid-Beveland.

Bede huys ende kerken mede,
Ende liepen te so menigher stede
In den lande haerentare.
Als de grave des wort gheware,
Wort al Zeelant in roere;
Het riep al toe: hurre voere,
Ende Zeelant trat al ter were.
Het en hadde noyt volc sulke ghere
Te striden jeghen de Vlaminghe.
Daer quam Doedijn van Everinghe
An dene zide wel ghescaert,
An dander side quamen ter vaert
De van Barselen alghemene:
Daer ne bleef man groot noch clene
Si ne treckeden alle ter were.
Als de Vlaminghe zaghen there
Van allen siden tote hem comen,
Pensden (si) tot haren vromen,
Ende traken vaste te scepe weder.
Si ghinghen vanden dike neder,

vs. 937. C. en B. Si bornden huse ende kerken (kerke). 938. C. tot so menighe. B. tot somige. 940. C. en B. wart des. 941. C. en B. Zeelant doe in. 943. C. en B. Ende al Zeelant trac (traect) ter. 944. C. en B. sulken. 948. C. en B. quam. 950. C. no. B. blef man groot ne. 951. C. en B. trecten. 953. C. Van alle ziden tot. 954. C. en B. Peynsden (Pensden) si dat ware haer (har) vrome (: comen). 955. C. en B. Dat si gingen te scepe weder. 956. C. en B. Doe gingen si van den dike (dinge) neder.

---

vs. 942. *hurre voere*, alarmkreet. Zie Kern, *Taalgids*, jaarg. VIII. blz. 295, 296.

vs. 955. *vaste*, in den tekst staat: *waste*.

De op den dijc waren comen.
Als dandre dat hebben vernomen,
Binden lande ghinghen si lopen
Te schepe waert bi groten hopen.
De Zeelanders versaghen dat
Ende volgheden hem op de stat:
Si ghinghen heffen ende slaen.
Sulc liep sere, de waende ontgaen,
Ende ontvlo al toten dike.
Hi spranc neder in den slike
Ende voer int water over thovet.
Ic wille dat mens mi ghelovet,
Dat aldaer ter stat verdronken
De int soute water zonken,
Meer dan tienwarf hondert man.
Nu moghedi mi vraghen dan:
Bleef daer enich volc verslaghen?
Ter wareit hoerdic ghewaghen,
Datter bleef ii hondert doot,
Die op den velde laghen al bloot,

vs. 957. B. dijke. 959. B. Binnen den. 960. B. Tscep wårt mit (de *e* boven *wart* bewijst dat de spelling vreemd voorkwam). 962. C. en B. volchden vast op (up) die. 963. C. en B. Ende gingen. 964. C. en B. Doe gingen loepen die waenden ontgaen (wanden ontgan). 965. C. Daer ontflo sulc toten. B. Daer ontfloe sulk toe den dike (: slijke). 967. C. en B. thoeft. 968. C. en B. Ic wil dat ghijs mi (mij) B. geloft. 971. B. Mer dan. 972. C. moghedi vraghen. B. moghe ghi. 973. C. en B. Was daer enigh. 974. C. Der waerheit horic. B. Der warheit hordic. 975. C. en B. bleven. 976. C. en B. lagen bloot.

---

vs. 963. ***heffen***, een krijgsgeschreeuw aanheffen.

Al sonder de ghene de men vinc.
Het ghesciede in waerre dinc
Datter Vlaminghe dus vele bleef,
Sint Symoen Juden avonde als men screef,
Ons heren jaer xii hondert
Ende xcv, wien dats wondert,
Int lant, daer si doe waren
Opghetrect met haren scaren,
Wel met drien dusent mannen,
De alle tscepe liepen danne,
Daer cume si dre hondert quamen,
Daer dandre voren de vlucht namen.
  Als de grave quam int lant,
Quam hem bootscap alte hant
Dattie Vlaminghe waren verwonnen,
Ende si niet gheweten connen
Wat hi metten ghevanghenen wille.
Hoert, seit hi, ende swighet stille:
De gheven mach, de sal gheven;
Ende den armen dien laet leven
Ende sentse weder moedernaect.

vs. 977. C. en B. Behalven die g. d. m. vinc (vijnc : dinc). 978. C. en B. Hem ghesciede dese. 979. C. en B. So vele bleef (blef, met and. hand een *e* er boven: bleef). 980. C. en B. St. Simons avende. 982. C. en B. wien soes. 983. C. en B. aldaer (aldar. weder, gelijk later nog meer dan eens, met boven de *a* geschreven *e*) si waren. 984. C. en B. met eenre (enre). 987. C. en B. si iii^{c} cume. 988. C. en B. Daer si voren vloen met scamen. 990. B. boetscap thant. 992. C. gheweten. B. geweten en connen. 993. C. en B. metten (met den) vangenen. 995. B. die sel gegheven. 996. C. en B. die laet (lat) leven. 997. C. sendse over. B. sende si over moedernact (: gheract).

vs. 992. In den tekst staat: *gheweren.*

Dat si in Zeelant waren gheraect,
Sullen si bringhen thuys de mare;
Dat si nemmermeer hiernare
Moghen segghen tharen eren,
Dat si behouden in Zeelant keren.
Dus wast ghedaen, also hi woude.
Daerna ghevielt alst wesen zoude,
Dat een storm quam so groot,
Dat si ontsaghen alle de doot,
De mit scepe doer Zeelant voeren.
De zee begonde so verroeren,
Dat de ankre alle ghinghen.
Ende recht doe in desen dinghen

vs. 999. C. en B. Sullen si thuys bringhen. 1000. C. en B. daernare (darnare). 1001. C. en B. Segghen mogen met (mit). 1003. C. en B. ghedaen (ghedan) als. 1005. C. en B. also groot. 1006. B. al die doot. 1007. C. en B. Die in scepen (scepe) dor Z. voeren. 1008. C. en B. begonste also roeren. 1009. C. en B. ankeren. 1010. C. en B. Ende (Den) recht in desen.

---

vs. 998. *Dat si in Zeeland waren geraect*, zou de mare zijn die zij t'huis zouden brengen. Met and. woorden: zij zullen kunnen navertellen, dat zij in Zeeland geweest zijn.

vs. 999. In den tekst staat: *Si sullen.*

vs. 1002. *in Zeelant.* Huydecoper verlangt hier *uit Zeeland*, doch dan zou ook in plaats van *keren*: *gekeerd waren* gelezen moeten worden. In het vorige vers schijnt *te haren heren* gelezen, althans verstaan en de verzen 1000—1002 dus begrepen te moeten worden: opdat zij nimmer tot hunne heren mogen zeggen, dat zij er goed afkomen, zoo zij weder een' krijgstocht in Zeeland ondernemen. Wellicht is opzettelijk, om de Vlaamsche uitspraak terug te geven, *eren* voor *heren* geschreven; aan *eer* (*eere*) kan trouwens kwalijk gedacht worden, daar dan *thaerre eren* geschreven zou moeten zijn.

vs. 1007. In den tekst staat: *voeden.*

vs. 1009. *ghinghen*, d. i. *los* of *verloren gingen.*

Quam een scip an enen zande,
Daert sittende bleef op den lande
Met vele luden, dier waren inne.
Als men dies wort in inne,
Voer men daer met menighen man,
Ende streetse doe met crachte an,
Sodat si hem gaven ghevaen.
Als het aldus was vergaen,
Voeren de Vlaminghe thuys alle,
Ende dancten Gode van haren ghevalle,
De haer lijf hadden ontdreghen.
De grave de voer sijnre weghen
Ende sine lieden also wel.
Nu hoert, wat hierna ghevel.
Recht cortelike hierna
Voer de grave, als ic versta,
Toten coninc te Parijs.
Daer wort hijs ghemaket wijs,
Dat hi metten coninc swoer.
Ic ben seker, dat hi voer
Toten coninc: dat deed hem noot.
Nochtan bleef hiere omme doot,
Als ghi hierna sult verstaen.

vs. 1011. B. een scep. 1012. C. en B. sitten bleef (blef). 1013. C. diere. B. die dar. 1016. B. stercte se. 1020. C. dancte. 1021. C. en B. dat lijf h. ondreghen (ontregen). 1022. C. en B. grave voer. 1025. C. corsteliken daerna. B. cortelic. 1028. C. wart. 1030. B. bin. 1031. C. en B. coninc het dede. 1032. C. en B. bleef hire na om (blef hyre nae om).

---

vs. 1028, '29. *Daer wort hijs ghemaket wijs*, daar werd hij bevestigd in de meening, dat zijn belang medebracht, dat hij met den koning een eedgenootscap aanging.

Doe dat huwelic was ghedaen
Met sinen zone in Inghelant,
Lovede hem de coninc te hant
Te helpene boven alle de leven,
Ende hi ne soudene niet begheven,
Wanneer hijt hem te wetene dade.
Entie coninc wort te rade
Eens anders, doe hijt hem onboot,
Ende ghincs hem of, dats wonder groot.
De grave docht int herte sijn
Ende pensde: is dit nu mijn,
Morghen salt eens anders wesen;
Vonden heb ik niet in desen
Enighe trouwe: dus salt ghescien
Enen anderen. Ende mittien
Pensede hi: ic moet hebben troost,
Had ics te doene, dat ic verloost
Worde ende gheholpen mede.

vs. 1034. C. Doe hi thuwelic was an ghegaen. 1035. B. soen. 1036. C. en B. Loefde. 1037. C. en B. helpen jeghen alle (al) die. 1038. C. en B. Ende ne souden. 1039. C. en B. Welc tijt h. h. t. weten. 1040. C. en B. wart. 1041. B. Een anders. 1042. C. en B. hem ave. 1043. C. en B. dochte. 1044. B. nu dijn. 1045. C. selt eens. B. sals eins. 1047. B. selt. 1049. C. en B. Peinsde hi moet. 1050. C. ics noet dar ic verloest (: troest). B. Hadde ics noot daer ic verlost (: troest). 1051. B. ghehulpem.

---

vs. 1041. *Doe hijt hem onboot*, d. i. toen Floris hem deed weten, dat hij eene grieve had, hierin bestaande dat koning Eduard aan Mechelen schonk, wat hij aan Dordrecht onttrok (zie vs. 858, 859, 869—871).

Dus quam toe, dat hi dat dede.
Dit weet men zeker ende wale.
Hi hadde ghedaen tote enen male
Gheraert sinen oversten raet,
Ende vergheven alle misdaet
Den heere van Amestelle ende van Woerden,
Daer wi hier te voren of horden.
Si daden int hof dat si wouden,
Dat si deden was ombescouden,

vs. 1052. C. en B. quamt.

Tusschen 1052 en 1053 hebben C. en B. deze regels:
Hadde hem die coninc sin belof B. belôf.
Ghedaen hine waers nemmeer of
B. Gedan hine wars nemmer of.

1053. C. en B. Hem ghegaen (geghan) dat weet (wet) men wale. 1054. B. ghedan dat wet male. 1055. C. en B. Gemaket. 1056. B. voergheven. 1057. B. heeren. 1058. C. en B. wi te varen of (van) hoerden. 1059. B. hof wat. 1060. C. en B. Wat si.

Tusschen 1060 en 1061 hebben C. en B. deze regels:
Soe wel hadden sijt beide ghader,
Al had hi ghesiin haer vader, B. hadde.
Hine had so niet meer mogen eren; B. hadde si niet mer.
Dat si al in quade keren.

---

vs. 1054, '55. In den tekst staat: *Ghemaect.* Huydecoper heeft terecht in plaats van *ghemaect* den naam *Gheraert*, (d. i. Gerard van Velsen) hersteld. *Hi hadde G. ghedaen* (d. i. gemaakt) *tot zijnen oversten raad*, maakt *gemaakt* overtollig. Zoo Huydec. verder wil lezen: *Gheraert van Velsen sinen raat*, acht ik dit onnoodig. Al wordt bepaaldelijk Herman van Woerden *overste raad* genoemd, deze titel zal niet volstrekt uitsluitend geweest zijn.

vs. 1058. *te voren*, zie vs. 309—390.

Also ghi noch hierna sult horen.
Dese grave wel gheboren
Hadde met Philips den coninc
So besproken sine dinc,
Beide mit scrifte ende mitter tale,
Des ghi mi sult volghen wale,
Ende keerde weder dan hi was comen
Ende pensede om sine vromen.
  Daer te voren was comen an
Van Zieric den bisscop Jan
Dat bisscopdoem van Utrecht
Biden paues, diene daerna recht
Uten stoele met haesten dede,
Ende gaft enen andren daerna mede,
Die ute Brabant was gheboren,
Van den van Machline, als wijt horen:
De was sgraven naeste neve
  Ic salre of segghen, eer ics begheve, —
Sulc jamer was noyt ghehoort,
Noch opt lant noch in de poort,

vs. 1061. Als ghi. 1067. C. en B. kerde weder danen (dannen). 1068. C. peynsde. B. peinsde om sinen. 1072. C. paeuse. B. paͤuse. 1073. C. en B. stoel. 1074. B. gaeft e. a. daermede. 1075. B. ut b. w. gheborn (: hoeren). 1077. B. naste. 1078. B. af. 1079. C. jammer. 1080. B. noe in die poert (: ghehort).

---

vs. 1061. Zie Inleid. bl. XL.

vs. 1066. Dat is, waarin gij met mij wel van hetzelfde gevoelen zult zijn, namelijk, dat Floris met Philips den Schoone een verdrag had aangegaan, en dat dit de oorzaak van zijnen dood is geworden. Zie Inleid. t. a. pl.

vs. 1072. *daerna recht*, d. i. juist daarna, toen Floris zich aan Philips van Frankrijk had aangesloten.

Alse doe daer na ghesciede —
Onder dese ghenoemde liede,
Van haren werken van haren daden,
Ende hoe de grave wort verraden,
Ende wie de zaken eerst toe brochte.
Deus, here God! wat hi dochte,
De des eerst ghewaghen durste,
Dat men also groot een vurste
Soude vanghen of verslaen!
Dat moghewi merken en verstaen,
Dat sonderlinghe boutheit was,
Dat hi dorste ghenenden das.
Maer ic waen, tis als men seghet,
Dat dene dief den andren pleghet
Wel te kennene, als hine ziet,
Al ne hadde hine te voren niet
Ghesien bin al sijnre tijt.
Dus eist dat ghi seker zijt
Dat een verrader kennet wale

vs 1082. C. deser ghenoemder. B. genomder. 1084. C. en B. wart. 1087. C. en B. dorste. 1088. C. en B. so (soe) groot enen. C. vorste. B. vorsten. 1089. C. en B. vanghen. 1090. C. en B. moghen. 1091. C. en B. Dattet. 1092. C. en B. Dat yement (yment). C. ghenendes das. 1093. B. want. 1096. C. Al had hine. B. Al hadde hi te voren niet. 1097. C. en B. binnen sire (siner) tijt. 1099. C. en B. Dat die (dattie) verrader.

---

vs. 1082. Met dit vers worden de door een' tusschenzin afgebroken woorden van vs. 1078 voortgezet.

vs. 1089. In den tekst staat: *vanghene.*

vs. 1092. *ghenenden,* wagen, nl. te reppen van een aanslag tegen Floris.

vs. 1096. In den tekst staat: *haddent*; doch de laatste twee letters van *haddent* zijn doorgehaald.

Sinen ghelike telken male
An sinen worden, an sine ghedane.
Dus eist dat ics mi vermane,
Dat hise wel kende, dies begonste,
Ende hi ten grave quade jonste
Drouch int harte: dus mocht sijn.
  Nu keric weder te redene mijn,
Daer icse liet ende daer ic ave
Began te sprekene. Doe de grave
Comen was van den coninc,
Pijnde hi hem om ene dinc,
Hoe hi dat beste conde gheraken,
Dat hi soendinc zoude maken
Tusschen den heren van den Ghestichte.
Dat te doene was niet lichte.
Want hi de van Woerden minde,
Die van Amestelle hi oec kinde
Entie van Zulen machtich zere.

vs. 1100. C. en B. Sijne (sine) ghel. tot elken. 1101. B. In s. w. an sinen. 1102. B. ic. 1104. C. en B. den grave quaet jonste. 1106. C. keer ic ter reden. B. kerijc ter redenen. 1108. C. en B. spreken. 1110. C. en B. een dinc (dijnc). 1111. C. en B. Hoe hi dat beste conde geraken. 1112. C. en B. Dat hi soendinc soude maken. 1113. B. hern. 1114. C. en B. Datte doene. 1115. B. mijnde (: kinde). 1116. C. en B. Ende van Aemstel. B. oc.

---

vs. 1102. *dat ics mi vermane*, dat ik tot mij zelven zeg.

vs. 1111 en 1112. In den tekst zijn de regels in verkeerde orde gesteld: men leest er

Hoe hi dat soendinc zoude maken,
Of hi tbeste conde gheraken,

vs. 1116, '17. Die van Amstel en die van Zuilen kende hij als zeer machtig.

Hier omme pijnde hem de here
Dit te bringhene ondereen,
Alst cortelike daerna sceen.
Binnen deser tijt ghevielt hem so,
Des hi met rechte was onvro,
Dat de gravinne, sijn wijf, versciet
Van deser wereld; alst God ghebiet,
Soe moetewi allegader doen.
Als men screef incarnacioen
Ons heren dusent ii hondert mede
Ende xxvi, teenre stede,
De men noch heet de Haghe,
Recht op den goeden vridaghe,
Als men pleghet ons heren doot
Te ghedenken met oetmoeden groot,
Versciet de vrouwe van den live,
De prijs hadde boven andren wiven
In dogheden ende in oetmoedicheden.
Noch prijstmen op den dach van heden

vs. 1118. C. en B. om pijnde h. dese. 1119. C. en B. bringhen over. 1120. C. en B. Alst kenlike (kenlijc) d. sceen (scen : een). 1121. C. Bin deser t. ghevel. B. gheviel em soe. 1122. B. Dat hi. 1123. C. en B. Dat sijn (sin) vrouw sijn (sin) wijf. 1124. C. en B. Van der. 1125. C. en B. moeten. 1126. C. tincarn. B. int carc. 1129. C. en B. heet (hiet) in die hage. 1130. C. opten. B. guden. 1132. C. en B. ghedenken met oetmoede (otmode). 1134. C. en B. boven alle wive (vrouwe). 1136. C. en B. prijst men.

---

vs. 1132. In den tekst staat: *Te dinkenen.*

vs. 1136. In den tekst staat: *prijsmen*, doch ook met de verbetering is de zin niet in orde. Men zou wenschen te lezen: Noch *hoort* men op den dach van heden, *De Heren* spreken enz.

De horen spreken van haren levene,
Hoe lieflike si de beghevene
Ende al de lieden plach ontfaen.
Alst aldus was vergaen,
Most bliven alst was ghesciet.
De grave wilde laten niet,
Hi ne dede de vrouwe doen ter erde
Met eren ende met groter werde;
Te Reinsborch leget si begraven
In een cloester van groter haven,
Daer in woenen swerte nonnen,
De lesen ende singhen connen.
Dus was de vrouwe ter erden brocht.
Des was de grave wel bedocht,
Dat hise beginc also wel.
  Nu hort vanden verraders fel,
Wat si dochten ende wat si rieden,
Als men selve hoort bedieden
Gheraerde van Velsen, den mordenare,
Daer hijs liede al openbare,
Hoe hi de mort eerst dochte,
Ende hoe hijt an de andre brochte;

vs. 1137. C. en B. horen gewach van haren leven (: begeven). 1138. C. lieflic. B. lijflijc. 1139. B. alle die. 1140. B. Moest bl. a. w. gedaen. 1141. B. grave ne wilde laten niet. 1143. C. dade — aerde (: waerde). B. arden (: warden). 1149. B. bracht (: bedacht). 1152. C. en B. verraders. 1154. C. en B. hoerde (horde). 1156. C. en B. lyede openbare (liede openbaer : mordenar). 1157. C. en B. eerst (erst) bedochte. 1158. C. en B. an den anderen.

---

vs. 1151. *beginc*, d. i. ter aarde bestelde.
vs. 1152. In den tekst staat: *verrader*.

Hoe hi begonde sijnre daet.
Ten eersten male socht hi raet
Ende leit hem te voren danne,
Den heer van Woerden Hermanne,
De was sgraven nauste raet;
Ende hi ghedochte al ouder daet
Hoene de grave hadde verdreven,
Ende gherne hadde ghenomen tleven, —
Als ic te voren hebbe ghesproken, —
Ende pensede, dit wort nu ghewroken

vs. 1159. C. en B. Ende hoe. 1161. C. en B. leget. 1162. B. heren. 1166. B. had. 1167. C. en B. heb. 1168. C. en B. peynsde dit (peinsde dijt).

In plaats van de verzen 1168 en 1180 hebben C. en B. deze regels:

Dat gi mi dicke hebt ghedaen.	
Hi moets nu in boeten staen	B. mots.
Te minen willen, moet ic leven.	B. moeti.
Nu siet, hoe hi had begeven	B. hadde.
Die doghet ende al goet ghedocht.	B. alt.
Mij dinct, dat hi wel slachten mocht	B. dunct.
Den quaden menscen, als Catoen seget,	
Die emmer niement goeders pleget:	B. gueders.
Na der soene misdaed te denken.	B. misdat deinken.
Hi ne moet die vete laten zenken	B. sinken.
Ende doen se al ut sinen gedochte, —	B. doensi alle.
Hoe qualike hijt doen mochte, —	B. qualiken.
Ende int herte (laten) ghene stede:	
Want het is der quader sede,	
Dat si gedenken der quader dade;	

vs. 1161. *leit hem te voren danne*, d. i. *legt het dan* aan hem, den heer van Woerden, *te voren*.

Te minen wille, moetic leven,
Ende dede, als noch de quade plegen,
Dats: na der zoene misdaet gedenken:
Hi ne wilde de vete niet laten senken
Ende doense ute sinen ghedochte,
Hoe qualike hi daer an wrochte:
Want hijt te goede hadde laten maken.
Ay Herman! bi wat zaken
Wiltstu der quader name ontfaen?
Was di niet ghenoech ghedaen?
De grave hadde di ghemaket rike
Ende dinen buren al ghelike.

Dat (lees: *die*) si bi vrienscepe ende bi rade   B. vrientscepen.
Hebben te goede laten maken.
O Herman, bi wat saken
Woudstu der quader naem ontfan   B. woudtstu - nam ontfån.
Was di niet ghenoech ghedaen
Van al dat di te rechte misquam?
Waerbi wordstu den graven soe gram?   B. wardstu.
Most hi niet bliven onbeschouden,   B. Moesti - onbeschouwen.
Had hi di qualijc vergouden?   B. Hadde h. d. q. vergowden.
Hi hadde di gemaket rike   B. gemakit.
Ende dinen gheburen al gelike;   B. ghebûren.
Hi stercte di met allen ghere
Hadstu te doen ghehadt een heere   B. en.
Ut sinen lande, du hads macht   B. hadts.
Uut te leden al sine kracht.   B. cracht.

---

vs. 1169. *moet ic leven*, d. i. als ik tijd van leven heb.

vs. 1171. In den tekst staat: *de denken.*

vs. 1175. Want hij (Herman) had toegelaten, dat het tot goed gemaakt werd.

Hi betrouwede alles di.
Oec so weet ic wel, dat hi
Sinen oversten raet di hadde gheset.
Hi betrouwede di vele bet
Dan du hem naer deets an scijn.
Du droeghes oec de cleder sijn.
Ende du Gheraert, felle man,
Droeghes oec sine cleder an;
Du hads van kinde met hem ghewesen.
Dusdaen wonder hoert noit man lesen,
Van beghinne toten ende.
Nu eist tijt, dat ic wende
Weder an de verraetscep groot,
De si dreven tot sire doot.
  Doe si des onder hem tween
Aldus wel droeghen over een,
Leiden si dit te voren doe
Den heer van Kuc; de nam daer toe
Den heer van Huesden, heren Janne.
Dese worden te radene danne

vs. 1181. C. en B. En betrouuede (betrouwede). 1182. B. Oc soe wetic. 1183. C. Tsinen oversten rade. B. Tsinen oversten di. 1184. B. Ende betũwende. 1185. C. deeds anscine. B. dedest aen scine. 1186. B. Die drucht oc die cleder sine. 1188. B. Drucht oc sijn. 1190. C. en B. Dus dane (danne) wonder hoerdic (hordic) noit lesen. 1191. B. toe den ende. 1192. C. en B. Nu is tijt. 1193. C. verraedscap. B. verraderscep. 1196. C. en B. Wel droeghen (droghen) over een. 1198. C. en B. here. 1199. C. en B. here (heren). 1200. C. en B. worden te rade.

---

vs. 1197. *leiden—te voren*, d. i. deelden mede.
vs. 1200. In den tekst staat: *woerde*.

Wien men dit ontdecken mochte.
De heer van Kuuc hem bedochte
In siere herten, ende nam des goem,
Dat hi te Berghen an den Zoem
Enen dach makede van dootveten
Daer te zoenen. Suldi weten
Wat de dach bediede daer,
Als Gheraerd liede openbaer:
Der zoenen was al een gheswich,
Maer si leiden haren crich
An de verradenisse van den grave,
Daer si niet wouden sceden ave,
Ende droeghen aldaer overeen,
Als hem seder oec wel sceen.
De heer van Kuuc belovede hem daer
Te doene hebben overwaer
Shertoghen helpen van Brabant,
Ende des graven van Vlaendrenlant,
Ende des coninx van Inghelant mede.

vs. 1201. C. en B. Wie men dit (dijt) ondecken. 1202. C. en B. here (heere). 1203. B. gom (: soem). 1205. C. en B. Maecte (Macte) enen dach. 1206. B. Dus te. 1209. C. soene w. al een gheswijch. 1210. C. Mer si l. hare crijch. 1211. C. An den. 1212. C. en B. Des si niet wilden scheden (sceiden). 1213 C. en B. droeghen (droghen) over een. 1214. C. en B. hem daerna wel scheen (scen). 1215. C. en B. geloefdem. 1216. C. en B. Te doen. 1217. C. en B. Helpe (Hulpe) des hertogen.

---

vs. 1210, 1211. Het betrof hier geen zoen, maar het tegenovergestelde; wat zij hier dan ook verrichtten, strekte tot verraad van den Graaf.

vs. 1216. *Te doene hebben*, d. i. te doen bekomen.

Oec belovede hi hem ter stede,
Dat hi dat zoude voersien,
Dat si ne dorsten niet ontsien,
Dat se Jan iet veten zoude.
Dit ghelovede hi, ende also houde
Wort daer sekerheit ghedaen.
Daerna eist also vergaen,
Dat te Camerike was gheleget
Een dach, van dien dat men zeghet
Dat dese sticken worden ghevest,
Also als hem dochte best,
Biden rade mijns heren Gyen
Ende heer Roebrechts, horic lien,
Ende biden hertoghen van Brabant,
Ende biden rade van Inghelant.
Desen raet so wisten wale,
Als ic verstont an Gheraerts tale,
Vele liede van sinen lande,
Dien dat dochte wesen scande,
Doe ment hem leide te voren,

vs. 1220. C. gheloefde hi. B. Oc gheloefdi hem oc. 1221. C. en B. versien. 1222. B. dorste. 1223. C. en B. Dat se (si) Jan yet veten. 1225. C. Wart aldaer zeker ghedaen. B. Wart aldaer seker gedån (: verghan). 1227. C. te camerlic. B. die camerlinc. 1228. B. En dach. 1232. C. Ende Robbrechts horic lyen. B. Ende Robbrecht hordic. 1235. C. en B. so (soe) wiste. 1237. C. en B. lieden. 1239. C. en B. men hem dat.

---

vs. 1223. *Dat se Jan iet veten soude*, d. i. Dat Jan, de zoon van van Graaf Floris, tegen hen eenigszins wrokken zou. In den tekst staat: *Jan niet weten.*

vs. 1232. *Roebrecht*, van Bethune, zoon van Guy van Vlaanderen (zie Huydec. t. dezer pl.).

Ende ne wilder niet of horen:
Si ghedoghedent ende sweghen stille
Ende lieten hem doen al haren wille.
Dit was ene sware lesse.
Oec so wist wel van Renesse
Mijn heer Jan, de dese woort
Sesse sier knapen seide voort.
Des hadden si wel groten vaer,
Dat ut soude comen; ende ghinghen naer
Ende vinghen, als men horen sal,
Ghevet mi Got goed geval,
Cortelike alst ghevel,
Ende ghi sult verstanden wel.
  Nu verstaet alhier ter stede
Sheren van Kuuc behendichede.
Hi ontseide den grave allene:
Dat en dede anders ghene
Van hem allen zonder hi,
Ende onboot hem, of dat si
Dat ic ga ter heren rade,
Daer u of mach comen scade

vs. 1240. C. en B. wouder niet van. 1241. C. en B. Ende. 1244. C. en B. wiste van. 1246. B. Des sijnre knapen. 1249. B. gingen. 1251. B. Coertelic. 1253. B. verstat alhir. 1254. C. Kuucs. C. en B. Tsheren. 1260. B. iu.

---

vs. 1243. *Lesse*, iets dat men te lezen krijgt, een vertelsel, geschiedverhaal. Dus zouden wij voor *sware lesse* zeggen: eene *erge geschiedenis.*

vs. 1248, '49. *Ende ghingen naer Ende vinghen*: d. i. en daarna, te weten na de afspraak te Kamerijk, gingen zij en namen (den graaf) gevangen. *Zij gingen en vingen* is eene soort van spreekwoordelijk gezegde: vandaar de kortheid.

An u lijf ende an u ere,
Ic wille mi in allen kere
Jeghen u der in verwaren.
De grave wort lachende twaren
Van wondre int herte, suldi weten,
Ende seide: nu, wat sal ic eten?
De heer van Kuuc ontseghet mi
Bi desen pape. Wat meent hi:
Sal hi mi uten lande driven?
So salre cume iement in bliven.
Het was een pape, de dit seide
Ende den grave te voren leide
Van sheren weghen, in enen brieve,
Van Kuuc, dor sine lieve.
Als de grave de letteren hoorde,
Stont der in: ghelooft der worde,
De u dese pape seghet.
De pape waert doe ontweghet
Ende sere ondaen ende vervaert.
De grave sprac: hort herwaert
Ende doet u boetscap stoutelike:
U ne messciet niet sekerlike.

vs. 1261. C. lijf of an. B. iu lijf of an iu. 1262. C. en B. wil. 1263. B. iu. 1265. C. en B. wonder. 1267. C. en B. ontseit. 1268. B. papen wat ment. 1269. C. en B. Sel. 1270. B. selre. 1271. B. Et was. 1275. C. lettren hoerde. B. Alse grave. 1279. B. onthaen. 1280. C. hoert harwaert. B. harwart.

---

vs. 1266. *wat sal ic eten?* spreekwoordelijk gezegde voor: wat moet ik nu nog verduwen? Hier wordt *eten* gebruikt, als de Franschen *manger* bezigen, en de Graaf verstond en gebruikte de Fransche taal.
vs. 1278. *ontweghet*, ontsteld.

Doe seide de pape, alst voren staet.
Mettien hi siere verde gaet.
Hi ne dorste daer niet langher bliven;
Hi duchte, dat men soude ontliven.
De grave heten doen gheleiden,
Dat men soude niet van hem sceiden,
Eer hi waer in sijn behout.
Dus sciet de pape van hem bout,
Ende voer daer hi begheerde,
Dattene niement daer ne deerde.
Te Niemensvreent bleef de grave,
Ende sceen of hierre niet omme gave,
Dat hi aldus was ontseghet,
Ende pensde, als elc goet man pleget:
In minen lande mach hi mi niet
Doen, so wat daer of ghesciet.
Hi waende, hem sijn volc ghemene
Ghetrouwe waren, groot ende clene.
Ay lasi! hi ne mocht niet weten,

vs. 1283. B. ast voren stat (: ghaet). 1286. B. dochte. 1287. C. en B. hieten (hietene) doe. 1288. C. en B. niet van hem soude. 1289. C. en B. Eer hi ware in sijn (sin). 1291. C. en B. Die pape voer. 1292. C. en B. Datten man ne gheen (ghen) en deerde (derede). 1293. B. blef die graven. 1294. C. en B. sceen (scen) of hire niet om en gave. 1298. C. en B. Yet misdoen (misdôn) soe wats (wat es) gesciet. 1299. C. en B. Hi waende (wande) dat al sine liede. 1300. C. en B. waren soe wats gesciede. 1301. C. en B. Maer hi ne conde niet geweten.

---

vs. 1287. *heten*, heette (gelastte) hem.

vs. 1293. *Te Niemensvreent*, spreekwoordelijk gezegde voor *verlaten* en *van vijanden omgeven*.

Dat hi van binnen was beseten.
Noch vervaric mi der scande,
Dat dit gheviel in sinen lande,
Dat dese verraders hebben ghelaten
Den maghen verwijt: si moghense haten.
Nochtan so nes niement vroeder,
De dat verwijt iement goeder,
Dat sijn maech hevet misdaen.
De selve soude eer anegaen
De doot, eer hem dat ghesciede,
Dat hiere iet toe dede of riede,

vs. 1304. C. en B. dit (dijt) ghesciede. 1305. C. verradre. B. verraderen. 1307. C. en B. sone is. 1310. C. en B. eer soude. 1312. C. en B. Er hi daer yet. Tusschen de verzen 1312 en 1313 hebben C. en B. deze regels:

Die goede ne sijns targher niet,
Al is den quaden dijt ghesciet;
Maer si sijns te beter vele,
Dat si hem in haren spele
Niet en keren, mer altoes pogen, B. mar altos.
Hoe dat si se nederen moghen.
Nu hoert alhier een ghelike: B. hort.
Doe onse here in hemelrike
Alle die engelen had ghemaect, B. ghemact.
In hare nature wel geraect, B. naturen wel gheract.
Ende hi hem haren vrien wille
Gaf te doen, lude ende stille; B. done.
Dene coes te siene gode B. Deen c. te sinen.
Ende al te doen sine ghebode; B. don sijn gheboede.
Dander die verhief hem daer;
Omdat hi scone was ende claer, B. clar.

---

vs. 1302. *van binnen was beseten*, den vijand binnenslands had.

Of iet hoorde na haer ghebot.
Hierbi dinct hi mi wesen sot,
De goede liede wil blameren,
De hem houden met allen eren

Soe woude hi wesen Gods ghelike.
Doe ne mochte hi in hemelrike
Niet lange bliven, hi ne moste vallen
Ende wart die lelicste van hem allen,
En die quaetste verre te voren B. quatste.
Van dien die tsinre scharen horen.
Ende wie hem volgede met herten ane,
Die ontfinghen sine gedane. B. ontfinc.
Nochtan sijn si niet even quaet: B. sien si — quat.
Elc is gheloent na sine daet: B. ghelont — dat.
Somige min ende somige bet B. min somige.
Es hem haer torment geset. B. har.
Nochtan en hevet daer niment goet.
Trouwe, die gene die misdoet, B. Trowe d. d. misduet.
Sal men lonen mit swaren lone:
Want hi hem selven doet die hone.
Dander enghelen sekerlike, B. ingle.
Die doe bleven in hemelrike,
Waren hier of niet vervaert,
Dat hare gheselschap also vaert;
Maer si waren te seker vele,
Dat si niet keerden te haren spele. B. niet en keerden.
Onse here niet heeft se te leder niet, B. here heeft se.
Dat den anderen dat is ghesciet. B. Datten andren so is.

vs. 1313. C. en B. Want si doen al sijn ghebot. 1314. C. en B. dunct. 1315. C. lieden.

---

vs. 1313. *of iet hoorde van haer ghebot*, luisterde naar hetgeen de verraders verordenden. Doch zie over dit vers Inleid. bl. XLIII.

An de trouwe, ende an de doghet.
Dus eist dat ghi merken moghet,
Dattie ghetrouwe sekerlike,
Om al dat goet van eertrike,
Dade trouwe ende anders niet.
Nu keric weder daer ict liet.
  De grave Florens hadde begonnen,
Also als wi merken konnen,
Soene te maken onder de heren
Van den Ghestichte; doe wilde hi keren
Hem daer an, dat hijt voldade.
Doe so wort hi des te rade,
Dat hi doe versoenen liet
Heer Wolfaert, dat hi hem niet
Met sinen live soude begheven:
Want si waren nagheneven:
Dus ghetrouwede hi hem de bet.
De grave Florens hem daer toe set,
Hoe hi de dinghen te zoenen brochte.
Nu hoort wes hi hem bedochte.
Hi voer tUtrecht inde stat
Ende onboot daar ende bat

vs. 1317. B. trou. 1320. B. Niet en dade om aertrike. 1321. B. Dan trouwe. 1323. C. en B. had. 1324. C. ghemerken. 1325. B. maken an die. 1326. C. en B. woudi. 1328. C. en B. hi oec te. 1329. B. versonen. 1330. C. Haren Wolfaerde. B. Heren Wolfaerde. 1333. C. en B. Des ghetr. (ghetroude) hi hem te bet. 1335. C. soene. 1336. C. hoert wies hi. B. hoort ho hi hem bedocht (: brocht).

---

vs. 1320. al was het ook om al het goed der aarde te doen. Aanbeveling echter verdient de lezing van B.

vs. 1326. *hem keren daeran*, er toe overgaen.

De heren, dat si te hem quamen,
Ende omboot si oec bi namen,
Sodat si quamen alle ghemene
Van beiden siden, groot ende clene,
Ende blevens op sijn segghen daer.
Doe beriet hi hem daernaer,
Dat hi daer so langhe lach,
Dat hi recht op enen dach
Sijn segghen seide vander zoene.
Nu hoert, wat hi achte te doene:
Omdat hem dochte op de stont
Tghelt te groot, vijf hondert pont
Gaf hi der toe van sinen goede,
Dats hem te bet soude sijn te moede,
Ende te mijn soude bescelden
Die de penninghe soude gelden.
Doet was gheseghet ende ghedaen,
Hiet hi tehants eten gaen.
  Hi deedse alle mit hem eten.
Bi siere side waren gheseten
Herman van Woerden ende Ghisebrecht
Van Amestelle, de over recht
Altoos te siere taefle saten

vs. 1339. C. en B. tot hem. 1340. C. en B. Ende deed se ontbieden oec. 1341. B. alghemeen (: cleen). 1349. B. docht. 1353. C. en B. te min. 1354. C. penninghen. 1355. C. en B. gheseit. 1356. C. en B. staphans. 1358. C. Bi sire ziden. B. By sijnre siden. 1359. C. her ghisebrecht. 1360. C. en B. Here van Aemstel. 1361. C. tsijnre taflen. B. tsire tafel.

---

vs. 1352. Dat zij daarmede te eerder tevreden zijn zouden.

vs. 1353. En degeen, die betalen moest, te minder klagen noch zich op een billijker uitspraak beroepen zou.

Ende met hem aten ende dronken.
Dandre waren gheseten daer,
Denen voren dandre naer,
Als daer betaemde haerghelike.
Men at ende dranc daer blidelike
Overal daer in den hove.
De herberghe was van goeden love:
Want een hoghe avont was,
Was men vele de blider das.
Maer dat hof moeste sceiden,
Eer avont quam met droefheiden.
Dat pensde van Woerden de verrader
Ende sine ghesellen allegader,
Mocht na haren wille gaen.
Alst gheten was ende opghedaen,
Ghinc de grave in siere rusten:
Want hem begonste slapens lusten.
Elc ander ghinc daer hi woude.
Doe ghevielt, alst wesen zoude,
De verraders treckeden te samen,

vs. 1362. C. en B. droncken ende aten. 1363. C. en B. Dander. 1364. C. Dene. B. Deen voer ende dander. 1365. C. en B. betaemde een ygheliken. 1366. C. en B. dranc blidelike. 1367. C. en B. al in. 1368. B. Die hertoghe. 1370. C. Was mens vele te. B. Doe was men veel te. 1372. C. en B. Noch eer avont met droefheden (: sceden). 1374. C. al te gader. B. sijn. 1377. B. sine ruste. 1378. C. Hem beg. slapens lusten. B. Hem begonste slapens te lusten. 1379. B. Ende elc ghinc. 1381. C. Dat die verradre trecte te samen. B. Dat die v. trecten tsamen.

---

vs. 1376. *opghedaen*, d. i. de tafels weggeruimd.
vs. 1378. In den tekst staat: *begonsten.*

Sodat si buter stat doe quamen
Ende reden voren over de weide
Ende hadden liede in haer gheleide,
De alle tharnassche met hem reden,
De si met behendicheden
Hadden brocht met hem aldaer,
De sider wilden aldernaer,
Dat si te Romen hadden ghesijn:
Dat seghet mi tghelove mijn.
Si soudent hem node hebben gheseget.
Ic waens elc verrader pleghet,
Dat hi heelt sine daet
Den ghenen, de sinen raet
Niet en weet; al wil hi dat hi
Bi hem si: dat is daerbi:
So hi meer volcs bringhet int stric,
So hi meer helpen hevet int pic,
De mede besmit sijn in de daet,

vs. 1382. B. buten der stat quamen. 1383. B. voer over. 1385. B. te harnasch. 1387. B. hem daer. 1388. B. Die sint wilden daernaer. 1390. B. seit. 1391. C. en B. geseecht (: pleecht). 1392. C. en B. Ic wane dats elc. 1393. C. en B. Dat hi sijns selves daet heelt. 1394. B. raet steelt. 1396. C. en B. Bi hem wesen dats daerbi. 1397. C. brinct. B. in stric.

---

vs. 1385. ***tharnassche***, d. i. geharnascht, in volle wapenrusting.

vs. 1386. ***De si***, d. i. welke (gewapende lieden) zij.

vs. 1391. *Zij* (d. i. de verraders) zouden het hun (dien lieden) niet gaarne gezegd hebben wat zij in den zin hadden.

vs. 1395. In den tekst staat: ***al wil hi dat si***, men leze ***hi***, of wel in vs. 1396 ***Bi hem wesen***, als in B. en C.

vs. 1396. ***Dat is daerbi***, d. i. dat komt daarvandaan.

vs. 1398. ***helpen***, helpers.

Al ne gaven si niet den raet.
  Hoort hier grote jamerhede,
De de here van Amestelle dede
Op deen nameliken dach:
Hi ghinc daer de grave lach,
Ende wectene ute sinen slape —
Dat en dorste doen geen cnape —
Ende seide: ghi slaept alte lanc.
Also dat de grave ontspranc
Ende sprac: wies daer? Ic bent, seit hi,
Ghisebrecht; als scone weder alst si,
So slaepti te langhe vele.
Ghi sout utevaren met vederspele,
Want tweder es also scone.
Als de grave hoerde tgone,
Sprac hi: ic hebbe te langhe gheslapen:
Roept mi enich van minen cnapen.
Ic salt doen, sprac hi doe,
Ende seide den camerlinghe toe:
Gaet tuwen here ende sect hem, dat
Ic ride voren uter stat;
Latene comen, als hi wille.
De grave ne bleef niet stille.

vs. 1401. C. en B. Hoert h. gr. jammerhede. 1403. C. Op den. B. Opten. 1405. C. en B. wecten wt sinen (sine). 1409. C. en B. wie is daer ic bint. 1410. C. en B. also. 1413. C. en B. dat weder is so (soe). 1414. C. en B. hoerde (horde) dat gone. 1415. B. hebbe toe. 1417. B. don. 1418. B. camerlinc. 1419. B. Gat. 1420. B. voer. 1421. C. Laten. B. Latten. 1422. C. en B. ne sweech niet.

---

vs. 1422. Deze woorden geven te kennen, dat de Graaf den Heer van Amstel luide teruggeroepen heeft.

Hi seide: heer Ghisebrecht, hierinne
Salic u sinte Gherde minne
Geven, eer wi hene riden.
Men brochte wijn ten selven tiden.
De grave hiet scinken den wijn,
Ende seide: drinct van der hant mijn
Sinte Gherde minne ende vaert wel!
Doe nam de verrader fel
Den wijn van des graven hant,
Ende keerde hem omme te hant,
Ende seide: God hoed u; ic ga varen.
De grave de hiet sonder sparen,
Dat men sadelde al de paert
Zonder beiden metter vaert.
Sijn neve Jans sgraven zone
Van Henegouwen vernam tgone,
Ende hiet sine perden sadelen alle.
Hi pensde lettel van den ghevalle,
Dat hem inde vaert ghesciede.
Gheraert van Vorne ende lettel liede
Reden metten grave doe.
Hi sprac sinen knapen toe:
Volghet mi, als ghi sijt ghereet;
Ic vare voren, ende hi leet
De strate mitten twee kinden,

vs. 1423. B. hier inne. 1424. B. Sel ic iu. 1425. B. Er wi. C. en B. henen. 1426. C. en B. den wijn. 1427. C. scenken. B. schenken. 1432. B. kerde hem om. 1433. C. en B. blijf (blijft) gesont ic. 1434. C. en B. grave hiet. 1435. C. en B. zadelde mitter vaert. 1436. C. en B. Sonder merren alle die. 1437. C. en B. Jan tsgraven. 1440. C. en B. Hi wiste luttel. 1441. C. en B. an die vart. 1445. B. sin ghereet. 1447. B. met den twen.

Diene bede gader minden.
Hi reet voren ter poorten uut
Blidelike sonder gheluut.
Doe hi op de weide quam,
Sach hi voer hem ende vernam
Den heer van Woerden houden daer.
Als hi sijns wort ghewaer,
Reet hi tot hem, omdat hi woude
Vraghen, waar hi riden zoude.
Doe hi aldus quam ghevaren,
Voeren teghen hem tere scaren
De van Woerden entie van Amestelle,
Gheraert van Velsen, de morder felle;
Daer quam Aernt van Benscop
Ende Gheraert van Craienhorst inden hoop;
Willem van Teilinghen quam der mede
Ende Willem van Zaenden daer ter stede.
Daer quam oec mede menich man,
De ic ghenoemen niet en can.
Als si hem quamen dus te ghemoet
Hevet hi se alre eerst ghegroet.
Herman van Woerden reet hem ane,
Als dene wille hadde te vane,
Ende grepen biden breidel zaen:
Uwe hoghe spronghe sijn ghedaen:

vs. 1448. C. en B. beyde (beide). 1449. C. en B. **voert** 1450. C. en B. Blidelic. 1457. C. en B. dus. 1458. C. teghens. C. en B. teenre. 1459. C. en B. ende van Aemstel. 1461. C. en B. moerdenaer (mordener) fel. 1462. C. en B. Gheraet van. 1464. C. en B. ter selver stede. 1465. C. en B. quam menich man. 1466. C. ghenomen. 1467. C. Als si dus quamen te. B. Als dus quamen te. 1469. C. en B. Ende Harman. 1472. C. en B. U hoghe spronghen.

Ghi ne sult niet meer der voeren driven,
Sprac hi, heer meester, ghi moet bliven
Onse ghevanghen, wien lief of leet.
Ic seg u, dat ic seker weet,
Dat de grave hilt over spel:
Want hi loech, dat wetic wel,
Ende andworde den fellen man:
Help!, seit hi, in ben nochtan.
Arnout sprac: bi gode ghi sijt;
Ic moet nu op dese tijt
Uwen sconen sperwaer draghen
U te lachteren ende uwen maghen.
Den sperwaer hi doe gheprant,
Ende namen hem van der hant.
De grave sloech de hant ten swerde,
Als de ghene, de begeerde
Hem te werne, mocht hem ghescien.
Gheraert van Velsen trac mettien

vs. 1474. C. en B. moet hier bliven. 1475. C. ghevanghen ist lief. B. gevangen ist u lief. 1476. B. ic wel weet. 1478. C. weet ic. 1480. C. en B. bin. 1481. C. en B. seide. 1483. C. sparwaer. B. sparwer. 1484. C. en B. lachter. 1485. C. en B. sparwaer (sparwer) dat hi. 1486. C. en B. nammen. 1487. C. en B. sijn hant. 1488. C. en B. begaerde (: swaerde). 1489. C. en B. weren.

---

vs. 1473. *der voeren driven. Voere* beteekent *gedrag*, en dus de geheele uitdrukking zoo veel als: *U dus gedragen.*

vs. 1475. In den tekst staat: *wie.*

vs. 1480. *Help!* uitroep, gelijkstaande met het tegenwoordige *beware! In ben nochtan*, ik ben immers niet,

vs. 1481. *Arnout*, van Benschop.

vs. 1486. *namen hem van der hant*, d. i. nam hem (den sperwer) hem (den graaf) van de hand.

Sijn zweert ende swoer bi Gode:
Ghi moghet dat ghemaken ode, . . .
Ic sal u tsweert tote in den tanden . . . .
Dit mochte den grave seer anden,
Datten Gheraert wilde ontliven.
Daer moest hi ghevanghen bliven,
Wast hem lief ofte leet.
Een knape daer tusschen reet,
De met Janne daer was comen,
Ende hadt hem gheerne benomen.
De knape wort daer ghewont sere,
Ende sijn paert ten selven kere
Wort ghesleghen in den hals.
Dese knape, als ende als,
Pijnde hem te weerne ende niement el;
In can gheweten hoe 't ghevel,
Dat si de kinder lieten riden:
Hadsi se ghevaen ten selven tiden,
Si warens al te boven bleven.

vs. 1491. B. Si swaert. 1492. C. en B. mocht. 1493. C. en B. Ic sla u tswaert. C. in toten tanden. B. al toten tanden. 1494. C. en B. Dat mocht d. gr. 1495. C. en B. woude. 1496. B. moeste. 1502. C. keer (: seer). 1503. B. Wart. 1504. C. en B. Die knape. 1505. C. en B. ter were. 1506. B. In can. 1508. C. en B. Hadden si se ghevangen. 1509. C. en B. alle te.

---

vs. 1492, '93. Beide deze verzen behelzen onvoltooide volzinnen, in drift met sprekend gebaar uitgebracht. Vers 1492 zegt: *als gij u verweert, zoudt gij lichtelijk kunnen maken, dat* . . . . en bij vers 1493 blijft het woord *slaan* in 's sprekers mond.

vs. 1500. *hadt hem gheerne benomen*, d. i. had hem (den verraders) gaarne hun bedrijf doen mislukken.

vs. 1506. In den tekst staat: *En can.*

vs. 1509. *si warens al te boven bleven*, zij zouden er niet zoo onder geraakt zijn.

Ic wane wel, dat si, beneven
Deen den anderen, ter statwaert reden:
Si hadden goede paerde bescreden
Ende reden sere ter statwaert,
Wat ghelopen mochten de paert.
Als si quamen in de stat,
Ende men daer ghevreeschede dat,
Waren de vreende tonghemake,
Alst billic was om sulke zake;
Die viende waren an dander zide
Van deser vanghenessen blide.
Si voeren te Muden metten grave
Ten huse, dat hi met siere have
Hadde ghecocht ende doen maken.
Hem dochte doe in allen zaken,
Dat si wel hadden ghevaren.
Dit ghesciede in den jaren
Ons heren Goeds, dat hi bleef
Ghevanghen, als men doe screef
Ons heren Jhesus Christus jaer
xii hondert ende daernaer
Effene neghentich ende sesse,
Als was sente Jans messe

vs. 1512. B. goeden. C. en B. paerde. 1513. C. ter poert. B. ter poorten. 1514. C. mochte. 1516. C. en B. vereysscede. 1518. C. en B. om dese sake. 1519. C. en B. viande. 1522. B. haven. 1523. C. en B. ghecoft. 1525. B. Dat hi hadden voer wel ghevaren. 1527. C. Gods. B. Oons. 1528. C. en B. Ghevaen als men screef. 1529. C. en B. Recht doe ons heren jaer. 1531. C. en B. Effen. 1532. C. en B. Alst.

---

vs. 1523. *maken*, d. i. herstellen, in orde brengen.
vs. 1531. *effene*, juist.

Op de vigilie daer te voren.
Hier na suldi wonder horen
Vanden lieden vanden lande,
Hoe doe rees ene niwe scande;
Ende sal eerst segghen vanden lieden,
De droevelike van Utrecht scieden.
De here van Arkele nam beide
De twee kinder in sijn gheleide,
Ende voerdse tsinen huse mede,
Om te hebbene te beteren vrede.
Daerna voerde men se in de poort
Tordrecht, als men hevet ghehoort.
Heer Wolfaert quam te Dordrecht mede.
Ghi moghet horen, wat hi dede.
Hi vant de poorters seer bedroeft,
Ende seide, dat hem wel behoeft,
Dat al tlant besettet ware,
Ende dat hi vrucht al openbare,
Dat de van Vlaendren sullen comen.
Daerjeghen is goet — raet ghenomen,
Dat mens hem doe wederstoot:
Want ic hebbe zorghe groot
Int herte, ende oec groten vaer.
Ic sout keren, waric daer,

vs. 1534. C. jammer horen. 1536. C. en B. een nyewe (niewe). 1538. C. droevelic. B. droeffelic. 1541. B. tsinnen. 1542. C. en B. hebben beteren (beteeren) vrede. 1545. B. Haer W. 1548. C. en B. seide wel dat hem. 1549. C. en B. beset. 1554. C. en B. hebs. 1555. C. ende groet vaer. B. ende oec grote vaer.

---

vs. 1553. *Dat men hem* (d. i. den Vlamingen) daarbij wederstand biede.

vs. 1555. In den tekst staat: *ende in gr. vaer.*

Sprak hi aldaer int ghemene:
Wildi mi helpen, groot ende clene,
Dat ic in Zeelant mochte comen,
Ic hope het soude ons allen vromen.
De porters, de al rouwich waren,
Seiden: heer, wi willen varen
Met u daer u wille si.
Hi seide: so sent te hant met mi
Twe cogghen, de mi gheleiden:
Hier en dooch geen langher beiden;
Ic duchte, si sullen comen sijn,
Eer ic come ten huse mijn:
De meeste haest waer ons goet.
De poorters reden metter spoet
Twe cogghen, diene voerden daer
Hi wesen woude, sonder vaer.
Ghi sult wel horen, wat hi bedreef.
Doe de grave ghevanghen bleef,
Ende ment int lant wort gheware,
Doe nam Philips van Wassenare
Sgraven zeegel ende sloeghen ontwee
Vorden raet, dat men niet mee
Daermede zeghelen en mochte.
Hi pensde wel, doe hi dat dochte.
Elc voer thuus tot sinen maghen;

vs. 1557. C. en B. daer al. 1558. C. en B. Woudi. 1560. B. sal. 1561. C. en B. alle. 1562. C. en B. sullen. 1563. B. daert. 1564. C. en B. sent met. 1567. C. en B. Ic vruchte. C. ghecomen. 1570. C. en B. setten. 1571. C. voeren. 1572. C. en B. woude ghi sult hiernaer. 1573. C. en B. Horen wat hi doe bedreef. 1575. C. en B. mens. 1577. C. en B. sloechen ontwee (ontween). 1578. C. en B. Voerden. 1579. C. zcghelen mochte. 1581. C. en B. tsinen.

Tfolc ghemene wort doe claghen
Dat haer heer ghevanghen was.
Elc vermaende hem selven das,
Dat hi sinen here beschudden soude,
Of dat hiere om sterven woude.

vs. 1582. B. ghemeen wart. 1585. B. Dat hinen here.

---

vs. 1582. *wort claghen*, d. i. klaagde. Terecht vraagt Prof. M. de Vries (Taalk. Bijdr., D. II, bl. 79), of men bij uitdrukkingen als: *hi wart levende*, niet veeleer met infinitieven te doen heeft.

Door het HISTORISCH GENOOTSCHAP zijn uitgegeven onderstaande werken:

KRONIJK van het Historisch Gezelschap te Utrecht.

2e jaargang. 1846 (*) ƒ 5.—.	4e jaargang. 1848. . ƒ 3.70.
3e jaargang. 1847. . - 2.70.	5e jaargang. 1849. . - 6.—.

(*) **De eerste jaargang is nimmer in druk verschenen.**

KRONIJK van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht.

2e *serie*	19e jaargang. 1863. . ƒ 7.40.
6e jaargang. 1850. . ƒ 6.—.	20e jaargang. 1864. . - 7.20.
7e jaargang. 1851. . - 6.40.	5e *serie*
8e jaargang. 1852. . - 6.80.	21e jaargang. 1865. . - 7.60.
9e jaargang. 1853. . - 6.80.	22e jaargang. 1866. . - 7.20.
10e jaargang. 1854. . - 6.80.	23e jaargang. 1867. . - 9.20.
3e *serie*	24e jaargang. 1868. . - 9.40.
11e jaargang. 1855. . - 3.20.	25e jaargang. 1869. . -10.70.
12e jaargang. 1856. . - 3.60.	6e *serie*
13e jaargang. 1857. . - 4.80.	26e jaargang. 1870. . - 8.00.
14e jaargang. 1858. . - 5.10.	27e jaargang. 1871. . - 8.20.
15e jaargang. 1859. . - 4.60.	28e jaargang. 1872. . - 6.20.
4e *serie*	29e jaargang. 1873. . - 8.30.
16e jaargang. 1860. . - 5.40.	30e jaargang. 1874. . -10.30.
17e jaargang. 1861. . - 5.80.	31e jaargang. 1875. . - 8.40.
18e jaargang. 1862. . - 6.60.	

BERIGTEN van het Historisch Gezelschap te Utrecht.

1e deel. 1e stuk. 1846. ƒ 3.40.	2e deel. 2e stuk. 1849.
1e deel. 2e stuk. 1848. - 2.20.	(Verhooren van JOHAN
2e deel. 1e stuk. 1849. - 2.20.	v. OLDENBARNEVELT). - 3.80.

BERIGTEN van het Historisch Genootschap te Utrecht.

3e deel. 1e stuk. 1850. ƒ 3.—.	5e deel. 2e stuk. 1856. - 2.50.
3e deel. 2e stuk. 1851. - 3.—.	6e deel. 1e stuk. 1857. - 2.50.
4e deel. 1e stuk. 1851. - 3.—.	6e deel. 2e stuk. 1857. - 2.10.
4e deel. 2e stuk. 1851. - 2.50.	7e deel. 1e stuk. 1861. - 5.50.
5e deel. 1e stuk. 1853. - 3.20.	7e deel. 2e stuk. 1863. - 6.50.

CODEX DIPLOMATICUS in 4°. 1848. - 5.20.

2e *serie* in 8°.

1e deel. 1e afd. 1852. ƒ 3.75.	3e deel. 2e afd. 1856. - 3.40.
1e deel. 2e afd. 1852. - 3.10.	4e deel. 1e afd. 1859. - 3.10.
2e deel. 1e afd. 1853. - 6.20.	4e deel. 2e afd. 1860. - 5.20.
2e deel. 2e afd. 1853. - 3.20.	5e deel. 1860. . . . -12.00.
3e deel. 1e afd. 1855. - 6.50.	6e deel. 1863. . . . . - 1.20.

REGISTER op de onderwerpen behandeld in de Kronijk, Berichten en den Codex Diplomaticus . . . . - 1.80.

WERKEN van het Hist. Genootschap te Utrecht.
Nieuwe Reeks.

N°. 1. Bronnen van de geschiedenis der Nederlanden in de middeleeuwen. — Annales Egmundani . *f* 1.20.

N°. 2. Verbaal van de buitengewone Ambassade naar Engeland in 1685 . . . . - 1.80.

N°. 3. Memoriën van Roger Williams, uitgegeven door Mr. J. F. Bodel Nyenhuis . . . . - 2.10.

N°. 4. Bronnen van de geschiedenis der Nederl. in de middeleeuwen. — Kronijken van Emo en Menko, uitgegeven door Mr. Feith en Dr. Ackerstratingh. - 3.70.

N°. 5. Hortensius over de opkomst en den ondergang van Naarden. Met 2 kaarten, uitgegeven door Prof. Peerlkamp en A. Perk . . . . - 4.50.

N°. 6. Bronnen van de geschiedenis der Nederlanden in de middeleeuwen. — Kronijk van Holland van een ongenoemden geestelijke (Gemeenlijk geheeten Kronijk van den Clerc uten laghen landen bi der see). . . . . - 2.30.

N°. 7. Kronijk van Eggerik Egges Phebens van 1565—1594, uitgegeven door Mr. H. O. Feith. . . - 2.40.

N°. 8. De oorlogen van Hertog Albrecht van Beieren met de Friezen in de laatste jaren der XIVe eeuw, uitgegeven door Dr. E. Verwijs . . . . . . - 9.80.

N°. 9. Verbaal van de Ambassade van Gaspar van Vosbergen bij den Koning van Denemarken, den Neder-Saxischen Kreits en den Koning van Zweden. 1625. . . . . - 2.30.

N°. 10. Verbaal van de Ambassade van Aerssen, Joachimi en Burmania naar Engeland. 1625. . . - 1.90.

N°. 11. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert, uitgegeven door H. C. Rogge. *Eerste Deel.* 1584—1618 . . . . - 4.00.

N°. 12. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert, uitgegeven door H. C. Rogge. *Tweede Deel. Eerste Afdeeling.* 1618—1621. - 2.80.

N°. 13. Memorials and Times of Peter Philip Juriaan Quint Ondaatje, by Mrs. Davies . . . . . . - 4.00.

N°. 14. **Verhooren en andere bescheiden betreffende het Rechtsgeding van Hugo de Groot, uitgegeven door Prof. R. Fruin** . . . . *f* 4.80.

N°. 15. **Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert, uitgegeven door H. C. Rogge.** ***Tweede Deel. Tweede Afdeeling.*** **1621—1626.** - 5.50.

N°. 16. **Memoriën en Adviezen van Cornelis Pieterszoon Hooft** . . . . - 4.90.

N°. 17. **Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert, uitgegeven door H. C. Rogge.** ***Derde Deel. Eerste Afdeeling.*** **1626, 1627.** - 6.50.

N°. 18. **Onderzoek van 's Konings wege ingesteld omtrent de Middelburgsche Beroerten van 1566 en 1567; naar 't oorspronkelijke handschrift uitgegeven door Dr. J. van Vloten** . . . . . . - 3.40.

N°. 19. **Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert, uitgegeven door H. C. Rogge.** ***Derde Deel. Tweede Afdeeling.*** **1628, 1629.** - 8.20

N°. 20. **Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert, uitgegeven door H. C. Rogge.** ***Derde Deel. Derde Afdeeling.*** **1630** . . . . - 6.10.

N°. 21. **De Rekeningen der Grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche Huis, uitgegeven door Dr. H. G. Hamaker.** ***Eerste Deel*** . . . . . - 5.80.

N°. 22. **Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert, uitgegeven door H. C. Rogge.** ***Derde Deel. Vierde Afdeeling.*** **1631—1644** . . - 4.50.

N°. 23. **Journaal van Constantijn Huygens, den zoon, van 21 October 1688 tot 2 September 1696 (Handschrift van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam).** ***Eerste Deel.*** - 6.70.

N°. 24. **De Rekeningen der Grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche Huis, uitgegeven door Dr. H. G. Hamaker.** ***Tweede Deel.*** . . . . - 7.20

N°. 25. **Journaal van Constantijn Huygens, den zoon, van 21 October 1688 tot 2 September 1696 (Handschrift van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam).** ***Tweede Deel.*** - 7.90.

N°. 26. **De Rekeningen der Grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche Huis, uitgegeven door Dr. H. G. Hamaker.** ***Derde Deel*** . . . . . - 6.20,

N°. 27. Brieven van en aan Joan Derck van der Capellen van de Pol. Uitgegeven door Mr. W. H. de Beaufort . . . . *f* 10.80.

N°. 27*b*. Brieven van en aan Joan Derck van der Capellen tot den Pol. Uitgegeven door Mr. J. A. Sillem. Aanhangsel van de Brieven uitgegeven door Mr. W. H. de Beaufort. Met twee registers. - 1.40.

N°. 28. Bellum Trajectinum Henrico Bomelio autore . - 1.40.

N°. 29. De Rekeningen der Grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche Huis, uitgegeven door Dr. H. G. Hamaker. *Eerste Deel* . . . . . - 6.80.

N°. 30. De Rekeningen der Grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche Huis, uitgegeven door Dr. H. G. Hamaker. *Tweede Deel* . . . . . - 5.30.

N°. 31. Lijst van Noord-Nederlandsche Kronijken. Met opgave van bestaande Handschriften en Litteratuur, door Mr. S. Muller. Fz. . . . . . - 1.40.

N°. 32. Journaal van Constantijn Huygens, den zoon, gedurende de veldtochten der jaren 1673, 1675, 1676, 1677 en 1678 . . . . - 3.50.

N°. 33. Négociations de Monsieur le comte d'Avaux, ambassadeur extraordinaire à la cour de Suède, pendant les années 1693, 1697, 1698, publiées pour la première fois d'après le manuscrit, conservé à la bibliothèque de l'Arsenal à Paris, par M. le Prof. J. A. Wijnne. Tome premier. - 8.00.

N°. 34. Idem. Tome deuxième . . . . - 5.40.

N°. 35. Idem. Tome troisième. (première partie) . . . - 5.60.

N°. 36. Idem. Idem. (deuxième partie) . . . - 3.90.

N°. 37. Brieven van Lionello en Suriano uit den Haag aan Doge en Senaat van Venetie in de jaren 1616, 1617 en 1618, benevens Verslag van Trevisano betreffende zijne zending naar Holland in 1620 . . . . - 6.10.

N°. 38. Brieven aan R. M. van Goens en Onuitgegeven Stukken hem betreffende. *Eerste Deel* . . . - 6.60.

N°. 39. Dagverhaal van Jan van Riebiek, Commandeur aan de Kaap de Goede Hoop. *Eerste Deel.* (1652—1655) . . . . - 7.80.

N°. 40. Rijmkroniek van Melis Stoke, uitgegeven door Dr. W. G. Brill. *Eerste Deel.* . . . . . *ƒ* 5.00.

BIJDRAGEN EN MEDEDEELINGEN van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht. Ie Deel. *ƒ* 5.60.

Idem. IIe Deel . . . . - 5.20.

Idem. IIIe Deel . . . . - 5.20.

Idem. IVe Deel . . . . - 8.80.

Idem. Ve Deel . . . . - 5.40.

Idem. VIe Deel . . . . - 6.00.

Idem. VIIe Deel . . . . - 5.00.

Idem. VIIIe Deel . . . . - 3.60.

KATALOGUS der Boekerij van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht. 3e uitgave. 1872. . - 1.60.

SUPPLEMENT-KATALOGUS der derde uitgave in 1872 van de Boekerij van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht. 1882. . . . . . - 1.10.

ABRAHAM DE WICQUEFORT, Histoire des Provinces-Unies des Païs-Bas, depuis le parfait establissement de cet estat par la paix de Munster. Tom. I—IV. . . - 26.00.

Jhr. Mr. A. M. C. VAN ASCH VAN WIJCK, Een Woord in het belang van het Nederl. Archiefwezen. 1846. - 0.20.

Bovenstaande werken zijn, voor zoover zij voorhanden zijn, door de Leden **tegen de helft** van den prijs te bekomen.

